

August Jakobson

VALITUD TEOSED

AUGUST JAKOBSON

VALITUD TEOSED

August Jakobson

KOLME VAEVA TEE

August Jakobson

VALITUD TEOSED

6

Eesti Riiklik Kirjastus
TALLINN
1956

August Jakobson

KOLME VAEVA TEE

(HELEENE LINGI ELU JA SURM)

Romaan

Eesti Riiklik Kirjastus

TALLINN
1956

Illustreerinud A. Vender ja O. Soans

Kunstiliselt kujundanud
Paul Luhtein

Kolme Vaeva Tee oli avali kõigi maailmakaarte tuultele. Küljega vastu halle luiteid surutud, lai, avar ja sillutamata, säärasena lookles ta edasi mööda lageda karjamaa serva, kus suve läbi jalutasid lahjad lehmad ja veel lahjemad hobusekondid, otsides üksikuid viljatus liivapinnases kasvavaid rohuliblesid. Heleda rannaliiva taga kahises lakkamatult ääretu laht, mille kaldaid lõunas ning põhjas võis siia näha vaid selgetel päevadel. Lähedased pargid ja kaugemalt paistvad metsad litsusid silmapiiri imeliselt nurgeliseks.

See oli linna päramine sopp, lömakile vajunud majade vilets rodu, kokkusurutud, üksteise ligi pigistatud inimelamute tihedast salgast esile ulatuv tipuke. Kümmekond ühekordset, katusest väljavaatavate mansardakendega maja lömitas nukras vaikuses ja põrnitses tuimalt tühjusse, nagu millegi üle püsivalt järele mõeldes. Nende aknad olid tuhmid, seinad pleekinud, nende lühikesed atsakad korstnad näisid inetult kõõmendavat — krohv oli maha varisenud, tükati paistis paljas telliskivi. Nad otsekui häbenesid seda hallitust ja kõdunemist, mis neid pikkamisi sõi, nad surutusid vastu maad, näisid end peita tahtvat, tegid end nii madalaks ning nähtamatuks kui vähegi võimalik. Ja ainult pimedatel sügisõhtutel, kui

läbi liikumatu udu langes tihedat külma vihma, või lühikestel hämaratel suveöödel, kui nende aknad lõid tumedalt hõõguma kõrgejalgsetest õlilampidest, näisid nad pikkamisi ringutavat ja oma tardunud laibaunest ärkavat, et meelde tuletada minevikku, et veel kord mälestustes läbi elada oma kadunud paremaid päevi.

Ainult õige harva võis Kolme Vaeva Teel näha siia eksinud jalutajaid.

Rampraske, varjusurma taoline loidus laotus üle hallide liivaluidete. Mere igav kohin ei vaikinud hetkekski. Ja ööd olid sügavad ning tapvad nagu viirastuslikud nägemused.

ESIMENE JAGU

SEISEV VESI

«HIRMSATE AEGADE OHVRID»

1926. aasta kevadsuvel, kord lõuna paiku, astus Kolme Vaeva Tee kõige kaugemas sopis asuvast majast välja kolm üleni musta rõivastatud naist. Kaks neist olid vanad, väsinud nägudega, nende kaaslane aga vaevalt paarikümne-aastane neiu. Ta kandis käevangus helesiniste roosidega ilustatud käsitöökorvikest. Ukse enda järel hoolikalt lukku keeranud, hakkasid kõik kolm aeglasel sammul piki auklikku kõnniteed alla minema.

Oli üks neid algavast põuakuumusest umbseid päevi, mil kõik näib pikkamisi närtsivat ja sügavasse unne suikuvat. Madalate plankaedade taga kasvavad puud seisid liikumatult, oksad norus; lahjal liivapinnal nigritsevad murulapid olid pruuniks tõmbunud kõrvetavate päikesekiirte käes; karjamaa tagant algav meri oli juba mitmendat päeva täiesti vaikne, vesi näis paksuna ja raskena. Kaugeid silmapiire varjas kerge, suitsuga sarnanev uduvina, mis pikkamisi otse nagu lähenes, ja kuum, hingeldama panev õhk värises tasakesi.

«Heleene, mein Kind, ega sa ei unustanud om-meti uksi sulgemast?» küsis üks vanadest, kui oli sammutud hulk aega sõnagi lausumata.

«Ei unustanud, tädi Cloo, ole päris mureta,» vastas neiu naeratades.

Vaikiti jälle. Tädi Cloo — õige nimega Clothilde Anette — kõrgekasvuline ning paks naine, hakkas varsti hingeldama. Ta lumivalgete juuksesalkudega ümbritsetud otsaesisele ilmusid suured higipisarad, ta haiglaselt lopsakad põsed kattusid närvilise punaga. Kõrged, korsetiga üles surutud ja süsimusta siidmantlit paisutavad rinnad tõusid ja vajusid korratus lõõtsutusetaktis, kuuldavalt ägisedes. Ta nõjatus kogu kehaga suurele päikesevarjule, mida ta kandis endaga ühes. Astunud veel kümmekond sammu, ütles ta hingeldades:

«Rosalie, õeke, meine liebe Schwester . . . toeta mind natuke.»

Väike vana daam, kes tippis oma kangetel, jooksvast tuimaks söödud pöidadel ta kõrval ja näis olevat tast veelgi vanem ja veelgi valgem, ulatas talle pahuralt pomisedes oma luise käe. Tumedates kleitides ja mantlites, sama tooni puuvillastes sukkades ja mustades, sügaval koltunud laupade kohal istuvates siidtanudes meenutasid nad hauast tõusnud varjukujusid, kes rändavad nördinutena ja solvunutena läbi uue, neile võõra aastaaja. Raskete voltidena üle puusade alla lainetavad riided riivasid iga sammu juures tolmu üles keerutades liivast maapinda; pikkade ning teravate ninadega nöörsaapad vilksatasid aeg-ajalt kleidiserva varjust ja läikisid heledate päikesekiirte käes; vanad kanged jalad astusid kobades ja komistades; naftaliini lõhn hõljus nende ümber kogu aeg kerge, vaevalt haistetava pilvena, — isegi tuul ei suutnud seda hajutada, kuna see oli nende rõivastesse sööbinud mitte enam aastate, vaid aastakümnete jooksul.

Kuid mitte palju teisiti polnud riietatud ka see noor, sihvakas neiu, kes neid kaht vana saatis. Ta kandis samuti tumedavärvilist laia ning pikka seelikut, tumedaid puuvillasukki ja nöörsaapaid. Vaatamata kuumale ilmale oli tal seljas pikkade varrukatega vanamoeliselt tikitud pluus, mis varjas kadedalt nii kaela kui käsivarsi.

«Nüüd on inimesed kurjad,» ütles tädi Clothilde vähese vaikuse järel. «Mõtelda ainult, kui jultunuks teinekord minnakse! Mis sellest võib nüüd mööda olla? Vist aastat kümme... vaevalt... kui meil suur hulk pesu pööningult ära viidi. Minu mees elas veel ja me asusime linnas. Need olid meie paremad päevad... Oh... oh... jah... Meil oli suur kahekordne maja ja meie eneste tarvitada seisis tervelt kuus tuba. Heleene oli sel ajal väike, tema ei mäleta enam, aga sina ju, Rosalie, õeke, tead, kui palju meil neljapäeviti külalisi käis! Maa ja rahvas olid viisakate ja haritud inimeste valitseda. Nüüd on igal pool matsid ja tere-tere'd asja ajamas ja kõik läheb tagurpidi. Rosalie, õeke, kas see ei ole preili Grete, kes seal pingil istub?»

Väiksem eideke vastas ootamatu vihavimmaga:

«See? Ah Kr-rööt? Võib-olla!»

«Kindlasti, jaa, kindlasti on see Gretchen,» ütles Clothilde. Kuid kohe mõtles ta jälle ustele ja hooviväravale ning jätkas: «Ei tohi midagi lukust lahti jätta, kui ise kodunt välja lähed, ei tohi, ei tohi! Ma ju ütlesin: inimesed on nüüd nagu kiskjad — nõnda nagu ei olnud neile pühad jumalast seatud ülemad, nõnda ei austa nad ka oma ligimese vara. Unustad sa midagi kuhugi maha, kohe oled sa sellest ilma! Tõmmatakse ja näpatakse. Vanasti, kui minu mees elas, ei julgenud isegi teenijad oma leivavanemate järelt riisuda! Oldi ausad ja kardeti. Kord, kui ma oma tüdruku näppamiselt tabasin, ajasin ma tema kohe häbiga majast välja. Ja kui ma uut teenijat valisin, küsisin ma ikka: «On sul ka näpud puhtad, mu laps?» Aga nüüd liiguvad ilmas ringi ainult üleannetud ja kõlvatud, kes ei karda teha ühtki pattu ja valetavad sulle otse suhu ja silma. Kaks päeva tagasi käisin ma proua Stahlmanni juures. Kurtis mulle oma häda. Teenija oli ühes hõbelusikatega kadunud. Õn-netu hing, ta käis politseis kaebamas, aga seal üteldi talle: «Kas te olete kindel, et just teenija teilt need asjad näppas?» — Aga see on ju selge häpematus, häpematus, kuulge ometi! Ei ole tarvis viitteistkümmetki aastat tagasi võtta, kui viisakad ja jõukad inimesed olid igasuguse alatuse vastu kaitstud palju paremini kui nüüd. Rosalie, oh õeke, mul on kuum.»

Paks daam toetus kogu raskusega kõhetu daami käsivarrele ja hingeldas pingutuste tõttu, mis tal tuli teha oma raske keha edasikandmise ning rääkimise juures. Ta nägu, lõug ja paks kael olid üleni higised. Ta suu oli lahti. Ta suutis sõnu nüüd kuuldavale tuua ainult suure vaevaga, lõõtsutades. Ja ta küsis jälle, kuna see sundmõte ei andnud talle ikka rahu:

«Heleene, tütreke, on sul ikka selgesti meeles, et sa uksed ja värava korralikult lukku panid?»

Rosalie ütles tusaselt:

«Ta tegi seda. Ära ometi nii palju päri. Ma nägin ise oma ihuliku silmaga. Ja seda kah, kui ta võtmed tasku pistis.»

«Ah sa nägid seda tõesti, Rosalie, õeke...? Laps võib ju vahel ka unustada... Aga ilm on nüüd kuri ja paha. Kauaks sellest siis tagasi on, kui varastati preili Glückmannil nöörilt kuivamast üks särk ja üks rätik. Ma mäletan seda selgesti, see juhtus vist kahekümne kolmandal aastal... sel ajal valitsesid juba matsid ja tere-tere'd... Oo-jaa-jaa, see on vist tõesti preili Gretchen?»

Silmapilk hiljem jõudsid kõik kolm miniatüürses aiakeses seisva pingi kohale, millel istus üks naine, selg tänava poole. Madala, abitult lömitava maja foonil sarnanes ta päikesest ja tuulest uinutatud tukkujaga. Hallid paksud juuksed olid vanamoeliselt lagipeale kammitud, õlad ettepoole kumeras, selg oli vimmas ja puine. Ta ees murul mängisid viis noort kassi värvilise lõngatutsuga, veeretades ning lükates seda siia ja sinna. Ja virgaltvirgalt liikusid istuja käed lumivalge riidehilbukese kohal, millest pidi vist saama kate mingile riiulikesele.

«Tere! Oo, tere, mu armas!» hüüdis tädi Clothilde värava ees peatudes. «Ah, missugune ilus ilm täna on! Päike! Soe tuul! Wun-der-schön! Valgus ja suur rõõm igal pool. Ach, mein Gott, jumalik, kui jumalik. Ma istusin täna kogu hommiku aias ja ei tahtnud sealt kuidagi ära lahkuda! Jasmiinid mu aias hakkavad juba õitsema. Töötate jälle uue asja kallal, fräulein Gretchen?»

«Jah, see on riiuli jaoks, kus asub Jööte kuju,» vastas kolmas kadaklane ja pöördus pikkamisi.

Ta oli uulitsal seisjatest veidi noorem ja veidi käbedam, üsna tugeva kehaehitusega, aga seejuures kondine-

ja kuiv, nagu suurem osa vanadest saksa naistest, kes ta üle naersid, kelle hulka ta ennast aga siiski arvas. Ta oli inetu ja kurja näoga, — seda ilmet tekitasid kõige enam ta kuivad teravad põsenukid ja pikk ning kongus nina. Ta selg näis kangestunud olevat kauasest otseti-istumisest ja rääkimise juures tõstis ta ainult pead.

Nad vestlesid kaua ja sõnaohtralt, ja kuna tädi Clothilde polnud kogu elu jooksul suutnud ära õppida saksa keelt, tarvitasid nad kõik mingit veidrat segažargooni. Nad arutasid ja kerisid ikka ja ikka samu mõtteid, teemasid ja küsimusi: kõik uus on mäda ja vilets, ainult minevikus võis leida head ning ülevat; jah, eesti rahvas on tänapäeval nagu kiskjate huntide kari ega hooli midagi oma ligimestest; nagu kaarnate parv, kes ei tunne halastust, nagu hüäänid, kelledele pole pühad isegi vanad matusepaigad. Kõik lonkab: kasvatus, moraal, traditsioonid, sõnakuulmine ja vanemate austamine. Millestki ei hoolita: ei taevasest isast, ei kirikust, ei igavesest elust ega põrgupiinadest, mis ootavad üleastujaid. Ja miski ei ärata praeguses inimeses aukartust: ei abielu, ei armastus, ei pühakiri ega jumalasõna. Varsti on lõpp käes, mil lahutatakse sikud lammastest ja õiged kõveratest, sest jumal ei või ju ometi rahulikult pealt vaadata, kuidas endised orjad oma kunagisi isandaid rõhuvad, neid röövivad ja neid paljaks varastavad, et nad vaesekesed võiksid surra nälga nagu viimased kerjused nurga taga...

Kõik kolm olid kunagi saksu teeninud, ka ise seda tehes märkamatult «saksteks» muutunud, ja nüüd ei suutnud nad kuidagi harjuda sellega, mis sündis juba uue aastasaja algusest peale igal pool nende ümber. Neil polnud enam kedagi kummardada ja nad tundsid end õnnetutena; nad olid aja jooksul võõraks jäänud rahvale, kuhu nad kuulusid, pidasid end paremaks oma suguõdedest, tundsid häbi viimaste «harimatuse» pärast. Kõik kultuurne võis nende arvates maailmas eksisteerida ainult saksa päritolu tähe all, ainult saksa keeles. Ja nad vihkasid instinktiivselt kõiki, kes olid mässu tõstnud nende kunagiste leivaisade mõtete vastu, põrmu tallanud nende ideaalid, need igas suhtes täiuslikud inimesed nende õiglaselt kõrguselt maha rebinud.

«Mina vaatan juba ammu oma parunipreilit ja minul on temast tõesti fäega kahju,» ütles istuja. «Tema kannatab. Kõik on temalt röövitud, — tema mõisake, tema mets... kogu tema varandus! Seda püha pinda, kus kiikus ta häll... ja kus ta kasvas, ei ole temal enam. Ja ma... ma... ütlen teile, — tema ei saa varsti enam pala leibagi! Mõni päev tagasi kutsus ta mu enda juurde ja pakkus mulle palka. Ma hakkasin nutma. Mu jumal, missugune õn-nis hing! Ta ise on praegu ju veel vaesem kui mina, aga — pakub palka! Ja me nutsime selle peale mõlemad, sest mida muud saab inimene ilmas veel teha, kui aga oma jumala ees pisaraid valada. Ah sina armas Gott im Himmel, millal sa küll karistad seda üllekohut ja sead jälle maailmas valitsema see õigus ja see kord. Ju mitukümmend aastat trügivad need barbarid etteotsa, aga need viimased aastad, need on need kõi-ge koledamad laastamise ajad meie pühal Maarjamaal! Harimata rahvas! Jäle ja ropp rahvas, see matsirahvas... jah! Paar päeva tagasi istusin ma siinsamas aias ja vaatasin, kuidas päike tegi see loojaminek. Ach, kui wunderschön see küll oli! Frou Nepomuuk, uskuge, ma arvasin end im Himmel olevat...! Aga seal tuleb korraga salk see purjus inimene ja laulab üks ropp matsilaul. Schrecklich... ma ütlen teile, frou Nepomuuk. Ja ma oleksin oma kõrvasse kas või see sõrm toppinud, et mitte kuulda see kole, see kõikerikkuv dissonants. Parunipreili ütles alati, kui ta noorem oli ja kui meie veel maal oma mõisas elasime, — et kui sõnnikuvoor või talumehed mööda lähevad, tuleb see aken kindlasti zu machen... Oh jum-mal, jum-mal, need ajad! Oh jaa, mein Gott — need ajad!»

Luine kõrend ohkas, pilgutas kiiresti oma kurje linnusilmi ja laskis näppudel jälle käbedasti käia. Ta sõrmed olid pikad ja kahvatud, käeseljad aga nii kõhnad, et iga sooneke silma paistis. Ja ta rääkis kaua veel oma parunipreilist, kes olevat juba teist päeva haiglane ja kes kannatavat otse uskumatut vaesust ja puudust... isegi oma igapäevase leiva osas!

«Aga kuhu viib teid see teie tee, frou Nepomuuk?» küsis ta viimaks.

«Meie jalutame, fräulein Greete,» ütles Clothilde, «ja

peale selle on meil ära viia üks tellimine... üks ilus laudlina.»

Parunipreili ustav kammerneitsi ohkas ja ütles:

«Oo, wie kachju! Oleks rääkida teiega veel so viel, so viel! Aga puudub see aeg teiega ühes tulla. Kas teie teete üks pikk tuur enne kui teie zurück zu koju kõnnite?»

Tädi Clothilde vastas, omagi hääldamisele tubli annuse õilsat aktsenti lisades:

«Ei, meie tuur ei saa olema liig pikk, ei saa. Istume ainult natuke aega Badenstrasse otsa juures am Meer, sest täna on ju nii ilus ja soe ilm... See päikesepaiste ja see... see on nii jumalik... Arst kirjutas mu haigele südamele ette see värske õhk ja ma tahan teda täna võtta. Aga nüüd on ju võimatu korralikul ristiinimesel see ilus ja see üksik paik lõida — iga jalatäis maad on paksult täis sommerdajaid. Aga eks teie tea, fräulein Gretchen, missugune rahvas need nüüdsed sommerdajad on. Ei nemad tunne ei see häbi ega see au. Pöörane aeg, pöörane aeg! Et politseimeistergi vahele ei sega! Inimesed on unustanud see vähemgi arusaamine viisakusest ja see pisemgi sündsusetunne. Mina lihtsalt ei või Heleenet viia selle sihukese paiga peale, kus käib koos see praegune sommerrahvas. Olete ju fräulein Sternbergilt kuulnud, kuidas tema pansionär ennast viimaste päevade jooksul on üleval pidanud...?»

«Oo jaa, jaa, tema rääkis mulle, tema rääkis mulle,» noogutas istuja.

«See on pöö-ra-ne!» hüüdis tädi Clothilde nördinult.

«Jah, see on schrecklich, see on schrecklich-h-h!» ütles luine kõrend veelgi suurema nördimusega.

Tädi Clothilde ütles:

«Ma ei suuda seda kuidagi uskuda... ei, ei, ei, ma ei suuda seda! Ühest abielunaisest, ühest fraust, kellel on see oma mees! Olen kuulnud, et öeldakse: ta olevat noor ja ilus. Aga — mein Gott — kes pole siis mitte noor ja ilus olnud! Ma olin alles kahekümne viie aastane, kui minu õnnis mees mu kosis, ja keegi ei näinud mind ei neiuna ega naisena võõra meesterahva seltsis... das bedeutet — üksinda. Kui võtame tagasi kas või ainult see kakskümmend aastat, siis oli sel ajal see arusaamine sellest oma elust ja sellest oma kohustusest otse

viel, viel kõrgem. Ah, mu jumal küll, mihuke aeg, mihuke aeg!»

«Räägitakse, tal olevat ka üks laps, ein Kind,» ütles endine kammerneitsi ja mugis nagu midagi mäludes oma kuivi lõuapärasid.

«Jaa, jaa, das ist wahr, seda räägitakse,» kinnitas tädi Clothilde.

«Ja see olevat jäänud ühes mehega pealinna... olen ma kuulnud.»

«Nii olen minagi kuulnud, nii olen ka mina kuulnud!»

«Iga päev, iga päev špatsiirib ta selle noore inimesega kuni hilise õhtuni,» seletas endine parunipreili kammerneitsi, pannes näputöö silmapilguks kõrvale. «Isegi pilkase ööni jäävat nad vahel välja. Fröilein Sternberg on ta pärast so õnnetu, so õnnetu. Fröilein Sternberg ütleb, et härr Gott ise teda nuhelnud selle patuse naise näol. Ja ma saan fäega hästi aru fröilein Sternbergi meeleolust... fäe-ga hästi!»

«Ach, meine liebe Fräulein, sellest saan ka mina aru,» hüüdis bürgermeistri kunagine lapsehoidja. «Aga mis oleksin m i n a küll tegema pidanud, kui m i n a oleksin endale terveks suveks kaela võtnud ühe... n i i s u g u s e? Heleenekene on ju veel nõn-n-da rumal ja nõn-n-da naiivne... Ta ei saa millestki aru. Ja korraga — sihukesed kõlvatused ühe katuse all niisuguse puhta ingli voorusega! Heleene, mu laps, kas sa ei läheks väheks ajaks natuke eemale. Sa istud ehk sinna põõsakese varju ja puhkad ein bischen... Sa oled ju väsinud, eks ole?»

Nad ootasid kuni neiu lahkus. Preili Greete saatis teda oma tigedate öökullisilmadega, tädi Clothilde astus pingi juurde ja istus samuti. Alles siis, kui ta võis suu üsna kuulaja kõrva äärde kummardada, ütles ta sosinal, isegi kangesti erutudes:

«Ta olevat tema kord enda juurde tuppagi lasknud, selle noore kõl-lvatu inimese... Õhtul, kui ta oleks pidanud juba magama! Fräulein Sternberg rääkis. Nad olema tulnud kahekesi, seisma jäänud värava ees ja seal koua aega see juttu ajanud. Siis olema nad tasakesi aiast läbi sammunud ja verandale tulnud. Däär junger härra võtnud kingad jalast... Ja fräulein Sternberg ütleb, et lahkunud olema nad teineteisest alles... hommiku eel!»

«Jaa, jaa, sedasama kõneles fröilein Sternberg ka minule. Ta ei kõlba naiseks, ta on uulitsatüdruk!» ütles kõhn vanapreili.

«Ja veel emaks, oo-o, Him-m-mel!» hüüdis tädi Clothilde.

«Preili Sternberg on üks Dummkopf — miks ta seda Paabeli hoora minema ei kihuta!» lausus äkki Rosalie, kes oli seni vaikinud, ja korraga sirgus ta kuivetu, kepitaoline keha nagu hoopis pikemaks, võttis sõjaka hoiaku ja laskus kummargile. Ta väikesed tumepruunid silmad sädelesid nagu söed. Ta kähisevasse häälde oli koondatud kogu ta pikal eluajal suureks kasvanud sapp, viha ja põlgus teda ümbritseva ja talle nii palju paha teinud maailma vastu. «Piitsaga... piitsaga võiks preili Sternberg selle naise minema kihutada,» kähises ta üha tigedamaks muutudes, tõmbas kööksatades õhku, läkatas kaua ja heledalt ning jätkas veelgi kurjemalt: «Ta peaks võtma pika piitsa... pika piitsa... ja peksma kuni tal jõudu jätkub... Uulitsale...! Välja...! Ära selle katuse alt, kus ta ise elab! Palja siunamisega ei tee siin midagi... mitte midagi! Aga piitsaga... piitsaga...!»

Nüüd haukus ta juba nagu tige koer. Kogu ta lõtv, voldiline nägu elas, vihkas ja põles erutusest, ta unustas isegi peene kadakakeele. Ta tõstis oma pikad käed nagu ähvardades pea kohale, vibutas neid, ajas kondise sõrme nagu needes püsti.

«Uulitsale...! Välja...! Ära selle katuse alt, kus ristiinimesed elavad...! Siunata ja põlastada... ei maksa... ei maksa!» kordas ta ikka uuesti ja uuesti.

Ent juba varsti lahkuski tast tema suur vihahoog, ta vajus jälle nagu tumma tardumusse. Isegi ta silmad kustusid pikkamisi, muutudes sama loidudeks ning klaasisteks nagu need olid varem.

Endine kammerneitsi nõustus väärikalt:

«Jah, preili Holtsmann, ka mina ei laseks sel kõlvatul inimesel kauemaks oma katuse alla jääda. Kui tal üür ette makstud oleks, viskaksin ma selle talle vastu vahtimist: s-söö, sa libu! Ma olen ontlihh naine ja mu korter peab puhas olema igasugustest kõlvatustest!»

«Õige, õige, fräulein Gretchen!» hüüdis Clothilde vaimustatult.

Ja endine kammerneitsi lisas:

«Teinekord võib inimene ju kannatada ... oo, Gott, nii palju. Aga niisugused asjad ei mahu kunagi mu hinge! Uskuge mind, ei kunagi ... ei iialgi!»

«Minu hinge ka mitte,» hüüdis tädi Clothilde.

«See inimene määrib isegi see minu maja uksepakk, kui ta sellest üle astub!»

«Just so, just so!»

«Ta on nagu see rästik, kes hammustab varjus!»

«Pünktlich, pünktlich, fräulein Gretchen. Ja uskuge mind, — see ropp asi, millest ma olen teile siin praegu jutustanud, pole tema poolt teihtud nicht ein mal! Jaa, nicht ein mal! Fräulein Sternberg on mulle rääkinud veel palju ... niisugust. See noor inimene on selle kõl-lvatu noore naise juures mööda saatnud mehr als eine öö! Nad tulema harilikult siis, kui preili Sternbergi schlafftsimmeris on juba pime ja still, ja nad minema lahku alati mitte enne keskööd. Ah, mu jumal, kui ainult mõt-telda, et me elame peaaegu nende kõr-rval; et Heleene säng asub selle kõlvatu inimese sängist ainult see mõnikümmend sammu kaugemal ja et sel ajal, kui mu süüta ja puhas vaene lapsuke on kõi-ge magusamat und nägemas, nemad seal oma pool ... Oh, ma ei saa mitte enam edasi mõt-telda, ma ei s a a enam edasi mõt-telda!»

«Meie ajal ei tehtud nii,» ütles fröilein Greete.

«Jumal taevas, muidugi ei tehtud. Aga nüüd, fräulein Greete, me vabandame, et me teid nii kaua štöörisime. Me peame minema. Mu süda on viimasel ajal nii-i nõrk ja haige ... Kui te fräulein Sternbergi näete, tervitage. Head päeva, mu kallis, head päeva!»

«Head päeva, frou Nepomuuk. Jah, on koledad ajad ... ! On hir-r-msad ajad!»

«Oo! Koledad ajad!»

Pikk ja kondine vanapiiga võttis jälle oma lumivalge linakese ja kummardus selle kohale. Ta pikk nina näis muutuvat veelgi pikemaks, käed veelgi luisemaks, turi veelgi kitsamaks ja kondisemaks. Valkjashallid, madala siidtanu alt välja vaatavad juuksed värisesid tõusvas tuules, õhukesed, peaaegu veretud huuled liikusid kor-

duvalt ja hääletult. Ja ainult vaevu võis kuulda, kuidas ta pomises:

«Koledad ajad... koledad ajad... koledad ajad...!»

Aga tüdruk kahe vanaga jalutas sel ajal juba edasi mööda laia ja rohelist Kolme Vaeva Teed. Tuli park oma laialadvaliste puudega; hämarad jalgteed, kuhu langes ainult veidi päikest, kõrged, vastu helesinist suvetaevast tõusvad kuuskede read, vanad jändrikud tammed, kõrged pärnad, põlised kastanid. Lapsed kilkasid rohus ja noored emad istusid pinkidel, avatud raamat põlvedel. Rõõmsalt kirevad kleidid ja pluusid vilkusid üle tänava; valged tenniskingad astusid kõrvuti kollaste või pruunide sandalettidega; kavaler vestles daamiga, kelle lendleva kleidi surus tuul vastu mehe tugevaid sääri. Ja kollakashalli, paiguti sädeleva rannaviiru taga tormas ning tungis lugematu hulk poolpaljaid inimkogusid, laskus vette, tõusis sealt uuesti, liikus ning voogas, otsekui tugevad, lihavad, päikesele ning tuulele vastu sirutuvad kasvud.

«Lieber Gott, oo, lieber Gott... ja seda peavad nüüd pealt vaatama tõsised ristiinimesed,» pomises tädi Clothilde. «Ja seda ei keela ei seadus ega politsei... Ah jumal, oli meil üldse tarvis välja tulla... Vaene Heleene!»

Kaks vana kiirustasid sammu. Tädi Clothilde lõõtsutas, ähkis ja hingeldas, kuid tundis, et ta peab ruttama, maksku mis maksab. See rajoon, kus nad praegu viibisid, oli kõige patusem, ja ta mõtles, et kui nad siit kord juba läbi on, pole tal enam vaja nii tuliselt karta oma vaese kasulapse puhta hinge pärast.

Kui nad viimaks supelpiirkonnast välja jõudsid lagedale, inetule, loomadest mudaseks tallatud karjamaale, kus konutas ainult mõni üksik tuultest ning sadudest seenetanud istepink, ohkas ta suure kergendustundega. Sirutades oma valutavat selga, ütles ta:

«Oo, siin on jumalik... so still, so still. Heleene, minu laps... ole nüüd nii pai tüdruk ja vaata, et keegi ei tule. Siin on vaikne koht ja ma katsun korraks oma haigele südamele värsket õhku anda.»

Neiu vastas tõsiselt ja väga pikkamisi, nagu oleks ta juba ammugi surmani väsinud:

«Hea küll, tädi.»

Tädi Rosalie puuris oma kurja, kogu olevikku, kogu tänast päeva vihkava pilgu mere helehalli kaugusse.

Ja kuna kõrge taevas ikka ühteviisi kõrvetas, pilved paigal seisid ja silmapiir aina põuaudusemaks muutus, avas tädi Clothilde oma suure ning laia päikesevarju, puges kuni kinganinadeni selle alla varjule, heitis uuriva pilgu kaugematele kõnniteedele ja avas siis pikkamisi ning häbelikult... kolm ülemist jakinööpi. Ta uskus oma südames arste, kuigi ta seda tihti sõnarohkelt citas, ja need olid talle soovitanud õhuvanni. Ning ta arvas juba varsti tunda võivat, kuidas tungis midagi elustavat läbi ta paksust rasvakihist ägava naha, läks sügavale ja pani hoopis kiiremini tuksuma ta vana südame.

Siis haaras teda raske rammestus ja ta uinus samas asendis nagu ta seal istus.

T E I N E   P E A T Ü K K

SELLEST, KES NAD OLID

I

Juba noorpõlvest peale oli tädi Clothilde kolmest õest kõige paksem, kõige jutukam ja kogu oma olekuga kõige lähemal tollele heasüdamlikule, alati abivalmis inimesele, kelle poole võib julgesti pöörduda hädapäevadel. Polnud säärast, keda ta poleks pidanud tarvilikuks siunata ja seljataga laimata, kuid polnud ka säärast, kellele ta oleks õnnetuse puhul söandanud keelata oma toetavat kätt. Ta rikkalikus segakeeles, mis koosnes saksa väikekodanluse varasalvest pärinevatest imeilusatest hüüdlausetest kui ka üsna labasest ning lamedast turunaiste ja lõbusate köögiteenijate žargoonist, puudus täiesti sõna «vihkamine». Kui ta oli ka vahel kellelegi pahane, kadus ta pahameel kohe, kui tuldi temaga jälle sõprust sobitama.

«Arusaamatus, arusaamatus,» hüüatas ta siis tavaliselt, nuttiski pisut ja lisas alati ühe ning sama lause: «Jumaluke, me oleme ju alati nii-i hästi läbi saanud! Sellepärast — silm kohe peast välja... sortsti! — kes vana asja meelde tuletab. Palugem jumalat, palugem

jumalat, mu armas, et meie vahel kunagi enam niisugust asja ei juhtuks!» ütles ta veel lahkudeski.

Ning kuna leppimine valmistas talle alati suurt hingelist rõõmu ja rahuldust, kuulutas ta sellest sügava heldimusega ja sõnaohtralt teistelegi.

Nagu ta mõlemad õed, nii hakkas temagi endale iseseisvat leivapala teenima juba väga noorelt. Helevalgete juustega, saleda, kuid priske piha ja sõbralikult-heatahtlikult vaatavate, veidi kartlikkude sinisilmadega, säärasena astus ta esimest korda Rosaliest saadetuna ühe vana maamõisniku proua ette. Kui tige daam nägusat, maksku mis maksab edasipüüdvat talutüdrukut nagu ostetavat looma kaua ja tähelepanelikult uurinud oli, võis ta kohale jääda.

Ehkki teda ekspluateeriti ja piinati vahest liigagi südametult, armastas ta oma ametit kõigest hingest. Ta oli üks neid teenijaid, kes teevad oma tööd lihtsameelse ustavusega ega kipu kunagi mõõtma oma leivavanemaid arvustava pilguga.

Peale selle tuli igav argipäev. Kuna ta oli korralik ja täpne, pidi ta kohta vahetama üsna harva. Ja kui siis elu talle korraga naeratas: kui ta ühes oma prouaga linna kolis ja veel mõni aasta hiljem mehele sai (agarale vürtspoodnikule, kelle juurest ta käis vahel üht-teist ostmas); ja kui ta siis oma pisukeses kauplusekeses ise ostjaid kõnetada võis, oli ta nii õnnelik, et ta ei osanudki enam midagi rohkem soovida.

Ta oli sel ajal alles kolmekümne aastane, ta seljataga seisis aga juba ligi viieteistkümne aasta pikkune vaevaline teenijapõli.

Teenijapõli?

Ei, õigemini küll orjapõli.

Sest kogu tolle pika aja jooksul ei mäletanud ta peaaegu ainustki päeva, mil tal poleks olnud vaja aina joosta, aina tõtata, päeva, mis oleks kuulunud tervikuna ainult talle endale.

Kuid Rosalie, ta vanem õde, erines tast igas tähtsusetumaski pisiasjas, kuigi ka tema pidas suurt lugu oma ametieetikast. Ta liikus majas nagu hääletu vari. Pikk, kuivetu, ettepoole vimmas kehaga ja mingi linnuline ilme kitsal näol, — nii ilmus ta vaikides, ilma ette teata-

mata, ja nii lahkus ta sama vaikides, samuti ette teatamata. Ta pani kõike tähele, pidas meeles sõnu, mida sai hiljem tulusalt kasutada, ta võis vihata kogu oma üksiku, kinnise hingega, kuid kogu oma üksiku, kinnise hingega võis ta ka armastada. Ta liikus alati äärmustes, tundmata kunagi keskteed. Ta ei püüdnud kellelegi peale suruda oma tutvust, veel vähem oma sõprust. Kuna ta rääkis harva, ei teatud ilmaski ta arvamist, seda enam, et sama väheütlev, nagu tema suu, olid ka tema silmad.

Ent säärane suletud polnud tädi Rosalie alati, — nii teadsid kinnitada need, kes olid temaga ühes kasvanud, koolis käinud ja pärast nagu temagi vaeva näinud koha leidmisega. Räägiti koguni ta lakkamatust elurõõmust, nakatavalt lõbusast tujust ja suurest endaga-rahulolust, mis aitas unustada raskemadki mured. Ent siis oli ilmunud silmapiirile üks mees, ja kui see mees aasta hiljem jälle silmapiirilt kadus, polnud tädi Rosalie enam pooltki see, mis ta oli olnud alles aasta varem.

Sosistati: ta olevat sünnitanud lapse ja selle tapnud. Mõrted teadsid koguni: see ristimata väike näitavat end vahetevahel julmale emale ja tegevat selle elu kibedaks südametunnistuse hirmsates põrgupiinades. Ja leidus veel neidki, kes kinnitasid: ta olevat sünnitanud ja kõrvale toimetanud enam kui ühe maimukese, see pikk, linnunäoga naine, kes käis oma eluteed alati ihuüksi, alati vaikides.

Muide — kõige selgemini paistis Clothilde ja Rosalie suur erinevus silma just selle raske kurbmängu ajal, mis viis hauda nende noorema õe ja mille viljana jäi maailma oma rändamisi rändama Heleene.

See kurbmäng muutus kõrvalisele pilgule nähtavaks ühel varasügisesel õhtul, just pimeduse saabumisel. Clothilde, olles kaupluse äsja sulgenud, istus tagakambris ja heegeldas, isand Nepomuuk pikutas suitsetades sohval. Ainult aeg-ajalt võis läbi paisuva tuulesumina kuulda, kuidas harv vihm aknaluuke piitsutas. Rosalie lehitses vanu ajalehti ja vaikis nagu harilikult.

Korraga kuuldi ukse tagant ägedat koputamist, mis vaikis hetkeks, et siis seda tugevamini korduda. Clothilde tõusis ja asetas käsitöö ettevaatlikult lauale.

«Pean teid silmapilguks pimedasse jätma. Lähen ja vaatan,» ütles ta uniselt ning ootamatu segamise pärast veidi pahuralt.

Kui ta käe lambi järele sirutas, koputati juba kolmandat korda. Ta läks poodi, jättes vaheukse paokile, ja pomises heatahtlikult torisedes midagi liiga hilisest ajast, mil olevat hädaohtlik riive ja lukke eest nihutada. Kambrisistujad võisid kuulda, kuidas ta hulk aega jämeda ukseketi kallal askeldas. Isand Nepomuuk, alustades uut paberossi, tähendas laisalt oma naiseõe poole, kellest ta ei näinud midagi peale kuulatades ette kallutatud pea:

«See on meie, kaubameeste, igavene needus: nii oli, nii on ja nõnda saab ka olema. Inimesed tulevad ikka siis, kui sa tahad juba magama heita. Ja ometi oleks väga lihtne paar minutit varem oma toimetused ära toimetada.»

Rosalie ütles:

«See on hooletus, lohakus! Ei maksa järele anda! Ei maksa järele anda!»

«Jah,» noogutas isand Nepomuuk. «Hooletuseks nimetan seda minagi. Ei tunta ülepea kaastunnet teise inimese vastu, kes tahab ka mõne tunni puhata. See kõlab valena, aga on siiski tõsi, kui ma sulle siin ütlen, et mõni kaubatarvitaja leiab võimaliku olevat meid isegi südaööl üles äratada.»

«Ei maksa järele anda! Ei maksa järele anda!» kordas Rosalie, ja ta häälest kostiski juba jälle imelik tigedus.

«Jah, seda ei oleks tõesti tarvis,» noogutas kaupmees.

Rosalie tähendas korraga:

«Ei oleks tarvis... jah? Sa ise ütled kah, et ei oleks tarvis. Aga iialgi, iialgi ei saada te kedagi tagasi, mis ajal see keegi ka teie ukse pihta ei koputaks! Ja ütled veel, et ei oleks tarvis avada!»

«See kõik on sellest, et mu naisel on liiga pehme süda,» ütles isand Nepomuuk naerdes. «Ja peale selle muidugi — ma vaatasin hiljuti oma äri-päevaraamatut. Peaaegu kolmkümmend protsenti meie läbikäikudest toimub p ä r a s t ametlikku kauplemisaega.»

Pahane naiseõde tahtis nähtavasti veel midagi lisada, vastu vaielda, ei saanud selleks aga enam mahti, sest

neid segati: nad kuulsid mõlemad, kuidas Clothilde imestuse pärast kähisevaks muutuva häälega hüüdis:

«Oo, issand — Marta . . . ! Sa mu armas taevas, kust sa ometi niiviisi praegu tuled?»

«See on tüdruk,» ütles Rosalie pettunult.

«Jah,» ütles härra vürtspoodnik samuti tusaselt: «See on tõesti a i n u l t meie oma tüdruk.»

«Ar-rmas laps . . . mein liebes Kind . . . Nii-i hilisel tunnil veel!» kuulsid nad Clothildet jälle imestavat.

Aga siis kostis tagakambrisse tasane, peaaegu paluv hääl, mis ütles nutuselt:

«Õde, kas sa oled üksi?»

«Ei,» vastas Clothilde. «Mu mees on haiglane ja ei sõitnud täna välja, nagu ta kavatses. Ja peale selle on siin veel meie õeke Rosalie. Aga näita ometi, lapsuke, mida sa seal suurräti all nõnda varjad?»

«Jäta, ära küsi,» sosistas paluv hääl.

«Näita siia!» ütles Clothilde väga karmilt, kuna ta näis korraga halba aimavat.

Tekkis hetkeline vaikus. Tuul ründas katust, vihm aknaid, pimedus laskus üle sügisese linna nagu tahmane suits. Läbi aknaluukidesse lõigatud südamete võis näha tuhkjaskollast valgust, mida viskas pilvede vahelt viirastav kuu. Oli imelikult vaikne. Ja kesk seda maailma täitvat vaikust kuulsid tagakambris-istujad korraga oma suureks imestuseks Clothilde hirmuga segatud valju hüüdu:

«Aber-e . . . aber-e-e . . . was soll das bedeuten . . . ? Laps . . . ? Ein . . . Kind?!» (Pahaendeline vaikus, ja siis sõnahaaval, üsna selges ning puhtas eesti keeles) «Kust . . . sa . . . krants . . . siis . . . selle . . . korjasid . . . ?»

Tädi Clothilde unustas sel silmapilgul nii mehe kui õe, kes kuulasid pingutatud tähelepanuga kottpimedas tagatoas, letil põleva lambi ja paokile jäänud välisuksegi. Ta seisis keset väikest ruumi, suur ning raske, tibatilluke riidepundar kätel. Ta priskusest ja verest lõkendav nägu peegeldas ühtaegu hirmu, jälestust, kui ka vägivaldselt esile tungivat rõõmu. Kuna ta ei osanud enam midagi oma äsjasele küsimusele lisada, jäi ta lihav suu lõdvalt lahti ja ta huuled hakkasid nagu iseenesest prunti tõm-

buma, et kuuldavale lasta üht neist tillukestest häälitsustest, mida teevad kõik täiskasvanud imikut vaadeldes.

Sel silmapilgul käis uks. See oli Rosalie, kes tuli poodi. Ta oli tavalisest rohkem kühmas; ta kõhn linnunägu ulatus ette, nagu kuulaks ta ikka veel tähelepanelikult; ta pikad, soonelised käed kõverdusid ristipanduina üle lamedate rindade. Ta nägu oli liikumatu ja tigekalk. Ning sirutades korraga oma kauasest raskest tööst konksukiskunud sõrmed lapse järele, et seda õelt ära haarata, küsis ta rahuliku häälega, mis ei tahtnud kuidagi sobida ta sõnade tooniga:

«Noh, koeralita, kust sa ta siis soetasid?»

Noor ema surus näo käte vahele ja nuuksus sõnatult. Oma ümaruses, valgeveresuses ja lihtsameelses sõbralikkuses sarnanes ta väga Clothildega, keda ta vanemate surmast saadik üle kõige armastas. Ta tõmbus instinktiivselt Rosaliest eemale, sest selle valvas, nagu vahetpidamata luurav ning urgitsev olek mõjus temasse alati ängistavalt ja eemaletõukavalt.

«Kust sa ta korjasid, jätis?» küsis vanem õde jälle.

Kuna Clothilde last talle ei andnud, tegi ta nutja poole paar lühikest, peaaegu hüpetena näivat sammu. Marta põgenes tast veelgi kaugemale. Nad liikusid pikuti läbi kitsa poeruumi kuni nurgani, kus seisis suur jahukirst. Rosalie põrnitses altkulmu, õnnetu tüdruk tõstis mõlemad käed nagu kaitseks näo ette. Siis kargas aga isand Nepomuuk mõlema vahele, pabeross küünlana suus püsti ja auväärne kõhuke vesti all pungis, tõstis oma peremehehäält ning ütles käsutades:

«Jäta juba järele... sina! Seda ma ei luba! Ja see ei aita ju enam midagi.»

«Malka! Malka! Koerale tuleb malka anda!» sisistas Rosalie ja hakkas korraga kriiskava häälega karjuma.

Ta sõimas, ähvardas, sajatas ja teotas. Veel kunagi polnud teda nähtud säärasena nagu nüüd: jäledad, mustad, turuvööritsejatelt kuuldud ja pesunaistega tülitsedes omandatud sõnad voolasid ojana ta kuivade huulte vahelt; ta kitsad närijahambad paljastusid tigedalt; ta nägu tõmbus kokku hirmsa viha pärast, mis näis täitvat kogu ta luist keha. Ja ta tegi korduvaid ning sitkeid pingutusi, et vabastada oma tõstetud käsi isand Nepomuugi

— kunagise tugeva talumehe — raudsete pihtide vahelt, kes surus teda üsna hoolimatult tagasi pärani seisva vaheukse poole.

«Jäta,» ütles mees. «See ei aita ju midagi!»

«Ei jäta,» karjus Rosalie. «Ma peksan selle libu läbi nagu emase koera, ma löön ta surnuks...! Hoidke end kõrvale... ma löön ta surnuks!»

Jämeda keha ning pika meelega poeomanik ütles järsult, hakates kurja naiseõde nüüd samuti teietama:

«Katsuge ainult! Ma ei lase teid!»

«Te peate laskma! Peate laskma! Peate laskma! Ma olen kõige vanem perekonnas ja te peate mind laskma!» karjus Rosalie.

Ta hakkas aina tugevamini rabelema, peksis kätega enda ümber, kaotas täiesti tasakaalu ning sündsusetunde. Isand Nepomuuk palus ja isegi ähvardas teda, lubas ta üle ukse uulitsale visata nagu märja kana. Ta ei kannatavat säärast räuskamist, seda pandagu tähele! — hüüdis rammus mees ja ta ümmargune nägu näis hulga suuremaks paisuvat. Tal olevat hea süda, jah, aga kui ta kord vihaseks saab, siis ei suutvat teda rahustada isegi vanasarvik oma leegionidega! Ta vehkis kätega veelgi ägedamalt kui see, keda ta oli taltsutama hakanud koguni muhedas rahumeeles. «Marta on minu külaline ja siin ei tohi temasse puutuda isegi sinutaoline vana nõid!» hüüdis ta, kohkudes ka ise sellest raskest sõnast.

«Nõid? Sa ütlesid — «nõid»?! Sa ütlesid «vana nõid»?! See olen siis mina?» karjus Rosalie.

«Jah, sina!» vastas isand Nepomuuk, kuna ta oli ka ühtlasi mees, kes öeldut kunagi tagasi ei võtnud.

Nõnda vahtisid väikese Heleene mitte midagi nägevad silmad esimest korda seda heatahtlikult naeratavat naist, kes ei pannud teda sülest kogu tülitsemise kestel ja oleks teda kindlasti kaitsnud kas või omaenda eluga. Kui ärevad meeled pikkamisi rahunesid, suleti kaupluseuksed veelgi hoolikamalt, vaadati, kas aknaluugid küllalt kõvasti kinni on, ja mindi tagasi kambrisse. Clothilde käis nüüd lapsega kõige ees; isand Nepomuuk hingeldas sõjakalt; Rosalie vaikis nagu haud; Marta nuttis südantlõhestavalt ja lohutamatult. Istuti. Ja esimesena segas tekkinud vaikust sel korral muidu nii laisk isand Nepo-

muuk, — ta oli nähtavasti väga uhke oma äsjasele energilisele ülesastumisele.

«Tüdruk, kas see on siis ikka tõesti sinu enda jagu?» küsis ta oma vahatatud vuntse püsti ajades.

«Jah,» sosistas Marta, ja ta silmad olid nüüd alandlikud ning manguvad nagu loomal, kes aimab vaistlikult, et teda tahetakse tappa.

«Aga kuidas me seda ometi seni ei märganud?» imestas mees.

Clothilde ütles salapäraselt, isegi veidi edevalt:

«Kes märkas ja kes ei märganud. Küllap leidus neidki, kellel silmad ei puudunud. Aga ega's need silmadega inimesedki tahtnud uskuda, nagu pole meie perekonnas varemgi m õ n d a asja usutud...» (See torge käis kindlasti Rosalie, selle kurja pihta!) Clothilde polnud kunagi emarõõmu tundnud, — juba ammu oli ta selleks viimsegi lootuse kaotanud. Tasast nuttu viristava tüdruku sinakasroosa nägu muutus talle aina armsamaks ja ta lausus vaikselt, nagu endamisi: «Noh väike, mis me su'ga siis nüüd peale hakkame?»

«Kui me kolmekesi ainsad kaasteadjad oleme, siis on see... väga lihtne,» ütles Rosalie tasakesi ja hakkas juba jälle kõigega kaasa elama.

«Ei, seda ei tohi!» hüüdis Marta, kes oli ääriveeri mööda vanema õe endagi libastumisest üht-teist kuulnud. «Andke ta siia, seda ei tohi!»

«Ei — tohi?» venitas Rosalie. «Aga kogu perekonda häbisse saata, seda sa tohid küll! Ütle, närakas, oled sa sellest juba kellelegi rääkinud?»

«Muidugi olen!» vastas Marta hirmunult, püüdes selle ülestunnistusega last esilekerkinud hädaohu eest kaitsta.

Clothilde oli seni rahulikuks ja heaks jäänud, nüüd aga tõstis ta korraga pea. Ta sõbralikud sinisilmad pildusid vihasädemeid ja ta küsis tasakesi, kuid väga järsult:

«Mis sa sellega mõtled, Roosa... sina?»

Kuri vanapiiga kehitas õlgu. Seda polevat vaja seletada, ütles ta ikka nagu haukudes. Maailmas sündivat palju rumalamaidki asju, mis ei ulatuvat aga kunagi kellegi kõrvu: olevat vaja ainult natuke ettevaatust ja aru-

kust. Ja rääkides edasi juba hoopis rahulikult, teatas ta pilku pōrandal hoides, et asja ōnnestumise osas vōivat ta vastutuse igal ajal enda kanda vōtta... Nutmine ja ahastamine ei maksvat praegu krossigi, küll aga külm veri ja lootus oma lunastajale, kes ei jätvat kunagi hädasse! — lisas ta veel nagu sisemiselt vōidurōōmutsedes.

«Jäta see jutt, jäta, jä-ta!» hüüdis härra Nepomuuk.

«Tänane öö on pime ja tuuline,» ütles Rosalie hetke pärast mōistaandvalt.

Ent selle asemel, et ta arvamist lähemalt kuulama hakata, lausus ka ōde Clothilde kategooriliselt:

«Pea suu! Kas sa pead suu, sina... patujuurikas!»

Ja isand Nepomuuk toetas naist jälle oma kaaluka autoriteediga:

«Jah, säärast juttu ära sa selles majas üldse aja! Kat-su... mul! Küll... ma... vaatan... veel... jah!»

«Olge siis teie targemad,» kehitas Rosalie ōlgu.

Vähe hiljem lahkus ta vihaselt, lai voldiline peleriin tuules lehvimas nagu mustad kaarnatiivad. Ja jääjatel oli tunne, nagu muutuks toas kohe palju soojemaks ning mugavamaks.

Heleene ei teadnud oma ema kunagi näinud olevat. Vahel uinudes, kui ta oli enne seda kaua ja meeleheitlikult oma teadliku elu esimeste mälestuste seas sōrmitsenud, viirastus talle hämaralt üks nägu, roosakas, naeratav nägu, mis oleks ikka nagu ta kohal ōhus hōljunud. Ja alati käisid tolle näoga kaasas helged-helged ja imelikult nukrad igatsused. Kuid ärgates oli kōik jälle ununenud, laiali valgunud ja olematuks muutunud nagu ennegi, jättes järele vaid kerge virvenduse, mille pinnal hüples nagu tillukesi tulesädemeid.

Kuid ühtki enam-vähem selget mälestust tal sellest ajast ei olnud — kui ta üksi maailma jäi, ainult jumala ja sugulaste heatahtlikkuse hoolde, oli ta alles kahe aastane. Lahjast toidust haiglane, kauasest karjumisest väsinud ja nōrk, väikesed käekesed ärklitoa külma ōhu pärast sinised, nōnda vaatas ta oma suurte, küsivate sōstrasilmadega tähelepanelikult ema pikaldast suremist ja viimseid meeleheitlikke vōitluskatseid lahkuva

elu eest. Ta oli rahutu ja kiusakas, kuna ta oli ikka veel söömata, ehkki ta keha lausa kisendas selle järele. Ning kui oodatav enam isegi ta hüüdmistele ei vastanud, ronis ta nuttes hällist välja ja jooksis vaarudes üle külma põranda, pimedas nurgas seisva voodi juurde, kus valitses juba tükike aega sügav vaikus.

«Mamma,» hüüdis ta nuuksudes oma veidi tõttaval lapsekeelel. «Mamma, tõuse üles!» «Mamma,» kordas ta vähe aja pärast. «Mamma, kõht on tühi!»

Ema ei vastanud ja Heleene ronis voodisse, püüdes teda äratada; kuid ka see jäi tagajärjeta. Ja kuna ta oli enda pikkade tundide jooksul sootuks väsinuks karjunud, puges ta viimaks nuuksudes teki alla ning uinus rahulikult, käed põlvede vahel, pea nagu kuulatades veidi viltu käänatud.

Ent seda kõike ei mäletanud ta enam iseseisvalt, — ta oli siis veel väga noor. Ka ei mäletanud ta enam sellele raskele päevale järgnenud õhtut, kui tädi Clothilde ta ettevaatlikult kätele võttis, teda otse suule suudles ning lausus:

«Nii, väiksekene... Oled siis üksi maailmas... Noh, ära nuta midagi, rumal, küll tante su ilusasti suureks kasvatab...»

Siis viidi ta pika, helekollase ning kitsa voodi juurde, milles magas rahulikult ta ema, käed risti rinnal. Ja küllap sellest pikast ning kitsast voodist oligi vist pärit too valujoontest kõverdunud profiil, mis talle pärast sagedasti viirastus.

SELLEST, KES NAD OLID

II

Heleene lapsepõlv oli igav, kurb ja troostitu. Tädi Clothilde, kes hoidis teda üle kõige maailmas, seadis talle oma pimedas armastuses igal sammul ette piirid, millest ta ei tohtinud üle astuda. Pisimagi külmetuse puhul pidi ta nädalate kaupa vastikuid tilku neelama, tähtsusetumagi seedimisrikke korral söödeti talle loendamatul arvul pulbreid ning pille. (Nende õline maitse püsis ta igemetes isegi siis veel, kui ta ammu juba terve oli.) Et ta tõmbetuult ei saaks, käis ta südasuvelgi ringi villastesse sallidesse mähituna ja paksudes sukkades. Päikeserikkamgi päev polnud küllalt soe selleks, et teda oleks võidud lasta uulitsale mängima, kuhu ta nii väga igatses.

Siis istus ta vahel pikkade tundide kaupa akna all, jalakesed toolipulgale tõstetud, ja vahtis unistava pilguga läbi ähmaste ruutude. Suur kurbus südames, jälgis ta naabriaias vallatlevaid poisse, plikakesi, kes jooksid kulli, ja halli suurt hundikoera, kelle sõbralik haukumine segunes laste lõbusasse kilkamisse. Ah, kuidas ihkas

temagi sinna, ah, kuidas janunes temagi kasvav keha liikumist ning vabadust...! Aga kui härdalt ta ka ei palunud, ikka peeti vajalikuks vastata talle ühe ning samaga:

«Laps, ära nõua võimatut — väljas on praegu ju nii vilu ja tuuline. Sul on nõrk tervis ja sa võid end kergesti külmetada. Homme ehk on ilusam ilm, eks sa siis lähed...»

«Aga tädi, kuidas teistel külm ei ole?» küsis ta vahel vaevalt nuttu tagasi hoides.

«Kuidas? No lihtsalt sellepärast, et nad on tugevama tervisega,» vastas tädi Clothilde ning asus jälle oma igapäevaste toimingute kallale.

Säärane liigne hellitamine ja ülearune hool ähvardasid tast kasvatada tõbise hädavarese, kes haigestub juba esimesest nõrgemastki tuuletõmbest. Villased sallid, paksud sukad ja loendamatud arstirohud nõrgendasid pikkamisi ja järjekindlalt ta kasvava keha loomulikku enesekaitset. Ere päike pani ta silmad valutama; värske õhk tekitas piinavaid köhahooge; tarvitses tal ainult hetkeks sattuda tõmbetuule teele, kui ta pidi juba voodisse heitma ning põdema. Sagedased kurgukatarrid, angiin ja «hellad mandlid» muutsid ta elu vaevaliseks ning raskeks. Viie-aastasena oli ta läbi teinud pika rea igasuguseid lastehaigusi. Raskest kopsupõletikust, mis hoidis teda voodis kogu suve, tervenes ta ainult vaevu, tänu kogenud arstile ja õnnelikule juhusele.

Üksnes kord nädalas, pühapäeviti, pääses ta mõneks tunniks umbse toa kägistavate seinte vahelt. Kui ilm oli ilus, läksid kasuvanemad jalutuskäigule, kuhu temagi ühes võeti. Ent ka säärastel puhkudel pidi ta enda ümber kandma loendamatuid sooje hilbukesi, mis panid ta üle kogu keha higistama.

Mindi harilikult üht ja sama teed pidi läbi linna. Isand Nepomuuk kõndis laisal sammul, toetades parema käega oma lihavat naist, pahemas vihmavari, mida ei jäetud kunagi koju. Heleene pidi rahulikult nende kannul kõmpima, sest joosta tal ei lubatud. Kogu tee räägiti ainult rukki- ning jahuhindadest. Ning laps tundis rõõmu ainult omaenda peas sündivatest ja sealsamas surevatest värviküllastest kujutelmadest.

Vahel oli kivistel linnatänavatel nii kuum, et värv

majaseintel lahti kuivas ja tükkhaaval maha langes. Säärastel kordadel võis Heleene enda sallist välja harutada ja seda käes kanda. Kui kasuema seda talle lubas, oli ta nii rõõmus, et ta oleks meelsasti hüpanud ning heledasti kilganud.

Kõik tähtsamate kaupluste ja magasinide aknatagused ükshaaval läbi käidud, pöörduti mööda kitsast põikuulitsat alla, kehva töölisaguli poole, millega lõppes linn ja algasid põllud. See oli nende pühapäevaste jalutuskäikude meeldivamaid silmapilke. Juba varsti jõuti välja madalale niidule, mindi sellest üle ja peatuti jõekaldal, kus kasvasid üksikud tihedad lepapõõsad. Kuna kuum päev ja kauane käimine väsitama kippusid, heitsid vanad kohe murule ja uinusid ka samal silmapilgul, pead ja ülakehad vilusse peidetud.

Siis võttis laps tasa-tasa jalad paljaks, asetas kingad ning sukad põõsa varju murule ja läks kikivarbail üle kitsa, porise riba, mis lahutas teda veest. Ta tundis oma kasuvanemate harjumusi ja teadis, et need ei ärka kunagi enne kui päike hakkab neile pähe paistma. Ta istus kaldaliivale, mida paitasid väikesed murdlained, ning puuris oma tõsise pilgu suvepäeva selgesse kaugusse, sealt just nagu midagi otsides.

Varbad vees, keha tagasisirutatud kätele toetatud, nõnda võis ta vahel tundide viisi istuda, kordagi liigutamata, nägu täis õnnenaeratust. Ta tundis selgesti, kuidas tuul kukalt puudutas, kuidas putukas üle paljaste sõrmede ronis ja kuidas loksuv vesi alatisest kängitsemisest sügelevaid jalataldu kõditas. Pilved lendasid tast üle ja ta mõtles need ingliteks, kes valvavad maailma ja selle elu-olu järele; suured puud seisid tardunuina vastaskaldal ja ta mõtles need hiiglasteks, headeks ja kurjadeks, kes olid väljas vaid selleks, et inimeste üle oma võimu kindlustada. Või ta kujutles endale mingi kiusaka püsivusega, et jõgi korraga kallastest välja tõuseb ja kõik enda alla matab, tema ja ta kasuvanemadki, kelle vali norskamine kõlas suvepäeva vaikuses nagu lõbus pasunapuhumine.

Kuigi ta polnud veel kordagi suplemas käinud, tundis ta vee vastu siiski seletamatut sümpaatiat. Lõpmatuseni oleks ta tundnud oma säärte ning pöidade ümber loksu-

vate lainekeste karget kallistust. Hämar, alateadlik instinkt kiskus vahel öösigi ta mõtted jõe poole, sundis teda sõbrustama päikese ja tuulega, viis ta ikka ning jälle akna alla, mille tagant jalutasid läbi lugematud päevad, kord vihmased ja külmad, kord soojad ning meeldivad.

Ta polnud veel kuue aastanegi, kui ta ütles kasuisale, kes küsis talt, mida ta kõige enam ihkaks:

«Ma tahaksin, et me elaksime jõe kaldal. Ja veel tahaksin ma, et ma oleksin juba suur ja võiksin ujuma minna. Siis ma ujuksin mitu-mitu korda üle jõe... Ja kui ma juba mitu-mitu korda olen üle jõe ujunud, siis ma ujuksin veel mitu-mitu korda...»

Vähe hiljem, ühel pühapäeval, palus ta härdalt:

«Papa, kuule, luba, et ma vette lähen!»

«Ära ole rumal, tõhterjeen, vesi on ju külm.»

«Ei ole ühti külm... soe on...» vaidles laps vastu.

«Aga sa upud ju ära,» lausus kasuisa, «vajud põhja ja upud ära.»

«Ma ei lähe nii sügavale,» ütles laps.

Kasuisa arvas:

«Võiks ju sulle kord vett anda... paha see ei teeks... Aga siis ma pean ise ka sisse tulema...»

«Tule, papa!»

Nad hakkasid kohe lahti rõivastuma, laps kiiresti ja närvitsedes, vana loiult ja vastutahtmist. Kuid nad polnud endiga veel valmis, kui ärkas tädi Clothilde, kes oli vahepeal magusasti magama jäänud, ning küsis uudishimulikult:

«Noh, mis teie siin rabelete? Tüdruk, milleks sa seda kleiti maha kisud?»

«Papi viib mu suplema,» hüüdis Heleene rõõmsalt.

«S-suplema?» venitas kasuema.

«Jah,» seletas mees saapaid jalast tõmmates. «Ma kastan ta kord vette.»

Kuid heakskiidu asemel ütles tädi vihaselt:

«No katsu sa ikka! Kas sul üldse mõistust peas on... ise juba vana inimene? Tead ju väga hästi, mihuke põdurake ta meil on. Ja järsku — jõkke! Oh, et mõni inimene ometi kord täiskasvanuks saaks!»

Muudes eluküsimustes polnud Clothilde hoopiski mitte arg, aga juba ainus kujutlus sellest, et Heleene võiks

suplema minna, kiskus ta ihu kananahale. See olevat sama hea kui mõrtsukatöö, ütles ta. Alles eile olevat tüdruk mitu korda köhinud, täna aga kavatsevat see peletis vaest haiget külma vette viia! Ja sattudes äkki välja oma tavalisest apaatiast, kurjustas ta veidi kriiskava häälega:

«Jah, jah, jah, sa mu taevas, mihuke tainapea sa küll oled! Häbi peaksid sa tundma, südametu inimene! Mu jumal, mis oleks sellest väikesest vaesest küll saanud, poleks ma mitte parajal ajal üles ärganud! Mine, palun, uputa ennast kas või praegu ära, kui see sulle meeldib, aga mu armas laps jäta kohe heaga rahule!»

Mees urises tusaselt:

«Ära nüüd ometi liialda! Ma ei saa aru, mis see tilk vett talle ikka teeks?! Ju mina ka omal ajal laps olin, kes mind siis ilmaski sedasi pillis ja toputas nagu sina seda meie tüdrukut...? Aga kas minust ei kasvanud mees nagu iga teinegi?»

«No räägi nüüd ennast jah, va karu!» hüüdis kasuema ja muutus pisut sõbralikumaks. «Pole ma vähe lapsi oma kätel kandnud... Mõisnikkude lapsi ja härrade lapsi... ja küllap n e e d inimesed juba teadsid, kuidas tuleb sihukesi silmaterasid kõige kurja eest hoida ja kaitsta. Jõkke suplema? Issand halasta, kus on ikka jutul jalad all!»

Ja ta pahandas ning põlastas isegi siis veel, kui mees ta tänitamisest tüdinedes vette kargas ja kätega vihaselt sumades eemale ujus, et leida rahu vastaskaldal.

Ent sääraste hukutavategi hellituste kiuste hakkas laps juba üsna varsti kosuma, muutus tugevaks ja unustas isegi mälestused läbipõetud haigustest. Ta polnud veel üheksa aastanegi, kui ta ületas teised omavanused nii elavuse kui kasvu poolest. Ja olgu küll, et teda püüti nüüdki ümbritseda loendamatute keeldude ning käskudega, oskas ta end siiski vahetevahel uulitsale poetada, et võtta osa seal toimuvatest mängudest ning vallatustest.

«Sa oled sõnakuulmatu tüdruk ja Cloo-tädi ei armasta sind enam,» ütles kasuema säärastel kordadel etteheitvalt.

Ent tänu just sellele sõnakuulmatusele Heleene kosus ning areneski. —

Uulits, kus asus tädi Clothilde väike toiduainetekauplus, oli tolmune ning kasimata nagu kitsas kanal. Mada-

lates, harvikult asetsevates puumajades elasid kehvad käsitöölised, kelle lapsed olid tavaliselt sõnakuulmatud, kriimude nägudega ja riietatud väga vaeselt, peaaegu räbalatesse. Tädi Rosalie, kes külastas õde ja õemeest harilikult igal pühapäeval, leidis sagedasti vajaliku olevat tähendada:

«Et te ses urkas ka elada julgete?! Siin ei leidu ju ainustki õiget inimest, keda poleks vaja karta.»

Isand Nepomuuk torises siis harilikult:

«Aga mina jälle ep ole siin ühtki kõrilõikajat näinud.»

«Aga laps? Mõtlete te ka sellele, et lapsel ei sünni läbi käia ... säärastega?» küsis Rosalie, surus huuled kramplikult kinni ning vaikis siis solvunult kogu õhtu.

Ent mõnikord, olles veidi paremas tujus, püüdis ta oma väiteid põhjendada enam üksikasjalisemalt. Olevat tõesti rumalus tüdrukule liiga suurt vabadust anda, ütles ta. Lapse hing sarnanevat valge paberilehega, mida võivat kergesti määrida, mida polevat aga kaugeltki nii lihtne puhastada. Inimene saavat pikkamisi selleks, milleks kasvatab teda seltskond, kellega ta kokku puutub. Pealegi peaks Clothilde meelde tuletama ka Marta saatust, — tema pehmet iseloomu ja kergemeelsust, — kuna ju Heleenegi soontes voolab sama veri!

«Noh, püha jumal, ma ei või teda ometi ahelasse panna!» hüüdis noorem õde ootamatu meelekindlusega ja pani oma jämedad käsivarred rinnal otsustavalt risti. «Ta saab juba varsti kümne aastaseks ja mul on tõesti võimatu talle sama vali olla kui siis, kui ta oli alles neljaviie aastane.»

«Noh, nii ta läheb sul kindlasti hukka,» ütles Rosalie. «Mõtle vähemalt sellelegi, mida kõike ta uulitsal näha võib. Meil lastakse ju loomadel vabalt ringi joosta ... igasuguses seisukorras ... ja igasugusel ajal ... Aga laps võib tähele panna kõige ropemaidki asju ...»

«Ptüi sind, millest sa ikka mõtled!» ütles Clothilde, kaalutles pisut aega ja lisas siis murelikult: «Jaa, jaa, ma tean, Roosa, ma tean, aga ...» Ja ta jättis mõtte lõpetamata ega lausunud kogu õhtu jooksul enam midagi.

Sellest vestlusest peale katsus ta tüdrukut eemale hoida kõigest mustast ning inetust. Ta kihutas piitsaga

uulitsalt armatsevad koerad, hukkas oma ilusa emakassi, kes pidi varsti poegima, tegi end kurdiks ning pimedaks, kui laps kord üle karjamaa jalutades küsis, miks on mõni lehm nii jämeda kehaga. Ta mõtles oma mustade kaantega usklikke raamatuid lugedes, et kõik kõlvatused, patud ning hädad tulevad kogu elava looduse jagunemisest kaheks teineteise järele iha tundvaks sugupooleks. Ning ta võttis kokku kogu oma jõu, et seda erinevust Heleene eest varjata, nagu meelega unustades, et see ei või ju igavesti kesta.

Kui Heleene hakkas lähenema oma kaheteistkümnendale eluaastale, kodusõja päevil, tegi isand Nepomuuki elu korraga suure hüppe ülespoole. Spekuleerides jahu ja viljaga kogus ta endale rohkesti raha, hakkas majadega hangeldama ning võis end juba varsti linna rikkamaks kodanikuks nimetada. Suvel, kui maal jälle rahu valitses, kolis ta ühes naise ja kasutütrega peauulitsasse, kus ta avas toreda riidekaupluse.

See oli tolle sõbraliku ja ettevõtliku perekonna hiilgeaeg. Kahe kitsa toakese asemel elasid nad nüüd toredas korteris, avarates ruumides, mis olid täis kallist mööblit. Suured kirendavad pildid põlvpükstes küttide ning uhkete hirvedega ehtisid seinu, üht nurka täitis tuliuus tiibklaver. Pähklipuust puhvetikapp ja lahtitõmmatav laud söögitoas andsid ikka ja jälle põhjust imetledes käsi kokku lüüa ja üllatuse pärast kiljatada. Kuna oli vaja sobitada väärilisi vahekordi, hakati endalegi märkamata kõnelema üsna puhast eesti keelt, mida kaunistasid veel ainult üksikud saksakeelsed hüüatused; võeti sagedasti vastu külalisi, kes täitsid kõik kuus tuba oma laiutava lärmi ja kiitlemisega.

Tädi Clothilde tundis end uues olukorras nagu kala vees. Ta muutus üha soliidsemaks, tema keha omandas aegamööda aukartustäratava ümbermõõdu, süda lõi korratult, liigsed rasvad ei lasknud tal enam hästi magada. Ta pidi ikka sagedamini haigete närvide üle kaebama. Ja korraga hakkas ta oma uutele tuttavatele pikalt ja põhjalikult pajatama oma minevikust: ta isa olnud kuskil mõisas («Noh, teate, seal lõuna pool!») valitsejaks, siis sama mõisa rentnikuks, ja hiljem koguni omanikuks, aga peale vanemate äkilist surma võttis tema ja õed enda

juurde üks paruniproua... («Sealt... noh... sealt Tallinnamaalt...»)

Alul meeldis uus kodu Heleenelegi väga. Ilusad riided, tubade hubane avarus, tänavalt kostev voorimeeste hobuste jooksutümin ja autode tuututamine, kõik see oli uus ja huvitav. Kuid juba varsti hakkas teda tüütama mõttetu üles-alla tammumine mööda poolpimedaid trepikoridore. Ühel päeval tabas ta end valusalt soovilt, pääseda tagasi endisesse elukohta; seal oli olnud siiski palju teistsugusem ja palju vabam kui siin, ehkki teda olid sealgi ümbritsenud vangistavad piirid.

Muide — ta ei osanud kuidagi sõprust sobitada nende kahvatute, haigete lastega, kes moodustasid nüüd tema tutvuskonna. Vaatamata võrdsetele eluaastatele sarnanesid nad tema kõrval kiduratele toalilledele, kes pole kunagi näinud päikest ega tuult. Nende mängud olid loiud, vallatused kiretud, liigutused vanainimeslikult rasked ning aeglased. Kahvatutest nägudest vaatasid väsinud, alalõpmata millegi üle juurdlevad silmad. Ja kõik nad pidid midagi mõistma, midagi, mis suutis külldaselt rahuldada nende vanemate auahnust: kes mängis klaverit, kes viiulit, kes käis plastikatunnis, kes deklameeris.

Nakatatud säärasest omapärasest, ekspluateerivast emaegoismist, lausus tädi Clothildegi kord õhtulauas:

«Kõik lapsed oskavad midagi teha... peale meie Heleene. Ma arvan, me peaksime ta välja õpetama vähemalt klaverilgi...»

«Parem mõtle juba sellele, kuidas sa ta sügisel kooli saad,» ütles isand Nepomuuk.

Clothilde noogutas nõustudes:

«Oo-jaa, jaa, jaa, kooli läheb ta niikuinii. Ma rääkisin juba direktrissiga. Me paneme ta kohalikku gümnaasiumi ja ta saab kohe teise või kolmandasse algklassi. Aga peale kooli võib väga hästi ka klaver olla.»

«Kõlbab talle algkoolgi küllalt,» arvas mees loiult.

«Algkool?!» hüüdis Rosalie. «Aga palun, kas sa mõtled ka, mis sa praegu räägid?! Tahad sa siis tõesti, vaatamata oma suurele varandusele, keelata lapsele vastavat haridust? Saadad ta tooreste, roppude matside sekka ja rikud ta täiesti! Häbi, häbi, häbi, ütlen ma sulle, õemees!»

Ta kummardus oma taldriku kohale ja rääkis kiiresti, kokutades nagu kana. Ta kitsad huuled tõmblesid närviliselt, põsed kahvatasid ja punastasid kordamööda, pikk ettehoidev lõug värises nii, et supp tagasi taldrikule tilkus. Teda oli tabanud jälle tema tavaline otstarbetumõttetu vihahoog, mis näis välja kasvavat tema vaistulisest põlgusest uue aja vastu, ehkki just see oli ta nii kõrgele tõstnud. Ning isand Nepomuuk lausus tusase ükskõiksusega, püüdes võimalikult kiiresti pääseda ebamugavast situatsioonist:

«Noh, hea küll, hea küll! Õpetage talle minupoolest kas või kandlemängu ja pange ta minupärast kas või tatarlaste gümnaasiumi, — minule on see täiesti ükskõik! Peaasi, et ta tubliks inimeseks kasvaks. Ei keela mina talle seda nõndanimetatud vastavat haridust ega taha mina teda ka rikkuda. Palun, laske aga käia!»

Sel suvel tajus Heleene esmakordselt, mis tähendab kogu pika päeva umbses toas istuda ja libedaid klaveriklahve taguda, et meelitada neist välja mingit konarlikku viisikest. Oktaavid, kvindid, tertsid, need salapärased mõisted mürgistasid pikkamisi ta elu, tegid mõruks kõik ta rõõmud, painasid teda isegi magades. Nootide veider rägastik pani ta higistama, viis üksteise kohale asetatud sirgjoont viirastusid ta unedes igasuguste võimalikkude kombinatsioonide näol, kõver võtmemärk tantsis kerratõmbunud siuna tema ängistuval rinnal. Harjutades heliredelit pidi ta tahes-tahtmata mõtlema oma endistele tuttavatele, avarale, korratule tänavale ja tasakesi virvendavale jõele, mille karges vees oli ta nii sageli hoidnud oma kingadesse kängitsemisest sügelevaid varbaid. Aga kuna ta oli juba maastmadalast õppinud sõnakuulmist ja ikka jälle sõnakuulmist, surus ta oma hinges sündivad igatsused mehiselt tagasi, tehes klaveril kiireid edusamme, mis andsid tädi Clothildele asja korduvalt märkida:

«See laps on kullatükk, uskuge mind! Kui te ainult aimaksite, kui ruttu ta kõigest aru saab. Mu süda tahtis sees sulada, kui ta mulle eile õhtul ühe kurva valtseri ette mängis. Ah, kuidas ma teda küll armastan, seda oma väikest tütrekest... kuidas ma teda küll armastan!»

Külaliste puhul sundis ta tavaliselt:

«Noh, Leenikene, näita meile kah, kui kaugel sa juba oled!» Ja kui kuulajad siis viisakalt kiitust avaldasid, ütles ta ohates: «Mu õnnetu õde.., ja mu õemees...! Et nad nii ruttu surema pidid ega saanud näha oma lapse õnnelikku elu... Ah, nad oleksid nii väga rõõmustanud!»

Vanadus ja paksus muutsid ta kord-korralt sentimentaalsemaks.

Ka meeldis talle väga heategija sädelev oreool, ehkki ta pidi oma heateod ise teatavaks tegema.

Nõnda kõik oma vabad päevad klaveri ees veetes, — higitsedes noodivihkude kallal ja nähes vaeva kuidagi koledaina tunduvate tantsulugude klimberdamisega, hakkas Heleene elama imelist kaksikelu. Selle üks pool oli igav ning tüütav, teine selle vastu aga kirev ja mitmekesine nagu huvitav pildiraamat. Kasuema ja tädi Rosalie karmus ning rangus sundisid ta terveteks päevadeks vana kivihoone rõskete seinte vahele, rikkalik fantaasia viis ta aga siit jälle välja, jõe äärde ja lagedale niidule. Selle asemel, et liikuda, joosta ja vallatada, pidi ta leppima toasistumisega. Selle tulemusena kasvas tast paratamatult veretu, inimesi-pelgav unistaja. Kuna ta kasuvanemaid külastasid ainult harva mõned noored inimesed, tuli tal leppida peamiselt vanade seltskonnaga, kelle kogu kõneaine keerles ainult uue aja kõlvatuste ning mitmesuguste kaubahindade ümber ja kes piinasid ning vaevasid teda ajaviiteks, nagu muuseas, sundides teda ikka uuesti ning uuesti klaveri ette istuma ja midagi mängima.

Niiviisi muutus ta teadlik elu sama kinniseks ja piiratuks nagu siis, kui ta tegi oma esimesi lapsesamme. Kasuema lahkus majast ainult harva ja sama harva pääses välja ka tema. Need üksikudki jalutuskäigud aga, mis vahel ette võeti, ei kestnud kunagi üle poole tunni: iga päevaga lihavamaks muutuv Clothilde väsis väga ruttu.

Siis istus Heleene vahel kaua ning liikumatult akna all ja vahtis üksisilmi alla tänavale, kus sõitsid voorimehed, kihutasid autod ja põrisesid rasked kraamivankrid, pekstes oma rautatud ratastega ümaraid munakive. Ta peatas pilgu üksikutel möödajalutajatel, jälgides neid

kuni uulitsanurgani, ja katsus ette kujutada, kust need tulevad, kuhu lähevad, mida teevad ning talitavad; ta kuulas pingutatud tähelepanuga marssivate sõdurite kriiskavat laulmist, püüdes aru saada inetult väljavenitatud sõnadest ja lausetest; või ta jälgis kaua ning pilku pööramata edasi-tagasi lonkivat politseikordnikku, kes tundis seal all kindlasti samasugust rasket igavust nagu tema siin üleval.

Ent selle eest elas ta seda tormilisemalt ning rahutumalt — unistustes. Surmani tüdinud tänavaliikumise vaatlemisest, heitis ta sohvale ja hakkas mõtlema. Ta püüdis oma vaimusilma ette manada kõiki oma endisi tuttavaid; ta katsus meelde tuletada nende nägusid, nende kõnekäände ja iseärasusi; ta kujutas ikka ning ikka ette kõiki oma vanu vallatusi ja kõiki kord mängitud mänge. Aga kui ta silmad vahel kinni vajusid, ilmus talle ikka üks ning sama nägemus sellest, kuidas ta istub jõekaldal, jalad vees, ja tunneb tuult, mis puhub vastu ta kukalt, väikseid murdlaineid, mis puudutavad ta sääri, ja nägematut putukat, kes jalutab oma karvastel koibadel üle ta selja taha toetatud käe. Siis ärkas ta kohe ja jäi nukra pilguga seinale riputatud pilti vahtima, lastes silmadel rännata kord puude vahel seisvatele hirvedele, kord kütile, kes sihtis põõsa tagant.

Teda ümbritsevad nägematud vangimajamüürid purunesid sügisel, mil ta pidi kooli minema. Saanud võitu esimesest hirmust nii suure hulga endavanuste laste ees, tundis ta oma suureks heameeleks, et siin on palju hubasem ja mõnusam kui kodus. Minek läbi pooltühjade uulitsate; lakkamatu sumin ruumikates klassitubades; huvitavad õppeained, mis viisid teda tundmatutele radadele ja teedele — kõik see aitas lühikeseks ajaks unustada isegi tühjad ja tüütavad klaveritunnid. Tormates peale koolitöö lõppu jooksujalu läbi parkide ning puiesteede tagasi kodu poole, tundis ta end jälle üle hulga aja nii õnnelikuna, et ta oleks meelsasti kas või kilganud, hüpanud ning laulnud.

Muide — säärast põhjalikku rahuldust ei suutnud talle koolgi kuigi kauaks pakkuda. Juba varsti tüdines ta oma kaasõpilastest ja nende lihtsatest vallatustest. Ühelgi neist ei voolanud soontes tema rahutut, igatsevat, lakkamatust

teotahtest käärivat verd. Ent kuna kasuema ja tädi Rosalie pidasid ideaalseteks lasteks just seesuguseid, pidi Heleenegi järele andma, pikkamisi painduma, kuni ta põsed muutusid sama kahvatuks ja kuni ta mängis klaverit täiesti veatult, nagu peab seda suutma temavanune tütarlaps viisakast perekonnast.

SELLEST, KES NAD OLID

III

Nõnda läksid aastad. Heleenest kasvas sihvakas, suurekasvuline tüdruk, kelle viisakust ja sõnakuulelikkust võidi õigusega seada eeskujuks teistele ta kooliõdedele. Rahulikkude, veidi liigagi aeglaste liigutustega, häbelik ja tagasihoidlik, säärasena suutis ta juba esimesel hetkel äratada enda vastu sümpaatiat.

Ta keha arenes kiiresti, ja sama kiiresti arenes ka tema vaim. Juba kuueteistkümne-aastasena oli ta tädi Clothildega peaaegu ühepikkune. Kuna ta näitas õppimises üles äärmist hoolsust ja püüdlikkust, ei keelanud õpetajad talle oma hellitavat poolehoidu. Ja kuna tal ei lastud samal ajal klaveritki hooletusse jätta, räägiti kohalikus peenemas seltskonnas tihti ta heast mängust, milles ei suutnud temaga võistelda isegi too vanapreili, kes teda õpetas.

Need pikad rusuvad aastad sundisid temas uinuma kõik käärivad ning ülekeevad jõutagavarad, surusid alla ta elurõõmu, muutsid loiuks ta loomupärase tempera-

mendi. Peale koolis õpitava ei teadnud ta peaaegu midagi. Igapäevane elu oma mitmekesistes avaldustes oli talle võõras ja tundmatu nagu salapärane kuumaastik, millest ta kuulis räägitavat kosmograafia tunnis, mida ta ei suutnud endale aga kujutleda parimagi tahtmise juures. Sigimine ja uute organismide tekkimine olid talle ainult loodusloolised terminid, neist kaugemale ta pilk ei küündinud.

Et ta silmi ei puutuks midagi ebamoraalset ja kõlvatut, selle eest hoolitsesid nii tädid kui ka vanad pedagoogid. Oma lihtsameelses naiivsuses sarnanes ta väikese lapsega, kelle meelest on maailm täis aina suuri saladusi. Kuigi tas tekkisid vahel mõnesugused hämarad aimused üksikute nähtuste kohta, pidid need aimused juba eos surema. Sest polnud kedagi, kes oleks neid seletanud, iseseisvaks vaatlemiseks ja orienteerumiseks ei antud talle aga kunagi mahti. Ka ei olnud ta kooliõdede silmaringil eriti avaraid perspektiive, nõnda et polnud kuigi palju lootusi midagi juurde õppida kas või sellisel kaudselgi teel.

Oma kuueteistkümnendal eluaastal oli ta veel nii rumal ja ettevalmistamata kõige hädavajalikumateks teadmisteks, et isegi ta enda organismis toimuvad muutused teda kohutasid. Rindade lakkamatu kasvamine täitis ta hinge piinava häbitundega; menstruatsiooni algus ning kevadöised sihitud-nimetud ihad, mis ei lasknud tal uinuda ja tegid ta vaimu imeliselt rahutuks, täitsid teda mingi veidra õudusetundega. Ta kartis, et need välised avaldused ennustavad peatset haigust. Ta kannatas sõnalausumata, püüdes kangekaelselt hävitada oma salapärase haiguse äraandlikke tagajärgi.

Alles siis, kui ta kätte sattus juhuslikult mingi kaudne märkus naise keha ainulaadsetest iseärasustest, muutus ta jälle rahulikumaks. Ja ta hakkas endale korraga vaatama kui täiskasvanule, kes teab kõik, tunneb kõike ja on kahtlemata võimeline... väga paljuks.

Sel ajal hakkasid teda huvitama peamiselt säärased raamatud, mis käsitlesid mehe ning naise armuvahekordi, võõbates kõik üle magusmaheda romantikaga. Rikkalik kujutlusvõime, esile kutsutud lapseeas liiga piiratud elu tagajärjel, vahepeal aga ajutiselt varju-

surma suikunud, hakkas end uuesti täies vägevuses maksma panema. Ta oli täiesti võhik kahe vastassugupoole seksuaalsuhetes, ja temaski arenes pikkamisi, kuid järjekindlalt too noorte hingedes üldiselt levinud väärvaade, nagu oleks armastus suurus omaette, nagu oleks armastus ainult ilutsemiseks, nagu võiks ja peaks tõsine armastus olema kindlasti igavene, hauani kestev, ulatuv isegi üle elu ja surma vahepiiri; seksuaalelu aga, mille kohta ulatus ta kõrvu nüüd ikka enam juhuslikke, erutavaid ning vapustavaid üksikasju, pidas ta samuti suuruseks omaette, mille tooruse ja robustsusega tuleb tegelda väljaspool laulatatud abielu ainult neil põlatuil, keda nimetati libudeks.

Siis hakkas ta esmakordselt unistama mehest, kellega ta võiks maitsta elu õilsat luulet, kes vannuks talle ilusate sõnadega igavest truudust, kellest toetatuna võiks sammuda läbi kurja ning labase maailma. Ta kujutles endale püsivalt imeilusat maastikku järvega ja lumivalge villaga, mille uhkete ornamentidega kaunistatud rõdusambaid mööda vingerdavad kuni katuseni üles õitsvad väänkasvud.

Ta vaimusilmad nägid ainult pühapäeva — oma armsamat alati noorena, sihvakana ja korralikult rõivastatuna, ennast aga pikas, heledas kleidis, lahtiste juustega. Soe suvetuul puhuks neile näkku, kui nad läbi hääletult avaneva ukse välja astuksid; linnud tervitaksid neid sillerdava lauluga hämaratel metsateedel. Aasad oleksid täis lilli ja suured veeroosid kataksid järvepinda nagu kari edasi-tagasi ujuvaid luiki... Aga õhtuti seisaksid nad kõrvuti kesk ääretut, kohavat laant ning vaataksid tuikavate silmadega päikese purpurpunast loojenemist, üksiku pilve aeglast kadumist horisondi taha või vaikivatesse puudelatvadesse magama pugevaid linnupaare. Ja ta oleks kindlasti sama õnnelik kui... kui too luulelise romaani uljas naiskangelane, keda ei hirmutanud oma armastatust eemale isegi kõige raskemad elukoledused...

Ent mida kirevamat ja luulelisemat elu elas ta öösiti oma roosilistes kujutlustes, seda kaugemale nihkus ta iga päevaga oma ümbritsevast tõelisusest. Ta nägi maailma ainult läbi romantiliste autorite heleroosade prillide.

Iga nende väide oli ta meelest vääramatu aksioom, iga nende poolt maalitud imeilus pilt peegeldas ta meelest maailma tõelist palet. Ja nõnda jäi ta parandamatult ustavaks oma aadetele, sest polnud ju kedagi, kes oleks talle tõestanud vastupidist.

Kuna ta liikumisvabadus oli äärmuseni piiratud, nägi ta mehi ainult teatud kaugusest... kui mitte arvestada neid pakse, voldiste kukaldega papasid, kellesse ta oli juba ammugi suhtuma hakanud nagu sugututesse olenditesse ja oli võimeline nende vastu ainult tülgastust tundma. Selle asemel lubasid tädid tal igal võimalikul juhul viibida enditaoliste vanade daamide seltskonnas. Nagu koolis, nõnda pidi ta ka väljaspool kooli leppima moraalsusest hingeldavate eluvihkajatega või jälle samasuguste kõverakskasvanutega, nagu ta ise, kelle kogemused ei ulatunud kunagi kaugemale korralikult tehtud kniksust ja laitmatust klaverimängust.

Ent ta tervet keha ja varjatult käärivat energiat ei suutnud lõplikult tappa isegi säärane kasvatus. Pikkamisi kuid järjekindlalt hakkas loodus nõudma oma osa, ikka tugevamini vaevasid teda sihitud-nimetud igatsused, mis hakkasid viimaks mõjutama igat ta sammu. Kevadööd uimastasid teda ja tekitasid tas ebamäärase vajaduse kuhugi minna, kuhugi tõtata. Vaiksed suveõhtud tegid ta unenäod imeliselt rahutuks, ta tundis põletavat kadedust oma sõbrataride vastu, kes sõlmisid salaja armuvahekordi endivanuste koolipoistega. Kui ta vahel akna all istudes piki tühja tänavat möödasammuvat paarikest nägi, muutus ta meel korraga nukraks ja raskeks, otsekui oleks keegi teda petnud või temalt ära võtnud mingi väga kalli asja.

Sel suvel, kui Nepomuukide majapidamise surus kokku laiutamisest tingitud pankrot, viibisid Clothilde ja Heleene esimest ning viimast korda väljaspool linna piire, väikeses külakeses, mille edelaserv riivas jõekallast. Arstid olid südamehaigele vanale daamile ette kirjutanud suvepuhkuse värskes maaõhus. Ta nautis seda nüüd mehe venna väikeses talukeses, kaevates ja hädaldades igale juhuslikulegi vastutulijale hirmus raske elu üle, mis teda aina rõhuvat ja vaevavat. Et ta paksus ei lask-

nud tal enam vabalt liikuda, oli ta sunnitud kasutütre omapead jätma, piirates selle vabadust ainult sõnaohtrate manitsuste ja hoiatustega.

See oli ilusaim ja meeldejäävaim ajajärk Heleene elus. Ometi kord võis ta tunda end vabana, võis käia ja hulkuda, võis vahel kodunt eemale jääda isegi hilise õhtuni. Ja korraga ärkasid tas kõik need uinuvad jõud ja ihad, mis olid täitnud teda kord lapsena, siis, kui ta elas veel madalas pleekinud majakeses, korratu, avara ning meeldivalt vabana läbi aedade ja plankude rägastiku jooksva tänava ääres...

Ta päevade enamik kulus nüüd vabas looduses. Kuna tal puudus igasugune kosutav tegevus, lahkus ta vahel juba hommikul vara, jalutas kuni lõunani ja tuli tagasi alles söögiajaks. Sageli kõndis ta mitu pikka tundi järgemööda metsas ja lepikus; või ta lamas lihtsalt kuskil kõrvalisel põlluserval ja imes endasse päikest, mida ta keha nii janunes. Pilk taeva heledasse sinasse juhitud, mõtles ta sageli kaua ja pingutades oma elu üle järele, kuni ta hinge vallutasid jälle need luulelised unistused, millisteta ta nüüd nagu ei saanudki enam elada. Tundide viisi jälgis ta õhku lõikavate pääsukeste siksakilist lendu, kulli, kes seisis liikumatu punktina ääretus kõrguses, ja oma pesi kaitsvate vareste meeleheitlikku ning vihast kisa, kes tiirutasid tiheda pilvena läheduses asuva metsatuka kohal.

Kui ta arvas, et kedagi läheduses pole, avas ta tasahilju pluusinööbid, paljastas õlad ning rinnad ja laskus seljakile rohule, silmad suletud. Tuul paitas kergelt üle ta põskede ja käte, soojad päikesekiired tungisid läbi naha; tundes selgesti, kuidas mõtted muutusid iga hetkega üha laisemaks, jäi ta viimaks tukkuma. Ja vaevalt hämardus ta teadvus, kui talle kohe näis, nagu oleks mingi nähtamatu jõud teda tasa-tasa hõljutama hakanud, täites ta keha ääretu, tahtejõudu halvava lõbutundega.

Märgates oma paljastatud kehaosade aeglast pruuniksmuutumist, valdas teda imeline soov heita päikese paistele täiesti alasti. Vahel paisus see soov äärmiseks vajaduseks, just nagu oleneks selle täitumisest või mittetäitumisest kogu tema elu. Ta silmade ette ilmus tihti veetlev

pilt, kuidas ta lamab haljal murul, vaba igast vangistavast hilbust, ja päevitub aiva mustemaks. Ent kuna ta ei suutnud paremagi tahtmise juures võitu saada oma liiga arenenud häbelikkusest, jäi otsustav samm siiski astumata.

See päikeseküllane kevadsuvi tegi ta üldse palju elukogenumaks ning targemaks. See, mida ta oli seni aimanud ainult uduselt-ähmaselt, hakkas talle selguma ikka enam ja enam. Ta vaatles, pani tähele, tegi siin-seal oma iseseisvaid järeldusi. Uue elu saamise, arenemise ning peatumatusse ringkäiku astumise raudne seadus avas ta ees pikkamisi oma saladused. Ja võttes mõningatel juhtudel lihtsale vaatlemisele abiks oma terve, analüüsiva mõistuse, läks ta mööda eksimatu loogika sirgjoont üksiknähtuse juurest üldise juurde, kuni talle polnud enam suletud raamatuks isegi inimene oma keerulistena ning salapärastena näivate eluavaldustega.

Siin tajus ta esmakordselt seda kummalist ühendust, mis sidus ta meelest nii toorest seksuaalelu ja lapsesaamise müsteeriumi tolle nõndanimetatud armastusega, mida ta polnud seni kunagi näinud teisiti kui ümbritsetuna igatsevatest ohetest ja lõhnavatest roosidest. Istudes kord vihmase ilma tõttu tagakambris ja lugedes jälle üht oma lemmikromaanidest, kuulis ta onu võõrasemale jutustavat saunamehe tütrest Liidest. See sünnitanud hiljuti lapse ja uputanud selle linalikku, et pääseda häbist. Tüdruku võrgutajaks olevat keegi parvetustööde kümnik. Jutud liikuvat visalt külarahva keskel ja väga kergesti võivat politseigi varsti jaole jõuda.

«Kogu aja aina eputasid ja vigurdasid,» ütles peremees. «Ei läinud mööda ühtki neljapäeva-, laupäeva- ega pühapäevaõhtut, mil neid poleks näha olnud põldude vahel ja metsas. Nad olid ju nagu meest-naist. Aga nüüd on selle ilutsemise lõpp käes nagu kord ja kohus.»

«See plika pidi küll üks hukkaläinud inimene olema,» arvas kasuema.

«Seda ma ei usu,» ütles peremees. «Aga ta oli poisist väga sisse võetud ja uskus selle lubadusi. Eks temagi ole ju noor inimene. Ja sihuke asi võib juhtuda igale meist.»

Heleene sai sellest juhuslikult kuuldud kõnekatkest

ainet pikaks ning piinarikkaks mõtlemiseks ja juurdlemiseks. Elav kujutlusvõime manas ta vaimusilma ette detailirikka loo õilsast armastusest, ennastsalgavast kiindumusest ja vastastikustest lakkamatutest hellitamistest. Ta nägi poissi ja tüdrukut kõndimas piki põlluvahelisi radu, käsikäes, tasakesi vesteldes. See oli kõik väga ilus ja täiesti omal kohal. Kuid ses lillelises romaanis ei tahtnud midagi siiski sobida, ja nimelt — ilusa loo kole lõpp. Sest ta ei suutnud paremagi tahtmise juures kujutleda, et inimesed, keda tõukab teineteise lähedusse suur, puhas armastus, võivad ühteaegu olla ka säärased... toored ja liiderlikud.

Ent vaatamata oma suurele naiivsusele ja lapsikusele aimas ta tolle kurva sündmuse taga üsna hämaralt midagi säärast, mida ta praegu veel ei mõista, millele ta aga siiski kiiresti läheneb. Ja otsekui sisemine instinkt ütles talle, et kõik need kolm näiliselt iseseisvatena esinevat suurust — jõhker, lehkavtoores, ent samal ajal ometi kuidagi haarav ning ligimeelitav seksuaalsus, lapsesaamise püha saladus ja lillelistel radadel liikuv puhas armastus, — on omavahel kindlate sidemetega ühendatud.

Ka ta esimene laialivalguv armastuslugu algas, arenes ning laostus selles väikeses jõeveerses külakeses. See oli tol ajal ta elu tähtsamaid sündmusi ja jättis ta hinge sügavaid mälestusejälgi.

Ta esimene äravalitu oli tema onupoeg. Poiss, kes käis esimest aastat ülikoolis, sõitis koju Heleene talusviibimise teisel kuul, juuni alguses, kui sirelid olid juba pudenemas. Ta jõudis pärale varahommikul, magas kogu päeva reisiväsimust ja ilmus õhtul õue, uhiuus värvimüts kuklas. Olles üliviisaka kummarduse saatel tädi Clothilde ümarat käeselga suudelnud, astus ta vähe kaugemal seisva Heleene juurde ning lausus:

«Minu ilus sugulane, kui ma ei eksi? On maaelu ka teie meele järgi, armuline preili?»

«On... on küll...» ütles Heleene ja punastus kõrvuni.

Nad seisid vastamisi; üliõpilane pigistas Heleene kätt ja kummardas sama sügavalt kui äsja tädile. Ta lõhnas teravalt ja meeldivalt nagu kevadine roosipuhmas, mida

tuul liigutab. Tume ülikond rõhutas ta näo elegantset kahvatust; helehallid kingad läikisid laskuvas õhtuhämaruses; kitsaste kriipsukeste taolised prantsuse vurrud ehtisid ta ülemist huult. Püüdes esineda võimalikult vabalt ja elumehelikult-hooletult, lobises ta kaua ja mõttetult igasugusest tühjast-tähjast, moonutas kuidagi üleolevalt ning tarbetult nägu ja vehkis kätega nagu tiibadega. Siis jutustas ta kõigele lisaks veel paar naljakat lookest oma tudengielust, mis muide näisid naljakatena ainult talle endale ja oma koolitatud pojasse armunud isale.

See oli kindlasti ainult korporantlik elumehelikkusetunne, mis kihutas seda edevat poissi lipitsema oma peaaegu veel lapseaastates onutütre ümber. Kuna kogu ta tegevus kodus seisis peamiselt laisklemises ja linnast kaasa toodud romaanide lugemises, hakkas ta juba varsti igavust tundma. Pärast seda, kui ta oli elusttüdinenu õnnetu näoga paar päeva sihitult ringi lonkinud, otsis ta üles jõekaldal pikutava Heleene ning kurtis sellele traagiliste sõnadega, kuidas ta olevat nii põhjalikult ja päästmatult pettunud oma tarbetu elu hallist üksluisusest. Ta ei leidvat maailmas enam midagi huvitavat; kõik olevat mõttetu ja madal-masendav nagu troostitu rabalagendik; ta olevat jõudnud äratundmisele, et ta senised püüded ja rühkimised on ainult tühi töö ja vaimu närimine, millest ei saavat mingit kasu ei ta ise ega ka keegi teine. Ja kõige tagatipuks jutustas ta kogeldes, et olevat juba mitu korda mõelnud vabasurmale kui ainsale väljapääsuteele sellest ummikust, kuhu ta olevat sattunud.

«Õnn hoidub minu teelt kõrvale, ma pean rändama oma rada nagu üksik lind!» lõpetas ta ohates. Ja nähes samal ajal osavõtliku tüdruku silmis niisket kaastunnet, lisas ta kohe veelgi traagilisemalt: «Kui keegi mind vähemalt armastakski... Aga kellelgi pole minust ei sooja ega külma. Üksik inimene murdub nagu üksik puu, mis seisab keset lagedat välja, kättesaadav kõigile tormidele ja tuultele. Siin jääb üle veel ainult üks võimalus — külm revolvriraud!»

Ta oli alles kahekümne aastane, ja et oma sõnadele rohkem kaalu anda, tegi ta meeleheitlikke katseid näida vanemana. Väsinud, hoolimatu mees, kes tunneb iga kõlvatumatki elumülgast ja kellele miski asi maailmas ei

paku enam kestvat huvi, see oli ta kõrge ideaal, kellega ta püüdis sarnaneda! Ta ei uskuvat millessegi, millelgi polevat tema jaoks enam vajalikku väärtust, ta olevat tüdinenud kõigest, mis kunagi oli, mis on praegu, ja mis... kord pärast meid peaks tulema. Siis tsiteeris ta suure õhinaga Weiningeri ja Freudi, väänates ja puserdades mõlema eraku mõtteid kord nii, kord teisiti.

Kõik see oli kuueteistkümne-aastasele Heleenele tundmatu ning võõras. Ainult õige hämaralt aimas ta teise vassitud sõnadevalingu taga midagi uudishimu-äratavat, peamiselt tõukas teda aga poisile ligemale tas ärkav naise-kaastunne, mis püüab ümbritseda oma õnnetuid ligimesi võimalike õrnuste ja lohutustega. Ent sellest oli ainult lühike samm armumiseni. Ja ühel õhtupoolikul, kui kavaler, noore rüütli osa mängides, ta ette põlvili langes ja talle kärarikkalt oma tulist armastust avaldas, oli ta väga õnnelik.

Kogu järgneva öö jooksul ei saanud ta hetkekski uinuda. Lakkamata seisis tal meeles too imeline, õnnis värin kogu kehas, mille oli esile kutsunud armsama kohmetu suudlus. Kogu too iharmagus pilt ilmus uuesti ta ette võrratus detailirikkuses. Ta arvas praegugi kuulda võivat Helmuti paluvat häält; näha võivat tema tumedaid silmi; tunda võivat käsivartel ja õlgadel tema kuumade sõrmede närvilisi silitusi. Ta võpatas rõõmust ainsa mõtte juures, et nad kohtavad teineteist juba homme uuesti. Ning viimaks siiski uinudes nägi ta kuni hommikuni üht ja sama lühikest, kuid seda selgemat unenägu: tumerohelisel murul põlvitavat ilusat üliõpilast, kelle käed on vannutades ta pooles üles tõstetud ja kelle helesinised, veidi kavalad silmad vaatavad nagu midagi küsides ja samal ajal ka midagi sõnatult pakkudes.

Sellest päevast alates olid nad alati kahekesi. Nad jalutasid põldudel; nad hulkusid metsas; nad aerutasid õhtul jõel. Tädi Clothilde, uskudes lihtsameelselt ja kogu südamest oma õilsa kasvatuse mõjusse, jättis nad meeleldi omapead. Nad istusid vahest hilise õhtuni kõrgel liivakaldal ja jälgisid sõnatutena lõbusate parvepoiste askeldusi ning kuulasid nende metsikut laulu, kui need sõitsid pikkamisi pärivoolu, kadudes lähema jõekäänu taha. Poiss jätkas endiselt kõigest tüdinenud elumehe mängi-

mist; Heleene meeled olid nii pingul, et ta kord isegi nutma puhkes, ehkki tundis ennast ise sellesinatse maailma kõige õnnelikuma inimesena.

Ent see laialivalguv, õhkamistest ja ohkamistest tulvil vahekord ei kestnud kuigi kaua. Augusti keskpaigas külastas suvitajaid tädi Rosalie, kelle teravate ning kurjade silmade eest ei jäänud midagi varjule.

Juba esimesel päeval taipas ta asjade tõelist seisukorda. Hiilides õhtul lepikuveerel istuvate noorte lähedusse nägi ta neid teineteist sülelemas ja suudlemas. Ja minut hiljem tormas ta tuulispeana tallu tagasi, paisates heasüdamlikule peremehele näkku selliseid sõimusõnu, mis ei tahtnud põrmugi sobida tema vaga naise välimusega.

Samal ajal leidis tagakambris aset pikem seletus, mis kestis hilja ööni. Heleene nuttis kogu aeg meeleheitlikult. Värvimütsis nooruk aga, kelle ühes habemega tärkavat korporandienesetunnet vanade daamide ägedad kallaletungid sügavalt haavasid, tõmbus otsustavalt tagasi oma toa kaitsvate seinte vahele ega näidanud end enam söögilauaski.

Samal korral tõi Rosalie sellegi pahaendelise uudise, et isand Nepomuuki ärimehe-avantüür olevat lõppemas täieliku katastroofiga. Ta kõneles kaua ja varjamatu kahjurõõmuga linnas liikuvatest kahtlastest kuulujuttudest, mis pidid tema arvates kindlasti tõsiasjadel põhjenema; paar korda olevat ta kõrvu ulatunud isegi märkused võltsitud vekslitest ja vangimajalõhnast, mida need vekslid endast levitavat... Clothilde linnasviibimine olevat möödapääsematult vajalik, sest tulevat katsuda päästa kas või riismedki... mustade päevade jaoks!

See hoop oli raske, hävitav, see hoop langes nende ellu nagu tohutu kivirahn vaiksesse tiigivette. Proua Clothilde nuttis ja ahastas kogu öö. Ta neelas alla päratu hulga pille ja pulbreid, jõi tühjaks kõik rohuklaasid, laskis endale vahetpidamata valmistada suhkruvett sidruniga. Rosalie istus ta voodi ees ja vaikis nagu kala, — loole elasid kaasa ainult ta torkavalt teravad silmad ja karmid kurrud kõvasti kinnipigistatud suu ümber. Heleene, olles kindel, et tädi meeleheide on tingitud ainuüksi tema ja Helmuti armuloost, lamas õnnetuna oma

voodis, tekk üle pea. Ja rahutut ning vihast unetust võis aimata läbi seinagi, mille taga turtsus haavatud aumees, käed sügavale vestilõigetesse topitud ja koletu suur piip hambus.

Hommik saabus pakkimisega ja kärsitu siia-sinna jooksmisega. Tehtavate korralduste aktiivseks juhiks oli nüüd tädi Rosalie. Õhtul läbisõimatud peremees vaatas vargsi kuuriesikust ja rõõmustas endamisi, et ta ometi viimaks neist kadaklikkudest söödikutest vabaks saab. Kui kõigega valmis oldi, ilmus ta hobust rakendama ja sõnas teeseldud kahetsusega:

«Ah sugulased hakkavad siis päris tõesti juba ära sõitma? No ei tea, kas maksab ikka... Sellesama tühise asja pärast... Ja ilmad nüüd alles päris suvisteks läksid. Võiksime ju poisiga natuke tõrelda ja rääkida, küll ta oma linnavigurid jätab...»

Ent mõlemad daamid taipasid instinktiivselt, et ta ütleb seda ainult suusoojaks ja et nende sõnade tagant vilksatab koguni pilgatatahtmist. Ja Rosalie, kelle tigesõjakas tuju polnud veel täiesti vaibunud, viskas upsakalt läbi kramplikult kokkupigistatud hammaste:

«Mu härra, me teame isegi, mis me teeme. Ma loodan, et mu õde pole teile kindlasti pennigi võlgu.»

Kui pool tundi hiljem pahura vaikuse saatel mööda auklikku külavahelist teed jaama poole sõideti, valdas Heleenet korraga säärane valuhoog, et ta oleks meelsasti oianud. Hirmus tühjus rõhus ta hinge, tema sisemuses põles kustumatu leek, silmad kibelesid, süda kippus vahetevahel pööritama. Imeline jõud kiskus teda tagasi vaatama, ja seda tehes oli ta endamisi kindel, et Helmut väraval seisab ja neile ahastades järele vaatab. Kuid nähes ainult õuel askeldavat teenijat, puhkes ta härdalt nutma, toetas pea kasuema õla najale ja nuuksus valjusti nagu laps, keda on ülekohtuselt koheldud.

Siis tegi nende elu jälle järsu pööraku. Heleene polnud veel oma armuvalust vabaneda suutnud, kui pikne lõi majja isand Nepomuuki surma näol, — ühel õhtupoolikul segas suures kivimajas valitsevat vaikust lajatav lask, mis näis kostvat kirjutustoast. Kaua ja asjatult nõudsid nad lukustatud ukse taga sisselaskmist; siis läksid nad köögi kaudu ringi ja leidsid vanahärra selili

põrandalt, kuhu ta oli ühes tooliga kukkunud. Ta hoidis ikka veel kramplikult revolvripära, — tema tugevad tõusikusõrmed olid nii kõvasti selle ümber klammerdunud, nagu poleks tal pärast surmagi tahtmist relva kellelegi loovutada. Vaip ta kukla ja õlgade all oli verest lausa märg.

See kui ka järgnevad perekondlikud sündmused aitasid Heleenel kergemini võitu saada rasketest hingepiinadest, mida ta põdes. Helmuti armas nägu muutus ta mälestustes päev-päevalt kahvatumaks. Ta polnud enam kindel, kas üks või teine sündmus leidis aset veidi hiljem või varem. Ta võis üsna rahulikult mõelda kallistustele lepikuveerel ja luulelistele jalutuskäikudele, millistest ta arvas tookord, et ta ei suuda neid eluotsanigi unustada. Pealegi hakkas teda jälle raskelt rõhuma tädide alasti egoism, — härra Nepomuuk polnud veel kalmistulegi kolinud, kui nad ruttasid varmalt päästma, mis veel päästa andis: viisid varjule lauahõbeda, peitsid ära ehteasjad ja kuldrahad, mis hakkaja ärimees oli kokku hangeldanud põhjakõrbenud vene vürstidelt-valgekaartlastelt ja oma mõisadest ilma jäänud balti parunitelt. Kuna nii maja kui kõik pangaarved võltsitud ja võltsimata vekslite kustutamiseks aresti alla pandi, pidid nad kasuemaga tädi Rosalie juurde kolima, kes oli vahepeal ostnud pisukese majakese Kolme Vaeva Teel.

Järgnevad aastad olid senistega võrreldes veelgi troostitumad ja veelgi hallimad. Uuesti kadaklasteks muutuvate vanade despotism tegi temast jälle elutu nuku; ta pidi igas pisiasjas sõna kuulama ja ikka ning jälle tuletati talle meelde ta eksimust. Kuigi ta kasvas iga nädalaga aina tugevamaks ja sihvakamaks, suhtusid nad temasse ometi nagu rumalasse lapsesse, kelle enda aru ei või usaldada tühisemateski asjades. Ta ei tohtinud lahkuda majast ilma Rosalie loata; ta ei tohtinud kunagi iseseisvalt ette võtta lühemaidki jalutuskäike; ta ei tohtinud valida õmbleja juures säärast kleidimoodi, mis tädidele ei meeldinud. Ja kõige selle tagajärjel õppis ta pikkamisi nii suurepäraselt valitsema oma ilme üle, et see ei avaldanud temas sündivaid suurimaidki hingeliigutusi.

Juba teist korda unustas ta näiliselt oma noore keha lakkamatu janu vabaduse, õhu ja päikese järele. Nurise-

mata allus ta vanade tahtele, kuulas neid ja taltsutas uskumatu energiaga oma iseseisvaid soove.

Ning isegi siis jäi ta täiesti ükskõikseks ja rahulikuks, kui Rosalie ta head lõputunnistust silmitsedes lausus:

«Nüüd, mu laps, on meie järgmiseks mureks sulle mees otsida. Kahtlemata oled sa juba selles eas.»

«Hea küll, tädi...» ütles Heleene vaid rahulikult.

Kuid vaatamata oma näilisele leplikkusele taipas ta kogu olemusega oma igapäevase elu rumalat mõttetust ja totrat kohaltampimist. Teda näris vahel säärane raske ning nukker tunne, nagu seisaks ta kitsal-kitsal sillakesel, ümberringi paksu kõntsakorraga kaetud seisev vesi, mis levitab endast vastikuid laostumislõhnu. Igavad kohvijoomised kord siin, kord seal; vanade daamide tühine lobisemine ja klatšimine; kasuema lõpmatud kaebed ja virisemine; toored ja alatud etteheited Rosalielt, kes pidas end majas tooniandjaks; — see kõik mõjus ta hingesse nagu rooste rauasse. Näis, nagu areneks tast pikkamisi nürimeelne, ükskõikne ning tühine kadaklik naine, kellel pole pisimatki soovi ega pisimatki unistust.

Ja ta pruunidest sõstrasilmadest ei võinud aimatagi nende pakitsevate mõtete ja ihade olemasolu, mis rabelesid ja ahastasid lakkamatult ta hinges.

UINUV OKASROOSIKE

See kevadsuvi kujunes Heleene elus üheks rahutumaks ja rikkamaks sihitutest ihadest, — ta lähenes oma kahekümnendale sünnipäevale ja teda valdas lakkamatu poolikusetunne, millest ta ei suutnud vabaneda. Ta unistas rohkem kui kunagi enne, luges üha kasvava kirega romantilisi raamatuid, fantaseeris pikki ja luulelisi lugusid, milles ta mängis peaosa. Imeline kihk ei lahkunud ta verest magadeski, manades ta unedesse üha enam kõditav-magusat iharust. Ta tabas enda loendamatutel kordadel mõtlemast mehele, kellele ta võiks kunagi pühendada oma suure ning puhta armastuse, mille rahuldamatajäämine rõhus teda nüüd nagu nimetu vaev.

Õhtuti istus ta kaua pimedas toas akna all ja vahtis pikkamisi uulitsale laskuvasse hämarusse, kuhu aias kasvavad vanad puud heitsid raskeid nurgelisi varje. Kurbuse, lootusetuse ja lakkamatu rahutuse erutav segu täitis säärastel silmapilkudel ta hinge. Möödajalutavad paarid tegid ta meele tavaliselt ikka nukraks, sageli isegi kibedaks. Ta oleks meelsasti välja läinud ja pargis või merekaldal värsket õhku hinganud, aga et ta seda ei tohtinud, hakkas temas pikkamisi kasvama püsiv viha tädide vastu, kes talle seda keelasid.

Isegi aed, ainuke koht, kuhu ta võis vabalt minna, muutus talle päev-päevalt vastikumaks. Iga puu, iga põõsas, iga kõrvalisem nurgake sellest oli talle sama tuttav kui postkaardid ja pildikesed, mis loendamatul hulgal ehtisid ta pisukese toa kõiki seinu. Pealegi oli too tädidest nii ülistatud ja kõrgekskiidetud aed alati täis rõskust ja kõdulõhna, mida näis endast levitavat isegi madal ning vesine maapinnas jalge all.

Kolme Vaeva Teel valitses õhtuti raske vaikus. Pargid ja puiesteed summutasid linna kära; autod ja voorimehed puutusid siia harva; pikkade ning igavate päevade jooksul võis siin näha ainult üksikuid armastajapaare, kes kõndisid hääletult nagu sametvaipadel. Ainult vana fröilein Greete ja selle kõrk parunipreili tulid iga päev kella viie ja kuue vahel tädidega juttu vestma, toetades teineteist vastamisi oma luiste küünarnukkidega. Ja sel kellaajal pidi Heleene välja kraamima kõik oma sentimentaalsed saksa viisikesed, mida kuulatades uinusid lõpuks kõik neli.

Ent niipea kui Heleene tahtis mängu katkestada, ärkasid eided kohe.

«Jaa, jaa, see oli tõesti väga ilus, ü-li-ilus!» ütles vana aadlidaam tavaliselt ja palus mängida veel midagi.

«See oli p ä r i s tõesti väga ilus,» noogutas Gretchen ja avas samuti oma ümarad linnusilmad.

Siis kiitsid tädidki; ja siis pidi ta igavat motiivi klimberdama veel mitu ning mitu korda. Ja jälle uinusid kuulajad peaaegu korraga, et ärgates paluda midagi veelgi õrnemat ning veelgi sentimentaalsemat.

Täitnud nende soovid sõnagagi vastu vaidlemata, oli Heleene tihti lähedal nutule, — ikka tekitasid need muusikaõhtud temas ühe ja sama kujutluse mudamaksa kasvatava vee läppunud haisust, kutsudes vahel esile isegi peapöörituse...

Viimasel ajal tegi ta elu eriti kibedaks just südamehaige vana daami iga päevaga halvenev tervis. Juba teist nädalat oli see majja naelutatud, aina hingeldas, ei jaksanud enam ette võtta lühemaidki jalutuskäike, muutus aiva pahuramaks ning nõudlikumaks. See oli möödapääsematu lõpp, mis varitses teda juba kuskil siin üpris lähedal. Ja mõeldes nüüd lakkamatult oma emast, kelle

surmale oli eelnenud mitme aasta pikkune halvatus, tundis ta tõsist hirmu koledasse liikumatusse tardumise võimaluse ees, ohkles ja hädaldas ööd kui päevad järjestikku.

«Et jumal ometi nõnda halastamatu võib olla ja mind nii rängalt karistada tahab!» ütles ta tihti nuttes. «Oleksin ma juba ammu surra näinud, ma vilets inimeseloomake! Oh, oh, et Jeesus ometi mu vastu armu tunneks ja mu ilmast ära koristaks, enne kui ma elutuks lihatombuks muutun, kelle ihus asub veel ainult niidijämedune hingeraasukene!» ahastas ta igale oma tuttavale, lihavad sõrmed nagu palvetades sülle risti pandud.

Ent tädi Clothildet ei kuulnud ei jumal ega Jeesus. Iga algava päevaga nägi ta oma seisukorda aina pahemaks muutuvat. Esmalt tundis ta vasakus käes ainult vaevaltmärgatavaid tuimenemisi ja õige tasast valu, siis pidi ta tegema juba tõsiseid pingutusi, et kohendada õlga või nihutada küünarnukki mööda toolituge edasi-tagasi, kord hommikul aga kaebas ta nutuse häälega, et ta pahem käsi ja pahem jalg külmetavat tugevasti, ja palus Heleenet end soojemini riietesse mässida. — Ometi ei aidanud villased tekidki; ja kui ta tahtis vähe hiljem aeda jalutama minna, pidi ta kiiresti jälle istuma: pea oli äkki väga raskeks muutunud, süda tagus korratult, põlved ja puusad olid nõrgad ega tahtnud enam kehale tuge anda.

Õnneks möödus see esimene hädaohtlik haigusehoog ilma suuremate tagajärgedeta, kuid hoiatavad jäljed jäid temast siiski järele: pahem käsi ja samapoolne jalg ei saanud sooja enam ahjusuugi ees; sõrmed ei kõverdunud enam kuigi hästi võetavate esemete ümber; puusast kuni pöiani püsis raske, külm, nagu tinane tardumus: ihu oli tuim ja elutu, lihased paksu rasvakorra all pingutusid kuidagi loiult-lõdvalt ja toetasid vana keha ainult vaevaliselt.

Ent ta oli siiski õnnelik ja tänas endamisi taevaisa, kes oli talle nii elu kui liikumisvõime alles jätnud; ja kui ta siis teda vaatama tulnud tuttavatele ikka uuesti ning uuesti oma lugu jutustas, lõpetas ta selle tavaliselt ühtede ja samade sõnadega:

«Üleannetud jumalasalgajad kinnitavad, et ei ole olemas ei taevast ega põrgut... Aga öeldagu mulle siis...

ja seletatagu... missugune arst või tohter oleks mind suutnud veel päästa, kui mitte meie helde taevane isa? Patused on uue aja inimesed... patused.»

Olles mõne nädala rahulikult voodis lamanud, tundis ta jälle tahtmist ette võtta jalutuskäike, kuna temas oli äkki mõte tekkinud, et need elustavad uuesti ta suremisel olevaid liikmeid. Ta hakkas tõmbama paralleeljooni halvatuse ja ihu juhusliku suremise vahel. See läheb kindlasti mööda, kui ma ainult pisut sagedamini liigun ja käin, kinnitas ta endale ainult haigele inimesele omase jonnakusega.

Ta püüdis võimalikult rohkem jalul püsida, ehkki see valmistas talle otse uskumatuid vaevu. Juba varahommikul laskis ta end soojadesse vaipadesse mähkida, sõi veidi puuvilja ja läks aeda, nõjatudes kogu oma lihava keha raskusega Heleene õlale. Nad jalutasid aeglasel-aeglasel sammul piki kitsaid jalgteid, mööda metsistunud põõsaste vahel vingerdavaid radu, puhkasid vilumatesse kohtadesse asetatud toolidel ja jalutasid jälle. Kui ta väsis, pidi tüdruk talle ette lugema mõnd vana röövliromaani või pealinnas ilmuvat saksa ajalehte, milleta ei osatud siinses seltskonnas haritud inimest üldse kujutledagi. Ja ta laskis end sageli kuni lõunani pingi juurest pingi juurde talutada, higi ning väsimuse pärast ähkides ja puhkides, kuni uinus viimaks lehtlasse asetatud tugitoolis, vanadusest lõtv nägu imeliselt rahulik ja liikumatu nagu poolikult voolitud vahamask.

Heleene kannatas seda orjust ristipigistatud hammastega, vaikides. Kasuema lapsikud tujud, lõpmatu kõnepomin ja aeg-ajalt korduvad pahutusehood tüütasid ja piinasid teda hirmsasti. Talle oli vastik näha ja puudutada seda sinakat, suremisel olevat ihu, tunda alalõpmata oma näo ees kõdunevate hammaste rasket lehka, näha jõuetult ripnevaid silmalauge, mille vahelt vaatas ta poole nagu abi järele kisendav hing. Kui ta vahel lahkus ja kui teda siis kohe kutsuti, võpatas ta viha ning tüdimuse pärast. Ning ta oli rõõmus nagu laps, kui haige viimaks ometi tunniks-paariks uinus, vabastades ta sellest raskest ja piinavast talitaja-ametist.

Et säärased jalutamised mööda tuulevaikseid aiateid aga midagi ei aidanud, muutus kasuema veelgi närvili-

semaks, veelgi nõudlikumaks. Tõrjudes kangekaelselt tagasi iga pisimagi viipe arsti kutsumisest (auväärseid saksa soost asjatundjaid, kes kirjutasid oma nime ette «von» või «von zur», peale ühe günekoloogi, linnas enam ei leidunud, eestlasi ta aga ei usaldanud), tegi ta nüüd katseid abinõude ning võtetega, mida õpetasid talle tema endataolised kannatajad, ja nii jäi ta kauaks ajaks peatuma kalmusejuurte vannidele, leotades end neis vahel mitu korda nädalas.

Siis tuli sõnakuulelikul neiul päevade viisi kahe palgatud töölispoisikesega mööda merekallast kõndida, korv käevangus, et korjata randa uhutud kõrkjapurust rohekaid juurejupikesi, mille vänge lõhn pani valutama ta pea ja pööritama südame. Kuid kõigile vaevadele vaatamata oli ta õnnelik, et võis jälle üle hulga aja vabalt ringi liikuda, õnnetu aga, et pidi seda tegema kõige tühjemates ja soostunud kohtades, kaugel inimestest. Ainult vahel harva nägi ta mõnd kaluripaati kaldast eemalduvat, vaikivad mehed aerude juures, ja kaduvat piiritu veevälja udusesse kaugusse. Korduvalt haaras teda ääretu soov vette minna ja supelda, kuid ta häbenes kaasasolevaid poisikesi.

Ent vaatamata kõigele oli see kalmusejuurte korjamine üks meeldivamaid aegu ta tühjas elus. Kui tagavara juba küllalt suur oli ja enam vaja minna polnud, tundis ta end tõsiselt õnnetuna. Pealegi algas talle nüüd kõige vastikum järk ta haigetalitaja osas, mille eest ta oleks meelsasti pagenud ei tea kuhu.

Aeda põõsaste vahele, kuhu ei pääsenud ligi ei päike ega tuul, ehitas ta haige enda juhatusel paksudest tekkidest kongikese, viis sinna suure pesuvanni ja asetas kohale kunagise laia abieluvoodi, millel kasuema pidi pärast protseduuri puhkama. Mitu tundi päevas oli ta sunnitud pliidi ees istuma. Kui vett ja kalmusejuuri oli küllalt valmis keedetud, kandis ta halli segu pangega vanni ning talutas kohale kasuema enda, selle pehme, laialivalguva lihatombu, mida hoidsid koos vaid loendamatud kalaluuribad, sügavale ihusse soonivad paelad ja kõvakstärgeldatud korsett.

«Oled sa selle jumala enda poolt kättenäidatud arstirohu ka küllalt läbi keetnud?» küsis haige tavaliselt ja

silitas lapseliku õrnusega üle oma tüsedate jäsemete, mis ei tahtnud teda enam teenida.

Heleene vastas lühidalt:

«Jah, mamma.»

«Ja on see vann ka niivõrd jahtunud, et ma sisse võin minna?» jätkas kasuema pärimist.

«Jah, mamma,» vastas Heleene jälle.

«Kotid ja pudelidki on kohal — soojad kotid ja soojad pudelid?»

«Kohal, mamma.»

«Tuleta meelde, kas sa pole ehk siiski midagi unustanud, mu laps?»

«Ei, mamma.»

Siis istus kasuema vanniäärele, toetas käed tagasi ja mõnules sooja auru käes, mis ronis pikkamisi laiali mööda ta vormitu massina rippuvat tagakeha ja selga, muutes selle varsti üleni higiseks. Ta nimetas seda istevanniks ning arvas, et see peletab haiguse ristluudest ja puusadest. Vähe hiljem, hakates juba väsima, tõmbas ta käed uuesti keha juurde ja lausus uniselt:

«Aita mind nüüd, mu laps! See käib mulle ikka veel üle jõu . . .»

Kui ta kord juba jalul oli, võis ta Heleene toetusel üsna käbedasti kõndida, istus ta aga silmapilguks kuhugi puhkama, ei suutnud ta kuidagi oma jõuga tõusta. Tema jalad surid nii kiiresti, et ta ei jaksanud neid pärast nõndanimetatud istevanne enam liigutada ega tõsta. Ja nüüd pidi Heleene ta enda najal vanni aitama — keeruline protseduur, mis kohutavalt väsitas.

Nähes, et ka kalmusejuurte imettegev võim ei suuda talle tervist anda, katkestas moor sügise tulekul selle vannitamise. Nutnud paar päeva oma kiusakalt-tigedat nuttu, jõudis ta korraga otsusele (nähtavasti jälle kellegi õpetusel), et kaotatud tervise võib talle veel tagasi anda ainuüksi masseerimine. See panevat vere uuesti kiiremini voolama, muutvat lihased uuesti tugevaks ja panevat tarduva keha jälle elama. Ta teadvat loendamatuid juhtumeid, kus masseerimise tagajärjel olevat jalule tõusnud isegi säärased kannatajad, keda võis kohalt teise aidata ainult tagant-tõugatavas ratastoolis. Ja ta seletas veel, et säärane arstimisviis andvat

häid tagajärgi eriti siis, kui masseerimist ei teosta keegi võhivõõras, vaid kõige lähem ning kallim inimene.

«Sina, laps, sa oled mulle nagu mu oma silmatera... kas sa tahaksid mind aidata?» küsis ta pisaraid pühkides.

«Jah, hea küll, mamma,» vastas Heleene kuulekalt.

Mananud oma näole alatise rahuliku ilme, istus tüdruk juba samal õhtul kasuema voodiservale ja surus käed tugeva liigutusega selle vedelale ihule, mis oli vaevalt leige nagu sõtkutav savi. Ta hõõrus, triikis ja toputas seda nagu ta iganes oskas ja kuni ta ei tundnud enam oma sõrmi. Siis puhkas ta veidi ning algas uuesti. Kasuema oigas kogu aeg madala, hädise häälega ja Heleene mõtles püsivalt sellele minutile, mil ta võib lõpetada tolle vastumeelse tegevuse.

Vahel oli Heleene oma halastajaõe-ametist niivõrd tüdinud ja tülpinud, et tabas end mitmel korral enesetapmiskavatsuselt. Ta nägi enda ees korraga kogu oma elu lootusetust ja troostitust. Ta unistas, kuid ta unistused ei saanud lihaks; ta ihaldas, kuid ta ihad ei leidnud täitmist; ta kujutas endale ette suurt ja püha armastust, millesse ta võiks paigutada kogu oma ennastsalgava ohvrimeelsuse ja kiindumuse, pidi aga selle asemel pühendama kogu oma hoole surmale lähenevale vanainimesele, kelle liigsete rasvakoormate alla mattuv keha hingas talle vastu oma hapukaid lehkasid. Ja tihti viirastus talle maja kohal lasuvas rampraskes kevadsuvises öös, et nõnda jookseb tühja kogu ta aeg, et nõnda ta vananeb aina mõttetumaks muutuvas kohaltammumises, — et nõnda jääb ta kindlasti ilma tollest suurest õnnest, millest ta oli näinud und, millele ta oli mõelnud ärkvel olles.

RAHUTU PÄEV

Ühel vaiksel ning umbsel kevadõhtul, paar nädalat enne jaanipäeva, leidis madalas majas aset sündmus, mis tõotas tuua Heleene sumbunud ellu veidi mitmekesisust. Peatudes hetkeks väraval ja vahtides unistava pilguga kauguses mustendavate puiesteede poole, kus jalutasid edasi-tagasi kirjudes rõivastes suvitajad, nägi ta korraga ammu juba tarvitamata kirjakastis rohekaskollast paberiserva. Midagi mõtlemata, aetud ainult igavast uudishimust, sirutas ta käe välja ja katsus tillukest uksekest lahti teha. Ent selle lukk oli veel küllalt tugev ega andnud järele, ja ta pidi tuppa minema, et sealt võtit otsida.

«Mulle paistis, et kastis on kiri,» ütles ta kasuemale, kes istus ukse ette asetatud tugitoolis ja kaebas jälle oma nõrga südame üle, mis viivat ta kindlasti varsti mulla alla.

Tädi Clothilde ümises tusaselt:

«Kiri? Eksid, mu laps. Pole meil hingegi, kes oleks võinud selle saata.»

«Vahest ehk keegi kaugelt sugulane,» arvas Heleene.

«Ei meil vaestel ole enam lähedalt ega kaugelt

sugulasi, peale mu Tallinnas elava onutütre. Aga sellega pole me kunagi läbi käinud ja see on meile sama hea kui võhivõõras.»

Heleene ei vastanud. Ta läks tagasi värava juurde, unustas aga kirjakasti ja hakkas jälle vahtima kollakasrohelisse hämarusse uppuvate puiesteede poole. Ta mõtles loiult ja heldinult paar nädalat tagasi aset leidnud salasuplusele, suutmata seda ikka veel unustada. Veidi pahemale pöördudes nägi ta ehast punetavat merd, kaht purjekat selle pisut lainetaval pinnal ja suurt, enda taha musta suitsu jätvat ookeaniaurikut. Tasane tuuleahe puhus talle kuklasse ja lükkas juuksekahlu vastu põske.

Ta seisis nõnda ligi kümmekond minutit, kuni kuulis end äkki hüütavat. Ta läks nukralt naeratades tagasi õue, et aidata kasuemal tõusta. Kuna lihava põdeja jalad olid kauasest istumisest tuimaks jäänud, pidi ta teda kõigest jõust toetama, hoides parema käega tema puist pihta.

Alles vähe hiljem lauda istudes tuli talle kirjakastis nähtud värviline paberiserv uuesti meelde. Ta mõtles, et ta peab selle sealt ju ometi välja võtma! Söömise lõpetanud, läks ta uuesti õue, oma kavatsust teostama.

See oli tõesti kiri, ja postitempleid vaadates nägi ta, et see oli seisnud kastis juba ligi nädalapäevad. Suurte, selgete tähtedega oli ümbrikule kirjutatud kasuema nimi ja aadress. Peen linane paber lõhnas nõrgalt sirelite järele ja oli oma teekonnal veidi laiguliseks määrdunud.

Tollest ootamatust leiust äärmiselt uudishimulikuks muudetud ning ärev, jooksis Heleene kiiresti majja. Tõuganud ukse energiliselt lahti, hüüdis ta juba eeskojast:

«Mamma, see on siiski kiri!»

«Kiri?» venitas kasuema uskumatult.

«Jah,» hüüdis Heleene. «Ümbrikul on sinu nimi.»

«Kiri?! Ja minu nimi ümbrikul?!» kordas Clothilde ja katsus korraga tõusta. Kuid suutmata seda teha, lisas kohe, kõneldes kord eesti, kord saksa keeles: «Ja minule? Lieber Gott, no kust see's tulema pidi, ich kann das nicht verstehen!»

Kuid uudishimu oli temas kord juba äratatud, ta sirutas oma konksussõrmelise käe välja ja haaras tüdrukult kirja. Ta katsus seda avada, selle veert lahti käristada,

aga just nagu kartis seda teha. Ta pidi jälle ja jälle lugema oma nime ja aadressi. Kui ta liigsest ärritusest korraga nii nõrgaks muutus, et paberinuga põrandale langes, ütles ta hingeldades:

«Tule siia, mu laps... Võta ja loe see mulle ette...»

Heleene lõikas ümbriku ettevaatlikult lahti, tõmbas sellest kokkumurtud poogna, mis lõhnas juba hoopiski teravalt sirelite järele, ja laskis silmadel aegamisi üle ridade libiseda. Tundmatu mina, kes peitus mänglevate fraaside ja naljatlevate lausete taga, jutustas midagi oma elust, oma ülikooli-lõpetanud pojast, oma mehest-kohtupristavist ja oma raskest tegevusest Intelligentsete Naiste Ühingus. Ta olevat praegu nii surmani väsinud, et arstid polevat saanud teisiti kui kirjutanud ta kaheks kuuks mudavannidega ravimisele. Keegi talle tuttav proua — see elavat praegu armsate sõbrannade läheduses, nendega ühes uulitsas, — olevat talle kirjutanud mereveerse linna uskumatutest mugavustest ja toredustest, mis meelitavat teda omaltki poolt veel. Ta kavatsevat veeta seal kogu oma suve. Ka tema õppimisest väsinud poeg vajavat veidi puhkust ja rahu. Ja sellepärast paluvat ta kalleid sõbrannasid talle kiiresti teatada, kas neil poleks ehk võimalik välja üürida väikest nurgakest, kus võiks peatuda, end natuke kodusemana tunda ja öösiti magada. Sest arvestades ilusaid ilmu arvavat ta kindlasti, et veedab kõik oma päevad vabas ning värskes looduses, hoidudes umbsest toast võimalikult kaugemale.

«Kes... kes on alla kirjutanud?» küsis tädi Clothilde närviliselt ja nihutas oma rasket keha toolil suure ärevusega edasi-tagasi.

«Ingeborg Link.»

«Ingeborg Link...?» venitas Rosalie.

«Ingeborg Link...?!» kordas kasuema ja vajus korraga mõttesse. Ta lihavale näole ilmus mälestuste kerge ponnistus. Ta näis minevikust üles kerivat ammugi ununud päevi ja aastaid, vaatles neid, manas oma vaimusilma ette inimesi ja olukordi, mis olid seisnud talle kord nii lähedal. Korraks kõverdas ta lõtvu huuli kerge naeratus. Ja kuna talle näisid järk-järgult meelde tulevat kõik need seigad ja situatsioonid, mida ta vajas Ingeborg

Lingi mäletamiseks, venitas ta viimaks, hääles imeline soojus: «Ah tema see siis ongi, kes on heaks arvanud vanale Tildele veel kirjutada. No eks sa näe ikka...! Mina aga mõtlesin koguni teist, mina mõtlesin nimelt oma täditütart Mariet. Või siis Ingeborg tahab meid kahte vana veel vaatama tulla...? Kas sa mäletad teda, seda armast last?»

«Seda Kooseni lõbulehma? Miks ma ei peaks teda siis mäletama!» pomises kõhn vanatüdruk ja sulges jälle kohe otsustavalt suu. Sedamööda, mida vanemaks ta jäi, muutus ta aina tigedamaks, sõnaahtramaks ja endassesüvenenumaks. Ta huuled avanesid veel ainult õige harva ja peamiselt selleks, et sõimata või nuriseda. Talle oli võõras kõik, mis lõhnas sentimentaalsuse järele, samuti ka tegelemine ühiste mälestuste ja ühiste sõpradega. Ja mõeldes ainult neile tüütavatele askeldustele ning segadustele, mida toob endaga kaasa võõraste majja-asumine, nurises ta tänagi tusaselt: «See on temast igatahes rumal plaan ja lapsik ettevõte. Häbi, häbi, kavatseda meie, vanainimeste nahal liugu lasta!»

«Aga mis selles siis nii rumalat ja lapsikut on... selles, et ta oma tervise eest hoolitseda tahab?» küsis Clothilde.

«Tervise eest!» kordas Rosalie. «Hoolitsegu ta jumala rahuga oma tervise eest nii palju kui tahab. Rumal ja lapsik on see, et ta siia, m i n u juurde tahab asuda. Väike maja... kitsas... kuhu ma ta mahutan, kuhu ma ta... topin!»

Heleene, keda erutas juba ainult ettekujutus, et tal pole enam vaja kahe vanaga üksi elada, et ta võib kellegagi lobiseda ja rääkida, et majasse rohkem elevust tekib, tähendas aralt:

«Aga mõlemad pööningutoad? Kui neid natuke korraldada ja puhastada, kõlbaksid need kindlasti.»

Rosalie torises aga edasi:

«Kõlbaksid! Palju, mis kõlbaksid!»

«Miks sa neid 's võtta ei taha?» küsis Clothilde, püüdes anda oma häälele võimalikult pehmet kõla; ta teadis, et asjatu sõnavahetus võib tigeda õe meeleolu sootuks rikkuda.

«Sellepärast, et mul pole neilt midagi vaja... Nagu ei

peaks neil ka minult midagi vaja olema!» vastas Rosalie ja hakkas korraga viha pärast kogelema.

Kuid ta laskis end siiski tümaks rääkida, muutus järeleandlikuks ja nurises varsti rohkem moepärast kui tõsiselt. Nad võivat ju tulla, kui see Clothildele nii meeldib, ütles ta, Heleene võivat toad korda seada kas või juba homme. Temasse see kõik aga ei puutuvat, seda pandagu tähele! Ning veel pandagu tähele üht asja, ja nimelt seda, et majas peab valitsema samasugune rahu ja vaikus nagu seni!

«Ma olen mitugi korda näinud, kuidas külalised end varsti peremeesteks teevad,» ütles ta, «aga see mulle ei meeldi! Ma viskan nad kohe välja, kui nad . . .»

Clothilde arvas naeratades:

«Noh, seda vist küll karta ei maksa, et nad meid siin tülitama saavad! Ma arvan, et ma tunnen Ingeborgi küllalt hästi.»

Ta oli endamisi rõõmus ja rahul.

Ja endamisi rõõmus ja rahul oli Heleenegi, kes aimas nagu alateadlikult, et sel tundmatute suvitajate küllatulekul on tema edaspidise elu kohta suur tähendus.

VEELGI RAHUTUM PÄEV

See öö oli imeliselt vaikne ja imeliselt umbne. Heleene läks juba varakult oma tuppa. Lamades vaikselt seebist lõhnavate linade vahel kuulis ta selgesti juhuslikke, läbi paokil seisva akna sisse tungivaid häälitsusi. Ööbik laksutas pargis; kerged tuulehood surusid sirelioksi vastu ruute ja liigutasid neid seal tasast sahinat tekitades edasi-tagasi; meri kahises liivaluidete taga; piki naabertänavat koju sõitva voorimehe päevatööst väsinud hobune norskas pahuralt. Võõrasema magas seina taga ja tädi Rosalie rääkis unes. Väljas valitsev kuuvalge öö täitis toa jaheda, kollakasrohelise helgiga, mille keskpaika tähistas põrandale joonistuva aknaraamistiku pikaksvenitatud kuju.

Heleene tundis kogu aeg hinges seletamatut rahutust. See peletas sootuks une, tegi meeleolu põgusaks, sundis tõusma. Ta pidi jälle ja jälle mõtlema, et juba hommetunahomme võivad võõrad siia jõuda. Talle näis, nagu oleks see mingi suur ja väga tähtis sündmus, millega selles majas peab kindlasti algama uus ajajärk, tõusma uued tuuled ja tekkima uued, huvitavad võimalused. Ta kujutelmad ja unistuskujud olid veel väga hämarad ja

ebaselged, kuid sellele vaatamata tundus talle aeg-ajalt, nagu võiks ta oma vaimusilma ees näha nii oodatavat meest kui selle ema. Ja teda valdas korraga sügav hardus, otsekui vangi, kes seisab peatse vabanemise lävel.

Äkki hakkas ta tänagi mõtlema armastusest. Avatud akna juures seistes meenutas ta jälle oma esimest kavaleri, onupoega, kellega oli aastaid tagasi sõlmunud tema esimene vahekord. Kuid kõik see näis talle korraga ääretult lapsikuna ja ta püüdis nüüd kujutleda oma tulevast äravalitut, kellega käsikäes sammub ta kord... oma eluteed...

Kes see küll on ja kunas see küll tuleb...?

Tõstes allalibisenud särgipaela tagasi õlale mõtles ta, et armastus, vähemalt tema armastus, kestab kindlasti kuni hauani. Ta maalis enda ette luulelise idülli, palju värviküllasema ja mitmekesisema kui need, millest ta oli lugenud romaanidest. Ta tulevase mehe ebamäärane kuju asus ta kõrvale, muutus kujutlusest lummutiseks ja sirutas välja oma tugeva ning hella käsivarre, et teda kaelustada. Ta nägi end vaimus astuvat tema kõrval. Kindlasti lähevad nad kuhugi väga ilusasse kohta, asuvad elama kuhugi järve kaldale, suurtest keskustest kaugele, kuuluvad ainult teineteisele. Ja nad on väga, väga õnnelikud! Ja tagasi maailma pöörduvad nad kindlasti ainult vahetevahel, ainult ajutiseks, mõlemad koos, teineteist hetkekski jätmata.

Samas märkas ta aga, et kujutledes endale niiviisi oma õnnest tulvil tulevikku, ühendas ta selle alateadlikult noore külalisega, kes peab varsti saabuma. Ta oli oma raske argielu sootuks unustanud, unistused armastusest kaotasid jälle oma abstraktsuse ja omandasid pikkamisi liha ning vere. Ta nägi vaimus meest oma kätt haaravat, kuulis selle palavaid tõotusi ja püüdis ette kujutada tema silmade veidi kurba ja sügavat-sügavat helki...

Kui see kõik teda väsitama hakkas (kõik need magusvalusad unistused ja kogu keha iharalt loiuks tegevad kujutlused), ajas ta end pikkamisi sirgu ja ringutas käsi pea kohale tõstes. Kerged tuulehood puudutasid ta põski ja juukseid. See tõi ta lõplikult tagasi reaalsusse ja ta mõtles, et peaks jälle voodisse minema ning uinuma.

Korraga, tahtes oma mõtet teoks teha, nägi ta suures, põrandast laeni ulatuvas peeglis oma lumivalget kogu, mis näis tuba täitvas kuukumas kaunilt pikana ning sihvakana. Ta peatus keset põrandat ja hakkas end esmakordselt elus tähelepanelikumalt vaatlema. Ta asetas rõivad toolileenile, käändus küljega peegli poole, tõstis käed kerge liigutusega pea kohale, langetas need jälle kohe ja silitas tasa-tasa, nagu hellitades üle oma piha, puusakumeruse ja suurte, särki pingutavate rindade.

Ta polnud seni veel kunagi märganud oma keha kaunidust. Mingi ennetundmatu argusega, millesse näis segunevat tugev annus iharat uudishimu, libistas ta õlapaela maha. Kuna ta oli ikka veel äsjatekkinud kujutelmade meelevalla all, võttis ta enda äkki sootuks alasti.

Ta ei taibanud ise, millest see tuli, — kuid ometi märkas ta otse nagu endast eemal seistes, et vaadeldes oma lumivalget ihu pidi ta jälle tagasi pöörduma äsjaste unistuste juurde sellest, kellele ta annab kord oma keha ja hinge. Kui ta pilk närvilise kiindumusega kogu peegelpildi haaras, tundis ta südant ootamatu ägedusega tuksuma hakkavat ja pani särgi kiiresti tagasi selga, vallatud veidrast kellegi juuresolu aimusest, mis oli ühtaegu magus, kuid samavõrra ka hirmutekitav.

Ja sel soojal suveööl ei saanud ta üldse enam und. Ta nägi tuba kord-korralt valgemaks muutuvat, varje märkamatult kahvatavat ja vasekarva hommikut tabamatult läbi akna sisse hiilivat. Pildid seinal tõusid hämarusest esile; riiulikestele asetatud lugematud kujukesed ja büstikesed astusid lähemale; tapeetide ilmetu, aastatest pleegitatud muster sai ikka enam nähtavaks. Ta vaatas kibelevate silmadega uhket põdrasõnni, kelle kannul kihutas terve kari emaseid ja noori, ära kohutatud sulega kaunistatud kübaraid kandvate jahimeeste poolt. Üks igivana õlimaal kujutas kõrges pitskraes härrat, kelle silmade torkav ilme ajas kananaha ihule. Ja kui ilm veelgi valgemaks läks, hakkas ta ajaviiteks jälgima mööda tolmust laesimssi jalutavat ämblikku, kujutledes oma tulevikku aiva luulelisemates värvides.

Ta pea huugas küll väsimusest, ta ei jäänud aga siiski magama — uni oli tast põgenenud, ei tulnud ega tulnud. Ta tõusis jälle, otsis eelmisel päeval saadud kirja uuesti

üles ja luges selle veel kord tähelepanelikult läbi. Kuid see ei öelnud talle midagi uut ja ta katsus jälle süveneda öölaual lebavasse romaani, mille iga lehekülg oli tulvil õilsatest tunnetest ja armuvannetest. Aga Courths-Mahlergi ei suutnud täna ta erutatud närvidele vajalikku rahu tagasi anda. Siis lamas ta tükk aega kinnisilmi ja tuletas meelde üksikuid episoode oma minevikust, kuni viimaks tuli uni.

Kuid mõtted ja kujutlused, mis olid teda vaevanud kogu öö, ei lahkunud tast magadeski. Ta oli läbi imbunud magusast romantikast nagu pesukäsn leigest veest. Kustki idealiseeritud maastikku kujutavalt maalilt meelde jäänud motiivid kerkisid elavatena ta unenägudesse, laienesid lõpmatusse ja matsid enda alla kõik reaalse ja tõeliselt oleva. Loetud lood armastusest ja igavesest truudusest lavastusid ta isiklikul osavõtul. Ta nägi end elavat ja olesklevat ühes oma äravalituga kuskil tundmatul maal, kesk imeilusat parki, järsul jõekaldal. Ja teda äratas saledakehalise, sügavasilmse mehe õrn puudutus, kui see ta järele välja sirutas oma tugevad, kuid hellad käed, et neid põimida tema piha ümber.

Silmi avades nägi ta voodi ees seisvat tädi Rosaliet, kelle nägu oli kõver lakkamatust kurjast vihkamisest. Ere päikesevalgus täitis tuba ja käoga kell lõi köögis üheksa. Kohkunud liiga hilisest ajast, kargas ta kohe istukile ja küsis:

«Mis on, tädi?»

Tädi Rosalie vastas huuli krimpsutades:

«Ah või... mis on? Küsid veel?! Kas sa ka tead, et sa oled maha maganud terve päeva...? Tädi Tilde ootab... nun schneller, schneller!»

Ta nõjatas teise käe lauaservale ja jäi tuppa. Tema ümmargused linnusilmad jälgisid Heleene iga pisimatki liigutust. Tädist mööda sammudes arvas tüdruk selgesti tunda võivat isegi selle tigeda, mõttetu vihkamise mõrudat lõhna, mida vanapiiga kuivetu keha näis endast levitavat. Ja ta nägi jälle enda ees oma tõelist elu, nõnda nagu see oli seni ja nõnda nagu see jääb vist... igavesest ajast igavesti.

Rõivastumisega valmis saanud, astus ta kohe kõrvaltuppa, kus teda juba oodati.

Ja jälle algas raske päev, säärane, nagu neid oli alanud ja lõppenud juba lugematult palju enne tänast.

Kuid — ime küll — täna ei tajunud ta kõigele vaatamata pooltki seda raskust ja lootusetust, mis oli teda rõhunud varem. Lastes oma painduvatel ja tugevatel sõrmedel väledasti mööda kasuema tuima ihu edasi-tagasi käia, mõtles ta ikka ja jälle tollest ootamatult saadud kirjast. Kui haige vanake sapiselt ümisedes rõivastuma hakkas, ütles ta nagu muuseas, püüdes varjata endas lõõmavat erutust:

«Aga nüüd oleks tarvis ka ülemisel korral... veidi seadida ja kraamida...»

«Jah,» noogutas kasuema, «seda on seal tõesti tarvis...»

Heleene küsis nagu kartlikult põrandale vaadates:

«Võin ma siis minna?»

Kasuema mõtles pisut aega ja seletas siis:

«Muidugi, see oleks tõesti kõige parem. Aga et... sa üksi...? Ma kardan nii-i kangesti, et sa viimaks ei oska, sa oled ju sellega veel nii-i harjumata. Palusin Rosaliet, tema aga ei tahtnud sellest kuuldagi. Läbi häda, et lubas viimaks käed külge panna...»

Heleene jooksis kohe põksuva südamega mööda kitsast treppi üles, avas roostetanud võtmega tollipaksuse tolmukorra alla maetud ukse ja astus suurde külma pööningukorterisse. See oli seinast seinani täis vana koli ning pehkinud mööblit. Oo jaa, küllap siin peab verist vaeva nägema, enne kui võib külalisi sisse lasta, — kõik tuleb puhastada, pühkida, üle tuulutada! mõtles ta rõõmsalt. Ja ta alustas kohe suure hooga tööd, rõõmustades endamisi, et tädi ja kasuema kõik selle siiski temale usaldasid.

Kõigepealt vedas ta välja vanad mööblitükid, mis olid siia aastakümnete jooksul kokku kuhjatud. Kõikjal lendasid paksud tolmupilved, ta ei saanud vahel muud kui ainult läkastada. Ta nägi oma higistavaid käsi mustaks muutuvat, soomusetaolise tolmukorra alla kaduvat. Aga seda suurem oli tema ärkav rõõm, kui ta viimase prügikühvlitäie tolmu ja prahti üle läve tõstis ja akende ette kardinad pani, millest tekkis lagedas toas kohe hoopis kodusem ja mugavam tunne.

Läbi toa puhuvad iilingud tegid õhu varsti täiesti puhtaks. Lõõtsutades ja üleni higisena seisis Heleene ukseposti najal ja vaatas suure heameelega oma äsjaste pingutuste tagajärgi. Ta hinge täitis seletamatu rõõm, ta juuksed lendlesid lõbusalt ümber pea. Talle tuli meelde, et teda oli alati hoiatatud tõmbetuule eest, kuid nüüd näis see hoiatus lausa lapsikuna, ja selle asemel, et seda arvestada, avas ta veel pluusinööbidki. Siis tiris ta vana sohva ja vedrumadratsitega voodi tagasi sisse ning asetas ühe ühte, teise teise tuppa. Ja toonud tädide korterist üles kolm-neli tooli ning laua, vaatas ta rahulolevalt naeratades veel kord üle mõlemad toad, piinliku hoolega, midagi unustamata.

Ent parajasti, kui ta tahtis juba tagasi alla joosta, et kutsuda ka tädi Rosaliet oma saavutusi üle vaatama, torkas talle korraga silma seinte liigne lagedus. Pealegi oli tapeet lausa vesihalliks luitunud, selle tuhmil tagapõhjal polnud ainustki pilti ega ilustust! Ta mõtles, et see tühjus tuleb kindlasti millegagi täita. Kuna aga tädid oma korterist ei lubanud ära viia ühtki lugematutest asjakestest, mis olid muutunud otsekui osaks nende lõpule lähenevast elust, otsis ta kummutisahtlist välja postkaardialbumi, mille ta oli kasuisalt oma viieteistkümnendaks sünnipäevaks kingituseks saanud.

Ta ei jõudnud veel trepilt lahkuda, kui teda hüüti. See oli tädi Clothilde — kasuema —, kes tahtis kõike omaenda ihusilmaga näha. Ei aidanud seegi, et Heleene talle ära jutustas iga tühisemagi mööblitükikese seisukoha vastselt kordaseatud ärklikorteris. Ta ei jätnud enne, kuni tüdruk ta lihava keha suurte jõupingutustega teisele korrale talutas, kus ta kohe paljale voodimadratsile istus ja hirmsasti hingeldades oigama hakkas.

«Oh-h, siia ma nüüd kindlasti suren!» hädaldas ta. «Jumala eest, siia ma nüüd kindlasti suren!»

Siis aga tuli talle kohe jälle meelde tema kunagine sõbratar (et nad olid kord sõbratarid olnud, tema ja see oodatav, seda oli ta juba ka ise uskuma hakanud!), kellega ta tahtis meelsasti lobiseda nii paljudest asjadest; ning pühkides kuidagi kassi kombel kord ühe, kord teise käega kaela ja nägu, mis higist otse ujusid, lisas ta luksudes:

«Annaks issand, et see Ingeborg juba ruttu tuleks! Nii pika aja tagant sõidab mind vaatama ja leiab minu asemel eest ainult viletsa sandikese. Oeh, ma suren, mu laps! Ma suren! Ma suren!»

Kuid ta ei surnud siiski, ta toibus juba varsti. Ta käskis enda tugitooli seada ja vaatas asjatundliku pilguga ringi. Paar vähemat eset laskis ta ümber paigutada, muu kõik oli aga temagi arvates oma kohale nagu loodud. Viimaks palus ta end uuesti trepist alla viia, oiates ja hädaldades veel valjemini kui äsja siia tulles.

Rosalie, kellele noorem õde ruttas oma rahulolu avaldama, vaikis tusaselt nagu alati. See kõik ei puutuvat temasse, saadagu sellest ometi kord aru! torises ta. Ingeborg ja selle poeg olevat talle sama võõrad kui iga teinekolmaski! Aga kui Heleene ja Clothilde aeda jalutama läksid, kuuldi teda siiski teisele korrale komberdavat, kuhu ta jäi küll ainult mõneks minutiks.

«Vana vares on kah uudishimu täis!» naeris Clothilde kihinal ja toetus kogu oma vastu maad kiskuva raskusega kasutütre õla najale.

«Jah,» noogutas Heleene, naeratades ikka suure sisemise rõõmu pärast. «Muidu poleks tal ju asja minuga nuriseda.»

Nad astusid pikkamisi läbi aia, mööda kitsast rohusse tallatud rada, mida kahest küljest ümbritsesid tihedad sõstrapõõsad. Võõrasema hakkas korraga jutustama ammust väljamõeldist oma perekonnast ja sugulastest, kes olnud kõik eeskujulikud inimesed. Ta isa ja onud, enamikus tavalistest matsidest kõrgemal seisvad mõisateenijad, olevat oma järeltulijate eest väärikalt hoolitsenud, võimaldades neile kõike, mis jumal iganes andis. Ta nimetas kümneid nimesid, mis olid Heleenele suuremalt osalt tundmatud; rääkis pilgu välkudes tühiseid lugusid, suurendades vähemagi kriteeriumita nende olematut tähtsust; ta vanad, kustumisel olevad silmad hakkasid kõike seda pajatades kavalalt muhelema, otsekui tuleks talle tagasi osa tema kaugest noorusest.

Heleene kuulas tähelepanelikult, ehkki ta ei suutnud kasuema jutustusi juba ammugi puhta kullana võtta. Ning kui tädi Rosalie aeda ilmus ja neiule põhjendamatuid etteheiteid tegema hakkas, halastamatult välja naer-

des äsjakorrastatud tubade sisseseadet, pilgutas tädi Clothilde sõideldavale kavalalt-heatahtlikult silma ja naeratas julgustavalt.

Veidi hiljem istusid nad pingile puhkama, kõik kolm, ja haige vana daam hakkas jälle vadistama oma perekonna tõusuteest, kuna mõlemad kuulajad kangekaelselt vaikisid, üks ikka oma rõõmsaid mõtteid mõlgutades, teine vihaselt kokkupigistatud huultega mingisuguseid ebamääraseid liigutusi tehes.

Korraga kuulsid nad hoovivärava tasast avanemist ja sulgumist. Nad vaatasid üle madalate põõsaste, kaelad õieli. Kuid nad ei näinud midagi, ainult sammude tümisev kaja kostis neile kõrvu; ja tädi Clothilde ütles viimaks kauasest rääkimisest hingeldades:

«Vaata, mu laps, kes sealt tuli.»

Heleene ajas enda kikivarbaile, plaksutas äkki käsi ja hüüdis:

«Oi, see on kirjakandja . . . !»

«Kirjakandja?!» ütles tädi Clothilde uskumatult ja püüdis end samuti üles upitada.

Heleene kordas väriseva häälega:

«Jah, jah! Kirjakandja, jah. Ta läheb toa poole . . . Kas ma pean teda hüüdma?» Ja vanadelt vastust ootamata astus ta väledal sammul põõsaste varjust välja, läks üle muru ja ruttas läbi väikese jalgvärava õuele.

Hülgevurrudega mees ei pannud teda tähele ja koputas sõrmenukkidega, mille vahelt paistis kokkumurtud paber, vastu suletud eeskojaust. Kui tüdruk ütles: «Palun, me oleme siin,» pöördus ta väsinult ning tõstis käe mütsi veerde.

«Tervist, preili,» ütles ta sõbralikult. «Mul on midagi proua Nepomuukile . . . Elab selles majas keegi sellenimeline?»

«Jah,» vastas Heleene, «ma olen ta tütar . . .»

Ta läks imelikult nõrgaks muutuvate põlvedega kirjakandja juurde, silmad kiindunud kokkumurtud paberilehesse, mida ametnik käes hoidis. Siis kritseldas ta närvliku käekirjaga oma nime ulatatud raamatusse ja ruttas kohe tagasi tädide juurde, unustades isegi tänamise.

Võõrasema küsis uudishimulikult:

«On see ehk midagi Ingeborgilt?»

«Vististi küll,» vastas Heleene.

«Noh, mis sa siis ootad — loe ette, loe ette!» lausus tädi Rosalie omaltki poolt ja pigistas huuled kohe jälle kinni.

Heleene istus tädide vahele, käristas telegrammi lahti ja laskis silmadel virgalt üle väheste ridade joosta, püüdes ilma ühegi vahemärgita ritta laotud sõnu lauseteks jagada. Tundmatu sõber teatas, et ta olevat eile kirja posti pannud, kuid kartvat nüüd, et see hilineb. Sellepärast ruttavat ta telegrafeerimisega. Jah, nad viibivat juba teel ja lootvat õhtuse rongiga pärale jõuda. Rong sõitvat ametliku plaani järgi sisse täpselt kaheksa ajal, k a h e k s a a j a l, ärgu seda unustatagu!

«Täna?! Ingeborg tuleb juba täna!» hüüdis kasuema üllatunult ja sattus korraga säärasesse ärevusse, et ta jälle silmapilguks oma haiguse unustas ja tõusta püüdis. «Heleene, mu tütar... ole nii hea ja mine vaata kohe, kui kaugel kell praegu on!» hüüdis ta uuesti higistama hakates.

Rosalie pomises vihaselt:

«Või siis juba täna! Ja missuguse tooniga sellest veel teatatakse! Kakadu-u! Nagu peremees kohe!»

Heleene, kes oli vahepeal jooksujalu toas käinud, hõikas juba ukselt:

«Kell on kümme minutit üle viie.»

Korraga sattus tädi Clothilde lausa paanikasse. Nii või teisiti, aga ta pidavat kindlasti Ingeborgi tuleku ajaks jaama minema! — teatas ta resoluutselt. — Jah, jah, see olevat ta püha kohus; ta tundvat end täna täiesti tervena, isegi jalad polevat enam tuimad; ta olevat kindel, et see tubli jalutamine talle rohkem kasu toob kui siin pinkidel peesitamine! Et näidata oma võimisi, tõusis ta reipust teeseldes ja tegi paar abitut sammu, langedes aga juba järgmisel hetkel juurderutanud kasutütre käte vahele.

Ent ka see ei kohutanud teda põrmugi ta kavatsustes ja ta hakkas vihase häälega nõudma, et teda tuppa aidataks, — ta tahtvat rõivastuda nagu kord ja kohus, ei kõlbavat ju külalisi vastu võtta nõnda koduselt!

«Sa oled hull inimene!» ütles Rosalie lühidalt ja tõmbas huuled põlglikult prunti.

«Ise sa oled hull!» vastas Clothilde sama sõjakalt.

«Oled jah hull! Mida vanemaks sa saad, seda hullemaks sa lähed! Kas sa siis ise ei mõista, lollike! Ennast sääraste tühjade pärast vaevama hakata!» põlastas õde.

Kuid Clothilde jäi oma nõudmise juurde kindlaks ja ta erutusest kähe hääl vaikis alles siis veidikeseks, kui Heleene ta tõesti tuppa talutas ja tema ümberriietamisele asus.

Kell polnud veel pool seitsegi, kui nad juba minekuvalmis olid. Kuigi tädi Rosalie pidas oma joont ja püüdis oodatavate külaliste vastu võimalikult pahatahtlik ja vaenulik näida, oli ta end siiski samuti ehtinud, ületades toreduselt nii õe kui õetütre. Ta kandis pikka musta siidkleiti, mille maad mööda lohisev saba keerutas tolmu õhku; ta vähesed juuksed olid lagipähe puntrasse soetud ja sädelesid loendamatute kammide ja nõelte koorma all, mis ei mahtunud madalasse tanutaolisse sametkübarasse; kindlasti oli ta end vähe minkinudki.

Ja lihtsam ning kaunistamatum mõlemast vanast oli Heleene, olles nagu tavaliselt rõivastunud oma harilikku vanamoelisse kleiti — parema puudumise tõttu.

KAHEKSAS PEATÜKK

OODATAVAD JÕUAVAD PÄRALE

Tee jaama polnud kuigi pikk. Heleene kannatas kangelaslikult välja oma ränga koorma, mille moodustas kasuema liialt lihav keha, mis toetus kogu raskusega ta käsivarrele. Kui jaama hooned viimaks paistma hakkasid, olid nad kõik nii väsinud ja tüdinud, et oleksid meelsasti puhanud kas või keset uulitsat.

Kuna rongi tulekuni oli veel ligi kümme minutit aega, istusid nad vedurite suitsust tahmasele perroonipingile. Tädi Rosalie manas endamisi neid «neetud logelejaid», kelle pärast ta pidavat praegu siin konutama; Clothilde masseeris aeg-ajalt oiates oma pakitsevat vasakut kätt; Heleene vaikis ja katsus unistada. Tihe inimmurd, mis voogas venides edasi-tagasi, laskis kuuldavale imelist, lakkamatut, pikkamisi suigutavat suminat nagu töötav mesilastaru. Silmapiirile lähenev õhtupäike pani õlised raudrööpad rasvaselt läikima.

Korraga kuuldus rongi tümisevat lähenemist. See tormas kõrgete puuriitade vahelt esile nagu hiiglasuur süsimust hobune, kael edevalt rõngas, pannes maapinna jalge all tasakesi värisema ja paisates enda kohale suuri musti suitsusambaid, mille pahvakate vahel helkisid tulised sädemed. Heledasti tuututades lõikas vile kuuma

õhku. Ning enne veel kui Kolme Vaeva Tee elanikud suutsid tõusmagi hakata, kihutas ähkiv vedur juba jaamahoonest mööda, tasandades järk-järgult käiku. Siis peatus päratu pikk rong väikeste nõksatuste haaval ja jäi korraga imelikult liikumatuks ning massiivseks-raskeks, otsekui oleks ta siin seisnud juba mitu aastasada.

Heleene ühes tädidega suruti vastu jaamahoone seina, kuhu nad pidid jääma seniks, kuni tung vähenes. Vagunitest väljuvad reisijad oma raskete pakkide ja kompsudega segunesid ootajatega tihedaks, raskesti liikuvaks puntraks. Hõigati, tõugeldi, vabandati, vannuti. Siit kui sealt kuuldus laste hädaldavat nuttu ja seda, kuidas emad neid nagu häbenedes vaigistama ruttasid. Ja korraga pääses üsna seina veerde surutute läheduses lahti toores kaklus, — politseinik tahtis jaamaesiselt kõrvaldada kaht joobnut, kes aga oma truude sõprade abil vastuhaku organiseerisid.

Kui perroon viimaks jälle tühjenema hakkas, vaatasid Kolme Vaeva Tee elanikud otsides ringi, tädid tusaselt ja väsinult, Heleene aga üha suureneva ärevusega südames. Kasuema püüdis end võimalikult nähtavaks teha, olles kindel, et teda tuntakse; Rosalie pomises jälle midagi — ka tema oli äkki uudishimulikuks muutunud ja tundis end väga ärevana. Heleene oli nii närviline, et isegi hambad kippusid suus plagisema. Aga nad ei näinud väheste edasi-tagasi jalutajate ja siin-seal seisjate hulgas ühtki säärast, keda nad oleksid võinud oodatavateks pidada. Ja nad hakkasid juba lahkumisele mõtlema, pettunud ning tusased, kuna see tolmune teekond oli neid kõiki tublisti väsitanud.

«See ei ole Ingeborgist ilus, et ta meid asjata oodata laskis,» ütles tädi Clothilde tagasi pingile istudes.

«Ei ole ilus, ei ole ilus! Mis — ei ole ilus?! See on skandalöösne, see on inetu!» ütles Rosalie.

Aga Heleene arvas vaikselt, värin hääles:

«Võib olla, et nad meid ei näinud ja minema hakkasid.»

Pikkamisi jäi perroon täiesti tühjaks. Autode mürin ja jaama taga kundesid oodanud voorimeeste hobuste norskamine kadus kaugusse ning vaikis. Ametnikud talitasid tülpinud nägudega oma hädavajalikke talitusi; pärani avatud telliskivivärvi vagunitest laaditi välja pagasit,

posti ning kaupa. Ja varsti ei näinud oodates pingil istujad enam kedagi peale keskealise, albilt riietatud daami, kelle moodsalt kirju seelik astumise juures kuidagi häbitult veidi noorema härra heledat püksisäärt puudutas, kuna see hoidis daami hellalt käe alt. Nende kannul käis aga suurekasvuline, ilusa, kuid pisut lõdva näoga noor mees, kandes kummagi käe otsas rasket kohvrit ja suitsetades samal ajal pikavarrelist piipu. Kõik kolm vestlesid tasakesi omavahel.

«Mis me siin veel kiikame, ep ole siin enam kedagi peale nende eputiste,» pomises Rosalie ja kissitas vahetpidamata oma ümmargusi öökullisilmi.

«Jah,» noogutas Clothilde roidunult. «Need on tõesti ainukesed.»

Heleene ütles pettumusest nõrga häälega:

«Jah, see on õige — mis me siin enam vaatame... hakkame juba parem minema.»

Kuid kaks vana tundsid end liiga väsinutena. Võiks ehk siiski veel vähe puhata, arvas Clothilde. Ta lihav nägu oli ikka üleni higivermeis, mida nõrgus kogu aeg alla mööda ta paistetanud põski. Ta jalad olid tuimad ja valutasid hirmsasti, ta pidi jälle mõtlema halvatuseohule, mida ta kartis üle kõige. Ja kuna valitsev kuumus ning väsitav ootamine jaamas olid mõjunud tasse masendavalt, hakkas ta oodatavaid sisemise kibedusega manama, süüdistades neid hoolimatuses sõprade vastu, kes olevat teinud omalt poolt kõik väärikaks vastuvõtuks.

«Ta ei ole nähtavasti enam see, mis ta oli varem, aeg on tasse oma halvad jäljed jätnud,» ütles ta, nihutades end pikkamisi kõval pingiotsal edasi-tagasi. «Mina ja kõik minu sugulased, me mäletame teda äärmiselt korralikuna. Ma ei suuda tast aru saada, jumala eest, ma ei suuda tast enam aru saada!»

«Niisugune vana lita on ta alati olnud,» purskas Rosalie, ise kangesti rahul selle haavava nimetusega.

«Ei, kaugeltki mitte alati,» ütles Clothilde.

Kuid kuri vanapiiga ei andnud järele.

«Nad on puha närud, esimesest viimaseni! On närud olnud ja jäävad ka närudeks!» kinnitas ta kähinal.

«Aga võib ju olla, et mõnesugused takistused... ei lasknud neil tulla,» arvas Heleene, lähedal nutule.

Ja jälle silmitsesid nad tusaselt vaikides seda omapärast kolmikut, — edasi-tagasi jalutavat daami oma kahe kavaleriga. Nähtavasti ootasid nemadki kedagi. Sest iga veidikese aja järel pöördus üks või teine neist, et ringi vaadata. Ja iga kord, kui jaamahoone uks suure kolinaga avanes, sisse või välja lastes mõnd ametnikku, lendas nende nägudest üle kerge lootusevari, mis aga kohe kadus.

Korraga muutus proua Clothilde tähelepanelikuks. Ta massiivne keha kummardus ettepoole ja kogu ta nägu keskendus teravaks vaatlemiseks. Ja toreda daami veel kord möödudes tema istekohast hüüdis ta äkki hädaldava häälega, otsekui näeks ta lummutist:

«Ingeborg, mu jumal küll, In-ge-borg!»

Rosalie kordas uskumatult:

«Ingeborg?! Kus?»

Ja Heleene küsis:

«Kus, mamma, kus ta on?»

«See seal,» ütles kasuema.

Nad vaatasid üksisilmi möödajalutajat, kõik kolm. See oli kibedas vestluses oma vanema kaaslasega. Kui nad peatusid, et pöörduda, hüüdis Clothilde:

«In-ge... mu armas, see oled ju sina!»

Ta püüdis võitu saada end vallutavast pööritusest ja tegi jõupingutusi, et tõusta. Kuid ta vaarus ja langes tagasi. Heleene, kes ruttas teda toetama, nägi üle ta õla, kuidas kirev daam kaaslase käest küünarnuki vabastas ja nende poole jooksis, ise teatraalselt häälitsedes:

«Clo-o-o! Ah, taevas, Clo-o, si-na! Tere! tere! Jumala eest, ma poleks teid tundnud, kui te poleks mind hüüdnud! Preili Rosalie, eks? Ah, kuidas te olete küll mõlemad hästi alal hoidunud! Ja mina, rumalukene, arvasin eest leida kaht vana tudikest.»

Andmata aega endale midagi vastata, ruttas ta neid kaelustama. Kogu ta hästiravitud sihvakas keha, isegi kael ja nägu lõhnasid tugevasti maikellukestest, mida ta näis kandvat oma kriiskavalt kirju kleidi all. Ta nina, otsaesine ja põsed olid tugevasti puuderdatud, huuled aga kirsspunased ja samuti lõhnavad. Kui ta mõlemaid vanu isegi suudlema kippus, võisid need näha laia

kübaraveere taha varjatud kulme, mis olid kitsad ja süsimustad. Ta kordas vahetpidamata ja vaimustunult:

«Ah, mu jumal, mu armsad... ah, mu jumal, mu armsad! mu armsad... mu armsad!»

Esimesed tormitsevad õrnused avaldatud, pöördus daam Heleenegi poole.

«Leeni, eks ole?» küsis ta, ikka tarbetult koketeerides, just nagu kuskil kõrgemal kohal seistes ja luulelist osa etendades.

«Jah, see on Leeni,» ütles Clothilde. «Ta on suureks kasvanud, kas pole?»

«Oo, ta on suureks kasvanud! Ja kui ilus!» hüüdis daam. Ta vaatas neidu nüüd ülalt kuni alla, pealaest jalatallani, ja oleks arvatavasti meelsasti südamest naernud tema vanamoeliste rõivaste ning inetu vanamoorliku soengu üle, — kui nad oleksid olnud kahekesi. Kuid ta valitses end meisterlikult ja kordas uuesti: «Taevakene, ja kui ilus! Jumalukene küll, kui ilus ja kui sihvakas! Ah, issand, kes oleks mulle küll ütelnud, kui ta oleks mulle tänaval vastu tulnud, et see on seesama tüdruk, keda ma olen nii tihti süles kandnud! Ah!» (Muide — midagi sellist polnud ta tõeliselt kunagi teinud!)

«Jah, ta on hästi kasvanud,» noogutas Clothilde, kasutütre üle siiralt uhkust tundes. «Ta on meist kõigist pikem, ja — mis peaasi — palju tervem. Aga sellest on ju ka hulk aega möödas, mil sa teda viimast korda nägid.»

«Jah, sellest on tõesti hulk aega möödas,» noogutas Ingeborg ja sinatas proua Clothildet ka oma poolt. «Sa isegi oled vahepeal palju muutunud... niisama vist minagi.»

«Küllap muidugi, mis seal rääkida,» naeratas Clothilde. «Need on ju ometi aastad, mis on meist üle veerenud. Mõtelda ainult, ma olen juba üle kuuekümne. Sina oled küll palju noorem, aga küllap annavad need aastad end sinugi juures tunda...»

«Annavad, annavad!» noogutas kirev daam ning ruttas kohe tutvustama oma kaht kaaslastki: «Minu poeg ja mu mehe lähem sõber proviisor Lutvei. Eks ole, Aleksandergi on tugevaks ja kenaks meheks sirgunud? Ta lõpetas ülikooli ja saab varsti koha. Mu mees, kohtupris-

tav, võtab enda lähemal ajal vabaks ja Aleksander asub kohe ta asemele. Ah, ta on lõbus poiss, see üleannetu, see üleannetu! Ma olen kindel, et te kõik teda veel armastama hakkate!» hüüdis proua Ingeborg oma edevat vadinat lõpetades.

Härrad suudlesid viisakalt vanade daamide käsi. — Neid rõõmustavat igatahes väga isiklikult kokku puutuda inimestega, kellest neile on räägitud nii palju-palju head! — Olevat üllatav, mihukesed ilusad ilmad seisavad juba kauemat aega! — On preili Nepomuuk ennast ka hästi pruuniks põletanud ja sisse päevitanud? Merevesi on nüüd vist küll leige nagu katlas? Ja preili Nepomuuk käib suplemas vist iga päev, eks ole, — on ju raske kujutleda, et sääraste ilmade juures mõni inimene ka midagi muud teeb!

«Ei, ma ei käi suplemas...» ütles Heleene kogeldes ja punastas korraga.

«Te ei käi suplemas?» imestas noorhärra Link.

«Jah,» kordas Heleene, «ma ei käi suplemas.»

Selle tibatillukese kahekõne ajal nägi ta enda ees mehe naeratavaid, heasüdamlik-sõbralikke silmi ja need ajasid ta imelisse ärevusse. Pilk maha pööratud ja käed selja taha peidetud, nõnda näis ta midagi ootavat. Ja Aleksander Link lausus veidi edevalt:

«Ma usun, et te naljatate. See oleks ju võimatu. Pealegi veel arvesse võttes teie elukohta, — te elavat ju üsna mere kaldal. On see nõnda?»

«Meie majast on mereni tõesti ainult mõnisada sammu,» seletas Clothilde kasutütre eest. «See on ilus ja vaikne koht. Aga Heleene on ju veel nii noor ja kogenematu, et ma olen seda talle ikka keelanud.»

Ta lausus neid sõnu täie veendumusega, sootuks tõsiselt, ega märganud seda pikka ja paljutähendavat pilku, mille äsjasaabunud külalised omavahel vahetasid.

Proua Ingeborg küsis:

«Noor ja kogenematu? Kuidas seda mõista tuleb, armas sõber?»

Clothilde seletas kohe oma tavalise sõnarohkusega. Ta maalis külaliste vaimusilma ette kohutava pildi supelrannast, kus ei tuntavat enam vähematki häbi ega au; ta rääkis jultunud paarikestest, kes käivat seltsis vees;

neist, kes ei kartvat viigilehtedest vaevalt suuremates kostüümides ringi jalutada isegi pargis; kõlvatutest meestest ja naistest, kelle poolalasti ihud vedelevat tundide viisi liival, vaevalt paari vaksa kaugusel üksteisest. Ja oma kasutütart, kes olevat saanud korraliku ja eeskujuliku kasvatuse, kes olevat häbelikum veel kui ta ise ja keda viivat minestusse juba kas või juhuslikumgi toorus, oma kasutütart hoidvat ta säärasest kõlvatust kohast eemale nagu vastikust, mitte kunagi kasuks tulevast nakkushaigusest!

«On asi siinpool kandis siis tõesti nii hull, proua Nepomuuk?» küsis Aleksander ja naeris.

«Muidugi on... ja kindlasti palju hullem veel,» noogutas tädi Clothilde.

Proviisor Lutvei naljatas tõsise näoga:

«Aga sel juhul on ju võimatu siia isegi peatuma jääda!»

«Mitte just võimatu,» ütles vooruslik vanake. «Meil on suur ning avar aed ja seal ei sega teid keegi.»

Proua Clothilde ei märganud oma lihtsameelsuses seda, mida märkas ta skeptiline õde, — ta võttis puhta rahana iga lausutud sõna, kuigi sellesse varjatud huumor ja heatahtlik pilge selgesti silma paistis. Vaatamata oma aastatele oli ta lasknud end üsna tavaliste komplimentidega pehmeks teha, oli praegu erakordselt lõbusas tujus ja tahtis palju lobiseda.

Esimesed vastastikused meelitused ja ülistused öeldud, lausus Rosalie, kes seisis kogu aeg vähe kaugemal ja muigas varjamatu umbusuga:

«Noh, eks hakkame vahest minema. Kodus võite ju jätkata!»

«Issand, ma unustasingi!» hüüdis Clothilde tehtult hädaldades. «Aga sa ju vabandad mind, mu armas, sest ma olen tõesti nii väga liigutatud sinu küllasõidust. Sa jääd ju ometi kauemaks, eks ole?»

Proua Ingeborg vastas:

«Arvatavasti kogu suveks.»

«Nii on hea, nii o n hea!» ütles Clothilde.

Kui nad perroonilt lahkusid, et ootavatesse üüriautodesse istuda, hakkas ta suure hoolega lobisema oma haigusest, pettes seda tehes nii külalisi kui iseennast. See ole-

vat kindlasti mingi juhuslik häda ja ta arvavat, et see juba varsti mööda läheb; halvatusele polevat ta veel iialgi mõelnud — jumal küll hoiaks, muidugi mitte, — kuigi mõned tuttavad vanaprouad teda just selle eest hoiatavat. Ja kuna Heleene teda vaikiva autojuhi abil sõidukisse upitas, algas ta kohe lõõtsutava häälega sellestki, kuidas ta olevat end ravinud kalmusejuurte vannidega, polevat aga nendest vähematki kergendust saanud ja kuidas ta laskvat end nüüd kolm korda päevas masseerida, millest ta tundvat tõesti ainult head ja kõige paremat.

«Elu lihtsalt... lihtsalt... voolab minusse tagasi!» hüüdis ta ja sattus ise oma sõnadest vaimustusse. «Ma olen hakanud seda loomulikuks arstimisviisiks nimetama. Tohtreid ma ei usu... neid petiseid... sest neile on tähtis ainult raha. Ja mis need praeguse aja tohtrid õieti ongi! Noorukesed! Ei mingisugust auväärsust. Aga kuidas peaksin ma enda lahti koorima ühe niisuguse albi noormehe juuresolekul, kuigi see oleks ainult... arst?!»

Naerdi. Tädi Clothilde pidas oma nalja kordaläinuks ja sattus järjest enam hoogu. Ta unustas isegi halva surve südame kohal, mis piinas teda juba mitmendat päeva. Ja kui autod veidi hiljem ähkides peatusid, ei tahtnud ta kuidagi uskuda, et nad on juba koju jõudnud, ehkki ta tundis väga hästi ära oma maja ja seda ümbritseva viltuvajunud aiaplangu.

Heleene istus noore Lingi kõrval ja hingeldas kuumusest ning ärritusest. Mees oli teda kogu tee uuriva pilguga vaadanud, temaga rääkinud ja naljatanud; ta tundis selle lõhnavat hingeõhku oma nägu puudutavat ja tema tasast naeru oma kõrvus helisevat; ta põlv, mis oli surutud kõvasti vastu mehe heledates pükstes põlve, otse põles seletamatust kuumusest. Aga kui Aleksander tõttas teda suure viisakusega sõidukist välja aitama, sattus ta korraga niisugusesse segadusse, et oleks peaaegu pikali komistanud, kui teda poleks haaranud kaks tugevat, kuid samal ajal ka hella kätt. Ja sel silmapilgul mõtles ta tahtmatult ja kuidagi kiiresti-kiiresti oma öistele unedele, mis näisid hakkavat äkki täide minema.

Kui mehed pererahvaga kaasatulnud teenija abiga raskeid kraamipakke autost välja tirisid, seisis ta kõrval ja jälgis töötajaid imeliselt peksva südamega. Ta pidi

end üha sagedamini võrdlema selle tugeva, energiliste liigutustega ja oma prouast peaaegu veelgi moodsamalt riietatud tüdrukuga, kelle käed puudutasid väledasti askeldades kord üht, kord teist asja. Tal oli lühike, vaevalt põlvi varjav seelik ja lihtsa lõikega pluus, mis tegi hästi nähtavaks ta lihavad rinnad ja päevitunud õlad. Iga kord, kui ta midagi võttes-haarates ettepoole kummardus, avanesid vähe kaugemal seisjate pilgule tema tugevad ja lihaserikkad õndlad, mida ei ulatunud hästi varjama ihuvärvi siidsukad. Pakid viimaseni hoovi kantud, peatus ta hetkeks, võttis käekotist miniatüürse karbikese ja hakkas end kõigi juuresolekul puuderdama, pööramata vähematki tähelepanu kahe vanamoelise daami kohkunud ilmele.

«See on su toatüdruk?» küsis tädi Clothilde, kui ta proua Ingeborgi ja Rosaliega silmapilguks üksi jäi.

«Jah, see on minu majateenija,» noogutas proua Ingeborg. «Meeldib ta sulle?»

Vana daam ütles:

«Ei. Kindlasti leiduks sellele kohale palju sobivamaid isikuid!»

Proua Ingeborg tähendas naerdes:

«Aga ta on ju väga tubli ja hoolas.»

Ning tädi Clothilde vastas pilkavalt:

«Muidugi. Ja kindlasti ka väga edev.»

Nõnda vesteldi pisut aega keset hoovi. Haige vana daam istus oma kõrkjatest tugitoolis, külaline seisis ta juures, heites aeg-ajalt hellitavaid pilke üle oma ilusate säärte. Ta oli ümber võtnud suure siidsalli, mille pikad narmad puudutasid astumise juures ta kleidi alumist serva. Kuna ta oli sihvakas ja mitte just liiga lihav, näis ta eemalt vaadates sootuks noorena, kuigi lähenes iga päevaga viiekümnendale eluaastale. Ja tädi Clothilde, kellele ei jäänud sõbranna erakordne noorus märkamata, tähendas korraga varjamata imestusega:

«Jumal küll, kuidas sa veel välja näed! Mina olin sel ajal juba täiesti hall ja kühmas.»

Proua Ingeborg naeris edevalt, kuid ei vastanud midagi.

Varsti selle järel läks ta lauldes mööda treppi üles, et end pesta ja värskendada.

T E I N E J A G U

KEVAD

«JA MIS ON KÕLBLUS, PROUA?»

Külaliste tulek tõi majja hoopis rohkem elu ja liikumist, kuigi see elu ja liikumine tekitas kahe vana daami vahel juba esimesel päeval rohkesti arusaamatusi. Proua Ingeborg oli üks neid energilisi ja elavaid naisi, kes tunnevad juba õhust uute moevoolude ja «revolutsiooniliste maailmavaadete tõusu perekondlikes suhetes», ja kes haaravad kõike kas ainult pinnaliselt või jälle liialdustesse minnes, — igal juhul aga jumaliku muretusega ja suure usuga oma isiklike arvamuste õigsusse. Ta pidas end arukaks ja tooniandjaks igal alal ja igas küsimuses, mis võimaldas tal elus alati hästi silmapaistval kohal püsida. Ta arvas end olevat kompetentse naisliikumises, armastas jutlustada isamaalisust ja peenelt põhjendades maha sajatada pahempoolseid parteisid; teda võis täie õigusega pidada üheks agaramaks «Naiskaitseliidu» korraldajaks oma kodulinnas ja ta ise jutustas suure paatosega humoristlikke lugusid maleva laagrielust, millest ta olevat paaril puhul majandusjuhina osa võtnud. Või ta kõneles pikalt ja laialt — kadetsemisväärse kire ning veendumusega — «Intelligentsete Naiste Ühingust», kuhu ta kuulus samuti juba kauemat aega, tema ja veel

palju temataolisi «arenenumaid seltskonnadaame». (Tema enda sagelitarvitatav termin!)

Aga kõige selle kindlale alusele toetuva ja kogu oma olemuselt paratamatult väga konservatiivse kõrval avaldas ta vaimustavat poolehoidu ka neile parajasti moesolevatele ultramodernsetele vooludele, mis jutlustasid kas või sääraseid asju nagu näiteks sõprusabielu. Ta oli selle kohta läbi lugenud tohutu hulga vaimukaid raamatuid (nii teoreetilisi kui ka ilukirjanduslikke) ja omaks võtnud kõik ülistava, mida ta nüüd südilt kaitses. Ja nii vaidleski ta juba esimesel õhtul kahe vana daamiga küsimuse üle, kas viib olevik oma liigse vabadusega seksuaal-alal inimsoo vastu langusele või tõusule. Ning ta kinnitas: tõusule!

Kuid selle viimase probleemi juures ühinesid ta vastu mõlemad õed. Säärane vaade tundus neile lausa haavavana ja ärritas neid väga. Nad tuletasid jälle meelde seda suurt häbitust ja autust, mida armas Ingeborg võivat juba hommepäev näha rannas ja supelpargis, kuhu ei julgevat enam ammust ajast astuda ükski moraali- ja kasvatusreegleid austav inimene.

«Jah, jah, seal ta sul ongi, see «vabadus armastuse alal» ja sinu luuleline sõprusabielu!» hüüdis tädi Cloo.

Kui mõlemad vanad daamid oma väidetes liiga ägedaks kippusid minema, lausus Ingeborg naerdes:

«Nii jah! Nii, nii, jah! See, et mehed ja naised ühes suplemas käivad ja teineteise lähenedes enam kiljatades ja karjudes metsa ei jookse, ei mahu teie hinge. Aga võite te siis kätt südamele pannes ütelda, et kõlblus vanasti palju kõrgemal oli, vaatamata selleaegsele rafineeritud häbelikkusele ja pikkadele kleitidele, mis ei lasknud vabalt jalgugi liigutada... hahahaa! Teie, mu armsad, eksite, kui arvate, et kleidid ainult sellepärast lühikesed on, et mehed meie sääri näeksid ja meisse armuksid. Oh ei! Nad on lühikesed lihtsalt sellepärast, et me ei taha enam kanda mööda maad lohisevaid riideid, et need meile tülinaks on, ja ka sellepärast, et me ei leia põhjust... oma kaunidust varjata!»

«Oma... kaunidust? Ah nii! Ah nii!» naeris Rosalie pilkavalt.

«Jah, ma ütlesin «oma kaunidust»,» noogutas proua

Ingeborg. «Muuseas — kas pole praegune mood siis tõesti palju praktilisem ja nägusam kui see, mida teie siin praegu eelistate...?»

«N-nägusam? Aga palun väga, mu armas!» hüüdis nüüd ka Clothilde, kuigi ta ägedus ei tundunud päris ehtsana. «Pead sa siis seda nägusamaks ja praktilisemaks, kui igaüks võib su õndlaid vahtida ja... su vastu häbiväärseid mõtteid haududa!»

«Ja kuigi vahitakse, ja kuigi hautakse, — mis siis sellest,» ütles Ingeborg väga täpselt ja väga kõlava häälega. «Ma pole ometi veel langenud ega kõlvatu, kui ma oma ihu üle häbi ei tunne. Inimesed patustavad igal sajandil, muidugi need, kellel on patustamiseks kalduvusi, olgu siis pikkade või lühikeste riiete ajal. Pealegi öeldakse, et varjatud vilja ihaldatakse ikka suurema kirega, suurema hooga.»

«Siis pole ju üldse enam riideid tarvis!» hüüdis Rosalie viha pärast hingeldades.

«Jaa, aga talv ja sügis?» naeris Aleksander üle laua.

«Ükski mood ei tohi minna liiga kaugele, see on selge,» püüdis Clothilde külaliste väidetele väärikalt vastu vaielda, ja korraga märkas Heleene jälle, et kasuema võis kõnelda eesti keelt ilma ühegi veata.

«Mood on tingitud maailmasuhtumisest,» ütles Ingeborg resoluutselt ja üleolevalt.

«On see tänapäeva maailmasuhtumine siis tõesti nii lühike ja hilbendav nagu moodsad kleidid?» küsis tädi Cloo ja naeris.

«Tänapäeva maailmasuhtumine jutlustab vabadust,» vastas Ingeborg.

«Ja vabadus seisab häbitunde täielikus kadumises? Vabadus seisab oma ihu väljanäitusele seadmises? Oma põlvede ja säärte hästi nähtavaks tegemises?» küsis tädi Cloo.

«Ei, mitte selles, see on ainult järeldus,» ütles Ingeborg ja võttis nüüd peale sellise autoriteetse tooni, et lugupidamine tema vastu pidi kasvama vähemalt kahekordseks. «Vabadus seisab äratundmises, et ma võin vahest olla ka nii, nagu ma *tahan*, aga mitte nii, nagu ma *pean*. Kui ma tahan lebada rannas meestuttavate seltsis, — miks ei võiks ma seda siis mitte teha? Kui ma

tahan end rasketest ja kitsastest rõivastest vabastada ja päikese kätte siruli heita, — miks ei või ma siis sedagi teha? Või kui ma tahan, et kleit ümber säärte ei lotendaks ja mul pisut vabam liikuda oleks, — miks ei või ma siis vastavaid samme astuda ja need puudused oma tualeti juurest kõrvaldada? Meie, naised, oma karmide ja kadedate meeste-kaubaomanikkude tahtetud vangid, eluaegsed sunnitöölised, kes peavad iga pisemagi soovi puhul endalt esmajoones küsima, et kas see on ka küllalt kooskõlas minu häbelikkusetunde ja maksvate tabudega — see tähendab meie abikaasade poolt ülesseatud piiridega! Mu armas, moed ei loo kunagi maailmavaateid, küll aga maailmavaated moode. Ja praegune lihtsustunud, otse ä ä r m u s e n i lihtsustunud mood ongi tingitud vabast maailmavaatest, mille nimel oleme meie, organiseeritud naised, nii pikka ja halastamatut r-revolutsioonilist võitlust pidanud ja mis ikka enam ja enam maksvusele pääseb.»

«Revolutsioonilist? Tähendab — mässulist?!» hüüdis tädi Clothilde.

«Need on ainult ilusad sõnad!» lausus Rosalie.

«Mitte põrmugi ainult ilusad sõnad! Jah, me oleme revolutsionäärid, me oleme mässajad!» ütles Ingeborg ja heitis pea uhke liigutusega kuklasse.

«Annaks jumal, et need tõesti ainult sõnad oleksid! An-naks jumal! Muuseas, ka see on õige, — kui inimene on liiga kaugele läinud, otsib ta oma süüteole alati vabandusi ja põhjendusi!» hüüdis tädi Clothilde Heleenet üllatava teravmeelsusega ja ta põsed hakkasid pikkamisi õhetama.

«See tähendab, — m i n a olen sinu arvates... liiga kaugele läinud?» küsis Ingeborg ja katsus asjatult naeratada.

«Jah, kui arvesse võtta sinu aastaid,» ruttas Rosalie kärmesti ka omalt poolt lausuma.

Niisugune äge vaidlus leidis aset juba esimesel õhtul. Heleene kuulas vaikides ja heitis vargseid pilke oma vastas istuva noormehe poole, kes vahetpidamata naeratas. Ta ei tahtnud, et tädid selle uhke ja moodsa daami ees hätta jääksid, samal ajal ei tahtnud ta aga ka vastupidist. Sest ta oli elanud kogu oma senise elu olendina,

kellel ei tohi olla vabu soove ega isiklikku arvamust ja nüüd erutas teda väga iga pisimgi viide, mis osutas kuidagi tolle sumbunud olukorra lahenemisele. Ta teadis ja aimas, et maailmas ollakse ja elatakse sootuks teisiti kui siin, Kolme Vaeva Teel, ja tundis selle salapärase maailma vastu korraga säärast sümpaatiat ja armastust, et ta oleks iga sealt-tulijat meelsasti kallistanud.

«Jaa, aga kõlblus, mu armas! Aga mo-raal, mu armas!» hüüdis Clothilde võidurõõmsalt, olles kindel et ta väärab külalise ülearu vabad väited juba ainult selle sõnaga. Ja äkki kõneles ta sama täpselt ning arukate lausetega nagu ta vastanegi: «Kui me oletamegi, et praegune häbitunde puudumine niihästi riidemoes kui ka meeste ja naiste omavahelises läbisaamises on tingitud sellest sinu nõndanimetatud vabaduseihast, ei tohi me ometi unustada kõlblust, moraali, mu armas!»

«Ja mis on kõlblus, proua Nepomuuk?» küsis Aleksander naerdes. «Mis on . . . moraal?»

«Soo, või nüüd ei teata sedagi!» nurises tädi Clothilde heatahtlikult ja ähvardas noort härrasmeest koduseltedevalt sõrmega. «Sina, poeg, ära sega end vanemate inimeste jutusse. Või tahad sina omalt poolt veel sedagi kinnitama tulla, et kõlblus just poolalasti ringikihutamises seisabki?»

«Pole mingit kõlblust, millel oleks õigus inimest orjaks teha,» ütles proua Ingeborg pateetiliselt.

Tädi Clothilde seletas jälle täpsete lausetega ja sõnaohtralt:

«Kõlblus on see, mis hoiab inimesi vaos, aga mitte ei orjasta neid. Aga praegu on kõlblusest järele jäänud veel ainult varemed. Jah, jah, mu kallid, sellest on järele jäänud veel ainult varemed. Ja te rikute oma võltsi ilutsemisega isegi lapsed ära, pange seda tähele. Omal ajal, kui mind kasvatati, pidi iga noor tüdruk mehe ees häbelikult maha vaatama, nüüd aga pikutavad niisugused noored tüdrukud ka-va-le-ri-de-ga rannaliival ja puhuvad nendega juttu, kuigi nad peaksid oma viigilehetaoliste hilbukeste pärast tõepoolest häbi kätte surema. Aga kes neid süüdistada võib, sest emad ise annavad ju eeskuju. Võta heaks või pane pahaks, mu armas, — ma ei või sinugi kohta oma arvamist ütlemata jätta . . .»

Proua Ingeborg naeris ja plaksutas tütarlapselikult käsi:

«Noh, palun! Palun ütle see julgesti välja!»

«Sinagi kipud oma praeguse moega pisut liiga edvistama. Ometi oled sa juba aastates inimene, peaksid teadma, mis on sünnis, mis mitte,» ütles tädi Clothilde sõbraliku otsekohesusega.

«Mul pole ju kaasas tütart, keda rikkuda,» vastas proua Ingeborg, teeskles ikka ülemeelikust, kuid punastas siiski sügavalt.

«Ja mammal on pealegi väga ilusad sääred, mille varjamine oleks otse patt,» hüüdis Aleksander ebasündsalt.

«Jumalukene! Oo... jumaluke!» ohkas Rosalie ja pani kahvli kõpsatades kõrvale, silmad pärani.

Noor härrasmees pahvatas valjusti naerma.

«Aga ütlesin ma siis midagi halba, preili?» küsis ta äsjasest veelgi kohatuma tooniga ega taibanud ka nüüd vaikida. «Seda teatakse ju meie vabas ülikoolilinnas üldiselt. Pealegi, — kui mamma käib ennast iga aasta korra välismaal ravimas!»

«Jah, see on õige,» seletas proua Ingeborg, püüdes näida nii loomulik kui vähegi võimalik. «Mõtelge ometi, mu jalgadel on kole kirg jumal teab kui paksuks minna. Aga meil ei osata ju veel liigsete rasvadega toime tulla. Punktroller üksi ei aita.» Ja kuna vanad daamid nüüd üllatusest peaaegu minestamas olid, lisas ta rahulikult: «Arstid ütlevad, et see olevat päritud viga. Ju's mõni esiema nendega kah kord oma kaljukoopas kimbus oli.»

«Oo, Himmel... seda meie nooruspäevil ei tehtud...» ohkas Clothilde, hakates erutuse pärast jälle üksikuid saksakeelseid sõnu jutusse poetama.

«Ja see ei ole kindlasti kõlblas, eks ole?» küsis Aleksander.

«Oi, see on vägagi kõlblas! Vä-ga-gi kõlblas!» hüüdis Rosalie mürgiselt ja püüdis kõigest hingest külalistele oma põlgust näidata.

«Aga miks ei peaks ma siis oma kehailu eest hoolitsema, kui see mul pealegi võimalik on?» küsis proua Ingeborg. «Minu mees, kohtupristav, teenib küllalt palju, et seda mulle mitte keelata. Näiteks ei hurjuta keegi teist, et see hommikul nägu peseb, sest ta ise teeb seda

samuti. Aga säärte ja jalgade ravimist hurjutatakse. Kas on see siis palju teistsugusem või inetum toiming?»

Clothilde hüüdis siiralt:

«Aga see on ju edevus, mu armas, edevus!»

«See on roppus, rop-pus!» kähvas Rosalie kurjalt.

«See ei ole edevus ega ka roppus,» vaidles proua Ingeborg silmi välgutades. «See on ainult üsna lihtne hoolitsemine oma tervise eest. Oleks mul siis parem ja mugavam, kui mu jalad läheksid pakkpaksuks ja siniseks ja kui ma saaksin neid liigutada veel ainult suure vaevaga?»

«Aga, kallikene, inimene ei tohi ju huvi tunda üksipäinis oma keha vastu,» ütles Clothilde.

Aleksander täiendas teda:

«Vaid ka oma hinge ja vaimu vastu, eks ole, proua Nepomuuk?»

«Muidugi,» ütles tädi Clothilde. «Kui ma veel noorem olin, loeti palju ja käidi õhtuti kohvi joomas. See oli ometi midagi muud kui peesitamine kirju reana rannaliival ja edvistamine meeste ees oma paljaste ihuliikmetega.»

Aleksander küsis korraga äärmiselt tõsise näoga:

«Aga proua Nepomuuk, siis te olete ka Schilleri «Fausti» lugenud?»

«Olen,» noogutas Clothilde.

«Ja Goethe «Röövleid» ja «Kellalaulu» samuti?»

«Ka neid, mu poeg.»

Heleene turtsatas naerma ja ruttas taskurätiga suud varjama; proua Ingeborg muigas heameelest. Oldi söömisega valmis ning hakati tõusma. Noor härrasmees saatis Heleene poole üha sagenevaid pilke. Siis kuuldus korraga hoovist muretut naermist ning kohe selle järel koputati tugevasti uksele.

«See on kindlasti proua Ingermann, ta lubas tulla,» ütles Aleksander.

«Loodame, et tema,» ütles ta ema ja tõusis, ilmselt õnnelik, et see tülikas vestlus ometi kord lõpeb.

Tuppa astus noor daam, keda saatis sihvakas, väga ilusa, kuid liiga naiseliku näoga härra. Nad teretasid proua Ingeborgi ja selle poega suure südamlikkusega, naersid ja aina vadistasid millestki rääkida. Nad kand-

sid heledaid ning väga kergeid rõivaid, kuigi kell hakkas juba kümme saama: proua Ingermannil oli seljas lillelise mustriga ja väga lühikeste käistega kleit, ta saatja oli lumivalges tennisdressis. Nende hilist küllatulekuaega vabandatagu väga, heitsid nad vanatädidele, kellele neid esitleti. Öeldes õhtu väga ilusa olevat, kutsusid nad teisigi endiga ühes jalutama, sest säärase ilmaga kodus magamine olevat tõesti patt enda vastu.

«Te ju tulete, eks?» küsis noor daam, kaelustades hoogsalt sõbratari.

Proua Ingeborg ütles naerdes:

«Kui me aga armastajaid ei sega.»

«Oh ei, mitte sugugi! Armastajate jutud on juba räägitud. Tahaksin pealegi meelsasti kuulda midagi meie «Ühingu» suvisest tegevusest. On veel palju meie inimesi Tartus liikumas?»

«Üksikuid, üksikuid,» vastas proua Ingeborg. «Kõik on laiali sõitnud, kellel see vähegi võimalik oli. Juhatuses tuli kord isegi kaalumisele, kas poleks soovitav suvekuudeks üldse teotsemist katkestada... Nüüd aga, mu armas, võiksite te meid vähe aega väljas oodata. Ma ei saa teid kahjuks oma poole sisse kutsuda, sest me pole Aleksandriga veel nii kaugele jõudnud, et võiksime külalisi vastu võtta. Kõik on alles korrast ära ja pillapalla. Me tuleme varsti järele.»

«Oo, vabandage meid, vabandage meid, me jalutaksime sinna... tahapoole.»

«Tore, tore! Kõige enam kümne minuti pärast oleme me teie kannul!»

Nägus daam oma noore kaaslasega lahkus. Aleksander tõusis, naeratas ja peatus hetkeks akna juures, mille kaudu piilus sisse rohekas suveöö oma õrnrohelise taevaga, üksikute värisevate tähekestega, nurgeliste pilvekoonlakestega, mis venisid pikkamisi läänest itta. Oli imeliselt vaikne. Ja korraga märkas Heleene, et mees ei vaata sugugi välja uulitsale, vaid temale otsa, silmitsedes teda teraselt oma vesihallide, õige pisut pungituvate silmadega.

Äkki ütles tädi Clothilde suurest, ootamatult saabunud erutusest võppuva häälega:

«Mu jumal... see oli ju t e m a!»

«Soo?! Kas sa teda siis kohe ei tundnud?» küsis Rosalie ja kõhistas tigedat naeru.

Proua Ingeborg küsis, ehkki polnud kahtlust, millest õekesed kõnelevad:

«Kellest te räägite?»

«Taevakene... mu armas... kas sul siis tõesti aimu ei ole, mihukeste inimestega sul tegemist on!» hüüdis Clothilde peaaegu nutuse häälega ja raputas naljakalt oma rippuvaid põski. «Või pole sa tõesti märganud, kes see naine on? See meesterahvas... see... see.. see poisike oli ju tema... armuke!»

Kuid tema suureks imestuseks, tema lausa jalustrabavaks ehmatuseks vastas proua Ingeborg täiesti rahulikult:

«Jah, nad peavad sõprust juba mitu aastat.»

«Oo-o, Himmel... Sa mu taevas... ja sa leiad veel võimaliku olevat nendega läbi käia... nende kõlvatutega!»

«Nende loomadega... loomadega!» hüüdis tädi Rosalie.

Proua Ingeborg ütles õlgu kehitades:

«Aga miks siis mitte?» Ja kui kaks vana daami talle üllatusest ammuli suudega otsa vahtisid ja enam midagi ei lausunud, lisas ta küüniliselt: «Mis ta siis tegema peab, see mu vaene sõbranna? Ta pole veel neljakümne aastanegi, härra Ingermann on aga juba pikemat aega inkemann.»

Seda öeldes pöördus ta mingit kerget lauluviisi ümisedes ukse poole, et minna ümber rõivastuma. Ta sammud läksid mööda treppi üles ja kustusid liivasel pööningul. Aleksander, kes seisis ikka veel akna all, sõnas pikkamisi ja ootamatu tõsidusega, mis ei sobinud talle nii hästi kui mänglev huumor:

«Heleene-preili tuleb ju ka välja?»

«Jah, kui ta seda soovib,» ütles tädi Clothilde.

Kuid tädi Rosalie hüüdis kohe lakooniliselt:

«Kuhu? Kuhu Heleene-preili tuleb? Välja?! Ei, ta jääb koju.»

«Aga, madam, tänane õhtu on ju täiesti soe ja kuiv!» hüüdis Aleksander naljatades.

Tädi Rosalie puhus läbi nina ja torises:

«Ja kell on juba varsti pool üksteistkümmend . . . jah!»
«On see siis hilja?» küsis Aleksander.
«Teie arust vist vara . . . jah?» küsis Rosalie.
«Aga hilja see ju ka ei ole!»
«Vara, jah? Eks ole — vara, jah?!»
«Muide — me oleme siin ju võõrad ja ta võiks meile üht-teist näidata.»
«Üht-teist näidata võib teile ka see nõndanimetatud proua Ingermann.»
Vana tige daam vaikis jälle kangekaelselt. Ta suunurgad liikusid aeg-ajalt nagu tuksatades, ta kuivanud põsed kattusid sisemise vihapunaga. Kuid ta katsus enda üle valitseda ja neelas kangelaslikult alla toored haavamised, mis kõditasid ta suud. Nõjatudes kogu oma kõhetu kehaga vastu tooli seljatuge, jäi ta üksisilmi lakke vahtima ja pilgutas kiiresti-kiiresti oma kuivi, peaaegu läbipaistvaid linnulauge.
Heleene tundis mehe vastu korraga ääretut poolehoidu. Meelsasti oleks ta teistega ühes läinud, nende naljatusi kuulanud, naernud ja ülemeelitsenud nagu noodki. Vaatamata teda vangistavatele paksudele majaseintele arvas ta tunda võivat sooja öötuult, haista võivat mere soolast hingust, kuulda võivat öölindude uimastavat laulu pargipuude tumedas lehestikus. Teda valdas valus, peaaegu nutmapanev kurbusehoog, ja ta ei suutnud sellest enam vabaneda. Ja juba ainult see, et keegi oli tema eest paar kaitsvat sõna öelnud, tundus talle heateona, mida ta ei jõua kunagi täielikult tasuda.
Kuid nagu alati, nii allus ta tänagi tädide südametule despotismile ja lausus pealtnäha väga rahulikult ning väga kuulekalt:
«Hea küll, tädi.»
«Ja te ei tule tõesti, preili Heleene?» küsis Aleksander.
«Ei,» vastas neiu. «Ma jääksin parem koju.»
Noor elumees, edvistades endalegi märkamata, hüüdis hädaldava häälega:
«Aga miks siis, jumal hoidku? Miks, armuline preili?»
«Mu . . . mu pea hakkas valutama,» vastas Heleene ja punastas korraga kõrvuni.
Ta suudles tädisid otsaesisele, noogutas külalistele kohmetult pead ja läks kohe oma tuppa. Vaevalt sai ta

ukse enda järel sulgeda, kui ta langes jõuetult voodiveerele ja puhkes nutma. Kurbus ja ahastus muutusid pisarateks ja pisarad jooksid tihedas reas mööda põski alla, patja märjaks niisutades.

Alles hulga aja pärast suutis ta endast jälle võitu saada, tõusis ja istus akna alla.

«TULGE, MA PALUN TEID!» ÜTLEB ALEKSANDER

Väljas hakkas ilm juba pimenema. Kuuma päeva järel oli tõusnud tasane meretuul, mis raputas väravate kallal ja sahistas puulatvades; tugevate tõugete haaval käisid karastavad iilingud üle liivaste tänavate.

Kummardudes rinnuli madalale aknalauale nägi Heleene kolme inimkogu kõnniteel jalutavat, kaht meest ja üht naist. Need olid proua Ingermann, selle noor sõber härra Saks ja härra Lutvei, kes oli pärale jõudnud ühes proua Ingeborgiga. Esimese habras-sihvakas kogu paistis heledana silma viimase massiivse korpuse kõrval. Siis kuuldus hooviväravа tasast avamiskriginat ja tänavale ilmus veel kaks inimest — noor elumees ühes oma lõbusaloomulise emaga.

Tõmbudes ettevaatlikult kardinate varju, et teda väljast ei märgataks, jälgis Heleene jalutajaid, süda täis nukrust, janunedes samuti tuult ja vabadust. Kui korrapärane ning aeglane sammudekaja hämarusse kadus, hakkas ta unistama. Värviküllased ja lapsikud kujutlused viisid ta teistega kaasa; ta jooksis vaimus üle kastese muru; tal oli tunne, nagu viibiks ta rannas, üsna vee läheduses, — ta arvas enda ees näha võivat mere ähmast,

hõbedase uduga looritatud kaugust. Kuna ta lõua pihkudele toetas ja kõikjal näo ümber mõnusat jahedust tundis, läbis teda pikkamisi peaaegu ihar tung kuklasse heidetud peaga sinna hõbedasse kaugusse tormata, minna edasi midagi mõtlemata, sammuda ükskõik kuhu või ükskõik millises suunas. Ja korraga vajus ta lõplikult oma hukutavate unistuste kuristikku, kaotas sootuks sideme end ümbritseva suruva tõelikkusega.

Nõnda istus ta kaua liikumatult oma kohal, jalad toolipulgale tõstetud, selja taga pime ja õudselt tühjana tunduv tuba. Ta näis magavat, kuid ta laud olid avatud; ta silmaterad suurenesid ja vähenesid sedamööda, kuidas ta unistusekujud talle lähenesid või tast kaugenesid. See oli otsekui mingi poolune-seisund, mille kestel ta kuulis väga selgesti tädide jutupominat seina tagant, tuule kerget sahinat ja puuoksa tasast koputamist vastu katust, mil ta oli aga võimetu tõusma või end liigutama.

Korraga kerkis pimedast aiast ta ette kõrge ning tugev mehekogu. Ta õlgu läbis tasane hirmuvõpatus, mis sundis teda vaevaltkuuldavalt kiljatama. Ja ta küsis, kõneldes miskipärast sosinal:

«Kes... kes seal on?»

«Palun, ärge kohkuge...» ütles sõbralik hääl. «See olen mina... teie allüürnik.»

Tundes suitsu järele lõhnavat hingeõhku nüüd üsna enda näo ees, küsis tüdruk kärmesti:

«Ah... teie...? Mis te soovite?»

«Ma tahaksin siiski, et ka teie jalutama tuleksite,» sosistas noor elumees ja vaatas teda oma hämaruses tumedatena näivate silmadega. Ning lisas kohe, nagu püüdes mõjutada tüdrukut peamiselt oma sügava sametise häälega: «Mõte, et teie siin umbses toas konutama peate, ei andnud mulle rahu. Ma valetasin teistele, et ma midagi koju unustasin, ja tulin teile järele. Te ei ütle ju ära, eks ole?»

«Ei, ei, ma ei lähe enam kuhugi,» vastas Heleene.

«Aga kuulge, väljas on ju praegu nii ilus!» hüüdis mees.

«On küll,» ütles neiu. «On, ma tean. Aga ma jään s i i s k i koju.»

«Miks ometi? Palun, ütelge — miks ometi?»
Heleene viivitas vastusega. Ta nägi jälle oma näo ees ilusa külalise küsivaid silmi, ja veri voolas korraga kerge kuuma lainena ta niigi juba õhetavatesse põskedesse. — Teadmine, et ta punastab ja et mees seda märgata võib, ärritas teda nõnda, et ta tundis pisaraid silmi valguvat. Suutes sõnu välja rääkida ainult suuri vaevu, lausus ta väriseva häälega:
«Tädid ei taha, et ma veel nii hilisel ajal kuhugi lähen . . . sellepärast.»
Aleksander hüüdis koomiliselt:
«Tädid ei taha?! Aga, issand jumal, peate te siis nende lendavate madude pärast kogu oma nooruse siia niiskete müüride vahele matma!»
«Palun, ärge ütelge nende kohta niiviisi!» lausus Heleene ja oleks juba meelsasti naernud.
«Aga mis ma siis nende kohta muud ütelda oskangi,» kehitas mees õlgu.
«Nad on mulle väga head, nad mõlemad. . .» ütles Heleene.
«Head? Vabandage, aga juba selle järgi, mis ma ainult mõne tunniga siin näinud olen, ei saa ma teiega ühel nõul olla!» ütles mees õlgu kehitades. «Te mõõdate headust liiga omapäraste mõõtudega.»
Suur heleroosa kuu rippus sel ajal veel madalal pargi kohal ja valgustas kogu maja esikülge ning osa aeda. Väljas seisva noore härrasmehe kogu omandas selle külmas, nagu klaasises valguses veelgi vägilaslikumad ning nurgelisemad piirjooned. Ta nägu ümbritsevad tumedad, pisut käharduvad juuksekahlud liikusid kerges öötuules. Võis selgesti näha isegi ta sirget, tugevat nina, laia lõuga; ta veidi liiga suured ja harevile hoiduvad kõrvad andsid ta peale nurgelise ilme. Kui ta rääkis, nägi Heleene välgatavat tema lumivalgeid ja terveid hambaid. Ta lähedusest näis korraga hõljuvat mingit rahutukstegevat ning väsitavat uima, millest oleks nagu vabaneda tahtnud, mis tõmbas aga samal ajal kord-korralt lähemale ja tekitas hinges ebamäärase rahutustunde, pannes südame kiiresti-kiiresti tuksuma.
«Tulge, ma palun teid!» ütles mees ja nagu põletas oma terava pilguga.

Heleene raputas pead, vastas pikkamisi:
«Ei, andke andeks, see on tõesti võimatu ... isegi kui ma seda tahaksin.»
«Miks? Miks...?»
«Aga ma ei pääseks ilma nende teadmata ju majast välja!»
Mees küsis sosinal, silmi koomiliselt suureks ajades:
«Kas nad siis veel ei maga?»
«Ei, nad ei maga veel,» vastas tüdruk ja naeris tahtmata.
Vaikiti jälle hetk aega. Ikka selgemini tundis Heleene mere soolast hingust, mis näis täitvat nüüd kogu maailma. Ta põsed õhetasid sisemisest ärritusest, ta mõtles, et ootamatu külaline võiks juba akna tagant lahkuda, soovides samal ajal palavalt tema jäämist. Talle näis, nagu oleks tal mehega rääkida paljude asjade üle; nagu oleks ta sellega kauane tuttav; nagu võiksid nad teineteisele vastamisi usaldada kõik oma saladused. See oli otsekui loomusunniline vajadus kellelegi läheneda, kellegagi sõbraks saada. Ja samal ajal, kui mees ikka tungivamalt oma kutset kordas, ilmus ta vaimusilma ette jälle üks imeselge unistuspilt, see, mis oli teda vaevanud kogu läinud öö: lihtne valge majake kesk metsa vaikivat üksildust, puude vahel vingerdavad jalgrajad, vaikus, vaikus...
«Tähendab, te jätate mu palve siis tõesti tähele panemata?» küsis mees, pannes pähe kirju põhjaga korporandimütsi, mida ta oli seni käes hoidnud.
«Jah, ma jätan selle täitmata,» vastas Heleene ja naeratas korraga edvistades.
«Ärge jätke! Ärge jätke, palun teid!» ütles Aleksander ning edvistas samuti.
«Jätan siiski, jätan siiski,» vastas tüdruk.
«Tulge! Ja tulge nimelt siit kaudu!» hüüdis mees ja puhkes miskipärast hääletult naerma.
Heleene küsis ootamatult ärevusse sattudes ja selletõttu kogelema hakates:
«Kust... kaudu?»
Noor elumees osutas käega nende vahel asuvale aknale. Tõepoolest, see olevat kerge, ütles ta, tarvitsevat ainult tool lähemale nihutada — see sealt nurgast —

ettevaatlikult sellele püsti tõusta ja välja lipsata. Tema aga aitavat aiast; keegi ei aimavatki seda. Ja ta kordas pisut naiivsesse vaimustusse sattudes ikka ja jälle oma kutset, seistes nüüd otse akna all ja toetades käed selle valgele lauale, otse Heleene paljaste küünarnukkide kõrvale.

Ent äkki vaikisid nad kohkunult ja jäid kuulatama. See oli tädi Clothilde hääl, mis kostis kõrvaltoast. Tüdruk seisis erutatult kuklasseheidetud peaga, mehe nägu avaldas koomilist hirmu. Tuuleiil puhus mirdipotikeste vahelt sisse ja paisutas kardinad kumeraks nagu äkki pimedusest esilekerkivad purjed. Kuna hüüdmine üha suureneva ägedusega kordus, lausus Heleene viimaks sosinal:

«Ma pean minema... Vabandage mind, palun.»

Aleksander haaras äkki ta randmest kinni ja hüüdis tungivalt:

«Te ei jää ju ometi kauaks?»

Ja Heleene vastas naeratades, ilma et ta oleks midagi mõelnud:

«Ei jää. Ma vaatan ainult, mis ta tahab.»

Seda öeldes tõusis ta kärmesti ja ruttas kasuema tuppa. Vana daam hädaldas ja ähkis oma pehmes tugitoolis, hõõrudes kahe käega kauasest istumisest valutama hakanud jalgu. Rosaliega vaieldes oli aeg hiliseks kulunud — nad olid viimse peensuseni läbi arutanud niihästi oma külalise ja selle sõbranna kui ka kõik kolm härrat; nad olid langetanud hulga kategoorilisi ja vihaseid otsuseid, mis erinesid peamiselt käreduselt: seal, kus Clothilde ainult hukka mõistis, soovis vanem õde süüdlastele kaela tuld ja hävingut. Ja lõpuks olid nad veel tülligi läinud, sest vanem õde Rosalie nõudis tungivalt korteri ülesütlemist juba hommepäev, kuna aga noorem õde Clothilde ei saanud nii kaugele minna oma heasüdamliku leplikkuse ning peaaegu lapsiku vajaduse tõttu omada enda läheduses kedagi, kellega oleks võimalik vanade perekonnatuttavate kulul pisut keelt peksta.

«Mis on, tädi?» küsis Heleene abivalmilt, kuigi teda valdas tülgastus juba ainult mõtte juures, et peab jälle alustama neid viimase aja vastikuid masseerimisi ja triikimisi. «Sa hüüdsid mind?»

«Jah, aita mind voodisse, mu laps, ma olen väsinud,» ütles kasuema ja tõusis suure vaevaga, kaks palkpaksu kätt tooli külgtugedele surutud. Nad läksid tasasel sammul läbi toa, Heleene äärmise ettevaatusega haiget toetades, võõrasema oma surnud jalga järel vedades ja aegajalt oiates. Hetk hiljem puhkides ja ähkides voodiservale istunud, hakkas ta sosinal vanemat õde süüdistama. Jah, ta ei võivat sellele tõesti muud nime anda kui tige kaaren! Sest Heleene uskugu — see vana nõid mürgitavat lõpuks veel kogu nende elu ja võõrutavat nad täiesti ära ta armsatest tuttavatest... Kas siis keegi salgab, — Ingeborgil on tõesti teatud puudusi, kuid neist polevat ju vabad ka maailma kõige pühamad mehed! Üldse olevat raske elada ühes majas seesuguse eksemplariga, kes ei mõista muud teha kui aina iriseda ja niriseda ja iga pisemagi asja juures sarvi püsti ajada!

«Ta ekspluateerib mind,» ütles ta peaaegu nutuselt. «Jah, pane tähele, mu armas, ta pigistab mu juba varsti tühjaks nagu sidruni...»

Nõnda ikka enam ja enam hasarti sattudes kaotas jutukas tädi üsna varsti kaine otsustusvõime, hakkas suure hooga liialdama, lobises viimaks välja oma saladusedki. Tal olevat pangas korralik summa sularaha, mida ta hoidvat Heleenele kaasavaraks, ütles ta, nüüd aga tahtvat Rosalie seda talt röövida. Ta uskus minut hiljem ka ise oma lapsikut luiskamist ja värises üle kogu keha. Ja ta kordas kärinal kurgust pääseva häälega, kuigi ta instinktiivselt püüdis sosinal rääkida:

«Jah, jah, ta ekspluateerib mind... Jumal küll, kuidas ta mind ekspluateerib! Kui sa ai-nult aimaksid, laps, kui halva iseloomuga ta on ja kui-das ta mind ai-na ekspluateerib!»

Heleene ütles tasakesi:

«Aga me võiksime ju siit kuhugi mujale minna...»

Kuid kasuema hüüdis kohe hirmunult:

«Mujale? Laps, mis sa nüüd küll räägid! On meil siis nii palju raha, et me korteri eest maksta suudaksime? Ei, meil ei ole seda ja sellepärast peame me temaga siiski leppima, kuigi see on raske. Jah, jah, jah, peame kannatama, mu armas. Kas sa mõtled, et ma täna aru ei saanud, kuidas ta sulle ülekohut tegi? Aga mida, mida me

võime tema tahtmise vastu parata...? Ma olen vahel nutnud, aga seegi ei aita ju midagi...»

Heitnud endalt selle ohkleva ja hädaldava seletuse jooksul kõik rõivad ning selga tirinud pika pitsidega öösärgi, laskus ta kohe raskelt voodisse. Ta ütles, et ta õndlad olevat tuimad väsimusest ja valust, pöördus kõhuli ja paluski Heleenet ennast masseerida. Kui tüdruku väledad sõrmed kiiresti mööda ta pehmet liha edasi-tagasi libisesid, hakkas ta mõnu pärast ohklema ja muutus viimaks uniseks. Ta hääl vaikis, ta niigi juba lõdvad näovoldid olid nüüd veelgi lõdvemad, ta jäi sügavasti magama. Heleene kattis ta hoolikalt vaibaga ja lahkus kikivarbail toast, kartes teda äratada.

Noor härrasmees seisis endisel kohal aias, suitsev piip suus. Ta oli kauasest ootamisest veidi tüdinud ning tujust ära ja küsis Heleenelt, kuhu see kadus terveks pooleks tunniks. Kuna neiu avameelne seletus talle nähtavasti meeldis, muutus ta tuju jälle pikkamisi heaks, sõbralikuks ning loomulikuks nagu ennegi.

Nõnda vestlesid nad tol esimesel õhtul ligi kesköönі. Näis, nagu aimaksid nad mõlemad loomusunniliselt, et neist saavad kord head sõbrad. Aleksander jutustas sädelevas buršižargoonis naljakaid lugusid oma pikast tudengielust, Heleene nõjatus ikka küünarnukkidega aknalauale ja kuulas vaikides. Ning kui mees viimaks pärast galantselt südamlikku käepigistust tast lahkus, mõtles ta hardunult, pisaraid vaevalt-vaevalt tagasi hoides:

«Kui hea ta küll on... Jumal, jumal, kui hea inimene ta küll on!»

KOLMAS PEATÜKK

KANGELANNA VÄLJUB AKNA KAUDU

Vastumeelsus, mida tädi Rosalie ja proua Ingeborg tundsid teineteise suhtes juba küllatuleku esimesest päevast peale, süvenes ja võttis aina hoogu. Vabade vaadetega daami, kes otsis oma vanadele ja uutele patukestele veenvat õigustust, ärritas väga hukkamõistev hoiak, millega teda koheldi, tige vanapiiga ei suutnud omakorda leppida külaliste hea ning lõbusa eluga. Ja nõnda käidi teineteisest pahural ilmel mööda, pead kuklas, ega vahetatud sageli tervitusigi; nad mõlemad olid kangekaelsed ja sallimatud nagu kunagi äärmuslased.

Heleene ja noore Lingi vahekord muutus samal ajal aga iga päevaga aina lähedasemaks. Juba kohe tundsid nad vastastikust sümpaatiat, millest tõotas aja jooksul areneda südamlik sõprus. Nad vahetasid paljuütlevaid pilke, naeratasid teineteisele vanade daamide seljataga. Algul tundis Heleene galantse korporandi ees mingit seletamatut alaväärtusetunnet, siis aga muutus julgemaks ja punastas veel ainult harva. Kuna ta oli oma elu seni täiesti üksikuna elanud, mõjusid mehe viisakus ning südamlikkus tasse otsekui magus uni, millest ta ei tahtnudki enam virguda.

Ja enne veel kui ta ise märkaski, oli ta Aleksandrisse juba pääsmatult armunud; saabus aeg, mil see täitis kogu ta elu, kõik tema mõtted. Mehe läheduses viibides vaatles ta teda vargsi kardina varjust või paokil ukse vahelt; kui seda kodus polnud, kuulas ta iga värava poolt kostvat sammu ja läks tihti aknale, et hinge pidades tühjale tänavale vahtida. Talle meeldis mehe tugev rüht, suured, kuid pehmed käed, jäme lihasterikas kael, mis kandis seda ilusat, alati naeratavat pead, mida ta oleks vaadelnud lõpmatuseni; ta oli vaimustuses oma unistusteprintsi uljast profiilist — sirgest, veidi kondisest ninast, laiast lõuast ja verest pakatavast, nagu naljatades prunti aetud suust. Ta hakkas järjest sagedamini unes nägema, et ta puhkab nimetust magususest värisedes teda hellitavate paljaste ja kuumade käsivarte vahel. Ja kõigist säärastest meeleoludest mõjutatuna muutus ta korraga jälle sama araks ning saamatuks, nagu esimese kohtumise puhul päikeselõõmast kuumal perroonil, liikumatult seisva rongi ees.

Ka Aleksandri huvi tolle tagasihoidliku, äärmiselt eluvõõraks kasvatatud noore tüdruku vastu süvenes iga päevaga. Näis, nagu peituks neis mõlemais vastupandamatu jõud, mis tõukas neid teineteisele kord-korralt lähemale. Kui Heleene ühes vigase kasuemaga aeda komberdas, lahkus Aleksander kohe oma toast, kus ta valmistas magistritööd, tuli alla ja astus neile järele, piip suus. Ta jalutas nendega ühes, rääkides iga kord paar lõbusat tüdengilookest või lihtsalt vaikides. Ja ta ütles Heleenele juba esimese säärase ühise jalutuskäigu puhul, et talle meeldivat väga see pilt — punapõseline, tervisest ja varjatud elurõõmust lõkendav neiu, kelle najale toetub haige vana naine, hädaldades ja oiates oma saatuse üle. Vahel, kui ta tädi Clothildet teise kaenla alt toetama ruttas, kuulis ta ikka ühtesid ning samu kiidusõnu:

«Aleks, mu laps, sa oled hea inimene! Usu, sa oled ingel!»

«Kas tõesti, vanatädi?» naeris Aleksander oma terveid ja tugevaid hambaid paljastades. «Sulle ainult paistab nii, sa liialdad.»

«Ei, ei, mu laps, ma ei liialda, see on kindlasti nii!» hüüdis Clothilde.

Ja Aleksander, toetades teda äärmise õrnusega, naljatas vähe edvistades:

«Olen väga, väga rõõmus, et sa minus ka midagi head leiad. Küllap saan ehk viimaks taevassegi, kui sinu õiglane süda minu juba maailmas ingli nime vääriliseks on tunnistanud.»

Vahel istusid nad kolmekesi tundide kaupa lehtlas ja lobisesid tühistest pisiasjadest. Proua Ingeborg jalutas tavaliselt päevad läbi oma sõbra, härra Lutveiga, tulles sageli koju alles õhtu eel; nad olid alati rõõmsas tujus ja naersid palju. Aga rääkisid peamiselt ikka tädi Clothilde ja Aleksander, kuna Heleene istus vaikselt, käed süles ja kuulas oma südamearmsama mehist häält, taipamata sageli isegi lausutavate sõnade tähendust.

Neil kordadel, kui haige daam liigse väsimuse või kuumuse pärast uinus, läksid nad jalutama. Ettepaneku tegijaks neile lühijalutuskäikudele oli alati mees, kuna Heleene ootas seda kannatamatult, süda täis ärevust.

Nad sooritasid harilikult lühemaid tiire mererannas, käisid aeglaselt, nagu iga sammu nautides, ja tulid tagasi vaevalt poole tunni pärast, sest nad kartsid, et nende hoolealune vahepeal ärgata võib. Kui aga vana heasüdamlik daam neile kord julgustades ütles, et neil ei tarvitsevat tema pärast muretseda, söandasid nad minna kaugemalegi, kadudes vahel terveks tunniks ja enamakski.

Esimesed sellised jalutuskäigud olid kuidagi väga erutavad ja panid Heleene südame alati tormiliselt tuksuma. Kuni nad haige juures viibisid, võisid nad sundimatult vestelda ükskõik millest, jäid nad aga omavahele, polnud enam kaugeltki nii kerge kõneainet leida. Vaatamata korporandikasvatusele, mille peamiseks ning iseloomustavaks jooneks oli enesekindlus, pealetikkuvus ja teeseldud-rüütlilik agarus igas olukorras, oli Aleksander hingelt üsna kartlik ja tagasihoidlik. Ja kuigi teda tõukas Heleenegi poole esialgu — võib-olla — just tema kujuteldav elumehelikkus, ei suutnud see ettekujutus tas siiski lämmatada üsna tõsiste tunnete sündi, millele andis otsustava tõuke tema tugev, kuid pisut poisikeselik loomupärane elurõõm, mida piitsutas tagant veel vaikse mereranna kevadsuvine ilu.

Pärastpoole, olles teineteisega harjunud selles uueski olukorras, ei tulnud neil kõneainest enam kunagi puudu. Päev-päevalt kasvav iha teineteise järele tegi nad mõlemad väliselt väga romantiliseks, — nende sõnad sentimentaalseks, nende südamed nukraks. Nad mõlemad leidsid, et maailmas on õudne ja kole elada ilma sõbrata, kellele võiks vahetevahel oma häda pihtida. «Üksikul puul on raske kasvada, üksikul inimesel raske oma eluteed sammuda,» ütles Heleene veidi saamatult kustki raamatust loetud tõde. «Üksik puu murdub tuule käes, üksik inimene jääb alla võitluses oma olemasolu eest!» hüüdis Aleksander pateetiliselt. Ja vaadeldes hukutavatest unistustest vaevatud sõbratari põskedele ilmuvaid pisaraid, lisas ta hetke pärast pikkamisi ning mõtlikult:

«Ma olen küll juba maast-madalast seltskonnas liikunud... sest me oleme rikkad ja küllalt kuulsad endile võrdsete inimeste leidmiseks... aga veel kunagi pole ma kohanud kedagi, kellega ma oleksin võinud sõbraks saada...»

Heleene küsis maha vaadates:

«Kas tõesti mitte kunagi veel, härra Link?»

Ja Aleksander, haaranud ta käe, vastas hingeldades:

«Mitte kunagi... mitte kunagi... kuni selle suveni!»

Ka tema oli lõbutsemisest ülejäävatel silmapilkudel lugenud palju suurest ja puhtast armastusest, sõprusest ja seltsimehelikkusest naise ja mehe vahel, mis viis ta mõttele, et tas sündivad tunded ja tungid on kaugel kõigest patusest, kõigest madalast. Ta oli kohanud juba paljusid naisi, oli neile rääkinud samu sõnu ja ometi kõigist neist lõpuks eemale tõmbunud, et otsida uusi seiklusi. Kuid oma nooruslikus siiruses, mis oli tal seni kõigele vaatamata säilinud, polnud ta ikka veel lõplikult taibanud, et ilusad ja sentimentaalsed sõnad suurtest ning traagilistest tunnetest olid ainult vajalikuks maskiks ta alasti himule, tema armumängu-partnerite käes aga pettevarjuks nende rafineeritud kõlvatusele. Ja nüüdki uskus ta kindlasti, et temast ning Heleenest võivad saada truud sõbrad, kes usaldavad teineteist piiritult ega lasku iialgi maiste ihade rahuldamise pinnale.

«Saagem inimesteks, kelle mõtteid ja tegusid ei mõjuta

nende suguline antagonism!» sõnas ta ja ulatas tüdrukule oma laia ning tugeva käe.

«Jumal küll, kui rõõmus ma praegu olen... kui rõõmus... kui rõõmus!» ütles Heleene sellistel kordadel pisarateni liigutatud häälel.

«Minagi olen rõõmus, mu sõber!» kinnitas mees ja ohkas, silmi nagu tõotuses üles sinava taeva poole pöörates.

Tüdruk ütles:

«Mul polnud kedagi, kellele vahel kõiki oma muresid ära rääkida... Tädid ei suutnud mind kunagi mõista, ühtki teist lähedast inimest mul aga ei olnud... Ütelge, Aleksander, kas te tahate minuga igavesti sõbraks jääda?»

«Tahan, tahan!» hüüdis noor elumees ja pigistas iharalt suud liigutades tema painduvaid sõrmi.

See esimene vastastikune tunneteavaldus leidis aset külaliste majasviibimise teisel nädalal, ühel kuumal pealelõunal, kui tädi Clothilde oli lehtla vilus magama uinunud ja kui kogu looduski tukkus raugelt suigutavas päikeselõõmas. Nad istusid kõrvuti rannapingil, supelkohast eemal, selja taga lage karjamaa, ees aga ääretu meri kergete murdlainetega. Mõni üksik lumivalge pilvesagar liugles aeglaselt üle palja taevavõlvi. Kuna tuulgi oli vaikinud, valitses ümberringi raske sombune hääletus.

Heleene, kelles ärkas viimastel päevadel aset leidnud jalutuskäikude tõukel jälle ta loomupärane armastus looduse vastu, — kuigi ta ise arvas selle tulevat enda hinges arenevatest platoonilistest tunnetest mehe vastu, sattus vaimustusse. (Ta oli sel päeval üldse palju hakkajam ja julgem tavalisest.) Ta kõneles kaua ja hoogsalt igavesest ilust, mille kohta ta oli nii palju lugenud oma lemmikromaanidest; ta ülistas merd kui kogu looduse Suurt Ema, pööras silmad sinava taeva poole ja ohkas ülekeevast liigutusest. — Ta armastavat üksildust, avarust ja väljade ning vetelagendikkude suigutavat hingust, ütles ta, jah, talle tulevat alati pisarad silmi, kui ta vaatleb päikese loojumist ja hõbedase kuu aeglast tõusu üle päevakuumusest puhkava silmapiiri. Teda joobnustavat ilusad suveööd, millistest ta ei saavat kunagi küllastu-

nuks. Ja ta tahtvat vahel nii meelsasti laulda ja hõisata, vaadeldes siravate tähtede süttimist ääretu laotuse purpurses kumas...

Aleksander kuulas teda vaikides, pisut nagu väsinult-roidunult. Temagi armastavat üksildust, vaikust ja andumist kõikvõimsale loodusele, ütles ta viimaks. Ja samal ajal, kui ta ise võttis oma ülepingutatud sõnu puhta rahana, valmis tas kaval plaan, mille juured peitusid juba hoopis sügavamal, kuigi ta püüdis ka seda põhjendada-õigustada äsjasõlmitud sõprusega. — Olles veidi aega mõttessevaibununa oma kohal istunud, ütles ta korraga:

«Eks ole, ka teile meeldiks vist üks hilisem jalutuskäik?»

«Ju-mal... jah muidugi! Aga te ju teate, et see on võimatu!» ütles Heleene ohates.

«Ei, see pole hoopiski võimatu,» hüüdis mees. «Tarvitseb ainult tahta ja kõik muutub võimalikuks. Ja samuti läheb vaja ka pisut julgust!»

Heleene küsis viivitades, nagu kartlikult:

«Aga... kuidas?»

«Te mäletate kindlasti minu siinviibimise esimest õhtut, kui ma teie akna taha tulin ja teid välja kutsusin. Miks ei võiks te siis tõesti kas või akna kaudu majast lahkuda, kui see muidu võimatu oleks!» seletas noor elumees naeratades.

«Akna kaudu?» kordas tüdruk, ning korraga haaras teda uljas seiklemislust. Ja nagu oleks ta selle üleannetu meeleolu kaudu midagi lubamatut sooritanud, lisas ta kohe teeseldud pahameelega, vabastades oma käe sõbra himukalt võppuvate sõrmede vahelt: «Ei, see ei lähe, see oleks alatu. Ma võiksin sellega hakkama saada ehk siis kuidagi, kui küsimuses seisaks ainult tädi Rosalie petmine. Oma võõrasemale ei taha ma aga iialgi valetada, ta on mu vastu ju alati nii hea-hea!»

«Või hea, haa!» lausus noor Link halvustavalt, ilmsesti tusane äraütlemisest. «Milles ta headus, see hea-hea-olemine seisab? Kas vahest selles, et ta teid oma lapsikute veidrustega nii kenasti piinata oskab?»

Heleene vastas, ikka veel teeseldes:

«Aleksander — uskuge — ta ei tee seda ju meelega.

Ta on raskesti haige ja keegi peab teda ometi aitama. Ja kelle kohus see aitamine esimeses järjekorras siis on, kui mitte minu kohus?»

Kuid mehe ebatavalise ettepaneku võluv romantika paelus teda üha enam. Ja ta andis varsti järele, lubades juba samal õhtul kohtamisele ilmuda.

See päev oli täis ärevust, täis rahutut ootust — kõik toimus nagu viirastuslikus unenäos. Teda piinas hajameelsus, üks kui teine asi kippus meelest lendama. Puhuti vallutas teda tunne, nagu peaks juba varsti sündima midagi säärast, mis jätab jäljed kogu ta edaspidisele elule; või teda haaras järsku vastupandamatu tung nutta, ta pidi paaril korral kiiresti oma tuppa kaduma, et tädidele mitte oma pisaratega täituvaid silmi näidata.

«Ma pean rahulik olema! Ma... pean... rahulik olema!» kinnitas ta endale vahetpidamata, suutmata endast siiski võitu saada.

Ja esimest korda maailmas tundis ta, et ta haiget kasuema... vihkab. Teadmine, et ta heale vanainimesele ülekohut teeb, tekitas valusaid, raskelt rõhuvaid südametunnistusepiinu. Et oma kujutletavat alatust kuidagi lunastada, muutus ta tema vastu väliselt veelgi hellemaks, veelgi tähelepanelikumaks. Ta ei jätnud teda silmapilgukski omapead, ei lahkunud tast sammugi, seisis väsimatult tema kõrval ja küsis, kas tal vahest ehk midagi vaja pole. Ta süda valutas nagu pihtide vahel, ent ta püüdis näida muretuna ja rõõmsana. Kasuema märkas juba varsti ta imelikku meeleolu ja õhetavaid põski, muutus tähelepanelikuks ning küsis murelikult:

«Kas sul on ehk midagi viga, mu laps?»

Heleene valetas kogeldes:

«Ei midagi, mamma... Ainult... mu pea valutab natuke.»

Seda öeldes tundis ta jälle pisaraid silmi kippuvat ja pöördus kiiresti kõrvale.

Kasuema sundis kaastundliku häälega:

«Jumal paraku, mine siis ometi puhkama! Küllap ma tulen toime ilma sinutagi!»

Sel hetkel ilmus põõsaste vahelt nähtavale Aleksander, kes luges tähelepanelikult värsket ajalehte, mida ta oli toomas käinud. Kõrvuni punastades ja selle ootamatu

punastamise pärast veelgi enam segadusse sattudes vaatas Heleene vargsi mehe nägu, endamisi kindel olles, et ka too sügavaid hingepiinu tunneb. Kuna aga noor donžuaan uskumatu rahulikkusega lobisema hakkas, valdas teda kerge pettumus, mis jäi püsima kogu õhtupoolikuks.

Õhtulauas näis Heleene veelgi hajameelsemana, veelgi murelikumana. Kasuema küsis talt informatsiooni möödunud päeva kohta, ta vastas loiult ja kogeldes. Ta ei julgenud kellelegi näkku vaadata, kartes, et ta kavatsus juba ammu kõigile teada on. Viimaks vabandas ta end isupuudusega ja läks kohe oma tuppa, et olla üksi.

Kui ta tädi voodisse oli aidanud, istus ta pimedasse nurka ja puhkes liigse pingutuse pärast nutma. Talle tundus, nagu oleks ta hing kaheks lõhestatud, hoolimatu tõmbega puruks rebitud, nagu oleks ta süda täis torgitud kidalisi kahtlusepinde, mis valmistasid teravaid piinu. Samal ajal, kui ta mõtles, et see, mis ta teha kavatses, on alatu ja lubamatu, kütkestas võimalikkude seikluste veetlev romantika teda vastupandamatu jõuga. Tal oli raske valetada ja petta, kuid sama raske oli tal ka oma kavatsusest loobuda. Ja soovides palavalt, et oodatav üldse ei tuleks, — et see kiusatus tast õnnelikult mööduks ja et mingi kõrgem võim kõik lahendaks, — kuulas ta iga pisimatki krõbinat, mis hämarast aiast kostma juhtus.

See oli raske heitlus, mida heitlesid tema ühelt poolt aastate jooksul traditsiooniks saanud vajadus sõnakuulelikult vanade käskudele ning korraldustele alluda ja sellega igasugusest isiklikust algatusest kui ka vastutusest vabaneda, teiselt poolt aga tema tervest ning tugevast kehast tingitud tung elada, olla nagu teised, osa võtta kõigist rõõmudest ja lõbudest, millest teda seni oli eemal hoitud. Kuna ta kannatas tolle sisemise heitluse tagajärjel ränka hingepiina, hakkas ta järsku süüdistama mõlemat vanakest, otsekui oleksid just need sundinud teda varsti teoks saavale pettusele ning üleastumisele.

Korraga kuuldus aiast tasaseid samme, mis lähenesid aknale. Värisedes senitundmatust, magusvalusast, kuskil südame ümber pigistavateks tuigeteks muutuvast hurmast, tõusis ta kiiresti ja jäi kuulatama. Ta nägi põõsaste vahelt ilmuva mehe laia hiiglasekogu vana tammemüraka kõrvale seisma jäävat ning mõtles samal silma-

pilgul, et ta läheb temaga kindlasti kaasa... ükskõik kuhu, ükskõik kui kaugele! Närviliselt värisevate kätega mantlit otsides, kuulis ta oma lähedusest tasast sosinat, mis temalt küsis:

«Kas olete juba valmis, preili Heleene?»

«Oodake... oodake... natuke, ma tulen kohe...» vastas ta hingeldades.

Ja vaevalt oli ta seda lausunud, kui ta ei tundnud enam vähematki piina selle üle, mis pidi edasi sündima. Kuivatanud vargsi pisarad silmist, et mees nende jälgi ei märkaks, tõstis ta tooli akna alla ja tõusis sellele ettevaatlikult püsti. Ta astus aknalauale, lillepottide vahele, nõnda et kuu talle näkku paistis. Seisatades niiviisi silmapilguks punaste ja valkjasroosade õite raamistikus, tundus ta aias ootajale üllatavalt ilusana ja ihaldusväärsena. Siis hüppas ta kergelt komistades alla ning lausus sosinal:

«Olengi siin.»

ÖINE VAIDLUS PIERRE LOTI JA JACK LONDONI ÜLE

Noor südametemurdja ütles täiesti loomulikult väriseva häälega:

«Tänan, et te tulite, preili Heleene. Ma kartsin juba vastupidist...»

«Arvasite, et ma oma lubaduse unustanud olen?» küsis Heleene, kohendades ronimisel lahtirebenenud mantlihõlmu.

Ning mees, jälle oma hariliku enesekindluse tagasi saanud, vastas naeratades:

«Jah. Sest te olite kogu õhtupooliku nii imelikus tujus ja just nagu millegipärast pahane.»

Nõnda sosinal üksikuid lauseid vahetades läksid nad kikivarbail aiast välja, varjates end ettevaatlikult põõsaste taha. Heleene tundis kastese maa kargust läbi kergete tenniskingade ja sukkade tungivat. Taevas oli selge, kuu paistis, mere kohal hõljus valkjashall udu, lähenedes kaldale ja ujutades selle üle, otsekui oleks kuumast päevast uimane maa sügavasti hinganud. Kui nad aeglasel sammul piki märga liivajoome edasi läksid, hakkas supel-

pargis laksutama ööbik, varsti vastas sellele veidi kaugemalt teine ja siis kolmaski.

«Mis te arvate, kuhupoole me nüüd läheksime?» küsis Aleksander vähese vaikimise järel, hääles sama ärritav värin nagu aiaski.

Heleene ütles:

«Ma ei tea. Ma olen siin elanud küll kogu oma elu, siinseid kohti tunnen ma aga võib-olla vähem kui teie.»

Püüdes talle vargsi näkku vaadata, avaldas Aleksander arvamist:

«Kui me jalutaksime näiteks pargis?»

«Hea küll,» vastas Heleene nõus olles.

Veidi hiljem sammusidki nad mööda kitsast, märjas rohus vingerdavat jalgrada mustendava supelpargi poole, mis paistis vanade puude vahel valitseva pimeduse tõttu siksakilise äärega lameda müürina. Kolme Vaeva Teest kord-korralt kaugemale jõudes nägid nad selle ühel serval lömitavaid maju pikkamisi hämarusse kaduvat, kuni neid võis vaevalt veel seletada mere udusel tagapõhjal. Tumedate kõnniteede sügavuses vilksatas üksikuid heledasse rõivastatud jalutajaid; monotoonsed hääled, mida aeg-ajalt katkestasid erutatud naerupursked, kostsid kõrvu otsekui paksude tihedate eesriiete tagant. Rohi, puud, kõvakstambitud muld jalge all ja madalad ning jässakad kibuvitsapõõsad viltuvajunud plankude taga, — kõik see puhus neile vastu oma meelitavaid ja pisut uimastavaid lõhnu. Ja korraga jõudsidki nad vaiksetele ning sumedatele pargiteedele, mis hõõgusid nende poole nagu kitsad avad kõrges ning tumedas seinas.

«Jumalukene küll, kui ilus siin on!» ohkas Heleene, vallutatud jälle oma tütarlapselikust luulelisusest.

Aleksander ütles, kummardudes galantselt peaaegu kaaslase kõrva kohale:

«Jah, siin on tõesti väga ilus ... Vä-ga ilus!»

Sel hetkel riivasid nad teineteist ja võpatasid, vaikisid kohmetult. Nad mõlemad mõtlesid järsku, et see juhuslik puudutus võib tunduda kahemõttelisena, vastuolus olevana nende puhta ja püha sõprusega. Meest hakkas ikka tugevamini ja tugevamini piinama valus vajadus haarata enda kõrval hõõguva sihvaka keha järele, seda sülelda, suruda suu enda läheduses punetavale suule.

Heleene vaimusilma ette ilmus jälle hurmav pilt sügava laane üksilduses säravast järvekesest, mis oli kujunenud talle juba otsekui kõige ilusa ning õnnetoova sümboliks. Ent nad mõlemad püüdsid varjata oma tõelisi meeleolusid ja hakkasid sunnitult vestlema tühistest päevaküsimustest, millel polnud nende jaoks mingit tähtsust ja mis ununesid juba kohe.

Kui nad olid pargi risti-põiki läbi hulkunud, pöördusid nad uuesti Kolme Vaeva Teele ja suundusid selle kaudu tagasi mere poole, mis näis üha tiheneva udu tõttu ühtlaselt tinahallina. Läbi kahiseva pilliroo viis kitsas ning kõver rada, mida siin-seal katkestasid väikesed lombikesed, vaevalt nähtavad poripruunil pinnasel. Nad kuulsid juba varsti endi ees väikeste murdlainete tasast lobisemist vastu kive, öötuule kahinat kuivanud lõikheinas ja üksiku vaikiva paari aeglasi samme, kui see neist möödus. Nende jalad tundsid läbi kingadegi rannaliiva niiskust; vastu nende nägusid hoovas mere soolane hingus ja raske, liikumatu udu hakkas nende rõivastel ja kätel veepiiskadeks tihenema. Kõikjal ümberringi valitses suur vaikus; aeg-ajalt jäid nad tahtmatult kuulatama neid kergeid häälitsusi, mis sündisid looduses endas ja mis seda valitsevat vaikust veel nagu suurendasidki.

Kui nende meeled viimaks jälle rahunesid, hakkasid nad tükkhaaval meelde tuletama kõiki raamatuid, mis olid kuidagi ühenduses merega ja mida ükskõik kumb neist oli lugenud. Heleene oli vaimustuses Pierre Loti «Islandi kalurist», «Madrusest», «Minu vend Yves'ist» ja Johan Boweli «Merede tütrest»; Aleksander ütles, et talle olevat kunagi väga meeldinud Kellermanni «Meri» ja Jules Verne'i seiklusromaanid. Kuid Jack Londoni jutud Vaikse ookeani saartelt tekitasid nende vahel juba teravaid lahkarvamisi, sest tüdrukule ei mahtunud kuidagi hinge neis leiduvad toorused, mida mees aga üldse toorusteks ei pidanud.

Heleene jäi endale jonnakalt kindlaks ja ütles kategooriliselt:

«Teate, mis m i n a arvan... See ei ole mitte üksi toorus, mida see ameeriklane oma muidu üsna sümpaatsetes raamatutes esitab, vaid hoopis midagi veel rohkemat kui toorus. See on lihtsalt liialdus.»

Aleksander vastas:
«Liialdus? Ei, mu armas, see on tõetruu elu!»
«Elu ei ole kunagi nii jõhker,» vaidles Heleene.
«Elu on veelgi jõhkram,» väitis Aleksander.
Pisut aega kõndisid nad vaikides kõrvuti. Ja Heleene küsis üleolevalt naeratades:
«Aga miks siis Loti seda niiviisi ei kirjelda?»
«Aga kas ta siis ei kirjelda?» ütles mees. «Näiteks kas või «Minu vend Yves». Selleski raamatus on olemas kõik need toorused ja jõhkrused, mida te Londoni teostes hukka mõistate. Kuid vahe nende kahe vahel seisab vaatenurgas, mille all üks või teine oma ainele läheneb. Loti ümbritseb oma tegelaste labasused ja jämedused romantika värviliste hilbukestega, London vaatleb neid aga niisugustena, nagu nad on tõeliselt. Ja nii see peab olemagi, ja nii on see ka õige!»
Kuid tüdruk vastas ägedalt:
«Ei, nii see küll olema ei pea! Nii see küll õige ei ole!»
Korraga katkes nende palav vaidlus. See oli suur punakasvalge kuusõõr, mis nende tähelepanu paelus. Olles seni varjatud kergetest pilvesagaratest, ilmus see nüüd äkki rohekassinisele öötaevale kogu oma külmas toreduses, puistates ranna kui ka uduse mere üle kollaka helendusega. Tillukestest lainekestest kortsuline veeväli, kust udu pikkamisi lahkus, säras nagu kuldsetest südametest. Veidi kaugemal kasvavad puud, lömitavad majad tänavate ääres ning eemal seisev tume park, kõik, mis neile silma paistis, omandas selles lainetavas helenduses äkki hoopis teravamad kontuurid, kaotas oma tavalise öise ebamäärasuse ja koondus tihedaks, peaaegu reljeefseks maastikupildiks, millest on üle laotatud läbipaistev loor. See oli tõesti ilus. Ning kuni sügavaima hingesopini sellest omapärasest ilust liigutatud, lausus Heleene vaevaltkuuldava sosinaga, lähenedes instinktiivselt enda kõrval seisvale mehele:
«Vaadake, Aleksander...! Seda kõike näen ma täna esimest korda. Jumal küll, kui rõõmus ma olen, et ma teiega ühes tulin!»
Mees naeris, tundes kogu aeg hoopis rohkem huvi tüdruku kui kirjanduslike teoste või end ümbritseva suveöö vastu:

«No näete nüüd ise, hahahaa! Aga kindlasti ei puudunud kuigi palju, et te oleksite koju jäänud.»

«See on õige . . . Ei puudunud küll,» noogutas Heleene. Kuid kohe meenus talle, et ta oli tädisid petnud, neile südametult valetanud, ja ta lisas võppuva häälega: «Aga see oli minust ju tõesti inetu, et ma niiviisi tegin.» Ent ümbritsev looduseilu rahustas teda varsti jälle. Ja ta seisis kaua liikumatuna niiskel rannaliival, vaevalt samm vastu kallast veerevatest lainekestest, ning vaatles sügava hardusega suurt hõbedavärvilist kuusõõri, mis näis liuglevate pilvesagarate vahel pikkamisi edasi sõudvat, kallates kõikjale oma värisevat valgusekuma.

Siis jalutasid nad jälle edasi. Üsna varsti jõuti supelhoone ette avarale plaažile. Päevase kireva elu ning liikumise asemel valitses siin nüüd ääretuna näiv tühjus ja sügav vaikus. Limonaadikiosk oli rõskuse käes higistama hakanud, kõlakoda haigutas muinasjutulise olendi laialiaetud suuna, leenidega pingid valendasid siin-seal kuidagi väga üksildastena ning nukratena. Pehme helendav liiv oli praegugi veel täis lugematuid jalajälgi. Kõrgete postide otsas nagu pikkadel karkudel seisvad riietehoiuputkakesed peegeldasid end rohekasmustas vees, moondudes selle sügavuses mingiteks veidrateks, vahetpidamata liigutavateks olenditeks.

«Vaat siia, siia tuleme varsti seltsis, eks ole?» ütles Aleksander, vedades valkjashallile liivale jalutuskepiga kõveraid jooni.

Heleene hüüdis kurvalt naeratades:

«Oh . . . see on küll võimatu!»

Mees küsis:

«Aga miks siis võimatu? Jah, ütelge mulle, palun, miks te seda nii võimatuks peate?»

Heleene vaatas vähe aega pilutatud silmadega eemale öisele merele, enne kui ta vastas:

«Mis te sellest üldse pärite. Te teate ju väga hästi, et tädid mulle seda ei luba.»

«Ei luba?» imestas mees ja haaras korraga ta käe, seda tugevasti pigistades. «On see siis tõesti tõsi, et tädid teid suplema ei luba? Kui te seda omal ajal ütlesite, pidasin ma seda naljaks!»

Heleene vastas kergelt naeratades:

«Ei, see ei olnud nali. Te ju näete, et ma seal kunagi ei käi.»

«Vaene, vaene väike vangike... te puurilinnuke!» hüüdis mees hellalt. Ta hoidis tüdruku sooje sõrmi oma peos ja talle näis, et nüüd ei valmistaks talle kuigi suuri raskusi teda sülelda ja suudelda. Kuid ta mõtles kohe üpriski kainelt ja elutargalt, et see oleks siiski pisut ettevalmistamata ning pisut ehk liiga varane samm. Ning Heleene kätt vabastades ütles ta võimalikult rahulikuma häälega:

«See on tõesti suurim kurioosum, mida ma üldse kunagi kuulnud olen! Inimesed elavad vaevalt vaks maad merest, aga suplemas käia ei tohi!»

Heleene vastas, pilk nagu häbenedes kiindunud tasakesi kallast silitavatesse lainetesse:

«Ega see ole ju alati nii olnud. Mõni aasta tagasi käisime me peaaegu igal nädalal korra meres... nii tädid ise kui minagi. Me läksime harilikult supelhoonest hästi kaugele, sinna karjamaale, näete, kus rahvast ei käi. Nüüd nad ise aga enam nii palju kõndida ei jõua ja mind üksi ka ei julge lasta.» Korraga tuli talle midagi meelde ja ta lisas lõbusalt: «Möödunud kuul käisin ma siiski...»

«Nii...?» venitas Aleksander ja näis juba mõtlevat midagi muud. «Aga kuidas see siis võimalik oli?» küsis ta teeseldud huviga.

Heleene jutustas naerdes, kuidas ta oli jätnud vanad pingile tukkuma, neist salaja lahkunud ja merre läinud. Vesi olnud tookord väga soe, ilm vaikne ja päike lausa kõrvetanud. Ja ta olevat tollest suplemaskäimisest tagantjärele vahel undki näinud, kujutagu härra Link ainult ette, hahahaa!

Mees, kuulates teda aina suureneva hajameelsusega ja ikka endamisi kavalaid plaane haududes, küsis korraga:

«Kas suplemine teile väga meeldib?»

«Jumaluke, te ei oska kujutleda, k u i d a s see mulle meeldib!» hüüdis Heleene.

Aleksander küsis nüüd tungivalt:

«Kas te tuleksite... minuga ühes?» Ja kuna Heleene kohmetult vaikis, kordas ta äkki peaaegu lõõtsutades: «Kas tuleksite? Ütelge, palun, kas tuleksite?»

Ja neiu vastas punastades, vaevalt hingeõhuga:

«Tuleksin . . . kui see ainult võimalik oleks . . .»

Sel hetkel sündis nende vahel otsekui mingi seletamatu tunnete ja meeleolude ülekanne. Nad vaatasid peaaegu ühel ja samal ajal teineteisele näkku ja muutusid ühevõrra kohmetuks. Mehe silmad läigatasid hämaras kuuvalguses ja omandasid pikkamisi veidi loiu, poolväsinud, varjatud iharusest nõretava ilme. Heleene süda tuksus nii tugevasti, et ta arvas ise selle lööke kuulda võivat. Ja nad seisid tükike aega vaikselt lähestikku, tajudes vaid oma noorte kehade vastastikust tungi vapustavate lähenemiste järele, jäägitu ühtesulamise järele.

Heleene vabastas enda selle salapärase lummutise iharast võlust esimesena. Ta võpatas kergelt ja ütles tasakesi:

«Lähme koju!»

Mees kogeles kokkupigistatud kurguga:

«Kõnnime veel!»

Heleene jäi oma otsuse juurde jonnakalt kindlaks:

«Ei, ei, lähme koju! Lähme kohe koju . . . ma ei taha enam jalutada . . . Lähme koju!»

Ja ta hakkas sõnalausumata piki rannaveert minema, suundudes kiirel sammul mööda kitsast rada tagasi Kolme Vaeva Tee poole.

Kui ta veidi hiljem ikka veel seletamatust ärritusest värisedes voodiveerele istus ja närviliselt nutma puhkes, hakkasid aknaruudud lähenevast hommikust juba valendama.

VIIES PEATOKK

SÜDAMETEMURDJA HÄDAPÄEVAD

Too öine, salaja ettevõetud jalutuskäik sai Heleenele saatuslikuks. Kuigi ta oli tundnud noore Lingi vastu ka seni teatud sümpaatiat, polnud see sümpaatiatunne siiski tugevaks kiindumuseks kasvanud. Nüüd aga kaotas ta sootuks oma hingerahu. Ta uned olid täis ainult Aleksandrit; ta kujutlused liikusid ainult tema ümber; ta oli ainult siis õnnelik, kui ta tema läheduses viibis. Vahel, kui mees kuhugi läks — kas või jaamast ajalehti tooma — tõmbus ta süda kokku kahtlustavas kiivuspiinas, mis ta tuju tihti põhjalikult mürgitas.

Ja ta päev kujunes nüüd tavaliselt nõnda. — Juba hommikul, suutnud vaevalt silmad avada, mõtles Heleene kohe oma armsamast. Ta kuulas hinge kinni pidades teiselt korralt kostvaid samme, vilekatkekesi, pisimaidki helisid, mis talle kuidagi armsamat meenutasid. Kui seal kõik vaikne oli, kujutles ta teda magavat, särgiesine lahti ja tugev pruunikspõlenud rind paljas. Ta nägi teda naeratavana, käed ristis kukla alla tõstetud, priske tõmmu põsk vastu lumivalget padjapüüri surutud. — Voodi tasasest, vaevalt-vaevalt alla kuulduvast naginast järeldas ta tema ärkamist. Nüüd kujutles ta, kuidas

seal ringutatakse, haigutatakse ja siis käsi öölauale sirutatakse, et tuhatoosist piipu võtta. Ta arvas haista võivat tubakasuitsu magusat, pisut uimastavat lõhna, mida Aleksander laisalt läbi sõõrmete puhub. Ning kuuldes armastatu raskeid, pehmeid samme üle põranda minevat, tundis ta südames jälle seda iharmagusat värinat, mis oli teda hiljuti öisel merekaldal vapustanud.

Siis tõusis ta harilikult kiiresti, rõivastus ja ruttas välja. Kui tädid veel magasid, istus ta põõsaste vahel asetsevale pingile ja heitis kiire pilgu teise korra akende poole, mis seisid tavaliselt pärani. Ent kuna ta kartis, et säärane teguviis pole tast küllalt ettevaatlik, läks ta kohe tagasi tuppa, et äratada võõrasemagi.

Nüüd aitas ta vanakest meelsasti selle vaevalistel jalutuskäikudel, kuna teadis, et Aleksander varsti alla tuleb. Ja kui mees tõesti veidi hiljem õue astus, jalas heledad püksid ja särgikaelus avatud, tundis ta end magusa õnnetunde pärast üleni kuumaks muutuvat, tema sõbraliku häälega hüütud tervitusele aga noogutas vaid ükskõiksust teeseldes. Ta pidas oma salajast armastust patuseks ning reetlikuks mõni päev tagasi sõlmitud igavese sõpruslepingu vastu...

Oli hetki, mil ta mõtles, et ta ei lähe enam kunagi öistele jalutuskäikudele, kuigi mees teda kutsus. Ta püüdis endale kõigest jõust selgeks teha, et see pole temast sünnis ega ilus, et see on lihtsalt — inetu. Ta katsus Aleksandrist kõrvale hoiduda, temaga nelja silma all üldse mitte kohtuda, temaga ainult tädide juuresolekul lobiseda. Aga möödus vaevalt paar päeva, ja juba ta hakkas armsama järele taas kuuma igatsust tundma.

Ühel hommikupoolikul, kui ta oli võõrasema lehtlasse talutanud ja see seal silmapilguks uinus, nägi ta Aleksandrit tiheda sõstrapõõsa taga seisvat. Ta tahtis temast kiiresti mööduda, kartes et ta võib punastada. Kuid mees hüüdis talle tasase häälega:

«Heleene, palun, ärge veel minge.»

«Mis... mis siis on?» küsis Heleene sama vaikselt.

Puhudes suitsu pikkamisi läbi sõõrmete, suunurgad pisut pilkavalt alla tõmmatud, lähenes Aleksander talle üle kastese muru. Tädi Rosalie oli linna läinud, proua Ingeborg viibis nagu harilikult mudaravilas. Heleene

mõtles, et nad on praegu kogu majas peaaegu kahekesi. Ja kui Aleksander talle samm-sammult ligines, tundis ta järsku, et ta ei suuda liigutada ei kätt ega jalga — nüüd-nüüd peab midagi tähtsat juhtuma, nüüd-nüüd peab teoks saama midagi, mis muudab põhjalikult kogu ta elu, kogu ta tuleviku.

Mees, peatudes ta ees, ütles pikkamisi:

«Vabandage mind... Ma tahtsin teiega juba ammu rääkida...»

Heleene küsis kogeldes:

«Tahtsite rääkida...? Aga miks te seda siis ei teinud?»

«Te ei andnud end ju minuga kunagi kokku,» lausus Aleksander ja vaatas teda korraga imelikult nukraks ning uduseks muutuvate silmadega.

Heleene kogeles jälle:

«Mina? Ma ei saa aru...»

«Jah,» ütles Aleksander, «see oli ju tõesti nii, tuletage meelde! Ma ootasin teid kord hoovil, kuid te pöördusite tagasi ja läksite jälle tädi juurde. Teinekord tulin ma teile aeda järele, et teiega vähemalt siingi kokku saada. Sel korral te lipsasite rõdu kaudu tuppa. Kas s e e s e a l jäi magama?»

«Jah, kasuema magab,» vastas neiu.

Vaikus. Nad seisid teineteisest vaid sammu kaugusel. Aleksandri suunurgad tõmblesid; Heleene teadis, et ta punastab, ja sattus sellest teadmisest üha enam segadusse.

Nad mõlemad mõtlesid, et teine ta tõelisi tundeid taipab. Ja piinlikkus nende vahel suurenes seni, kuni Aleksander viimaks otsustavalt lausus:

«Ma tahaksin teilt midagi paluda. Mul on täna vaba päev, ma ei viitsi tööd teha ja läheksin meelsasti väheks ajaks jalutama. Kas te ei tahaks minuga ühes tulla?»

Heleene vastas viivitades:

«Jah, ma tahaksin tõesti... teiega ühes minna.»

Noor elumees, ärritatud ta nõusolekust, sosistas salapäraselt:

«See on väga lihtne... Vanamoor mind ei kahtlusta. Kui ma teda paluksin ja veidi meelitaksin?... Aga mis puutub tema abistamisse, siis selle pärast ei maksa teil

põrmugi muretseda... Mu ema toatüdruk talitab teda väikese tasu eest sama hästi kui teie. Ta on selleks just nagu loodud... ma tean.»

Ise nõnda kõneldes ei pööranud mees hetkekski Heleenelt pilku. Ta nägi ta pluusi paisutavaid rindu; tugevaid, naiselikult laiu puusi; läbi kitsa pihiku esilekerkivat kõhtu; sellele järgnevaid lihaserikaste jalgade nurgelisi kontuure. Priske pruunikspõlenud kael; mustadest juuksekiharatest ümbritsetud pea; roosakad kõrvalestad; pikad värelevad ripsmed ja lopsakas suu! Täna sai ta ainult vaevu võitu pöörasest sülelemisihast. Et seda veidigi ohjeldada, seda vähemalt varjata, ütles ta naljatleva tooniga, sunnitult naeratades:

«Kui ta ärkab, võiksime me talle sellest igatahes rääkida. Seda teist tuleharki teil aga küll karta ei maksa, — midagi kurja ta teile niikuinii teha ei julge.»

Ja kuna nad samal hetkel kuulsid tädi Clothildet valjusti haigutavat, lähenesid nad kikivarbail lehtlale, kust tuul neile vastu tõi higi ja ingveriõli magusmõrudat lõhna.

Võõrasema oli tõesti just äsja ärganud. Kuigi teda piinasid viimasel ajal samasugused valud südames ning vastik tuimusetunne pahemas küljes, nagu mõni nädal tagasi, oli ta tuju täna siiski hoopis parem. Ta tüsedas, surma lähedust tajuvas kehas peitus praegugi veel suur annus sõbralikku elurõõmu, mis ei lasknud teda tüütavaks muutuda neile, kelle hoolitsust ta vajas.

Nad kandsid talle naljatoonil ette oma palve. Ta kuulas asjalikult ja teeseldud tõsidusega, noogutades aegajalt oma rasvavoltidest ümbritsetud pead. Kui nad lõpetasid, kortsutas ta mitu korda mõtlikult kulmu ja ütles viimaks, et tal polevat selle ettepaneku vastu tõepoolest midagi. Ent kauaks ärgu Heleene siiski jäägu; olevat ju õekese Rosalie, selle tulehargi suur tülitsemislust neile kõigile tuttav, ja ta ei tundvat selsinatsel ilusal päeval pisimatki vajadust kellegagi jagelda ja maid jagada.

«Te ärge arvake, et ma teda kardan... Mul on ju mu kark!» lisas ta naljatades.

Sellest päevast alates veetsid noored ühes lugematuid õnnetunde. Kuigi nende hinged ja kehad ihaldasid endistviisi palavalt teineteise poole, rahuldusid nad siiski

vaid tagasihoidlikkude käepigistustega, mis pidi nende endi arvates väljendama vastastikust truud sõprust. Nad targutasid palju — nad refereerisid loetud raamatute mõtteid ja probleeme, vaidlesid lemmikautorite üle, kaitstes ühtesid ja maha tehes teisi. Neil ei tulnud enam kunagi puudust kõneainest. Aga samal ajal kui nad kõnelesid kokku kogu maailma tarkuse, mõtlesid nad ainult teineteisest, pilgud täis varjatud, kustumatult leegitsevat kirge...

Enamalt jaolt veetsid nad oma vaba aja nüüd kuskil üksikus paigas, linna ümbritsevate põldude keskel, mille avarus joobnustas neid mõlemaid. Nad lamasid pikas rohus, mehe laialilaotatud mantlil, ja vaatasid endi kohal kummuvat taevast pikkamisi üleujuvate pilvedega. Niidetud heina kuiv-magus lõhn tegi nende meeled uimaseks; valmiva rukki tasane kahin, juhuslikud hõiked kauguses, taluõuedelt kostev koerte laisk haukumine — need olid ainsad helid, mis segasid kõikjal suvises looduses valitsevat vaikust.

Vahel ilmusid põldudele naised kirjudes kleitides ja mehed valgetes särkides, et kuivanud heina kärbistesse panna või kõrgetes koormates mööda rööpalist põllupeenart eemale talu poole vedada. Ja siis kuuldus lagedatel väljadel rõõmsat kilkamist ning ülemeelikut lobisemist, mis pani sageli punastama oma jõhkralt lopsaka sõnadevalikuga, mida nad pidasid kui mitte just ropuks, siis vähemalt väga labaseks.

«Jumal, kui rikutud võivad inimesed siiski olla,» ütles Heleene tavaliselt, püüdes mehe eest varjata oma õhetavaid põski.

«Jah, nad ei tee alati vahet, mis on hea ja mis kuri,» noogutas Aleksander pisut pilkavalt naeratades.

Paaril korral hakkasid külapoisid nende kulul toorest nalja tegema ja Heleene kiirustas kohe vaikides sammu, julgemata mehe poole pilku tõsta.

Või nad kõndisid metsani, mis palistas põlde kõrge müürina. Siin meeldis Heleenele kõige enam. Nad hulkusid pikkamisi mööda mustikavartes ja kanarbikus looklevaid kitsaid rajakesi, tammusid pehmes samblas, jõudsid raba äärde, kus kasvasid saja-aastased männikiderikud nagu hiiglasuured sõnajalad. Sisalik jooksis vilkalt põõ-

sasse; siil krabistas suure kõvakoorelise putuka kallal ja hakkas nende lähenemisel pahuralt pugisema; harva vilksatas üle nende tee üksik rästik, vedades oma pikka, sametiselt läikivat keha kirju siidpaelana läbi kuivanud raagude. Aga pea kohal, vaigust lõhnavate mändide okstel sädistasid käblikud ja vidistasid vindid, kaugemalt kostis peoleode vilistamist. Suur kirju kuuega rähn, suled kohevil, toksis vana haava otsas, joostes mööda selle hõbedalaigulist tüve virgalt üles-alla.

Vahel istusid nad kuhugi põõsa vilusse, et pisut puhata, kaasavõetud võileibu süüa, muretult lobiseda ja puude küünalsirgeid või jändrikke tüvesid vahtida, mis tõusid kõikjal nende ümber vastu tumesinist, läbi tuules hõljuvate tihedate okste paistvat taevast. Tärpentiinilõhnaline, liigsest kuumusest kuiv õhk tegi nad varsti roidunuks. Jutt jäi soiku, muutus loiuks, vaikis vahel sootuks; raamatud — romaanid ja luuletuskogud — mille üle nad parajasti mõtteid vahetasid, kaotasid korraga igasuguse tähtsuse; nad vajusid otsekui poolunne, kuuldes siiski selgesti iga pisematki häälitsust, mis sündis nende ümber. Iga kord, kui keegi hooletult jalgu lohistades mööda teed küla poole läks, kandes kaenlas luuaoksi või käeotsas marjakorvi, virgusid nad silmapilkselt ja tõstsid peaaegu ühel ajal pea, et vaadata sellele minejale järele.

Sääraste pikemate jalutuskäikude propageerijaks oli alati Aleksander. Ta leidis nende kaitseks sõnaohtraid tõendusi; kultuurne suvituslinn ei suutvat kunagi rahuldust pakkuda inimesele, kelle elu on niigi küüru surutud peenutseva tsivilisatsiooni mitmekesistest rikkustest, ütles ta huuli halvustavalt kokku surudes. Mis olevat näiteks kõik selle lakutud ja pügatud alleed väärt põldude avaruse või metsa luulelise üksilduse kõrval? hüüdis ta vahel pateetiliselt ja joonistas õhku hoogsa kaare; mis on tühja mereranna kõrbenud lõikhein lõpmatute heinanurmede kõrval? mis on supelpargi kiderikud kibuvitsapuhmakesed noore männivõsa kõrval? Ning kuna need seletused kaugete jalutuskäikude hüvest olid alati nii veenvad ja nii toredalt värviküllased, andis Heleene alati järele, pisarateni liigutatud imeilusatest piltidest, mis nõnda ta ette maaliti.

Tõeliseks põhjuseks nende kaugete jalutuskäikude propageerimisel oli aga üsna inimlik ja lihtne asjaolu. Aleksander oli tüdrukusse pääsematult armunud ja ta armastus ei suutnud rahulduda üksipäinis unistuste ning ohkamistega. Vahetpidamatu ärritus, mis tegi ta peaaegu haigeks ja tumestas ta kainet mõistust, ihkas hoopiski maisemate tulemuste poole. Aga lage rand, kus alati liikus palju rahvast, kus võis pealegi näha ligi kilomeetri kaugusele, polnud põrmugi sobiv temas hauduvate donžuaaniplaanide täideviimiseks...

Noore elumehe kirg Heleene kui «uinuva okasroosikese» (selle nime oli Aleksander leiutanud juba oma siinoleku esimesel päeval) vastu kasvas iga päevaga. Ta ei saanud enam rahulikult töötada, — lugeda ega kirjutada. Sirgetest trükiridadest, paksudest seadustikkudest, lumivalgetelt paberipoognatelt, kõikjalt vaatas talle vastu sõbratari vormikas keha. Ta uned olid rahutud ja täis lõpuniminevaid kallistusi: vaevalt sai ta uinuda, kui Heleene tuli ta voodisse ja andus talle. Aga hommikul ärgates tundis ta endas ääretut tühjust ja nukrust, nähes, et see oli olnud jälle vaid petlik viirastus.

Vahel lamas ta kaua unetult voodis, kibelevad silmad hämarusse puuritud, ja tuletas meelde oma tudengiaastaid. Ka ta ise pidi enda üle tihti imestama. Oli see siis tõesti veel tema, Aleksander Link, paljude ja paljude naiste lemmik? Ta ei saanud aru oma tagasihoidlikkusest, ta ei suutnud mõista oma kartlikku meeleolu, kui tüdruk läheduses viibis. Ta mäletas ükshaaval ja üksikasjaliselt kõiki neid, keda ta oli oma küllaltki lühikese jahiaja jooksul juba võtnud, oma teooriat toorusest ja jõhkrusest, mis ta kord arvas igale naisele meeldivat. Ta püüdis kõigest sellest hoogu ning julgust saada, et ometi kord lõpule viia see, mida ta pidas peaaegu oma mehekohustuseks. Aga kui palju ta end neil ilusatel suvepäevadel ja sumedatel suveöödel ka tagant ei ässitanud, kui palju ta endale ka ei öelnud: ole mees, ära jää häbisse; kui palju ta hommikuti voodist tõustes ka ei kinnitanud: täna ma teen seda!; kui palju ta oma vallutajahüppeks ka hoogu ei võtnud — ikka muutus ta saatuslikult araks just siis, kui ta oli endas juba täiesti kindel.

Siis kartis ta vahel närve üles ütlevat, end mingisugu-

sest seletamatust alandusetundest tasakaalu kaotavat. Lasknud Heleene paar sammu endast ette, puuris ta oma kissitavad silmad selle kuklasse, vahtis ahnelt enda ees astuvaid ilusaid sääri, kiskus tüdrukult mõttes viimsegi hilbu. Ta kujutles haiglase üksikasjalikkusega tema tugevaid puusi, kõhtu ja rindu, mille kõvad nibukesed paistsid vahel silma läbi pingul pluusi. Ja silmates rohule istudes lapikese paljast põlve, mis vilksatas talle ainult hetkeks kleidiserva varjust, pidi ta hambad tugevasti risti suruma, et mitte reeta oma patuseid ihasid.

Kui Heleene pärast lühikeseajalist vestlust uniseks jäi, heitis mees ta jalgade ette murule ja hakkas jälle oma poisikeselikke plaane sepitsema. Ta läheduses lebavate rõivaste, palmikutest vabastatud juuste ja higise naha lõhn tundus talle nii meeldivana, et ta pidi seda sisse hingama hästi suurte ning sügavate sõõmudega. Ihar ärritus tõusis tas iga silmapilguga ikka suuremaks ja suuremaks, ähvardades teda lämmatada. Ja ta oli sageli juba niivõrd üles kruvitud, et tundis end õnnelikuna vaid mõne riideeseme ootamatust puudutusest, mille tuul talle vastu põske või kätt puhus.

Vahel, kui ta üksi oli, katsus ta end sellest naeruväärsest lummast vabastada. Ta kordas endale tungivalt, et see kõik on vaid lapsikus, et see on häbistavgi ega vii kindlasti kuhugi välja. Tarvis on tööd teha! tarvis on tõtata! aeg kaob sõrmede vahelt nagu vesi sõelast ja ta pole täitnud veel kümnendikkugi osa oma suurtest plaanidest ning kavatsustest! Üliõpilasaastad olid laiskusest ja lõbutsemisest niikuinii juba liiga rasvasteks paisunud, nüüd on vaja lunastada kõik vanad patud ja täismeheks saada. Ent on see siis täismehe vääriline — lasta end lõa otsa võtta tolle üsnagi piiratud provintsitari poolt, kes on veel võlutud jenoveeva-romantikast ja näeb und nõiutud printsikestest...

Piip suus, jalutas ta sellistel irooniasilmapilkudel mööda kitsast tuba edasi-tagasi, mõeldes vahetpidamata, et nüüd-nüüd istub ta laua taha ja hakkab töötama. Ta otsis riiulilt välja vajalikud raamatud, raputas neilt tolmu, varustas sulepea uue sulega, avas kaustiku, et teha sinna vajaduse korral tulusaid märkmeid. Aga

samas hüppas ta juba pingutatult kuulates püsti, ruttas akna juurde ja vahtis kaua ning üksisilmi aeda, kus Heleene parajasti oma haiget tädi käitas.

«Ma ei lähe alla! Kur-rradi pihta — ma ei lähe alla!» ütles ta kategooriliselt, pöördudes jälle tagasi raamatute taha.

«Ma ei lähe kuhugi, ma vaatan ainult korraks üle läve,» ütles ta silmapilk hiljem mööda nagisevat treppi alla kõmpides.

Ja avanud juba eeskojauksegi, kinnitas ta endale ikka veel sisemiselt lõdisedes:

«Ei, ma ei lähe alla... ma ei lähe alla... Parem juba üles tagasi... üles tagasi, aga mitte alla!»

Kuid selle asemel, et endast võitu saada ja oma meeleheitlikku kavatsust tõesti teoks teha, jalutas ta aeglasel sammul aeda, kus teda juba pikisilmi oodati. Ja ta hulkus lapsikult õnnelikuna ühes tüdruku ning haige vanaprouaga läbi kestvast põuast kuivatatud rohu või istus nendega lehtlas, lobisedes sunnitult ja vahtides ainiti pilguga Heleene sihvakat kuju.

Siis ei piisanud talle jälle ainult päevastest jalutustest, ta hakkas uuesti öödele mõtlema. Kui uni tast põgenes, istus ta suitsetades akna alla ja vahtis hämarale uulitsale, mis haigutas ta ees nagu sügav must kanal. Visa sundidee, et ta võiks kohe nüüdsama välja minna ja tüdruku endaga kaasa kutsuda, hakkas teda vaevama. Ta kinnitas endale tihti, et kui ta ei saa tüdrukut juba homme, läheb ta kindlasti hulluks. Kui ta silmapilguks suikus, nägi ta Heleenet enda juurde tulevat, andumisvalmina ta üle kummarduvat. Ja ta kargas lugematuid kordi tugitoolist püsti, valmis mööda pimedat treppi alla jooksma, Heleene kambrikese akna taha, sisselaskmist manguma...

Korraga — ühel sellisel rahutusehetkel — jõudis ta otsusele, et kõik see võib sündida ainult öösi, kuskil üksikus kohas, eemal tänavatest ja majadest. See varjatud-maskeeritud vägistajaunistus hakkas teda piinama nagu paise lakkamatu pakitsus. Ta tundis vaistlikult, et päise päeva ajal ei julge ta iialgi oma sõbrannale sääraste mõtetega läheneda. Ja kui nad jälle kord niidetud

põldude vahel sihitult ringi jalutasid, mõlemad täis kibelevat kihku, ütleski ta viimaks neelatades:

«Heleene, miks me nüüd enam kunagi hiljem välja ei tule?»

Tüdruk, taibates kohe nende sõnade tagamõtet, küsis kõrvalepööratud pilguga:

«Kuidas... hiljem?»

Mees vastas:

Noh, ma kujutlen nõnda, nagu... tookord... Te ju mäletate... öösi.»

Heleene vaatas tast ikka mööda ja lausus:

«See ei ole kerge.»

«Tuleb küll arvata, et kergem kui siis,» ütles mees tarbetu jõhkrusega. Kuid ta ruttas kohe oma kärsitust varjama ning lisas naeratades: «See õhtu oli ilus ja jäi meelde. Ega teie südametunnistus ometi pärast ei piinanud, eks? Kõik läks ju nii hästi ja ladusasti...»

«Jah, ega keegi ju tõesti ei märganud,» noogutas Heleene.

Vaikiti veidi aega. Viimaks küsis Aleksander sumbunud häälega:

«Mis oleks, kui me... veel kord riskeeriksime?»

«Ma... ei... tea. Kas te siis... tahate?» küsis Heleene vastuseks.

Ja õnnetu südametemurdja hüüdis, peaaegu lämbudes endas lõõmava erutuse pärast:

«Tahan, tahan, Heleene! Mui-du-gi tahan!»

Ning jällegi pidi ta enda üle imestama: nõnda nagu päeval, nii oli ta kartlik ja saamatu ka öösel, kuigi nad jalutasid sageli kuni hommikuni mööda tühje kohti, kus poleks keegi teda ta plaanides segada saanud...

Siis haudus ta välja midagi sellist, mis ületas kogu ta senise kavaluse. Kord, kui nad vestlesid mingi tühiasja üle, küsis ta äkki:

«On teil siin linnas mõni sõbranna?»

«On küll,» vastas Heleene, «üks tubli tüdruk kooliajast. Ma pole teda näinud juba enam kui paaril aastal ja tean vaevalt sedagi, kus ta praegu elab.»

Mees küsis edasi:

«Aga tema nime te ju mäletate?»

«Muidugi mäletan!» ütles Heleene naerdes.
Ja Aleksander küsis veel:
«Aga aadress? Vähemalt see, mis tal vanasti oli?»
«Ka seda mäletan ... loomulikult,» kinnitas Heleene.
Ent mees ei lõpetanud pärimist nüüdki:
«Teate ehk sedagi, kas ta vanemad veel elavad?»
Seda Heleene siiski enam ei teadnud. T o l ajal — see tähendab kooliajal — olevat ta ema küll elanud, nüüd aga võivat juba väga hästi ka surnud olla, ütles ta. Ja pealegi, — mispärast see Aleksandrit üldse huvitab, see tema koolipõlvesõbranna ühes oma vanematega? hakkas ta viimaks mehe küsimuste vastu tähelepanelikumaks muutuma.
Aleksander seletas pikkamisi:
«Ma tundsin kord üht sellenimelist üliõpilast. Aga üsna kindlasti pole need õde-venda, sest minu tuttava vanemad olid juba ammu surnud. Muide — see pole ka tähtis, see oli ainult möödaminnes.»
Paar päeva hiljem sai Heleene nagu mingi kokkusattumuse tulemusena samalt sõbrannalt kirja. Kooliõde teatas väheste, varjatult appihüüdvate sõnadega, et ta olevat haigestunud kopsupõletikku, millest ta nüüd vähehaaval paranevat. Kuid tal olevat väga igav ja ta paluvat Heleenet, kui võimalik, juba homme talle külla tulla, sest ema sõitvat edasilükkamatu asjatalituse pärast maale ja jõudvat tagasi alles paari päeva pärast. Ta unistavat isegi sellest, et armas kooliõde ka öösiks talle seltsiks jääb, — ta olevat veel väga närviline ja kartvat üksindust.
Heleene, pisarateni liigutatud, ruttas kohe kasuema juurde, et sellelt luba paluda. Tädi Clothilde nuttis valjusti nuuksudes. Muidugi polevat tal midagi niisuguse samariitliku külaskäigu vastu, ütles ta. Kuid ta arvas, et loost tulevat informeerida ka Rosaliet, kuna muidu võivat viimases tekkida jumal teab millised kahtlused ja eksiarvamused ...

Kogu öö Heleene ei maganud. Oma vaesele sõbrannale mõeldes unustas ta väheks ajaks isegi Aleksandri. Ta manas oma vaimusilma ette luulelise stseeni liigutavast jällenägemisest õnnetu kooliõega, nuttis kaua patjadesse ja sepitses hellitavaid lauseid, mis ta haigele ütleb. Kui

hommik aknaruudud kollakaskahvatuks värvis, tõusis ta kiiresti voodist, et mitte hilineda.

Ent söögilauas tuli talle meelde, et ta polnud Aleksandrile sellest kõigest veel sõnagi lausunud. Nähes meest hoovis jalutamas, tõusis ta, vabandas end isupuudusega ja astus välja. Tehtud kergusega lobisedes läksid nad aeda, kus valitses veel kastese maa kargus. Vaevalt-vaevalt nuttu tagasi hoides ulatas Heleene oma armastatule õhtul saadud kirja ja ütles kurvalt:

«Rääkisime temast hiljuti... Nüüd on teda raske katsumus tabanud. Oh jumal küll, kuidas ma ootan seda minutit, mil ma kord juba ta juurde saaksin!»

Mees luges kirja veel kord läbi ja küsis:

«Te külastate teda?»

Heleene vastas:

«Jah, ma lähen juba varsti.»

«Aga te lubasite ju minuga jalutama tulla,» ütles mees.

«Lubasin küll,» ütles Heleene. «Aga te saate ju minu seisukorrast aru, sõber. Ta on haige ja tal on igav, teie aga olete terve ja võite väga hästi ka homme oma jalutuskäiku teha. Ei maksa pahandada, ma palun. Ja ehk te tulete mind saatmagi...?»

Kuid Aleksander vastas tusaselt:

«Vaevalt. Parem ma lähen siis juba linna ja saadan ära paar telegrammi. Millal te kodunt lahkute?»

Heleene ütles pettunult:

«Umbes poole tunni pärast... Mul kulub ainult nii kaua aega, kuni ma ümber riietun. Nii et... te lähete linna?»

«Jah, eks minulgi ole igav kodus istuda,» lausus mees.

Mõni minut hiljem kuulis Heleene hoovivärava avamise tasast naginat. Põhjendamatust kiivuspiinast aetuna tõusis ta, et välja vaadata. Ja ta nägi Aleksandrit majast lahkuvat — hooletul sammul, kepp kaenlas, värvimüts kuklas.

Kuid Heleene suureks üllatuseks kohtusid nad juba üsna varsti. Mööda tühja alleed üles rutates nägi ta meest välja astuvat ühe põõsa varjust, naeratus näol. Ta oli pisut kohmetu ega teadnud, kuidas alata. Viimaks ütles ta kogeldes:

«Vabandage mind, et ma teid niiviisi tüssasin.»
«Kuidas te mind siis... tüssasite?» küsis Heleene midagi taipamata.
Ja Aleksander seletas nüüd süüdlaslikult:
«See kiri oli minu kirjutatud. Ma tahtsin kogu päeva teie seltsis olla, aga ma ei leidnud selleks ühtki muud võimalust peale niisuguse hädavale. Sest vaevalt oleksid vanamoorid teid teisiti lubanud...»
Vaikus.
«Ah... ah nõnda...» ütles tüdruk viimaks tasakesi.

LOODUSE KUNINGAS SAAVUTAB SIHI

Heleene, mäletades äkki selgesti mõni päev tagasi aset leidnud vestlust, punastas kõrvuni. Kuid asjaolu, et teda oli petetud, ei paistnud talle solvavana ega pahandanud teda üldse. See oli pigem mingi imelik, suure kiirusega kurku tõusev mõnutunne, mis teda äkki haaras. Ent ta pidas siiski vajalikuks pahameelt teeselda ja hüüdis etteheitvalt:

«See on ju alatu, mu sõber! Jumal küll, kui alatu see on!»

«Vabandage mind! Aga ma ihkan nii kangesti teiega veidi kauem ühes olla. Vabandage mind, palun!» hüüdis mees ja teeskles samuti.

«Ja kuidas ma kogu aja oma kooliõe pärast haledust tundsin,» ütles tüdruk, ei suutnud end tagasi hoida ja naeratas tahtmata. Ja kuna ta hing oli nüüd täis suurt, kõikehaaravat õnnetunnet, küsis ta ikka rõõmsalt naeratades: «Aga kuhu me siis nüüd läheme? Kõige parem oleks muidugi koju tagasi pöörduda ja veel midagi kokku valetada.»

«Ei, ei, seda mitte. Palun, kallis, seda mitte!» hüüdis Aleksander tungivalt. Ja jälle end kiiresti kogudes lisas

kohe: «Mäletate, me kavatsesime kord ühes suplema minna... Nüüd oleks selleks igatahes soodsaid võimalusi...»

Heleene kordas punastades:

«Ühes — suplema?»

«Jah,» noogutas mees.

Kuid Heleene vastas kategooriliselt:

«Ei, seda küll mitte! See ei lähe!»

«Aga... miks?» küsis Aleksander äkki kahvatades.

«Miks? No sellepärast, et see ei kõlba,» lausus Heleene ja kehitas hukkamõistvalt õlgu. — Kuid ta andis ka sel korral mehe tungivale pealekäimisele varsti järele. Pärast lühikest kaalumist ütles ta: «Muidu ma vahest ehk võiksingi, aga mul pole ju... kostüümi.»

«Kostüümi? Oo, see on väike viga,» lõi mees käega.

Nad jalutasid tagasi linna poole, mööda kõrvalisi teid, et mitte vastu sattuda turult oodatavale tädi Rosaliele. Raske kuumus, mida raudkivisillutis välja hingas, pani nad higistama. Aleksander võttis kuue seljast; Heleene pühkis pitsist taskurätiga üle põskede ja otsaesise.

Viimaks peatusid nad suure vitriini ees, kus oli välja riputatud suur hulk supeltrikoosid. Ja nad astusid mõlemad kauplusse, Heleene pisut häbenedes, mees aga ükskõikse ja asjalikuna, nagu ta polnud end tundnud juba ammugi enam.

Kui nad mõni minut hiljem tagasi ranna poole sammusid, küsis Aleksander:

«Kas teil oleks midagi selle vastu, kui me linnast vähe maad välja sõidaksime?»

«Aga kuhu?» päris Heleene valvsalt.

Mees seletas kohmetult, kuna talle paistis, nagu oleksid ta kavalad plaanid liiga läbinähtavad:

«Ma mõtlesin nii, et me läheksime mootorpaadiga... Üks sõber lubas mulle selle kasutada anda. Kuskil siin läheduses olevat ilusaid randu, mis paistvat silma juba muulide vahelt. Me sõidaksime sinna ja võiksime veeta seal kogu päeva...» Ja vaadates Heleenest mööda, nagu kunagi see, kelle südametunnistus puhas pole, lisas ta: «Täna tuleb igatahes ilus ilm. Näete, pole ainustki pilve, mis võiks hädaohtlikuks saada. Ma arvan, nii oleks kõige parem.»

Heleene tundis oma südant äkki metsikult peksma hakkavat. Pääseda merele, olla ihuüksi oma armastatuga, kaugel kõigist teistest, — see oli ta ammune salaigatsus. Ta ütles rõõmsalt, püüdes varjata endas üha tugevamaks muutuvat õnnetunnet:

«Jaa... aga kui te meid kuhugi kivi otsa ajate ja kui me upume... Keegi ei teaks meid otsidagi...»

Nõnda vastamisi teeseldes ja pisut edvistades pöördusid nad kiiresti sadama poole, kuhu sõitis parajasti sisse suur tumeda kerega kaubalaev. Raudse eluka tahmased mastid näisid selili kukkunud hiiglaputuka lülijalgadena; õhku raputas vägev vile, mis pani värisema kogu ümbruse, lõi põrinal vastu kõrvu; roolikettide ragin ja madruste katkelised võõrkeelsed hüüded rebisid õhku. Siis kihutas mööda rida veovoorimehi, kõik vankritel püsti, ja suundus samuti sadamasse, et peale saada oma koormat.

Läbi siia-sinna ruttava ja askeldava töölistesalga põigeldes jõudsid nad viimaks lootsikute seisukohani, kus oli veel täiesti vaikne. Aleksander otsis taskust juba varem valmis pandud võtme, vabastas tehi küljest ilusa vastselt värvitud paadi, astus sellesse nagu kukk jalgu kõrgele tõstes ja ulatas Heleenele käe. Siis lõi ta osava ning kõigega vilunud inimese graatsilise käeliigutusega mootori käima. Ja kerge sõiduriista üleni võppudes pöördusid nad pikas kaares jõesuu poole, mida kaitsesid tormide eest palistustena merre ulatuvad muulid, kaks raudkivist hiiglaselga kesk tillukeste valguselitritega kaetud veevälja.

Heleene vaatas silmi kissitades enda ees avarduvasse kaugusse. Mootori lakkamatu mürin, pea kohal kõrvetav päike ja ääretu, peegelselge vesi, — kõik see mõjus temasse otsekui ilmutis, mille tõelisusse ta ei suutnud uskuda. Vastusattuvatest kaluripaatidest lehvitati neile, kajakad tiirlesid loiult siia-sinna ja üks ripnevate purjedega kaljas libises laisalt linna poole. Kui ta pilgu helesinisesse, kauguses merega ühtesulavasse taevavõlvi puuris, näis talle, nagu liugleks ta õhus. Ja erutatud mehe hellalt naeratavatest pilkudest, mida see aeg-ajalt tema poole heitis, tundis ta korraga vajadust laulda, vallatada ja hüpata, nagu kunagi lapsepõlves, kui ta jooksis

ringi alles lühikeses kleidikeses ja oli juhuslikult pääsenud tädide valju valve alt.

Siis ütles ta hardunult, käed selja taha päikesest soojale pardalauale toetatud, pea kuklas:

«Kui ilus see küll on . . . Jumal, mu jumal, kui ilus see küll on . . . !»

«Meeldib teile säärane sõit?» küsis mees tüürilt.

Heleene vastas kärmesti:

«Meeldib, oi-i, meeldib! Ma pole ju veel iialgi nii kaugele pääsenud . . . !»

«Ja te pole mulle enam pahane, eks?» küsis mees muiates.

«Ei, ei ole!» hüüdis Heleene üle mootorimürina ja naeris heledalt ning lapselikult. Teda valdas nii tugev hardus, et ta suutis pisaraid tagasi hoida ainult suuri vaevu. Mida kaugemale jäi temast kallas oma vangistava kitsusega, seda rõõmsamaks ja jutukamaks ta muutus. Siis ilmus silmapiirile kõrge, lõõmavate päikesekiirte all kriitvalgena näiv liivakallas, ja kui mees hakkas kohe selle poole tüürima, hüüdis ta korraga paludes: «Ärme lähme veel kaldale! Ei, ei, ärme lähme veel kaldale . . . kuulete!»

«Tubli! Olgu nõnda, nagu mu südamedaam käsivad!» vastas Aleksander uljalt silmi välgutades.

Nad ristlesid ligi pool tundi mööda rannaveeri, kord maale lähenedes, kord sellest kaugenedes. Nad naljatasid, lobisesid, naersid nagu lapsed. Ümbritsev loodus oma avaruse ning vabadusega oli haaranud oma meelevalla alla isegi tüüril istuva ja juba ammugi kõveraks kasvanud hingega elumehe.

«Nüüd vist juba aitab. Mu käed hakkavad väsima . . .» ütles Aleksander viimaks. Ta juhtis paadi hädise tehi juurde, mille külge oli köidetud juba kaks lootsikut ja üks süst. Aidanud Heleene sõidukist välja, lukustas ta keti ja võttis istepingilt mantli ning väikese käsikohvri, mida neiu polnud seni märganud. Siis läks ta pikkamisi ning raskelt astudes mööda nagisevaid laudu kaldale, pilk kuidagi aplalt Heleene pihale juhitud.

Nad asusid laagrisse maabumiskohast veidi kaugemale, vana kuuse alla. Selle pikad ning peened oksad katsid neid hiiglasuure vihmavarjuna.

Heleene oli pingutatud vaatlemisest ja liiga kiiresti üksteisele järgnevatest uutest muljetest väsinud ning laskus kohe murule, mis näis ta keha survele pehmena ja soojana järele andvat. Ta lamas kaua suletud silmadega, käed ristis kukla all, ja näis mõtlevat või magavat. Äsjase sõidu rütm tuli järsku tagasi — talle näis, nagu hõljuks ta jälle tasakesi üles-alla, nagu libiseks ta jälle üle tibatillukeste murdlainekeste, mis säravad ikka nagu lugematuist sädemekestest. Ja ajades end äkki uuesti istukile, hüüdis ta tasakesi, kogu hingest:

«Oo, mu jumal, see sõit oli ilus! See oli tõesti ilus ja see jääb mulle meelde veel kauaks, kauaks ajaks!»

«Ei unusta minagi seda niipea,» ütles Aleksander.

Vähese vaikimise järel hüüdis Heleene jälle:

«Jah, see sõit oli tõesti ilus! Räägitakse, et hing rändavat läbi mitmesuguste kehade. Minu hing on kindlasti pärit mõnelt näkilt või madruselt — ma elaksin küll parema meelega merel kui kuival maal.»

«Võimalik,» noogutas Aleksander naljatleva tõsidusega. «Noh, aga mina? Kelle järeltulijaks te siis mind peate?»

Heleene vaatas meest hellitades, silmad kissis. Ta pilk libises üle veidi loiu, nurgelise lõuaga lõppeva näo, peatus silmapilguks läbi kuue nähtavatel õlgadel, silitas nagu tõtates võimsaid jalgu, mille mügerlikud lihased pingutasid moekohaselt kitsaid pükse. See ürgne härjajõud, mida ta nüüd nagu esmakordselt tajus, muutis ta meeled pikkamisi segaseks, pani ta miskipärast häbenema. Siis laskus ta uuesti rohule, vaatas mööda kuusetüve üles ning ütles kerge väriseva häälega:

«Ma ei tea, kelle järeltulija t e i e võiksite olla. Kui ma ennist ütlesin, et ma ise põlvnen näkist või madrusest, siis arvasin ma seda nii ainult oma tunnete järgi mere vastu. Teie kiindumused ja sümpaatiad on mulle võõrad, sest te pole mulle neist kunagi lähemalt rääkinud... Aga keha poolest... võiks teie esiisaks olla... mõni sõdur antiikajast... või gladiaator Rooma areenilt...»

Ta ütles viimase lause välja katkendlikult ja ikka nagu millegi pärast häbenedes. Talle paistis hetkeks, nagu oleks ta magama jäänud ja näeks unes päratu sügavat kuristikku, mille kaldaserval ta seisab, ja mille haiguta-

vate lõugade vahele vaadata on ühel ajal hirmus kui ka meelikõditavalt magus-mõnus. Kuna ta tundis valusat vajadust säärastest kujutelmadest vabaneda, lausus ta tehtud lõbususega:

«Peab ju teilegi mõne komplimendi ütlema. Teie ütlete neid mulle niikuinii juba ülikülluses...»

Aleksander, kõõritades läbi kissis laugude ta murul lebavat keha, ütles korraga:

«Teate, mis... Ma olen praegu üleni higine... Mis oleks, kui me juba... läheksime?»

Heleene küsis pikkamisi:

«Kuhu?»

«Suplema,» vastas mees tast ikka mööda vaadates. «Selleks me ju siia tulime, eks ole?»

Heleene muutus üleni punaseks ja püüdis naljatada:

«Ei, olgu peale, jätame!»

«Miks? Miks... palun?» venitas Aleksander ja kahvatas jälle korraga sügavalt. Et varjata oma erutust, tõusis ta, võttis kohvrist ujumispüksid ja kadus läheduses kasvavate pajude varju. Seal ümber rõivastudes kuulis ta selgesti Heleene kleidi tasast kahinat. «Nüüd tõstab ta selle väljasirutatud kätega üle pea... nüüd on ta sellest juba vabanenud... nüüd heidab ta endalt pesugi...» mõtles ta valjusti peksva südamega. Ta vaimusilma ette kerkis tüdruku alasti keha, säärane, nagu ta oli teda kujutlenud oma iharates elumeheunistustes. Ja ta pea hakkas korraga ringi käima otsekui oleks ta joonud suure annuse midagi uimastavat, midagi väga kanget.

Vähe hiljem küsis ta kogeldes:

«Vabandage, kas te olete juba...valmis?»

«Olen küll,» vastas Heleene nii vaikselt, et teda võis vaevalt kuulda.

Aleksander küsis kohe edasi:

«Ja ma võin tulla?»

Vaikus. Tüdruk ütles viimaks veelgi vaiksemalt:

«Ma ei tea... see on nii veider.»

Mees tõusis, ulatus peaaegu põlvist saadik üle tuules õõtsuvate pajupõõsaste. Ilma rõivasteta tungis ta kehaline tugevus veelgi enam esile. Ta oli pikk, sihvakas ja laia kondiga nagu maadleja. Iga liigutuse juures jooksid ta naha all lühikesed ning jämedad lihased, kord lõdve-

nedes lamedateks nööripundardeks, kord paisudes ümarateks korrapärasteks sõlmedeks. Ta ihuvärv oli tõmmukaskollane, peaaegu pruun, ta käsivarsi katsid tihedad, mustad, nagu õlitatud karvad. Ja kitsas villane ujumistrikoo, mis oli pinguli ta ülemäärasest rammust pakatavate puusade ning niuete ümber, näis olevat rohkem selleks, et ta tugevat keha esile tõsta, kui selleks, et seda varjata.

Ta astus põõsaste tagant välja kergel, hooletul-lonkival sammul, ka ta näol polnud märgata vähematki piinlikkuseponnistust, mida ta oleks neiu arvates tundma pidanud.

Heleene istus endisel kohal kuuse all, näost punane, ja vahtis üksisilmi enda jalgade ette. Ta ei julgenud liigutada, üles vaadata, veel vähem tõusta. Kollasega palistatud supelkostüüm, mille traksid jooksid lintidena üle ta priskete valgete õlgade, oli talle pisut kitsas. Ta nahk oli sile, ühegi vistrikuta ja peaaegu läikiv. Ainult käsivartel ja säärtel kasvas vaevaltmärgatavaid udemeid. Päevitus, mis värvis ta näo pronkspruuniks, lõppes juba kaelal. Ja ta ütles jälle pikkamisi ning vaevaltkuuldavalt, mängides kasteheinakõrtega, mida ta närviliselt kitkus:

«Istuge, palun, Aleksander!»

«Aga me pidime ju merre minema,» lausus mees erutuse pärast neelates ja suutmata endast võitu saada.

Heleene kogeles:

«Hea küll... lähme siis... Aga minge teie enne...»

«Aga miks siis mina enne ja miks mitte mõlemad koos?» küsis Aleksander ja tundis korraga pöörast himu rohule põlvili laskuda, käsivarred ümber tüdruku piha sirutada. Kuid juba järgmisel hetkel võttis ta end jälle kätte, naeratas ja lisas asjalikult: «See pole ju ometi jumal teab kui hirmus. Supelrannas ollakse alati seltsis... ainult trikoodes. Pealegi ei tuntagi seal tihti oma läheduses pikutavat naabrit, — ollakse päris võõrad. Meie aga... oleme ju sõbrad!»

Heleene ütles kangekaelselt:

«Olgu või nii... aga ma ei taha!»

Ent pikkamisi muutus ta siiski julgemaks. Ta tõstis pea, vaatas enda ees seisvale mehele häbelikult naera-

tades otsa ja tõusis siis kiiresti. Ja korraga, — vaevalt oli ta oma keha ümber tuult ja päikest tundnud — kadus häbelikkus jäljetult, andes maad valusmagusale soovile end veelgi enam paljastada, endalt viimnegi kate heita, tormata üle kitsa liivaranna lihtsalt säärasena, nagu on jumal tema loonud. — Ta nägi enda ees tasakesi kaldaid loputavat merd, tundis enda läheduses oma armastatu tugevat keha, — neil mõlemal näis ta peale õigus olevat, ta pidi nagu alistuma nii ühele kui teisele. Ja käsi hoogsalt ette heites jooksis ta täie hooga läbi valge ning sooja liiva kaldanõlvakust alla, põlvi koomiliselt kokku surudes, nõnda nagu jooksevad tavaliselt keskealised ja veidi patused naised, kes tahavad endale kellegi tähelepanu tõmmata.

Aleksander järgnes talle, — samuti veidi segasena, samuti jooksusammul. Õige kerge tuulehoog paiskas neile näkku mere soolast hingeauru. Lõpmatusse ulatuv veeväli läikis nüüd lõõmava päikese käes nagu paks peegliklaas: tuul lahel oli täiesti vaikinud, kuskil polnud näha ka pisimatki virvendust. Kus sillerdav veeväli ja hämune kaugus kokku sulasid, moodustas silmapiiri vaevalt nähtav kõverjoon, kuskil pahemal, läänes, seisid kolm süsimusta suitsusammast, mida sünnitasid linnast lahkuvad või linnale lähenevad laevad.

Vesi oli meeldivalt karastav, tundus esialgu pisut külm, pani värisema. Heledalt kilgates — tahtmatult edvistades — jooksis Heleene suure hooga kaldast eemale, paisates enda ümber õhku sädelevaid piisku ja tekitades vees sõõrikujuliselt kõikjale levivat virvendust, mis hääbus aina kahanedes silmipimestavasse päikesesärasse. Kui vesi talle juba põlvini ulatus, istus ta põhja ja naeris valjusti. Ainult pea ja õlad nähtaval, põlved ja varbad tugevasti vastu pehmet, tasakesi krudisevat liiva surutud, nõnda ootas ta Aleksandrit, kes tuli vette kuidagi koomiliselt-tähtsalt jalgu tõstes. Kui mees üsna ta lähedale jõudis, kargas ta aga korraga püsti, hakkas jooksma ning hüüdis kilgates:

«Püüdke, kui saate...! Püüdke, kui saate! Püüdke, püüdke, püüdke, kui saa-a-te!»

Nad vallatlesid nõnda hea tükikese aega, siis hakkas neil vees külm ja nad läksid tagasi kaldale. Nad heitsid

liivale pikali — märjad, nagu nad olid, — ja pöörasid näod vastu päikest. Vesteldes kirjandusvooludest, maalikunstist ja muusikast, vaatlesid nad aina teineteist. Ümberringi oli nii vaikne, et võis kuulda isegi seda, kuidas veidi kaugemal kasvava noore lepa otsas askeldas mingi värvilise puguga linnuke, vilkalt oksalt oksale hüpates, nagu otsiks ta kärsitult mingit kaotsiläinud asjakest.

Korraga tõusis mees, raputas endalt liiva ja lausus veidi sumbunud häälega:

«Lähme... veel kord... vette!»

Heleene vaatas talle ootamatult alistudes silma ja ütles vaikselt:

«Jah, hea küll... Lähme...»

End pikkamisi, nagu pisut uimasena püsti ajades tundis ta rinnus, otse südame kohal, midagi nagu oodates võpatavat. Ta läks jälle aeglasel sammul ees, nägu õhetav, higi laubal. Ta kuulis enda kannul mehe rasket astumist; ja korraga kartis ta end liivale langevat ning minestavat.

Aga kui ta jälle oma jalgade ümber vee karastavat külmust tundis, muutus ta kohe väga kindlaks ja väga tugevaks. Ta ütles pikkamisi — kindlasti vaid selleks, et varjata oma senist erutust:

«Oi, see on hea...! Eriti veel nüüd, pärast päikesevõtmist!»

Samal hetkel tajus ta vaistlikult, et talle lähenetakse. Teda valdas vastupandamatu soov peatuda, armastatut järele oodata, selle kallistavate käte vahele hääbuda. Ta hakkas üle kogu keha nagu kuivalt lõõmama. Kuna ta tundis kohe Aleksandri kuuma kätt otsustavalt-vägivaldselt, peaaegu jõhkralt oma kaenla alla pugevat ja siis metsiku kallistusega ümber piha haaravat, ütles ta vaikselt, tasakesi värisedes:

«Ära tee... armas! Ära... tee!»

Mees sosistas talle kuklasse, lõõtsutades, püüdes end näidata veelgi kirglikumana, kui ta tõepoolest oli:

«Heleene!»

Neiu kordas ikka ühtviisi tasakesi värisedes:

«Ära tee... armas! Ä-ra... tee!» Ja kui pöörane surumine kogu ta keha haaras, kui ta end arvas sellest pea-

aegu lämbuvat, kordas ta veelgi vaiksemalt: «Ära tee, armas...! Ma palun sind — ära tee! Ära... tee... armas!»

Korraga tundis ta end õhku tõstetavat ja kuhugi kantavat. Ta ei mõelnud enam midagi, ainult ootas. Ja kui mees ta hellalt tagasi soojale murule asetas, pani ta käed tugevasti-tugevasti selle kaela ümber, häälitsedes aina suureneva õnnetunde pärast, tasakesi, vaevalt kuuldavalt... otsekui kogu kehaga...

See oli nagu kõrge, märatsev laine, mis ta nüüd kaasa viis — ta tahe hääbus selles. Nagu kuskilt kõrvalt tulev jõud, mis oli temast endast palju tugevam, langes kõike alla heites ta kohal kokku. Ja siis oli kõik jälle mööda. Ja siis tõusis tema üle uus laine: vääramatu teadmine, et ta elus toimus praegu otsustav, suur murdumine, mida pole enam võimalik olematuks teha ei palvuste ega pisaratega.

Ta hakkas korraga nutma, kramplikult, lühikeste nuuksetega, mis raputasid teda mõne silmapilgu jooksul nagu ootamatu krambihoog.

«Jumal, mis see oli...! Issand jumal, mis nüüd küll saab!» ütles ta kogeldes, suurte, pisut pungituvate silmadega armastatule otsa vaadates.

«Ära karda... see ei tee... midagi! Ära karda, ära karda!» hüüdis mees, pilgus võitja-enesetunne.

Heleenele tuli korraga midagi meelde ja ta küsis kuidagi liigutavalt naiivselt:

«Kas ma saan nüüd lapse...?»

Aleksander naeratas tahtmata, tõsines aga kohe jälle.

«Ei... ole rahul... armsam... Ole päris rahul!» ütles ta ja võitja-enesetunne näis tas veelgi kasvavat.

Ja nad ei teadnud äkki, mis teha või mida öelda. Midagi oli nagu lahenenud, kuhugi taandunud, eemaldunud ja kadunud. Kuid nad tundsid praegugi seda suurt vastastikust õrnust, mis oli aga nüüd sootuks vaba väsitavast ärritusest — seda õrnust tundis isegi edev elumees, kes nägi toimunus ennekõike uut pärlikest oma vallutuste pikas reas. Nad surusid end teineteisele aiva lähemale, surusid äsjasest elamusest põlevad huuled januselt vastamisi, ütlesid hellitusi, mida nad ise leiutasid. Siis läks Heleene merre, seisatas silmapilgu põlvini-

ulatuvas vees ja naeratas korraga armsamale vastu — nagu laps, kes pole siiski veel päris teadlik oma teo tähendusest.

Kui nad pisut hiljem liivale päevitama heitsid, küsis ta vaikselt, vallutatud jälle oma tavalisest sentimentaalsusest:

«Aleksander... kallis... ütle mulle... kas ma olen sulle natukegi... kallis...? Na-tu-ke-ne-gi!»

Mees vastas hellalt, püüdes varjata endas algavat reaktsiooni:

«Oled, väiksekene! Aga mina? Olen ka mina sulle midagi?»

«Sa tead seda... Miks sa seda veel küsid...!» ütles Heleene.

Korraga hakkas Heleene hardununa oma armastusest kõnelema. Äsjase sündmuse mälestustest uimastatud, jutustas ta õnnelikult naeratades oma tunnete ärkamisest, arenemisest ja kulminatsioonist, mis oli temalt lõpuks röövinud kogu mõistuse. Ta tegi palju ja ilusaid luulelisi sõnu, sattudes jälle ülepingutatud paatosesse. Mees, et talle millegagi tasuda, valetas ühegi südametunnistusepiinata kokku samu sentimentaalsusi, millega ta oli petnud juba paljusid. Ja iga kord, kui ta oma kuumad huuled hetkeks tüdruku suule surus, kordas Heleene siira usaldusega:

«Ma olen sinu, mu arm! Ma olen igavesti sinu ja jään sulle truuks! Mitte kedagi, mitte kedagi... iialgi... ei suudaks ma enam armastada!»

Ning surudes teda ikka ja jälle oma laia rinna vastu, ütles Aleksander, järjest loiumaks ning laisemaks muutuv muie lihavatel huultel:

«Sa mu väike tüdruk... Minu väike sõbranna!»

Nõnda kulus päev vastastikustes hellitustes ja sagedases vees-sulistamises. Korraga märkasid nad, et õhtu hakkab juba saabuma. Kerge vesihall pilvelinik laotus üle taeva, tuul tõusis, tasane värin jooksis mööda tuhkjaks tõmbunud, nagu luitunud merepinda. Silmapiirile hakkas kerkima udu. Siis lähenes kaldale suur parv karjuvaid kajakaid ja Aleksander ütles, et öösi algavat vististi torm.

Kui punane päikeseketas horisondile vajus, läksid nad

paati, et koju sõita. Nad jõudsid Kolme Vaeva Teele umbes kella üheteistkümne paiku. Alles nüüd märkasid nad, et ilm kisub vihmale: kord-korralt tihenevatest pilvedest langes esimesi suuri piisku. Kauasest põuast piinatud maa otsekui ringutas ja mõnules suurema saju ootel, tolmune kõnnitee muutus kiiresti kirjuks. Äkki tormasid üksikud välgusähvatused läbi hämaruse. Taevarannast taevarannani ulatus tasane kõuekõmin; ja vaevalt jõudsid nad suure kuuse alla varjule joosta, kui kuiva maapinda piitsutas juba tihe vihmavaling, mis pani kõik ümberringi silmapilkselt lõhnama: lehed pea kohal, tulikuiva mulla jalge all.

Sadu kestis umbes pool tundi, katkedes siis sama äkki kui oli alanudki. Pilved rebenesid ja rohekashall taevavõlv ilmus nähtavale. Aeg-ajalt viirastus läbi tõusva udu kuu hõbedane ketas ja üksikud vilkuvad tähekübemed.

Külg hellalt vastu külge surutud, astusid Heleene ja Aleksander läbi tiheneva hämaruse, püüdes hoiduda sattumast lompidesse, mis lõikasid siin-seal kitsast, läbi rohu väänlevat rada. Öö oli värske, karastav, see öö oli nagu selleks, et suurendada veelgi nende hingi täitvat rahuliku õnne sügavat tunnet. Kui nad koduväravasse jõudsid, suudlesid nad veel kord tugevasti ja lahkusid siis teineteisest. Heleene pöördus kohe hoovi, mees aga lubas veel vähe jalutada, et tädid midagi ei märkaks ja neid juba algusest peale jälle lahutama ei ruttaks.

«Noh, on see vaene neiu juba paranemas?» küsis kasuema uniselt, kuuldes Heleenet kikivarbail läbi toa astuvat.

Patune tüdruk valetas rahulikult:

«Jah. Nüüd pole tal enam küll midagi viga.»

Vaikus. Ja vaene vana daam, mõeldes endamisi, et sellega on kogu tänane öö rikutud, küsis jälle hetke pärast:

«Lähed sa homme ka sinna . . .?»

Heleene pidi juba eitavalt vastama. Kuid korraga tuli talle midagi meelde ja ta valetas veel kord:

«Väga võimalik, et mitte üksi homme, vaid ka . . . edaspidi. Muidugi oleneb see ju sinu tervisest.»

«Minu pärast ei maksa sul muretseda, mu hea-hea laps!» ütles kasuema ja ohkas nüüd andestavalt. Siis aga

lisas ta pikkamisi ja nutuselt: «Kõik saavad terveks ja paranevad... Oh jumal, et ka mina kord seda aega näeksin, mil mul enam vaja pole teiste abi paluda!»

Minut hiljem oma toas istudes ja lahti rõivastudes tuletas Heleene veel kord meelde kogu päeva — nõnda nagu see oli alanud ja nõnda nagu see oli läinud... Ja imelik: ta ei tundnud oma tegude pärast pisimatki sisepiina, ta oli vaid piiritult, sügavalt õnnelik.

Vaevalt sai ta voodisse heita, kui ta juba uinuski, rahulik ilme ümber suu, inimese ilme, kes elab sama rõõmsalt ja lihtsalt nagu kõik see, millega ta igal sammul kokku puutub.

ÄRGANUD OKASROOSIKE

Ka hommikul ärgates ja pisut hiljem reetlikku supelkostüümi peites ei tundnud Heleene selle üle, mis oli juhtunud, vähimatki kahetsust. Pigem näis talle, nagu oleks see just nõnda pidanudki minema. Ta luulelised mõtted ühendasid juhtunu kujutlusega armastusest ja õnnest, ja ta leidis nagu varjatud väljakutsega, et tal on selleks ju täielik õigus. See oli paratamatus, see oli ta elu loomupärane vajadus! Ja kui ta keskhommiku paiku tädi tuppa läks, et viimast rõivastumisel aidata ja kohe selle järel aeda talutada, oli ta nägu sama kinnine ja rahulik nagu sellelgi, kelle armastus on altari ees ametlikult lubatuks kuulutatud.

Pealelõunane aeg kulus jälle mererannas jalutades ja pargipinkidel istudes. Nagu varem, nõnda lobisesid nad nüüdki loetud raamatutest, kirjanikkudest, kes neile meeldisid või keda nad ei suutnud mõista, jalutajatest, kelle tasane jutukõmin katkendlikult nende kõrvu ulatus. Pärast öist vihmahoogu oli õhk puhas ja kerge, kuid päike põletas ikka ühesuguse kuumusega. Kui mees veidi enne kojuminekut tähendas, et nüüd olevat tõesti vaja end meres jahutada, vastas Heleene rahulikult:

«Jah, ma mõtlen sedasama. Eks lähme siis pealegi.»

Näis, nagu oleks möödunud päev loonud nende vahel hoopis uued suhted, paljudele mõistetele hoopis uue sisu andnud. Vähemagi häbita rõivastas Heleene enda lahti, seisis armsama ees ainult särgis, askeldas kostüümi kallal, mille õlapaelad talle hästi ei sobinud. Siis läks ta ringi vaatamata, nagu loomusunnilise väärikusega pead püsti hoides vette ja heitis enda kohe lainetesse. Talle tundus, et nii on see sündinud iga päev — nädalast nädalasse, kuust kuusse. Ja kui Aleksander, kes oli lubanud teda ujuma õpetada, aitamise juures oma pikad ja tugevad käed ta keha ümber pani, seda hellalt kallistades, naeratas ta ainult loiult, surudes end mehele veelgi lähemale.

Juba siis, kui ta oli esimest korda käes hoidnud romantikast ja õilsast platoonikast hõõguvat armastusromaani, oli ta oma tervete ja tugevate meelte ajel tundnud, et kedagi armastada ei tähenda mitte üksi hingelist, vaid ka kehalist andumist. Mõistusega teadis ta küll üpris vähe, seda enam aga aimas oma soo loomusundidega. Iga nende kehade juhuslikumgi kokkupuude leiges vees tekitas temas vajaduse meest kaelustada, ennast tema vastu suruda, pea tema rinnale nõjatada ja täita iga vähemgi tema soovike sõnalausumata, täieliku ühevääarse osasaamisega. Ja naeratades kikivarbaile tõustes suudles ta Aleksandrit ootamatult suule, kallistas teda, sosistas häbenemata:

«Jumaluke... kuidas ma sind armastan!... Kuidas ma sind küll armastan!»

Sellest päevast peale ei rääkinud ta enam kordagi vastu öistele jalutuskäikudele. Talle ei tulnud nüüd meeldegi, et pole ilus valetada ja et ta petab niiviisi oma võõrasema, tarvitades kurjasti selle usaldust. Vaevalt hakkas päev õhtule kalduma, kui ta muutus juba rahutuks; iga pisemgi pilvesagarake, mis kerkis mere tagant, ajas talle hirmu peale. Ta ootas kannatlikult tädide magamaminekut ja oli vihane nende liiga kauase ärkvelolemise üle. Kui kõrvaltubades lõpuks ometi kõik vaikseks jäi ja hämarus aias tihedaks muutus, avas ta ettevaatlikult akna ning libises hääletult aeda, kus Aleksander tavaliselt juba ootas.

Nagu oma armastuse esimestel päevadel, mil nad alles süütust ning pühast sõprusest rääkisid, nõnda jalutasid nad nüüdki käsikäes mööda pargiteid. Siin kui seal kohtasid nad teisi samasuguseid paare, kes ilmusid aeg-ajalt pimedusest ja kadusid jälle pimedusse. Nad sosistasid teineteisele õrnusi, mida nad olid sosistanud varemgi, mis tundusid neile aga ikka uhiuutena; ikka ning jälle kinnitasid nad teineteisele oma tunnete suurust, mida võivat hävitada ainult surm, see õudne paratamatus. Sääraste ilusate sõnade tõelisusse ei uskunud mitte üksi Heleene oma naiivse mõistusega, vahel uskus neisse ka Aleksander. Too jõurikas ning hoogne kirg oli ta otsekui uueks loonud, andes talle tagasi osakese tollest puhtast lapseusust suurtesse ning õilsatesse tunnetesse, mille olid tas hävitanud need õnnetud, oma isiklikest meestest väsinud, vaevatud ja koormatud seltskonnadaamid, kes teda juba aastast aastasse üksteiselt võidurikkalt üle lõid.

Vahel, kui nad olid küllastunud õrnustest ja armatsemisest, jalutasid nad lihtsalt selleks, et olla teineteise läheduses. Nad läksid linnast välja, hulkusid tundide kaupa kastestel põllupeenardel, istusid kuskil laial ja lõhnaval nurmel, mida mööda kõndisid kammitsas hobused. Vaadates rohekassinist öötaevast unistasid nad oma tulevikust, mille nad kujutlesid nüüd ikka ühiseks; peatades pilgu lendlevatel pilvedel, sepitsesid nad suuri plaane ja kavatsusi. Vastastikune kiindumus tegi nende hinged kuidagi ülihellaks ja nad muutusid päev-päevalt aina sentimentaalsemaks, otsekui valmimisikka jõudnud noorukesed, kelle meelest on maailm otsast otsani täis ainult lõhnavaid lilli, kangelasmeelt vajavaid ideaale, lahendamist ootavaid õilsaid probleeme.

Või nad üürisid aerupaadi ja sõudsid välja mööda kitsast, kõrgete roheliste kallaste vahel jooksvat harujõge. Siin oli vaikne isegi neil päevil, kui merel möllas äge rajuilm. Esimesel ja teisel nädalal pärast saatuslikku matka Valgerannale kasutasid nad selleks valet, mille Aleksander oli välja mõelnud. Heleene ütles, et ta sõbranna polevat ikka veel terve. Ta näitas vanadele isegi kirja, öeldes selle saanud olevat alles äsja, kirja kirjutajaks aga oli jälle ta armsam. Ta muutus teesklemises nii-

võrd osavaks, et tal vahel oma vale usutavamaks tegemiseks isegi pisarad silmi tulid. Kuna kaastundlik tädi teda veel omaltki poolt neile «samariitlikele külaskäikudele» tagant sundis, võimaldasid julged luiskamised neil kogu päevaks välja jääda. Vahel tulid nad koju alles kesköö paiku või koguni järgmisel hommikul, Heleene tavaliselt ikka veidi varem, Aleksander pisut hiljem.

Nõnda imbus vale Heleenele verre, muutus möödapääsematuks vajaduseks, sai pikapeale harjumuseks, mis ei pannud teda enam punastamagi. Sest ta teadis, et ta õnn oleneb vaid sellest, kui hästi ta suudab ja oskab petta nii head kasuema kui kurja tädi Rosalietki. Kuid otstarve, mille nimel ta teeskles, näis talle küllalt suurena, et seda vabandada. Ja ta ei mõelnud enam kordagi sellele, et ta ei ole otsekohene, et ta on võib-olla isegi alatu, et ta talitab risti vastupidiselt kõigile neile kõrgetele põhimõtetele, mida oli talle jutlustatud nii kodus, koolis kui kirikus. Ta teadis ainult, et ta armastab. Ja selle armastuse nimel oleks ta läinud kaugemalegi, kui see oleks ainult vajalikuks osutunud.

Vahel, tulles puruväsinuna ja äsjastest kallistustest värisedes oma tuppa, heitis ta lahtirõivastumata voodisse, sulges silmad ja hakkas unistama. Luulelised kujutelmad, mis olid kunagi varem täitnud ta lapsehinge, tulid jälle tagasi. Ent nüüd polnud need enam puhtad ja süütud-naiivsed nagu siis, — füüsiline kirg oli vajutanud pitsati igale tema diskreetsemalegi mõttele, igale tema plaanile ja igale tema nägemusele.

Isegi ta unenäod ei leppinud enam lihtsa kõnniskeluga hämaratel metsateedel. Ta nägi nüüd tavaliselt enda ees oma armastatu jõulist kirge, mida ta janunes, kallistavat keha, mille poole teda tõmbas otsekui vastupandamatu sund, teda hellitavate jäsemete jõhkrat tugevust. Või ta nägi end emana, sest ikka sagedamini ja sagedamini pärast esimest kehalist andumist oli teda vaevama hakanud valus soov last saada.

Muide — mõtted lapsest ei jätnud teda vahel päevalgi, ärkvel olles. Ikka ja uuesti tulid need ja vapustasid teda oma koletu teravusega. Oli kordi, kus ta võis näha hällis magavat poissi või tüdrukukest säärase selgusega, nagu oleks ta sellest alles silmapilk tagasi lahkunud.

Nihutades ühel hommikul enda ees võõrasema ratastooli, kujutles ta endamisi, et sõidutab aeda oma kaksikuid, kes on talle hiljuti sündinud. Ja ta ei suutnud täit tähendust anda isegi sellele paratamatule asjaolule, et ta pole veel Aleksandri laulatatud naine, vaid ainult selle... armuke.

Iga päevaga, peaaegu iga tunniga muutus ta armastus mehe vastu tugevamaks, aina tugevamaks. Aleksander oli saanud nagu osaks tema enda elust; ta janunes teda nagu vett, leiba või nagu õhku, milleta ei suuda inimene kuigi kaua läbi saada. Vaevalt ärkas ta aknaruute sädelema panevast päikesest, kui ta hakkas juba õhtut ootama; vaevalt jõudis ta hommiku eel puruväsinuna oma tuppa, kui ta juba unistas keskpäevast, mil ta näeks teda aias. Ta p i d i tema läheduses viibima, ta p i d i tema häält kuulma, ta p i d i tema rõivastest tõusvaid lõhnu tundma ja neid sisse hingama! Ta mõtles vahel sügava hardusega, et nad on üks, et nad kuuluvad kokku nii ihult kui hingelt; et nende ees seisab suur ja püsiv õnn, millele nad lähenevad iga tunniga, iga päevaga. Kuigi Aleksander polnud talle veel kordagi abiellumisest rääkinud, ei kahelnud ta silmapilgukski, et kuu varem või hiljem saavad nad meheks ja naiseks ka seaduste järgi, täie õigusega. Ja just sealt, kus lõpeb nende salajane armastus ja kust saadik neil pole enam vaja oma vahekorda varjata, arvas ta seda suurt õnne algavatki, õnne, mida ta nii väga ootas ja millesse ta kogu oma hingest uskus.

Ka Aleksander, kuigi ta oli loomult küllalt kaval ja ettevaatlik, kaotas selles vahekorras — nagu juba öeldud — oma muidu nii külmalt ja asjalikult kaalutleva pea. Sageli juhtus, et jalutuskäigult või paadisõidult küllastunult ning loiult tagasi pöördudes tundis ta vajadust kõik nagu kord ja kohus läbi kaaluda ja tark otsus langetada. Nõnda kavatses ta juba kohe p ä r a s t saatuslikku väljasõitu mootorpaadil kõik lõpetada ja viibimata ära sõita. Ent vaevalt mõni tund hiljem tundis ta sellele võimalusele tagasi mõeldes otse füüsilist hirmu ja taipas juba siis alateadlikult, et ta ei suuda midagi säärast teoks teha, või kui, siis pöörduks ta siia tagasi esimesel võimalusel. — Nagu Heleene, nõnda kaotas temagi pik-

kamisi igasuguse kaine kontrolli oma tegude üle, laskudes ikka sügavamale oma noore ning tugeva kire keerisesse.

Pärast kestvat põuda alanud pikk ja visa sadu segas nende kohtumisi, tegi neile rohkesti tuska. Nad ootasid päikesepaistet nagu vangid vabadust. Juba hommikul vara jooksis Heleene akna juurde ja vaatas rahutult taeva poole. Kuid päevast päeva voogas sealt ühesugune hall veemass, paisates vastu ruute, katust ning seinu tihedat piiskaderahet. Ja kogu päeva oli ta tusane ning õnnetu, otsides meelt heites võimalusi mehega kohtamiseks, temaga kirjakeste vahetamiseks, talle kas või ainult põgusa pilgugi heitmiseks.

Vihm kestis peaaegu kaks nädalat. Tuul seisis pöördumatult merelt ja tõi juba varahommikust peale üles aina uusi ja uusi pilvi. Hall, värvitu, peaaegu paks udu laskus üle linna, tõmbus keskpäeval ainult mõneks tunniks nägematu veelagendiku kohale, tuli juba varsti tagasi veelgi tihedamana ning külmemana.

Ühel säärasel igaval õhtupoolikul tuli Aleksander Heleene tuppa, seletades tädidele usutavates üksikasjades, et ta tahab viia tüdrukule väga armsa sisuga raamatut, mida see olevat talt palunud. Visates end veidi hiljem vanadusest nagisevale tumepunasele sohvale, lausus ta pahuralt, varjamata oma halba meeleolu:

«Pagan võtaks, see läheb juba üle igasuguste piiride!»

«Ära vannu, armas. Me ei või ju sinna midagi parata,» ütles Heleene nukralt naeratades.

Aleksander hüüdis rusutult:

«Iga asi lõpeb kord... aga see neetud sadu küll vist enam lõppeda ei taha! See üksainus kuu, mis ma veel vaba olen, — ta rikub selle mul lõplikult ära, see on enam kui kindel!»

Heleene hinge läbis korraga terav valuhoog. Ta küsis kergelt kahvatades:

«Kuu aega? Üksainus kuu?»

«Jah,» ütles mees hooletult, «sest siis pean ma juba Tartus tagasi olema.»

«Aga ... mina?» küsis Heleene pikkamisi.

Aleksander mõistis äkki midagi säärast, millele ta polnud seni veel kunagi mõelnud. Kuigi ta tunded

Heleene vastu olid siirad ja üsnagi sügavad, oli tema seda armastusvahekorda siiski möödaminevana võtnud, samal ajal kui Heleene plaanid näisid hoopis kaugemaleulatuvatena. Et tast õieti aru ei saadaks, valetas ta osavalt:

«Sina? Aga sina tuled ju minuga ühes. Tuled ju, eks ole?» Ja kuna ligi paar nädalat kestnud karske elu oli ta ihad jälle üles kruvinud, leidis ta korraga ainsa hetke jooksul lahenduse, mida ta oli seni asjata otsinud. Kallutades oma tüseda keha Heleenele hästi lähedale, sosistas ta erutusest kähiseva häälega: «Me olime siiski kogu aeg üsna rumalad ja taipamatud. Hahahaa! ... No see on alles lugu ... jumala eest, see on alles lugu!»

Tüdruk kordas:

«Rumalad ja taipamatud? Aga kuidas nii ... kallis?»

Mees kummardus veelgi enam ettepoole. Siis süütas ta kiiresti piibu, heitis tiku lillepotti ning ütles tungivalt:

«See sinu kooliõde ... Sa pole ju vanadele veel ütelnud, et ta vahepeal surnud oleks ...? Ma saadan sulle jälle kirja, mida nad kindlasti usuvad ... On siiski hea, et me teda juba maha ei matnud.»

«Aga ... vihm?» küsis Heleene, taipamata armsama kavatsust.

Aleksander vastas naerdes:

«Vihm võib nüüdsest peale rahulikult edasi sadada! Nii palju mul ju ikka raha leidub, et ma suudaksin meie armastuse nimel ühe pisikese toa üürida, kus me võime kokku saada. Jah, jah ... nii ma teen veel tänapäev, jumala eest!»

See ootamatu mõte erutas teda ennast väga, sundis ta tõusma ja pikkade sammudega mööda tuba käima. Ta peatus hetkeks akna all, avas selle ja näitas naerdes taeva poole keelt. Olles piibu vastu märga seina tühjaks koputanud, kummardudes sealjuures poolest kehast saadik saju kätte, tuli ta uuesti Heleene juurde, istus ja lausus:

«Eks ole, see on suurepärane! Juba homme saad sa kirja ja tuled parki. Ma ootan sind seal puude varjus. Ja siis läheme juba ... o m a korterisse.»

«Kui see aga õnnestub,» ütles Heleene väriseva häälega. Ta seni igavas vangipõlves elanud temperament

haistis armsama kavatsuses jälle romantikat, mille oli läbi akna jalutamas käimine juba ammu kaotanud. Ta lisas kohe: «See oleks tõesti kõige kindlam, kui aga tädid midagi ei aimaks.»

Järgmine päev oli kõigist senistest veelgi halvem. Liikumatult linna kohal seisvatest pilvedest otse kallas vihma alla. Mööda uulitsaid voogas raske aur; korratud porised lombid katsid puiesteid; inimesed olid lõplikult majadesse tõmbunud, meri ulatus juba otse suverestorani akende alla. Ainult harva võis ähmaste ruutude kaudu näha mõnd kühmutõmbunud kogu, mis aga samuti kohe kadus. Ja mingi ränk melanhoolia lamas kogu väikese supellinna kohal, — isegi majad tänavate ääres olid nagu küüru vajunud ja ootasid pikisilmi paremat ilma.

Kuni õhtuni vaevas Heleenet palavikuline ärevus. See lahkus alles siis, kui ta kuulis Aleksandrit viimaks laisal sammul üle hoovi tulevat. Astudes kähku eeskotta, tegi ta näo, nagu otsiks ta sealt midagi. Ja ta küsis kohe sosinal, vaevalt hingeõhuga:

«Noh?»

«Korras,» vastas mees ja naeris iseteadvalt.

«Ja kiri . . . on mul kah juba käes . . .» lausus Heleene katkendlikult, samuti naeratades.

Nad seisid lähestikku, teineteisest ainult sammu kaugusel.

Heleene küsis jälle väga vaikselt:

«Millal me . . . läheme?»

«Nii nagu sa heaks arvad, kallim,» vastas mees.

«On see . . . siit kaugel?» päris Heleene.

«Ei,» vastas Aleksander. «Kümne minuti tee, mitte rohkem. Tuba asub suures majas, kuhu on palju käijaid . . . ja keegi ei pane sinu sisseminemist tähele.»

Nad otsustasid, et lähevad oma pesakesse juba järgmise päeva hommikul. Ent nad ei suutnud enam kuidagi taluda pikka üksildast ööd, mis neid tollest määratud ajast veel lahutas. Ja umbes kella kuue paiku ütles Aleksander:

«Kogu õhtu on ees ja vihmgi muutub harvemaks. Kas me ei läheks juba . . . täna?»

«Ma katsun,» ütles Heleene ja astus kohe kasuema tuppa. Ta teeskles igavust. Väsinud pilguga vahtis ta

läbi akna välja, ohkas, tegi näo, nagu mõlguks tal meeles midagi väga kurba. Viimaks juhtis ta jutu oma vaesele sõbrannale, kes tahtvat teda kindlasti näha ja kes vajavat veel ta abigi. «Tuleb vist nii teha, et... lähen teda homme jälle kord vaatama,» arvas ta nagu muuseas.

«Milleks sa seda homset ikka ootad...? Eks sa kõnni sinna juba nüüd... Kui kaugel on kell?» ütles kasuema kaastundlikult.

Heleene vastas:

«Veidi üle kuue... Ma kardan ainult, et ma liiga hilja tagasi jõuan, kui ma nüüd veel läheksin.»

«Ja mis seegi teeb, kui sa tõesti natuke kauemaks jääd,» lausus vana daam õrna naeratusega.

Vaevalt veerand tundi hiljem kohtusid Heleene ja Aleksander pargis, vihmast märjal teel, kus polnud nüüd näha ainustki hingelist. Mees seisis suurena ja massiivsena laialadvalise tamme all, mantlikrae üles tõstetud ja naeratus näol. See olevat tore plaan, ütles ta, jah, see olevat tõesti jumalik plaan, millele nad oleksid pidanud juba ammu tulema! Ja ta puhkes korraga valjusti naerma, sündsusetult ja veidi üleolevalt, nagu keegi, kellel on jälle oma üritustes õnne olnud.

«Palun, palun, ära tarvita niisugust tooni!» hüüdis Heleene punastades.

«Oo, andesta, kallis!» ütles mees ja tõsines kohe.

Läbinud mitu kitsast põiktänavat ja hulga puiesteid, jõudsid nad viimaks vanalinna, suure kolmekordse maja ette, mille terav katusehari paistis üle udu nagu hiiglakala turi üle tuhkjashallide lainete. Rõsked kiviseinad ja madalad uksed jätsid lohutu mulje. Paljud aknad, mis ehtisid fassaadi, olid väikesed ja tolmunud; trepid, kitsad ning räpased, viisid üles peaaegu püstloodis; müüre kattis hallitus; kõikjal vedeles prügi ning laiakstallatud paberossiotsi. Kuskilt hoovi poole avanevatest ruumidest, kus asus nähtavasti mingi töökoda, kuuldus vahetpidamatut mootorite mürinat, mis läbis kogu suurt hoonet nagu tagasisurutud hirmuvärin.

«Siin on ju lihtsalt õudne!» ütles Heleene, suutmata tagasi suruda kurku nöörivat tülgastust ning kibedat pettumust.

Aleksander vastas naeratades:

«Ära pane tähelegi, kallim. Tuba on selle eest mugav ja kodune, ma olen kindel, et sa mu maitsega rahule jääd.»

Ta juhatas tüdruku kolmandale korrale, peaaegu pööningule, ja peatus lõpuks puhtas ning valges koridoris, mis otsekui ei kuulunudki enam tolle niiskust levitava kivikasti juurde. Avanud šneppervõtmega ukse, laskis ta Heleene endast mööda. Tüdruku palavikulisele pilgule avanes madal, kuid maitsekalt sisustatud ning ruumikas tuba, milles tundus ainult veidi kopitanud lehka.

«Tere tulemast meie ühisesse kodusse,» naljatas Aleksander, teda lahtirõivastumisel aidates.

Tolle õhtupoolikuga algas nende vahekorras uus ajajärk, mille jooksul Heleene lõplikult küpses tasakaalutust tütarlapsest oma sooõigusi täie teadvusega kasutavaks naiseks. Senine armatsemine oli sündinud, vaatamata kõigele, ikkagi vaid juhuslikult, olenedes kohast ja ilmast, nüüd aga võisid nad veeta segamatuid tunde, mil polnud vaja mõelda millestki muust peale eneste. Heleene, kes tuli tavaliselt Aleksandrist varem, vahetas kingad pehmete toatuhvlitega, istus akna alla ja veetis aega uulitsale vahtimisega, kus askeldasid mitmesugused inimesed. Kõik seal all kiirustasid, kõigil näis midagi tähtsat ees olevat, — jalakäijad ruttasid, voorimehed kihutasid hobuseid nobedamale sõidule, autod tuututasid lühidalt ja lõbusalt. Kuna ta oli seni linnaelu tuikavast rütmist enam-vähem eemal püsinud, uimastas too kärsik liikumine teda esialgu väga. Ja ta uinus sageli, ärgates alles siis, kui oodatav ilmus.

Ligi nädal aega veetsid nad siin kõik oma päevad, tulles juba hommikul ja lahkudes alles õhtul. Tädid mõtlesid, et Heleene käib ikka veel kooliõe juures, ja pärisid talt korduvalt teateid viimase tervise üle. Ta sepitses usutavaid üksikasjakesi, mis ei lasknud tekkida pisimalgi kahtlusel, ja seletas nukrust teeseldes, et see vaene tüdruk paranevat, kuid paranemine toimuvat väga aeglaselt. Ja ta ootas hirmuga silmapilku, mil ta pidi valetamise jätma, sest ei võinud ta ju kogu suve niiviisi petta ning luisata.

Ning see kardetud silmapilk saabuski üsna pea, juba

enne veel, kui nad arvasid. Ühel õhtul, kui ta jälle nagu harilikult videvikus puruväsinuna ja kahvatuna tuppa astus, ütles võõrasema tusaselt:

«See oli viimane kord, mu laps, olgugi ta sinu parim sõbranna ja kooliõde... Sa tapad ju enda niiviisi ära! Ja minagi vajan siin su abi... Mine ja vaata peeglisse, sul pole enam üldse inimese nägugi ees.»

«See pole väsimusest, mu pea valutab... juba teist päeva,» ütles Heleene.

Kuid kasuema jäi oma otsuse juurde jonnakalt kindlaks. Ja Heleene nuttis kogu öö padjasse, süda täis meeletut ahastust, kuna ta õnn näis jälle hädaohus olevat.

Kuid kiindumus mehesse ja meeleheide tegid temagi leidlikuks. Ta otsustas, et ta ei loobu kokkusaamistest armsamaga ühegi hinna eest, ka siis mitte, kui see oleks seotud nende varjatud vahekorra ilmsikstulekuga. Juba järgmisel hommikul ütles ta Aleksandrile, kes murdis samuti pead uute võimaluste leiutamiseks:

«Pole tarvis end asjata vaevata... Väga hästi võid sa ka mind külastada... kui kasuema seina taga uinub.»

Mees mõtles veidi aega ja arvas ettevaatlikult:

«Aga kui ta äkki aimab...»

«Ei, ta ei aima midagi. Ta ei kuule ju kuigi hästi ja peale selle oskame me ka küllalt vagusi olla, kas pole! Laulda ega hõisata pole meil ju vaja.»

Ja kuna nende vastastikune armastus muutus aina tugevamaks, kuna rahuldamatu iha teineteise järele neis aina suurenes, unustasid nad viimaks hädavajalikumagi ettevaatuse, elades ainult teineteisele, nagu kunagi mees ning naine, kes täidavad neile looduse poolt peale pandud kohustusi. Rikutud iseloomuga noor elumees ei suutnud tihti mõista Heleene ennastsalgavat, kõike unustama panevat andumust, mis sundis leppima vahel... toorustegagi.

HELEENE UNISTAB LASTEST

Unistused lastest, oma iseseisvast kodust ja oma palavastiarmastatud mehest külastasid tüdrukut nüüd aina sagedamini. See, mis viirastus talle seni ainult aeg-ajalt, muuseas, muutus nüüd otsekui mingiks konkreetseks tõeks, mille paratamatut teostumist ta ootas kogu oma süütu ja naiivse hingega. Avasilmi võis ta enda ees näha oma tulevikku. Ja nagu kõik mõtted, nõnda olid need tema tulevikuunelmadki täis kirglikku usku oma õigusele kõige selle suhtes, mida ta nägi toimuvat igal sammul oma läheduses — täis kirglikku usku õigusele omada armastatud meest, kes teda hellitab ja hoiab, omada lapsi, kellele ta annaks kas või oma südameveregi . . . kui see peaks vajalik olema.

Lamades vahel unetuna voodis, pilk suveöö hämaruses nägematusse lakke juhitud, mõtles ta nii: Nad läheksid varsti tädide ja proua Ingeborgi juurde, pihiksid oma vahekorrast ja paluksid luba abielluda. See oleks rõõmus üllatus vanadele, kõigile kolmele . . . Nad õnnistaksid neid, pisarad silmis, oleksid hingesügavusteni liigutatud ja päriksid ikka ning jälle, kuidas see ometi nõnda

juhtus, et seni midagi märgata polnud? Ja nad külvaksid neid eluteel üle kõige paremate soovidega... ja siis algaksid ettevalmistused pulmadeks... ja siis tuleks laulatus...

Laulatus?! Juba ainult mõte sellest pani ta vere magusalt tormitsema. Kui ta silmad sulges, nägi ta end Aleksandri kõrval altari ees seisvat. Ta oleks üleni helevalges, mirdipärg oleks tal juustel ja pikk loor langeks tema õlgadelt kuni lilledega ülekülvatud põrandani. Orel mängiks. Õpetaja jutlustaks neile sooja, südamesse tungiva häälega, — nagu siis, kui oli ta leeripäev. Suur palvekoda oma võimsa võlvlaega vaataks neile alla, ulataks nende üle oma avarad kaared nagu õnnistavad käed. Aeg-ajalt kuulduks selja tagant omaste tagasisurutud nuuksumist. Ning siis võtaks õpetaja sõrmused, ehiks nendega eluajaks nende ühtekuuluvad käed ja küsiks: «Tahate teie eluotsani teineteist armastada, teineteisele ustavad olla ja ikka teineteisega jääda?» Ja nad vastaksid vaikselt ning pühalikult: «Jah!» — Aga kui nad võimsate orelihelide saatel kirikust lahkuksid, seisaks mõlemal pool teed tihe rahvahulk, kes neid vaataks, ja nad läheksid otsekui kahe müüri vahel, ja siis kuuluksid nad igavesti ühte, igavesti, igavesti, igavesti, igavesti!

Ning pärastine igapäevane elu? Jah, see oli nii, ta mõtles ka oma pärastisest igapäevasest elust! Nad asuksid kindlasti kuhugi vaiksesse ning üksikusse maalinnakesse, nagu see siin, ja elaksid tagasitõmbunutena muust seltskonnast. Hommikul, peale Aleksandri ametisseminekut, jääks ta rahulikult koju, et hoolitseda majapidamise ja... laste eest. Nad elaksid ilusas, avaras, kuid lihtsas korteris, kus poleks puudust õhust ega valgusest... Kraamimise ja esialgsed koristamised lõpetanud, võtaks ta oma armsad väiksekesed ja läheks jalutama... Ta jookseks nendega ühes, mängiks nendega nagu omataolistega, oleks neile mitte üksi nagu ema, vaid ka nagu sõbranna. Nad oleksid nägusad, väga elavad ja väga armsad. Ja igaüks, kes juhtuks neile vastu säärastel jalutuskäikudel, peatuks imestades: kes küll on see noor proua ja kelle omad küll on need kenad ja lõbusad lapsukesed? Ja vahel olid ta kujutlused sedavõrd

selged, et ta arvas kuulvat isegi vastust: «See on kohtupristav Lingi proua ja need lapsed on kohtupristav Lingi lapsed... Nad elavad seal järgmises uulitsas... Ja nad saavad omavahel läbi nagu ei keegi teine...! Kas te siis pole sellest õnnelikust perekonnast veel kuulnud...?!»

Niiviisi unistades oli Heleene tõesti õnnelik, tunnetas kõiki oma voorusi, kõiki oma õigusi. Hetkekski ei seganud ta hingerahu kahtlused, silmapilgukski ei tulnud talle pähe mõte, et ta vahekord Aleksandriga võib laheneda ka... ei millegagi. Ta oli oma lapselikus usalduses (mida toetas ta põhiliselt väga realistlik ning praktiline arusaamine ka kõige romantilisematest asjadest) täiesti kindel, et kõik armastused peavad tingimata lõppema abielu ning rahuliku perekonnaidülliga.

Ta ei tundnud armatsemist kui lõbu omaette. Kuigi mees ei rääkinud sõnagi nende tulevasest ühiselust, ootas ta rahulikult õige aja saabumist, minutikski lootust kaotamata, vahel vaid veidi kärsitu hinge täitvast salakartusest.

See oli mingi ürgnaiselik tung, mingi looduse poolt verre istutatud loomusund, mis juhtis kõiki tema unistusi ja kõiki tema mõtteid. Ehkki ta sisemaailm oli loendamatute armastusromaanide lugemisest ja kahe saksiku vanainimese juhtimisest kõveraks ning virilaks kasvanud, ei eksinud ta siiski lõplikult labürintidesse, kuhu need teda oma petteturedega meelitasid. Talle jäi siiski alateadlik orienteerumisoskus, mida ta polnud kuskilt õppinud ega kelleltki omandanud. Ja sama alateadlik orienteerumisoskus oligi see, mis sundis teda ikka ja jälle mõtlema omaenda kodule ja lastele, kelles ta tahtis elada edasi mingi hämara liigi-igatsuse sunnil ning kutsel.

Kõige selgemalt tuli ta suur armastus laste vastu ilmsiks ühel päikesepaistelisel ning ilusal hommikul, kui ta korraga tuppa jooksis, kandes kätel vaevalt paari aasta vanust tüdrukut. Too oli nähtavasti kuskilt hoovist või lahtiunustatud uksest omapead välja jalutanud, uulitsale kõndinud ja eksinud. Heleene leidis ta kõnniteel istumas ja meeleheitlikult nutmas. Kuna läheduses polnud näha kedagi, kellele ta oleks võinud kuuluda, võttis ta lapse

endaga kaasa, et päeva jooksul tema vanemate kohta teateid koguda.

See oli vaikne, märkamatult lõõmav emaarmastus, millega ta ümbritses väikest matkajat kogu kahe päeva jooksul, kuni üks noor töölispaar viimaks majja tormas ja erutatult lapse järele küsis. Ta ei jätnud teda silmapilgukski üksi, kandis teda kõikjale endaga ühes, raiskas kõik oma vähesed margad, et talle võimalikult rohkem maiustusi muretseda. Õhetava näoga jooksis ta toast tuppa, püüdes temaga mängida, katsudes ootamatult majja ilmunud külalise lõbustamiseks leiutada aina uusi ning uusi nalju ja vigureid. Ja kui laps uues kohas kiiresti harjuma hakkas ja kord isegi heledasti naerma puhkes, oli ta nii õnnelik, et tal pisarad silmi tulid.

Juba esimesel õhtul ütles ta kasuemale:

«Tead sa, mamma, ma ei tahakski, et keegi talle järele tuleb...»

«Miks siis nii, lapsuke?»

Ta punastas kõrvuni ning vastas:

«Sellepärast, et ma tahaksin teda... endale jätta...»

«Oi-i, kus sa sellega... ei seda tohi!» hüüdis kasuema, naerdes nii, et kogu ta paks keha võbises. «Kes seda's pärast usuks, et ta leitud on? Jumal teab veel, mida mõeldakse!»

«Ja mis siis ikka mõeldakse,» kehitas Heleene õlgu.

Kasuema ütles ikka edasi naerdes:

«Oi, vägagi palju mõeldakse, tütrekene. Vä-ga-gi palju!»

Heleene muutus korraga tusaseks. Ta küsis pikkamisi:

«Vägagi palju? Noh... ja mida siis nimelt?»

«Kas või näiteks seda, et ta su enda oma on,» seletas Clothilde, ei suutnud ikka veel rahuneda ja pühkis põskedelt pisaraid.

«Ja mis siis sellest? Kas minul ei või siis last olla!» ütles Heleene. Ja mängides lapse linavalgete juustega, lisas ta hetke pärast mõtlikult: «Ta on ju nii armas ja kena... Tõepoolest, ma jätaksin ta endale...»

«See on ju lapsik, isegi kui ta vanemad sellega nõustuksid. — Me oleme juba niigi vaesed,» vastas kasuema pikkamisi tõsinedes.

«Temataoline tarvitab ju kõige vähem,» arvas tüdruk.

Seekord tärganud mõte piinas Heleenet kogu päeva. Ta istus hulk aega vaikselt oma kohal, magav laps põlvedel, ja vahtis ainiti pilguga enda ette. Ta unistas ikka vaid ühest ning samast, — tuleb aeg, ja kord on tal endalgi selline väike ümberhulkuja...! Samal ajal, kui ta käsi masinlikult unes liigutava tüdruku pehmeid juuksekiharaid silitas, nägi ta jälle selgesti oma tulevikku, nõnda nagu ta seda kujutles, nõnda nagu ta mõtles sellest nii ilmsi kui unes...

Järgmisel päeval, kui vanemad tüdrukule järele ilmusid, ei suutnud Heleene end taltsutada ja puhkes äkki hüsteeriliselt nutma, käed silmadel. See oli ennetundmatu närvikriis, mis teda valdas. Ta suudles last nagu meeletu, külvas kõhetu, alatoitlusest nõrga kehakese üle lugematute hellitustega, kordas ikka ning uuesti:

«Jätke ta minule... jätke ta minule!»

«Heleene, aitab juba rumalustest,» ütles kasuema pahaselt, nähes suurt vaeva, et ka ise mitte pisaratesse uppuda.

Tüdruku ema naeratas kohmetult ja küsis:

«Kas preili teda's nii tahaks?»

Heleene hüüdis luksudes:

«Muidugi tahaksin! Ta on teil ju nii kenakene, nii-i kenakene!»

«Jah,» noogutas tahmaste kätega töömees, kes ei suutnud samuti muud, kui vaid laialt ja õnnelikult naeratada: «Ta on tõepoolest armas laps, peab ütlema. Mina ja minu naine, me mõlemad armastame teda väga. Aga preili peab teadma — ta on meil ka ainuke...»

Nad võtsid väikese hulkuri, tõrelesid sellega naljatades ja lahkusid rohkete tänusõnadega huultel. Aga Heleene jälgis neid veel kaua läbi akna, lehvitas neile väriseva käega ja nuuksus taskurätikusse, nagu oleks see tõesti tema enda liha ja veri, keda seal praegu viiakse.

Veidi hiljem Aleksandriga aias jalutades ja enda ees tädi Clothilde ratastooli lükates, ütles ta nukralt:

«Küll on kahju, et nad ka nii vara pidid siia sattuma!»

Mees, kes ei suutnud üldse mõista tema omapärast (nagu talle näis — haiglast!) kiindumust sellesse võõrasse lapsesse, küsis ükskõikselt:

«Rumaluke, mis sa niisuguse paunaga siis peale oleksid hakanud?»

Heleene vastas ootamatu ägedusega:

«Mis ma ta'ga peale oleksin hakanud? Oleksin ta üles kasvatanud! Kas ta polnud siis armas ja nägusakene, nagu ilus nukk? Säärast last oleks lihtsalt lust... talitada ja... ta eest hoolitseda.»

«Lollus,» lõi Aleksander käega ja pahvatas jälle naerma — ikka oma iseteadva inimese üleolekuga, ikka oma tavalise jämedavõitu pilketooniga. «Huvitav eksemplar oled sa tõepoolest, jumal sind hoidku! Sa oleksid vist valmis enda kasvatada võtma ükskõik kelle lapse, kui see keegi seda sulle ainult pakkuda teaks... hahahaa!»

Heleene ütles kangekaelselt:

«Ja mis siis, kui võtaksingi!»

«No nii siiski ei saa!» hüüdis mees jälle väärikalt.

«Ei saa? Ja miks siis ei saa!» küsis tüdruk korraga vihastudes ja vaatas kaaslast lõkendava pilguga.

Aleksander seletas, naerdes jälle üleolevalt-pilkavalt:

«Lihtsalt sellepärast ei saa, et sa pead vähemalt sedagi teadma, kes ja mis ta vanemad on. Nõnda — kaalumata — ei toimi ju ükski mõistlik inimene. Kas sul üldse aimu on, mida võivad ta vanemad põdenud olla? Või mihukesed värdjalikud kalduvused võivad pesitseda tema veres kas või kaugemagi pärivuse kaudu? Ma ei taha prohvet olla, aga ma ei eksi: sa nutaksid ning kahetseksid mõne aasta pärast oma mõtlematut sammu ja neaksid end maapõhja. Igasugu rämpsu ei korjata ju ometi uulitsalt üles ega viida majja.»

Need valimatud sõnad haavasid Heleenet hingepõhjani. Esimest korda kogu suve jooksul pidi ta tahestahtmata oma äravalitut arvustama, ja see arvustamine ei tulnud viimasele kaugeltki kasuks. Kuigi ta püüdis endas lõkkele löövat meelepaha maha suruda, pidi ta siiski hüüdma:

«Kallis... miks sa nõnda toorutsed! Hea küll, ma olen sinuga nõus: jah, tõesti ma ei teadnud midagi selle lapse vanematest ja... olin võib-olla eksisammu astumas. Jah, jah, hea küll, oletagem, et see oli nõnda! Aga kas

sina siis neist rohkem tead, et sa oled endale õiguse võtnud selle süütukese kohta sääraseid inetusi öelda?»

Nõnda kõneldes kattus ta nägu pikkamisi sügava punaga. Ja ta oleks lisanud veel nii mõnegi terava sõna, kui tädi Clothilde poleks neid naerdes lepitama tõtanud.

«See pole ju ometi vaidlemist väärtki, mu lapsed!» ütles haige vanainimene, vaadates neid kordamööda oma väikeste heatahtlikkude silmadega. «Peaasi, et need kenad inimesed oma maimukese kätte said. Te ju nägite, kuidas nad selle üle rõõmustasid.»

«Jah, vabanda, mamma... See on õige — nad rõõmustasid tõesti,» noogutas Heleene nukralt.

Õhtul kõrvuti voodis lebades leppisid nad teineteisega, — palusid vastastikku vabandust, naersid mõlemad oma ägeduse üle. Kuid Heleenele näis siiski, nagu oleks see sõnavahetus rüvetanud tema pühamaid tundeid ja nagu ei suudaks seda enam lõplikult heaks teha ka kõige õrnemad sõnad. Mingi peen-peen niidike nende vahel oli katkenud, poisi enda süü läbi rebenenud. Ta mõtles enne uinumist, nõjatades kukla ristis kätele:

«Ta on siiski natuke... h o o l i m a t u.»

Umbes nädal hiljem, ühel udusel hommikupoolikul juhtus ta kord poest väljudes kokku ühe oma kooliõega, kes oli teist aastat abielus ja elas Kolme Vaeva Teest ainult paar kvartalit linna pool. Noor naine vadistas talle iga sorti küsimustest, mis olid kuidagiviisi ühenduses tema enda ning ta koduse majapidamisega. Lõpuks kutsus ta Heleenet enda poole võõrsile, lubades teda tutvustada ka oma mehega ning näidata talle oma last, kes hakkavat juba esimesi iseseisvaid samme tegema.

«Sa ei oska kujutledagi, mihuke armas ta praegu on!» hüüdis õnnelik ema, rebides Heleenet käisest. «Ta ei mõista küll veel rääkida, aga mõnesid sõnu hääldab ta siiski juba üsna selgesti. Kui ta mind läbi akna tulemas näeb, hüüab ta alati «maa-maa, maa-maa!» Aga isa on lihtsalt «eee», koer Tommi — «au-au,» kass Loola — «loo». Ja nõnda edasi, ja ikka nõnda edasi! Kui ta süüa tahab, siis nutab ta nagu pöörane ega eksi kunagi, sest seda keelt me juba oskame.» Ning Heleene kätt vabastamata kordas kooliõde üha hoogsamalt: «Tule, kuuled sa!

Tule, tule! See on ainult mõne minuti tee. Kui sul täna rohkem aega pole, siis jää meile ainult niti-natikeseks ajaks! Lähme, eks ole?»

Heleene veeti kaasa peaaegu poolvägisi. Sõbratar vadistas vahetpidamata, — oma toredast elust, oma korralikust mehest, kes ei joovat ega suitsetavatki, oma kaunist korterist, mis meeldivat talle palju enam kui eelmine. Nad asuvat selles linnajaos alles teist kuud ja küllap sellega vist olevatki seletatav, et ta pole oma kallist kooliõde varem kohanud. Aga nüüd võivat nad ju hoopis sagedamini kokku saada, kuna elavad teineteisele nii lähedal, nii-i lähedal! Ja siis ütles ta juba väga väärikalt, et jah, et ta rõõmustavat igatahes väga, kui Heleene teda aeg-ajalt külastab, seda enam, et ta mees tihti alles hilja õhtul koju tulevat. Kindlasti rõõmustavat nende loodetavate külaskäikude puhul väike Margotikenegi, kes olevat kogu majas see kõi-ge suu-rem külalistearmastaja!

«Kahju, et sa ise minust nii kaugele maha oled jäänud,» ütles naine ja naeris lõbusalt. «Vaat kui kena oleks praegu, kui meil oleksid üheealised lapsed! Ja oleks sinul veel poeg... Tead, me paneksime nad edaspidi paari ja saaksime langudeks, hahahaa!»

Heleene vastas, ise sügavalt punastades:

«Ma tahtsin hiljuti kasulast võtta. Oli kah tüdruk... Sinu omast vist pisut vanem...»

«Kasulast!» hüüdis sõbratar ja naeris jälle heledalt.

Heleene jäi kooliõe juurde mitmeks tunniks, kuigi ta oli tädidele lubanud sel päeval juba varakult koju tulla. Ta ei tahtnud ega tahtnud lahkuda sellest mugavast ning hubasest pesakesest, mis oli otsekui kehastunud koopia ta enda ilusatest unelmatest. Valgus, avarus, maitsekalt asetatud mööbel, kodune soojus ja isegi rõkkav lapsenutt, mis aeg-ajalt lõhestas kogu maja täitvat vaikust — ta oli sellest kõigest niivõrd vaimustatud, et pidi jälle ning jälle kordama:

«Jumal, kui toredasti sa siin küll elad... Jah, jumal küll, kui toredasti sa siin ikka elad!»

«Toredust pole meie juures õieti mingisugust, aga rahul võib siiski olla,» vastas kooliõde, muutudes lõbusast sõbratarist jälle asjalikuks ning auväärseks pere-

emaks. «Me saame läbi, see on peaasi. Edaspidi võib ju seisukord veidi paremakski muutuda, ka see ei ole kättesaamatu kaugus. Sest nagu ma juba ütlesin: mu mees on korralik inimene, vä-ga korralik inimene... Jah, Leenike, nii see on, ka sinul oleks aeg ringi vaatama hakata!» naljatas ta jälle ning haaras hälli kohale kummardunud külalise käe.

Korraga läbis Heleenet imeline soojuselaine, mis otsekui tõukas ta teisele veelgi lähemale. Ajanud enda kiiresti sirgu, jalgu tillitav laps kätel, hakkas ta järsku sõnaohtralt oma elust rääkima. Ikka enam ja enam hasarti sattudes paljastas ta sõbratarile oma saladused, jutustas vahekorrast Aleksandriga ja hüüdis viimaks pisarsilmil, et ta tahtvat nii väga last saada, kellele ta võiks pühendada kogu oma jõu ja kogu oma helluse. Siis naeratas ta õnnelikult ja sosistas:

«Jah, jah, sul on õigus! Sul on tuhat... tuhat korda õigus! Oh, kui mina kord nii kaugel oleksin kui sina praegu... Et ka mul... mul... kord niisugune armas väike oleks!»

Need suure avameelsusega räägitud sõnad tegid kooliõe silmapilkselt tähelepanelikuks. Teatud elukogemustega varustatud inimesele sai selgeks selle «languse» suurus, mis naiivsele tüdrukule oli vahepeal osaks saanud. Aga kuna ta selle «languse» huvitavaid üksikasju veel ei teadnud, küsis ta ettevaatlikult, püüdes osavalt varjata endas ärganud üsna harilikku naiselikku uudishimu:

«Niisiis, — sul on juba peigmees?»

«Jah,» vastas Heleene kõhklemata.

Kooliõde vaatles teraselt oma roosaksvärvitud küüsi. Viimaks küsis ta — jälle nagu muuseas:

«On ta sul juba ammu?»

«Kogu suve,» ütles Heleene.

Ta asetas lapse, kes oli jälle uinunud, tagasi hälli.

Ja kooliõde päris veelgi edasi:

«Kas su tädid sellest vahekorrast juba teavad?»

«Ei,» vastas tüdruk, «nad ei tea sellest praegu vähematki. Rosalie on tige ja hakkaks kohe sõimama. Me ütleme neile vist alles siis, kui oleme juba lõplikult kokku leppinud.»

«Ahah! Nojah, nojah,» noogutas sõbratar.

Nad läksid kööki ja sealt aeda, hulkusid mõne minuti vaikides roheliste juurviljapeenarde vahel ning istusid viimaks lehtlasse, kus asus laud ja neli tooli. Ulatanud Heleenele paki saksakeelseid pildilehti, küsis sõbranna jälle endise kõneaine juurde tagasi tulles:

«Nii et te olete juba omavahel ka abiellumisest rääkinud, eks ole?»

«Ei veel,» vastas Heleene ja punastas ikka sügavalt. «Ta valmistab magistritööd ja ma ei taha kiirustada. Aga me abiellume kindlasti, sest me armastame teineteist nii... nii väga!»

Ja kooliõde, nõjatades küünarnukkidega lauale, lausus provotseerides:

«Noh, see on siiski vist ainult suvine flirt ja sa võtad seda üleliia tõsiselt. Kuni mehe ja naise vahel pole juhtunud veel see... see peamine, peaksid sa muidugi... ettevaatlik olema!»

Kuid Heleene hüüdis nüüd ootamatu lihtsameelsusega:

«On! Ongi... juhtunud! Kas ma's ei ütelnud just praegu, et me ju a r m a s t a m e teineteist!»

Kooliõde istus tükike aega liikumatult, vaatas ikka oma roosaksvärvitud küüsi — ja näis endamisi aru pidavat. Siis otsustas ta ja hakkas kõnelema — täie tõsidusega, siira aidata-tahtmisega. Nõnda kuulis Heleene esimest korda lähemalt armatsemisest kui eesmärgist omaette, millele ei tarvitse kaugeltki alati abielu järgneda; südametutest kaabakatest — elumeestest, kes püüavad vaeseid usaldavaid tütarlapsi kasutada ainult oma füüsiliste tarvete rahuldamiseks; vastutusvõimetutest isikutest, kes arvestavad vaid oma isiklikke mõnusid, küsimata midagi kaaskodanikkude valudest ning vaevadest. Arukalt teravate pintslitõmmetega maalis noor abielunaine ta ette kõik kannatused ja raskused, mis ootavad hüljatud vallasema. Heleene tajus peaaegu füüsiliselt seda suurt üksildust, millega halastamatu seltskond ümbritseb kõiki neid õnnetuid, kelle laps pole sündinud abieluvoodiga piiratud naudingust, vaid nõndanimetatud kõlvatust kirest. Ja kuna ta ei mäletanud tõepoolest ainustki juhtumit, mil Aleksander oleks talle rääkinud abiellumisest kõigi maksvate reeglite kohaselt, val-

das teda korraga ääretu hirm, mis ähvardas lausa lämmatada.

Kuid ta katsus ka nüüd veel vastu vaielda ja ütles õlgu kehitades:

«Jah, nõnda võib ju ilmas juhtuda... Aga Aleksander pole... säärane.»

Kooliõde naeratas tahtmatult ja ütles siis pikkamisi:

«Jah, sul on õigus, — seda ma ju tõesti ei tea, mihuke ta on, see sinu Aleksander. Kuid ühte asja pean ma sulle siiski ütlema, — sa oled end veidi l i i g a palju unustanud. See pole hea!»

«Me ju armastame teineteist!» kordas Heleene, pisarad silmis.

«Ma usun, ma usun,» noogutas naine ja katsus jälle naeratada. «Aga asi seisab selles, et ka armastuses ei tohi liiga kaugele minna. Sest kui armastuses juba liiga kaugele minnakse, siis minnakse ka... põhjalikult.»

Vaikus.

«Arvad?» sosistas Heleene hirmunult, ainult hingeõhuga. Ta näis pingutatult mõtlevat, ajas enda äkki mingi uue sisemise jonnakusehooga sirgu ja sõnas pikkamisi: «Palun... sa lubad ju mulle ühe küsimuse...»

«Ole hea, ole hea, paike!» hüüdis kooliõde.

«Kas sinul... ja su praegusel mehel... juhtus see... see p e a m i n e... pärast pulmi?»

«Mi-minul... ja mu praegusel mehel...?» kogeles kooliõde punastades ja jäi vastuse võlgu.

Sammudes vähe hiljem kodu poole, tundis Heleene oma armastuse pärast esmakordselt piinavat südamevalu. Talle näis, nagu oleks keegi korraga kergitanud vaheriideid, mille taha ta polnud veel kunagi vaadanud. Maailm tundus imelikult tühjana ja kõledana; hoolimatult, peaaegu jõhkralt oli kooliõde purustanud kõik tema ilusad unelmad, asendades need tõelikkusega, millesse ta ei suutnud ega tahtnud uskuda.

Siis otsustas ta armsamalt endalt aru pärida. Ent tal polnud enam mahti oma mõtteid teoks teha — kodus ootas teda see, mida ta oli kartnud juba ammu: tädid olid ta salavahekorrast Aleksandriga teada saanud...

ÜHE MAAILMA HUKKUMINE. («ALEKSANDER POLE OMETI LOLLPEA!»)

Sagedased luuvalud ei lasknud haigel kasuemal vahel kogu öö jooksul sõba silmale saada. Rahutuna voodis pööreldes ja teisi mitte äratada püüdes kannatas ta vaikides, hambad ristis. Kuid säärased ööd tundusid talle tohutult pikkadena, ja et neid lühendada, hakkas ta ajaviiteks kuulama iga pisimatki häälitsust, mis sündis selles vanas madalas majas.

Tolgi õhtul vaevas teda terav puusavalu, mis ähvardas levida üle kogu pahema külje ja samapoolse jala kuni alla varvasteni. Linad, vaip, pehme madratski külje all valmistas talle säärast piina, et ta oleks meelsasti oianud ja kedagi endale abiks kutsunud. Kuid ta teadis end niigi juba teistele tülinaks olevat ja otsustas vaikides kannatada, nagu ta oli seda sellistel kordadel juba varemgi teinud.

Korraga jäi ta tähelepanelikult kuulatama. Talle paistis, nagu oleks ta kuskilt lähedusest kuulnud tasast sosinat, mis vaikis hetkeks ja algas siis uuesti.

Ta mõtles algul, et see on lihtne kõrvapete ja püüdis uinuda. Ent samas kostis endine hääl veelgi selgemini läbi ümbrust täitva vaikuse. Ja tas tekkis korraga üks

mõte, mis sundis teda leebelt naeratama, sest ta arvas endamisi:

«See on Heleene... ja ta palvetab vististi, vaene lapsuke!»

Selle mõtte juures tundis ta, kuidas ta endagi silmad liigutusepisarategа täitusid. Nutt kõditas kurku, magus hardus haaras kinni ta piinatud, kuid vagast hingest. Kahe rusikaga unetusest kibelevaid silmi pühkides katsus ta end püsti ajada, et minna kasutütre tuppa ja ühineda sellega härdas pöördumises vägeva jumala poole.

See, mida ta päise päeva ajal üksnes suure vaevaga sooritada suutis, läks tal nüüd, öövaikuses, üsna ladusasti korda. Usk andis ta surevatele liikmetele hetkeks uut jõudu. Ta tõusis esmalt istukile, ajas enda siis jalule ja komberdas samm-haaval üle põranda, toetudes kahe käega vastu külma seina. Ta oli täiesti veendunud, et suudab kindlasti vastu pidada kuni kasutütre toani.

Jõudnud vaheukse juurde, peatus ta hetkeks, et hinge tõmmata. Ent samal silmapilgul kuulis ta jälle selgesti seda salapärast sosinat, mida ta pidas palvetamisepominaks. Nüüd aga paistis talle, nagu oleks neid palvetajaid seal naabertoas koguni kaks. Ta peatas hingamise, pingutas kõigest jõust ja... eraldas korraga tasase naerukihina, mis ta otsekui kohale naelutas. Ta jäsemed muutusid taas üpris raskeks; ta kartis end iga hetk põrandale langevat ja otsis loomusunniliselt enda ümber ringi kobades mõnd usaldatavat eset, millest tuge otsides kinni haarata.

Kuid ühtlasi hakkas tas kasvama tungiv, ootamatust energiast tulvil uudishimu kõike teada saada, minna kuni lõpuni. Ainsa hetke jooksul oli talle kõik selge: tüdruk on teda kogu aeg petnud, tema seljataga vahekordi soetanud! See otsemaid kaljukindlaks muutunud tõeteadmine kihutas teda tagant, andis talle juurde isegi kehalist jõudu. Ta lükkas ukse tasakesi lahti ja seisis seal seni, kuni oli kindel, et teine vestleja on Aleksander, kelle kohta tal oli kohe kahtlusi tekkinud.

Siis läks ta pikkamisi voodi juurde tagasi, istus vähe aega, puhkes korraga nutma, tõusis uuesti ning komberdas suure vaevaga Rosalie tuppa, kes magas kerratõmbununa nagu kass oma paksu neitsilikult roosa sulgteki

all. Ta raputas õde õlast, erutuse pärast värisev lõug voolavatest pisaratest märg. Kui tige vanapiiga viimaks ometi silmad avas, ütles ta luksudes:

«Tõuse üles, Roosa, oh-h, tõuse üles... siin sünnib... koledaid asju...!»

«Mis? M i s asju siin sünnib?» küsis õde vastu ja mõõtis teda oma unerähmaste silmadega.

Clothilde ütles sosinal:

«Poiss on seal...»

«Poiss?! Kus?! Kus on poiss?!» küsis Rosalie, tõusis järsku istuli ja vaatas kohkunult pimedate nurkade poole.

Veelgi meeleheitlikumalt nutma puhkedes vastas noorem õde üksikute sõnade haaval:

«Toas... tema toas...»

Silmapilk hiljem suutis ootamatusest segaseks muutunud vana daam end juba veidi koguda. Nägu kätele kummardades õõtsutas ta oma lihavat keha erutatult siiasinna ja hakkas jälle nagu tavaliselt liialdama. Ta olevat seda ammu juba aimanud, ja nüüd, nüüd see olevatki siis täide läinud! — kaebas ta. Eriti möödunud õhtupoolikul tõusnud ta hinges rasked kahtlused, nõnda et ta otsustanud varitseda, kuigi see maksaks talle kogu öö. Ning mõni minut tagasi olevatki ta üsna selgesti kuulnud, kuidas keegi läbi ta toa hiilis, tasa-tasa vaheukse avas ja Heleene kambrikesse kadus. Ja ta olevat selgesti näinud: läbi toa hiilija polnud keegi muu kui Ingeborgi poeg Aleksander.

Vanem õde vandus toorelt ja mehelikult. Siis hakkas ta korraga kähinal naerma, varjates käega oma kõdunevatest hambakontsudest lehkavat suud. Ta ütles, et selles polevat süüdi ei keegi muu kui Clothilde ise. Tema, Rosalie, polevat tahtnud majja võtta ei liiderlikku Ingeborgi ega selle veelgi liiderlikumat poisiväänkaela. Nüüd aga jäetagu ta üsna ilusasti rahule, sest kogu see jant ei minevat talle põrmugi korda, ta tahtvat magada! Ja magada tahtvat nüüd vist need kakski seal kolmandas toas, sest ta võivat kas või oma pea anda, et nad on kindlasti vä-ä-ga väsinud, hehehee!

Rosalie tõmbus jälle vaiba alla kerra, naeris ikka tigedalt ja tegi, nagu oleks ta kohe uinunud. Kogu ta luine keha värises aga samal ajal seletamatust lõbutundest,

isegi ta kitsad õlad tõmblesid. Ja Clothilde, suutmata võitu saada jälle oma paksu nägu kõverdama hakkavast nutust, palus kogeldes:

«Ära räägi, ära räägi nii! Jumal hoiaks, et vähemalt s e e g i veel juhtumata oleks!»

Rosalie pöördus uuesti näoga toa poole, pistis pea teki varjust välja ning lausus:

«Või et vähemalt s e e g i juhtumata oleks! Lollpea! See on kindlasti juba juhtunud! Pole seal enam vähematki kahtlust! On, on jah! Ega ole see tüdruk sul krossiväärtki parem oma emast... jah! Eks sa tuleta nüüd meelde, mis ma sulle ja su mehele omal ajal ütlesin, kui Marta oma koorma siia su juurde tõi! Ja kas see poleks olnudki kõige parem, ah?!»

Heasüdamlik noorem õde, vallatud õudusest ning jälestusest, väristas õlgu ja hüüdis läbi nuuksatuste:

«Issand, kuidas sa küll ütelda võid! Oleksime... oleksime meie... ta siis tõesti... tapma pidanud...?»

«Tapma,» pomises kuri vanapiiga ja liigutas tigedalt muiates oma kuivi huuli. «See poleks olnud ju mingi tapmine, i-di-oot! Me oleksime ta ainult... hooletusse jätnud...»

Näis, nagu tunneks ta nende jubedate, ligi kakskümmend aastat tagasi aset leidnud sündmusi puudutavate sõnade üle seletamatut rõõmu, mis andis talle tagasi isegi osa ta endisest vilkusest. Mõtted, mis olid sündinud tol ammumöödunud ajal, liikusid tema peas sama värsketena ja teravselgetena ka täna. Ta hääl omandas pikkamisi uniselt suigutava kõla ja kustus aeg-ajalt sootuks kähisevaks sosinaks. Ja ta keris teise ees uuesti lahti kogu oma jubeda plaani, mille väljaütlemiseks polnud talle tol korral mahti antud.

Clothilde, põrutatud sellest kohutavast, isegi lepitava ajahamba vastu karastatud vihkamisest, hüüdis ahastades:

«Ah, mu issand... jäta juba kord... jäta juba kord!»

Rosalie ütles kähinal:

«Mis — jäta! Miks — jäta?! Mitte... mitte midagi ma ei jäta! Siis te ei kuulanud mind... ei kuulanud mind...! Su mees ütles mulle «vana nõid»... ja lubas mu uulitsale visata nagu märja kana...

nagu märja kana... jah! Nüüd sa tuled siis ometi ja otsid Rosalielt abi! Seda... aega... ma... just... ootasingi... ja nägin juba ammu ette, mis siin majas kord sünnib! Jah! Selle... aja... ootusest... ma... elasingi! Jah! Tookord tundsid sa kahju tema pärast, nüüd sa, näe, ei tunne kahju selle... selle pärast, kes... kes... tulemas on!»

Korraga kiskus ta näo kõveraks tugev närviline hoog, mis pikkamisi krambiks muutus. Eide pea tõmbus kuklasse, ta teravad, kulliküünte taolised sõrmed puurisid märatsedes padjapüürisse, ta langes seljakile vastu seina ja itsitas jäiga grimassiga. Näis, nagu oleks ta iga silmapilk kokku varisemas, halvatust saamas. Siis aga andis too arusaamatu pinge ta luises kehas aegamööda järele ja ta uinus raskelt, suu lõdvalt lahti nagu koolnul.

Clothilde komberdas vaevalisel sammul tagasi oma tuppa. Algul mõtles ta, et peab kohe nüüdsama kasutütre poole sisse astuma ja neilt mõlemalt aru pärima. Ent lausa tappev väsimus ei lasknud teda enam sammugi voodist kaugemale. Ja ta langes raskelt pehmete patjade vahele, mõeldes endamisi, et toimetab oma karmi kohtumõistmise kindlasti hommikul.

Ülejäänud osa ööst veetis ta unetuna, aeg-ajalt vallatud meeletutest nutuhoogudest. Ta armastas oma õetütart kogu hingega, tal oli temast tõepoolest kahju. Ta kuulatas hiirvaiksena iga pisimatki krabinat, mis majas kostis. Kuna ta aga enam midagi ei kuulnud, rahunes ta pikkamisi.

Päikesetõusu eel jäi ta siiski veidikeseks ajaks magama, näol valu ja ahastuse piinavad jooned. Ärgates tundis ta oma suureks heameeleks, et tast oli kadunud pisimgi ärritus, et ta võis kõigest mõelda jälle asjalikult, paanikasse sattumata. Ta tuletas kogu juhtumi meelde nii hästi kui suutis. Ta oli kindel, et ta polnud eksinud, ei ka seda kõike unes näinud. Ja oma vaevaliselt töötavaid ajusid tugevasti pingutades arvas ta korraga leidnud olevat õige lahendusegi, mis ta jälle rõõmsaks ning kogu maailma vastu sõbralikuks tegi.

Ta otsustas endamisi: Heleene ja Aleksander peavad lunastama oma patud — abieluga! Siis on kõik jälle hea ja siis on kõik jälle kõige paremas korras! Kui kasutütar

teda veidi hiljem aitama tuli, ei lasknud ta selles hetkekski kahtlust tekkida, nagu oleks ta tema saladustega tuttav. Ta lobises muretult ilmast, mis tõotas ometi kord paremaks muutuda, esitas küsimusi majatalituste kohta ja ütles siis, et tal olevat kauplusest vaja mõningaid asju, mille järele Heleenel tuleks kohe minna. — Ta kartis, et Rosalie hakkab söögilauas tüdrukule etteheiteid tegema, rikkudes sellega kogu plaani, mida tema, Clothilde, endamisi haudus.

Kui Heleene majast lahkus, komberdas ta kohe eeskotta ja hüüdis Ingeborgi, keda ta kuulis trepil askeldavat. Siis läks ta tagasi oma ratastooli juurde ja vajus selle nõtkuvatele patjadele.

Proua Link astus lauldes tuppa; vanake ütles talle sõbralikult:

«Istu, mu armas... Mul oleks sulle rääkida ühest meile mõlemale väga tähtsast asjast.»

«Noo?» imestas sõbratar naljatades. «Sünnib siin vaikses pisilinnas siis ka midagi rääkimisväärset...?»

Clothilde noogutas, iga sõna tähendusrikkalt alla kriipsutades:

«Küllap juba sünnib, oo, küllap juba sünnib!» Ta sirutas käe välja, võttis laualt vaskse paberinoa ja hakkas sellega ajaviiteks mängima, — ta näitles kogu aeg, kuigi ta ise seda ei aimanud. Suured lotendavad kanavarbad ta silmade all kord pikenesid, kord lühenesid, sedamööda, kuhu ta pilgu parajasti suunas. Korraga liigutas ta end rahutult ja lausus traagiliselt vaikse häälega: «Noored peavad paari minema... mida varem, seda parem...»

Ingeborg, taipamata ta sõnade tõelist mõtet, kortsutas kulmu ja küsis pikkamisi:

«Noored peavad... mis tegema?»

Tädi Clothilde kordas väärikalt:

«Nad peavad paari minema, see tähendab — abielluma — Heleene ja Aleksander!»

Proua Ingeborg, hakates ometi viimaks midagi hämaralt taipama, tõstis nüüd pikkamisi oma veidi rohekaks värvitud kulme. Viimaks lausus ta tusaselt:

«Nad peavad abielluma? Heleene ja Aleksander? Aga m i k s nad seda sinu arvates peavad?»

«Sellepärast, et nad on meie, vanade seljataga

hir-r-r-msa vahekorra loonud!» vastas Clothilde. «Nad varjavad praegu seda vahekorda nii minu kui sinu eest... Aga ma sain siiski jälile, kuigi kavalusega...» Ning ta valetas jälle: «Ma luurasin neid, sest ma märkasin seda juba ammu. Ja läinud ööl tabasin ma su poja Heleene toast...»

Silmapilkugi järele mõtlemata sepitses ta uue loo, mis oli õige ainult lõpposas. Nüüd polevat enam midagi muud peale hakata, kui kiirustada altari ette minekuga. Muidugi oleks kõik võinud teisiti kujuneda, kuna õnneks pole veel midagi katki: nii noormehel kui neiul olevat selleks sammuks üsna vastav vanus ja kogu mure seisvat nüüd ainult kindla tähtaja määramises, mis olevat juba nende, vanade asi.

«Ma arvan, et üle kuu me küll enam oodata ei või,» ütles ta asjaliku tõsidusega ja tõstis kaasvestlejale oma pool-elutu pilgu.

Proua Link istus kokkupigistatud huultega, jalg põlvel. Pikkamisi kattus ta nägu tiheda punaga, mis levis üle kaela ja sügavalõikelise pluusi vahelt paistvate rindade. Ta oli oma pojale juba ammu välja valinud tulevase eluseltsilise, kelle isa ning sugulaste kaasabil võiks Aleksandri tulevikutee isegi Toompeale suunduda, too ootamatu juhtum ähvardas aga segi paisata kõik tema kavatsused! Kuid ta sai endas kerkivast meelehärmist siiski võitu ning lausus teeseldud rahuga, kergitades vaid vaevumärgatavalt oma kitsaid, peaaegu nooruslikke õlgu:

«Aga milleks nad siis just abielluma peaksid?»

Clothilde hüüdis kohkudes:

«Kuidas — milleks?»

«Jah, muidugi, milleks!» ütles Ingeborg. «Sest on ju veel küsitav, kas nad üldse seda kavatsevadki. Selles aga, et nad meie teadmata natuke lõbutsesid, pole midagi imestusväärset. On nad ju mõlemad noored ja tahavad samuti elu maitsta. Muide — ka meie oleme kord noored olnud ja teame, mis selles eas vaja on, eks ju?»

Tädi Clothilde neelas endale heidetud tigeda pilkepillikese alla ja katsus kõigest jõust asjalikkust säilitada. Noored nad võivad ju olla ja lõbutseda võivad nad ka,

ütles ta. Kuid ometi pidavat Ingeborg aru saama, et säärane lõbutsemine kannab ka teatud tagajärgi, mis Heleenele nii või teisiti saatuslikkudeks muutuvad. Ta olevat nimelt kindel, et too varjatud vahekord on arenenud juba kaugele, vä-ga kaugele! Sellepärast ei maksvat üldse mõeldagi muule lahendusviisile kui vaid abiellumisele . . . jah! ütles ta.

Proua Link hüüdis viha pärast katkeda ähvardava häälega, tõustes samal ajal toolilt ja jalutades paar tiiru üle toa:

«See on võimatu! See on täiesti võimatu! Sest — näed sa — Aleksandril on juba ammust ajast pruut, keda ta ei saa ometi mingi juhusliku suveflirdi pärast istuma jätta! Pealegi võid sa selles suhtes mureta olla . . . Ma ei usu üldse, et me peaksime midagi säärast kartma . . . sest Aleksander pole ometi mõni lollpea!»

«Nad abielluvad!» ütles Clothilde ja põrutas oma toatuhvlisse kängitsetud jalga vastu põrandat.

«Nad ei abiellu!» hüüdis Ingeborg, punastades ikka enam ning enam.

«Nad peavad abielluma! Kuuled sa — nad pe-a-vad abielluma!» karjus Clothilde, muutudes samuti üha vihasemaks.

«Ja sina . . . kuuled sa . . . nad ei abiellu!» hüüdis Ingeborg.

Korraga lendas saaliuks pärani ja tuppa komberdas Rosalie, näol mingi õudse mõnutunde viril irve. Tasatasa, peaaegu kikivarbail, otsekui kartes kedagi segada, läks ta voodi juurde ja istus selle äärele. Ta ei lausunud sõnagi, nõjatas pea peopesadele ja tegi, nagu jääks ta tähelepanelikult kuulama.

Clothilde, kellele õe kahjurõõmus ilme hirmu peale ajas, ütles nüüd rahulikult:

«Ingeborg, mu armas, mõtle ometi järele, mis sa mulle siin räägid! On see siis aus sinu või sinu poja poolt? Kui sa vahest nii lahke oleksid ja Aleksandri enda siia kutsuksid, et me selles asjas tema isiklikku arvamust küsida võiksime . . . Ta on ju praegu kodus, eks ole?»

«Ei, ta läks juba varakult välja . . . oma pruudi venda vaatama,» vastas Ingeborg tigedalt.

Clothilde hüüdis ahastusega:

«Jumaluke... ära valeta, ära valeta! Ma... ma ju tean, et ta o n kodus!»

«Ja mina tean, et ta kodus ei ole!» vastas Ingeborg pead väljakutsuvalt kuklasse õiendades.

Hetk aega valitses toas raske, pingutatud vaikus. Võis selgesti kuulda, kuidas aknaruudul pirises suur porikärbes, kes oli kuidagi tuppa pääsenud. Siis ütles proua Link lakooniliselt, kohendades peegli ees oma süsimusti juuksekahle:

«Mul pole kahjuks enam aega su teatrietendust nautida. Sa ju tead, et ma käin vanne võtmas, kella kümneks pean ma juba kohal olema.»

Clothilde hüüdis nutuselt:

«Ingeborg! Oh-h, Ingeborg. Ingeborg!»

Ent peen sõbratar vastas halastamatu külmusega:

«Ei ole midagi parata, mu armas. Ma ei või ju arstil asjata oodata lasta... olgu küll, et ta minu ja mu mehe, kohtupristav Lingi, ammune tuttav on. Ja pealegi säärase tühise asja pärast... kui kõike ainult mõistusega võtta. Sest ühte kordan ma sulle veel kord: karta ei ole midagi, mu poeg pole ometi lollpea, hahahaa!... Ja üks asi on kah pä-ä-ris kindel, — abielluda ei taha neist kumbki. Noh, nägemiseni siis, ma pean tõesti minema.»

Aga enne kui ta suutis toast lahkuda, sündis veel midagi: Rosalie kargas korraga püsti ja sulges talle tee. Ta luine linnunägu oli üleni plekiline, huuled värisesid ja avanesid, põsenukid tõusid läbi kortsulise naha nähtavaks nagu kaks kuiva sõlme. Ja igal sõnal kogeldes, peaaegu lällutades, karjus ta Ingeborgile otse näkku:

«Noh, noh, kas hakkad juba minema...?! Kas hakkad juba minema... sina libu? Välja, välja siit majast! Ma ajan su piitsaga... piitsaga... nagu koera... uulitsale!»

Ent energiline külaline lükkas ta hoolimatult kõrvale ja pöördus kohe ukse poole. Hetk aega pusklesid nad läve ees, mõlemad punased, mõlemad meeletult vihased. Siis tõukas proua Ingeborg sõjaka vanapiiga endast eemale ning ütles ähvardavalt:

«Vabandust, te olete ju hull! Teil pole mingit õigust mu riideid rebida, — ma olen oma üüri korralikult tasu-

nud ja muud lollused ei lähe mulle korda. Mõistate... teie mõlemad!»

Clothilde nuttis vaikselt.

Rosalie kordas lahkujale järele, suu ikka viltu:

«Piitsaga... piitsaga...! Nagu koera... majast välja... piitsaga!»

ÄPARDUNUD KOHTUPÄEV

Väravast välja astunud, ei läinud proua Link hoopiski mitte supelhoonesse, nagu ta esialgu tõesti kavatses, vaid pöördus mööda kitsast kõnniteed üles, südalinna poole. Äsjasest hirmsast ärritusest lõdisedes sammus ta peatumata ligi paarkümmend minutit. Jõudnud viimaks ühe roheliseks värvitud aiavärava ette, avas ta selle käekotist võetud võtmega, heitis kiire pilgu selja taha, läks mööda vastselt sillutatud jalgteed aiamajakese juurde ja avas selle samuti. Riputanud vihmavarju ja mantli tillukeses eeskojas varna, astus ta koputamata edasi tuppa, kust ruttas talle vastu üks mees kirjus hommikukuues ja paljaste jalgadega.

See oli proviisor Lutvei, ta mehe ammuaegne sõber ja tema enda ammuaegne armuke. Apteeker-elumees, üllatatud ootamatust külalisest, tahtis teda sülelda. Kuid õnnetu ema lükkas ta abitult naeratades endast eemale ja hakkas kohe kõigest jutustama, silmad ülemäärasest ärritusest pisarates.

«See on lihtsalt skandaal!» hüüdis ta viimaks oma pikka tiraadi lõpetades. «Ma ei suuda üldse kujutleda, mis All selles tüdrukus leidis. On ju ometi mõttetu arvata,

et neist tõesti paar võiks saada, sellest vanamoelisest lollakast kodukanast ja minu, m i n u pojast. Usu mind, *mon ami,* ta paneb niiviisi kogu oma elu mokka!»

Proviisor Lutvei püüdis teda rahustada. Ei maksvat ju veel meelt heita, muidugi mitte, ütles ta. Vanaeitede närvlikkus ja käratsemine olevat täiesti arusaadav, kui võtta arvesse nende kõrget iga ja läinud aastasaja koomilist maailmavaadet, ütles ta. Tema, proviisor Lutvei, olevat kindel, et kogu too ootamatult kaelalangenud segadus lahenevat juba varsti, kui üleskruvitud meeled jälle pisut rahulikumaks muutuvad, ütles ta.

«Sundida nad ju ei saa,» jätkas ta hetkelise kaalutlemise järel naeratades, «sest kõigepealt kardavad nad ise skandaali. Ja sundima hakata oleks nende poolt ka täiesti naeruväärne ning asjatu, — selleks pole praegu pisimatki põhjust. Ma arvan, et nad lepiksid ehk teatud summaga. Nad on vaesed, ja tuleb arvata, et nad ei jäta võimalust kasutamata plika kaasavara ivake suurendada,» lõpetas ta muretu käeviipega ning hakkas piipu süütama.

«Jah, tõesti, tões-ti ma ei tea, mis teha või ette võtta,» ohkas Ingeborg ja vaatas mõtlikult läbi akna aeda, kus jalutas härra proviisori suur bulldog. «Kui sa, *mon ami,* vähemalt kujutadagi oskaksid, kui ärritatud ma praegu olen... ah, kui ärritatud! Aita vähemalt sinagi mind, mu sõber... *mon ami!»*

«Muidugi, *ma chère,* ma aitan sind,» vastas apteeker ja süleles teda lõdvalt. «Jah, ma aitan! Kuigi siin pole õieti mingit aitamist vaja,» lisas ta kohe nagu igaks juhuks taganemisteed lahti jättes.

Proua Link, muutudes jälle rahulikumaks, vadistas kaua ja kirglikult igasugustest edumeelsetest plaanidest, mis täitsid ta pead. Nad rääkisid vahetpidamata ligi paar tundi: malevkonna suvelaagrisse minekust, sügiseks kavandatavatest karbikorjandustest («Kuldsete südamete» omast puudustkannatajate heaks, «Valge lille» omast tiisikuse vastu võitlemise heaks jne., jne.), usuõpetuse tundidest keskkoolides, tasu maksmisest võõrandatud mõisate eest... Siis tõusis mees, rõivastus häbenemata ja laisalt ning ütles, et ta tahtvat temaga ühes minna; vanad tulevat veendumusele viia, et nende poolt

kavatsetavast abielust ei või midagi head tulla. Kõige parem oleks muidugi veel see, kui ka tüdruk ise järgneva kõneluse juures viibiks, sest säärasel korral võiks lihtsalt tema südametunnistusele koputada ja öelda, et too pealesunnitud abielu rikub Alli kogu elu ja tuleviku. Vahel olevat ju Heleene-taolised toanukukesed küllalt naiivsed ja romantilised, et end oma äravalitu heakäekäigu eest ohverdada! ütles ta teist suunurka üleolevas muiges viltu tõmmates.

Tasakesi ja pealtnäha rahulikult lobisedes suundusid nad tagasi Kolme Vaeva Teele, arutades veel kord läbi kogu eeloleva sõjakäigu kõigis selle üksikasjades. Nad leidsid mõlemad vanad daamid ikka veel samast toast, kuhu need enne olid jäänud. Ja nad hakkasid kohe suure hooga välja kraamima oma äsjatehtud otsuseid, kinnitades uuesti ning uuesti, et olevat püsti lollus sundida noori kogu eluajaks ühte hakkama ainult mingisuguse juhusliku vahekorra pärast, millest olevat veel teadmata, kui kaugele see üldse ulatub.

«Pealegi pole härra Link iseseisev — ta on ju alles peaaegu laps ja oleneb täiesti vanematest,» ütles härra proviisor vaikse ning asjaliku häälega, veeretades ajaviiteks sõrmede vahel hõbedast portsigari. «Te teate vist isegi, armuline proua, et tal pole praegusel silmapilgul vähematki väljavaadet kõige tähtsusetumalegi kohale. Aga nii, armuline proua, vastu vanemate tahtmist abielludes, ei suuda ta toita ei ennast ega naist, rääkimata veel lastest, kes ju kah kord niikuinii tulevad. Ta on veel nõndaütelda jõuetu kasv, armuline proua, kasv, keda oleks patt emapuust ära rebida. Sest, — armuline proua — kindlasti läheks ta juba kohe hukka, esimeste iseseisvate sammude puhul . . .»

Sisemise pahameele pärast lõualotte raputades ütles Clothilde:

«Heleene pole kunagi toredust nõudnud, ta on kasvatatud kristlikus vaimus — vagaks ja vähenõudlikuks!»

Proviisor hüüdis:

«Pole nõudnud?! Mis see tähendab, armuline proua, — pole nõudnud?! Aga ometi on tal selle nõndanimetatud toreduse peale täielik õigus, armuline proua! Ta on ju nii armas ja nii... ilus. Ja ma olen kindel, armuline proua,

et ta leiab endale veel säärase mehe, kes oleks valmis teda kas või kätel läbi elu kandma. Aleksander ei või aga ilma vanemate nõusolekuta talle isegi kõige hädavajalikumat võimaldada. Kõi-ge hädavajalikumatki, jah, armuline proua! Sest praegusel ajal, lubage tähendada, armuline proua, on algavaid samme tegeva haritlase elu veel kümme korda viletsam kui näiteks mõnel harilikul mustatöölisel ... armuline proua. Aga abielludes vastu vanemate tahtmist pole härra Lingil loota ei toetust ega kohta, mis on talle välja vaadatud. Niisiis — otsustage ise, armuline proua! Ja otsustage kainelt... armuline proua!»

«See kõik võib ju õige olla, mu härra,» venitas Clothilde nutma puhkedes. «Kuid katsuge aru saada ka minu ja minu kasutütre seisukorrast. Ütelge mulle, palun, mu härra, mis peaks ta veel siis peale hakkama, kui talle korraga ... laps sünniks?»

Ingeborg hüüdis nägu krimpsutades:

«Jäta, jä-ta ometi, Cloo! See on kindel, et talle last ei sünni.»

Proviisor ütles mõtlikult:

«L-laps ... m-jaa? Kuid armuline proua Nepomuuk, ka see on üsna vähese tähtsusega küsimus kogu pika ja kestva eluajaga võrreldes, mis tal ees seisab. Pealegi veel praegusel ajal, armuline proua, mil arstiteadus on sääraseid suuri edusamme teinud. Mul on näiteks ... armuline proua ... üks väga lugupeetud ja üldist tunnustust leidnud sõber, — ta eriala ongi just naistehaigused ja sünnitusabi ... Mul tarvitseks talle, armuline proua, ainult märku anda, kui ta juba teie juurde abistama ruttaks. See ei ole midagi, see on väga lihtne, armuline proua.»

Parajasti, kui nad seal niiviisi puhklesid ja vaidlesid, jõudis Heleene koju. Kooliõe jutt ja hoiatused olid ta rahutuks teinud ja ta tahtis kohe oma tuppa minna.

Ta mõtles, et proua Ingeborg ja proviisor Lutvei viibivad siin ainult juhuslikult. Kuid kasuema hüüdis talle nuuksudes järele:

«Oh-h, mu laps, mu laps, tule siia!»

Heleene seisatas vastutahtmist ja küsis loiult:

«Mis on, mamma?»

Taas nutma puhkedes ütles tädi Clothilde:
«Tunnista üles ja räägi kõik nii, nagu see tõepoolest oli!»
Need ootamatud sõnad panid neiu võpatama. Ta muutus kahvatuks, tema jalad läksid nõrgaks, hakkasid värisema, ja ta istus toolile, mis seisis ukse kõrval. Ta tahtis midagi öelda, kõik maha salata, kuid ta keel ei kuulanud enam sõna. Viimaks kogeles ta vaevaliselt, pühkides käeseljaga üle higipisaratest märja otsaesise:
«Mamma ... ma ei saa aru ...»
Rosalie, kes oli seni vaikinud, hüüdis korraga otsekui unest ärgates, hilinemisega:
«Teil on üks tuttav arst ... üks tuttav arst ...! Kuulsid, Clothilde, härral on üks tuttav arst ... ja see korralraldab ... korraldab ... ja avitab ... avitab! Aga sel ajal sa ei tahtnud ... kui ma sulle nõu andsin ...! Ei tahtnud ...!»
Clothildet haaras jälle sügav õudus ja ta tegi näo, nagu poleks ta õe sõnu kuulnud. Ta ütles Heleenele, vaadates teda läbi silmi täitvate pisarate:
«Oh-h, mu laps, mu laps ... ära ometi enam midagi salga! Kõik on juba teada! Nüüd aga katsume, et me asja jälle heaks saame. Kas see kestab teil juba kaua? ...»
Heleene, kahvatu ja häbistatud, ütles vaikselt:
«Kogu ... suve.»
«Kogu suve?!» kordas kasuema hirmunult. «Ju-mal taevas — kogu suve! Oh-h, mu laps, mu laps, miks sa küll niiviisi tegid!»
Heleene, esimesest kohkumisest võitu saanud, muutus nüüd väga rahulikuks ja väga kangekaelseks. End sirgu ajades vastas ta pikkamisi:
«Sellepärast, mamma, et me teineteist armastame!»
«Aga kas siis sellepärast ... niiviisi võib!» ütles kasuema. Ja hüüdis korraga energiliselt pead raputades, kuigi kellelgi polnud kavatsust talle vastu vaielda: «Ära räägi midagi, ära räägi midagi! Ma ju kuulsin kõik, mis te öösi seal toas kõnelesite ... Ma olin ärkvel ja kuulsin kõik ... Ah, mu armas, armas laps, miks sa mulle ometi sellest sõnagi ei rääkinud!»
Heleene oli toas viibinud vaid paar minutit, kuid oli

selle lühikese aja jooksul nagu hoopis uueks inimeseks saanud. Ta meeled muutusid aina selgemaks ja kindlamaks; ta oli äkki nagu palju vanem kui alles hetk tagasi, — ta oli ju täiskasvanud, ja mitte kellelgi polnud õigust ta kallal nõnda tänitada! Ta ei kartnud enam kedagi, ta ei tundnud enam kellegi ees piinlikkust, tajus ainult kuidagi loomusunniliselt, et ta on valmis kaitsma oma õigusi ükskõik milliste ja kui vihaste rünnakute vastu. Tark ning tugev looduse enda jõud, mis oli teda kõigis senisteski raskustes lõpliku degenereerumise eest kaitsnud ja põhiliselt õigete tõdede teele juhtinud, pani pakatama ning võitlusvalmilt edasi tormama kogu ta virgunud enesetunde. Ja korraga ütles ta ägedalt, iga sõna alla kriipsutades, nagu oleks ta kõik viimse peensuseni läbi mõelnud:

«Miks ma sellest sulle ei rääkinud? Vaat sellepärast, et sa oleksid mu jälle halastamatult vangi pannud, nagu sa oled seda teinud kogu mu eluaja! Ütle mulle, mida sa oled mulle lubanud? Sa pole mulle lubanud mitte kui midagi! See oli mulle keelatud ja s e e oli mulle keelatud! Sinna et tohtinud ma minna ega s i n n a ei tohtinud ma minna! Sellega ei tohtinud ma läbi käia ega s e l l e g a ei tohtinud ma läbi käia! Sa lapsendasid mu, toitsid mind ja katsid — aitäh selle eest. Aga et te mind juba maastmadalast peale vägistanud olete... mind nagu kutsikat dresseerinud... sina ja Rosalie, — selle eest peaksin ma teid needma... Ja võib olla, et ma seda kord ka teen! Ma elan o m a elu! Ärge kippuge seda sorima... oma mustade kätega!» pöördus ta ootamatult proua Ingeborgi poole, kes oli teda pilkava muigega kuulanud.

Heleene paiskas need sõnad tädidele nii ootamatult näkku, et need mõneks ajaks otsekui uimaseks muutusid ja midagi lausuda ei mõistnud. Sülg kattis ta tukslevaid suunurki; ta silmaterad olid suured ja tumedad; ta käed värisesid hirmsast sisemisest ärritusest ja vihast nagu palavikuhaigel. Alles tükikese aja pärast suutis ta end jälle kätte võtta ja lõpetas juba palju rahulikumalt:

«Kelleks te olete mind harilikult pidanud? Elavaks nukuks, kelle kõige tähtsamaks kohustuseks oli teie soove arvestada, kaks korda nädalas klaveri ees istuda ja teie surra unustanud tuttavatele jõululookesi klimber-

dada. Mitte keegi, m i t t e keegi siin majas pole mõistnud, et ka minul on elu kehas! ja ... o m a unistused!»

End pikkamisi kogudes lausus Clothilde läbi nutu (tal oli äkki nii palju pisaraid, et need ei tahtnud ega tahtnud lõppeda!):

«Laps, oh laps, mis juttu sa seal ajad! Kuidas sa küll mind, kes ma olen sulle olnud vahest enamgi kui su lihane ema, niiviisi süüdistada võid? Kas sa siis ei taipa, et kõik need keelud ja õpetused olid just sinu enda kasu pärast. Sa olid ja oled veel praegugi nii-i rumaluke! Aga elu hammustab valusasti igaüht, kellel kaitsjat ei ole. Sind pidin ometi m i n a kaitsma!» lõpetas ta traagilise tooniga, ent sellele vaatamata tundusid ta sõnad täna arukaina ning asjalikena — nagu alati, oli ta erutudes unustanud isegi oma peenutseva kadakažargooni.

Rosalie hüüatas, lüües oma väikese kuiva rusikaga vastu lauda:

«Piitsaga... piitsaga tuleb ta välja ajada... siit majast! Piitsaga välja... piitsaga välja!»

Clothilde oigas, pea käte vahel:

«Oh, kuidas ma küll uskuda ei suuda, et sa mulle kogu aja sedasi südametult valetada võisid!»

«Sa ise sundisid mind valetama!» vastas Heleene kangekaelselt. Korraga taganes ta ukse poole. Rosalie oli püsti karanud, lähenes talle ja tahtis teda lüüa. Kuid põsele sihitud hoop riivas ainult juuksekahle, mis olid näole vajunud. Ja nagu sellest ebaõnnestumisest nördinud, kargas meeletult vihane vanapiiga kogu oma jõuga talle kallale, haaras ta käest kinni ning hakkas teda ähkides ja löötsutades peksma — vastu õlgu, näkku, kuhu ta iganes ulatas.

«Hoidke see loll kinni!» karjatas Clothilde meeleheitlikult. «Hoidke ta kinni, hoidke ta kinni!»

Proviisor Lutvei tõusis vilkalt, et Heleenele appi tõtata.

Kuid samal silmapilgul visati rõdu-uks suure hooga lahti ja lävele ilmus Aleksandri kühmus kogu, käed taskus, hall sonimüts hooletult kuklasse lükatud.

«Vaat sind oli siia veel tarvis, jah, na-pa-kas!» ütles proua Ingeborg tasakesi.

Aleksander ei vaadanud ema poolegi, nagu poleks ta selle sõnu üldse kuulnud. Ta taipas momentaalselt, milles asi seisab. Jalutu pisaratest märg nägu, ema närviliselt punetavad põsed, härra Lutvei asjalik tõsidus, kui see püüdis hasarti sattunud kurja vanapiigat tüdruku kallalt eemale kiskuda — kõik rääkis vägagi selget keelt, asjaolud olid talle mõistetavad seletamatagi. Ja seesama sitke, talupojalik jonn, mis oli äsja Heleenele suhu toonud trotsivalt-kangekaelsed sõnad, pani korraga keema temagi vere.

«Noh?» küsis ta otsustavalt silmi kissitades. «Mis siin siis lahti on?»

Proua Ingeborg vastas sapiselt:

«Pärid... veel! Ju meie härra Lutveiga nüüd su lollusi heaks katsume teha.»

«Minu lollusi?» venitas poeg, tehes näo, nagu ei suudaks ta ikka midagi taibata.

Rosalie, proviisorist tagasi voodi poole tõrjutud, karjus heleda kriiskava häälega:

«Laske mind, noh... laske mind! Ma pean teda õpetama... nagu ma kord ta liiderlikku ema õpetada tahtsin! Laske mind... noh... kuulge! Laske mind!»

Proua Ingeborg ütles jälle pojale — hästi valjusti, et ka teised seda kuulda võiksid:

«Pead siin jumal teab mihukesi vahekordi igasuguste kanaajudega plikakestega... Omal ammugi pruut Tartus... Noh, näed, supp ongi keema aetud, eks katsu seda nüüd neelata!»

«Mu pruut on siin,» ütles Aleksander pisut pateetiliselt, pannes käe ümber Heleene piha.

«Ahah, kas sa kuule ikka! Muidugi! Muidugi!» hüüdis Ingeborg pilkavalt. «Nojah, eks siis ole muidugi arusaadav, miks need kaks sind selle tüdrukuga abielluma sunnivad! Vaata, kui kaugele sa meid kõiki oma naljatlemisega oled ajanud.»

Aleksander ütles pikkamisi, ikka väljakutsuvalt naeratades:

«Sunnivad mind abielluma? Aga paike, memmeke, — mida siin enam sundida? Ma ju abiellungi varsti.»

«Abiellud? Kellega?» hüüdis Ingeborg, unustades kohe oma peenelt-pilkava tooni, ja kargas erutatult püsti.

Poeg vastas lühidalt, veidi järsult:
«Heleenega!»
Jälle tekkis tuppa pahaendeline vaikus. Keegi ei osanud midagi öelda. Clothilde näole ilmus südamlik naerujume, Rosalie värises kogu kehast, *«mon ami»* vahetas oma *«ma chère*'iga» kiire pilgu. Heleene nuuksus tasakesi, toetades pead vastu armsama õlga. Ja alles hulga aja pärast suutis proua Ingeborg lausuda:
«Mõtle ikka, laps, mis sa räägid!»
«Laps on seda juba ammu mõelnud,» vastas poeg naerdes.
Ema katsus teda hirmutada. Ta ütles kortsus kulmul:
«Kindlasti leidub peale minu teatud isikuid, kellel selle kohta midagi rääkida on. Ma ei soovitaks sul isa . . . nõnda ära pahandada.»
«Isa? Sa tahtsid vist öelda — kasuisa?» pilkas Aleksander mürgiselt.
«Mon ami» köhatas kohmetult ja tõmbus häbelikult kössi. Vihast punetav proua Ingeborg tõusis otsustavalt püsti. Noored seisid kõrvuti, külg vastu külge, ja olid teineteise käest kinni võtnud. Neist tippival sammul möödudes ja poega oma hõljuva kleidiga peaaegu riivates pigistas Ingeborg vihaselt läbi hammaste:
«Olgu! Veel tänapäev telegrafeerin ma su isale. Ju me näeme, mis juttu ta sulle ajab, kui ta siia tuleb ja kõigest sellest lähemalt kuulda saab!» Siis pöördus ta veel kord toa poole ning hüüdis käskiva tooniga, kedagi häbenemata: *«Mon ami*, lähme. Meil pole siin nähtavasti enam midagi teha.»
Ta ruttas kiiresti minema, proviisor ikka piinlikkuse pärast küüru tõmbunult ta kannul.
Ja Aleksander lausus pikkamisi, suu ümber vaevaltmärgatav võiduröõmunaeratus:
«Eks me näeme, jah. Mina isiklikult olen igatahes kindel, et ta meile oma eestkostjalikku õnnistust ei keela . . . kui härra Lutvei meile seda tõesti ei peaks andma.»
Kuna Clothilde teda õnneliku naeratusega kutsus, pistis ta käe hellalt Heleene kaenla alla. Ja nad lähenesid käsikäes ratastoolile.
«Noh, mu kallid lapsed, kas ma korraldasin teie asja

halvasti?» küsis kasuema Heleenele pisarsilmil otsa vaadates. Ta oli juba päris kindel, et kõik, mis siin täna toimus, toimus vaid tema heatahtliku käe juhtimisel.

Heleene vahetas armsamaga naeratava pilgu.

«Jah, mamma, sa tegid seda hästi ja me täname sind südamest,» ütles ta õnnelikult.

PROUA INGEBORG OTSIB ABI. *MON AMI*'D LÜÜAKSE VASTU SÄÄRI

Kogu see pealesunnitud lahendus tuli niivõrd ootamatult ja äkki, et ükski osalistest ei suutnud vajalikku elutarkust säilitada. Ja nõnda tuli välja, et peale vaese jalutu polnud keegi õnnelik. Heleenet vaevas arusaamatu hingepiin. Äsja kasuema toas tekkinud energialaeng lahkus, selle asemele tekkis nagu mingi pohmelus. Talle näis, nagu oleks ta korda saatnud lubamatu teo, mida enam ei saa olematuks muuta. Ja kõige imelikum oli ta meeleolus just see, et ta ei tundnud põrmugi häbi oma kestva intiimühenduse üle mehega, pigem küll aga selle üle, et ta selle mehega juba varsti abielluma peab. Kuid sügavas hinges rõõmustas ta siiski, — tähendas see kõik ju tema ilusate tulevikuunistuste peatset täitumist.

Vaatamata armsama veenvatele lohutussõnadele tundis ta end proua Lingi ees siiski süüdlasena. Kui viimane mööda treppi alla tuli, püüdis ta selle teelt kõrvale hoiduda; paaril korral vallutas teda vastupandamatu hüsteeriahoog ja ta pidi end oma tuppa lukustama, et

südant segamatult välja nutta. Aga juba sama päeva õhtul läks ta Aleksandriga jalutama, kuigi proua Link ütles talle sel puhul — temaga väraval vastamisi sattudes,— nii mõnegi sõna, mis teda sügavalt haavas.

Noor elumees, kes uskus seni kindlasti, et too salavahekord laheneb kord mugava eimillegagi, tegi abiellumisotsuse pakilisusega, mis näis talle juba vaevalt tund aega hiljem päris tavalise kergemeelsusena. Tollele sammule, mille astumisest ta oleks teistsugustes oludes kogu oma kaine ning külma aruga katsunud eemale hoiduda, oli teda tõuganud pidev viha nii ema kui *«mon ami»* vastu. See viha tekkis tas juba ligi paarkümmend aastat tagasi, esimeste hämarate tähelepanekute ajal, mis ta väike lapseaju nende patust sõprust nähes tegi. Aja jooksul oli see tunne veelgi teravnenud ning sügavaks, varjatud vihkamiseks tihenenud. Pealtnäha oli see nagu mingi pool-apaatiline, vaevalt märgatav opositsioonivaim, imelik tahe ema soovidele risti vastupidi talitada, teda igal sammul ärritada. Ja kui ta kõige kriitilisemal silmapilgul tuppa tõtates ütles: «Ma abiellun Heleenega», siis tegi ta seda rohkem tolle ühekülgse vihkamise kui oma tõeliste tunnete sunnil.

Sel õhtul jalutasid nad jälle ligi kesköönì. Nüüd oli neil paljudest asjadest rääkida, lugematute küsimuste üle mõtteid vahetada. Heleene, hingeni liigutatud, hoidis hellalt mehe käsivart, Aleksander oli aga rõõmus nagu noor riiuhimuline kukk, tuletades ikka uuesti ning uuesti meelde sõnu, mis ta oli emale ja selle sõbrale näkku paisanud. Viimaks, kui nad olid kõik juba mitu korda läbi arutanud ja väsima hakkasid, istusid nad kuhugi pingile, mida varjas mööda teid jalutajate silmist tihe põõsastik.

«Jumal küll, kui õnnelik ma praegu olen,» ütles Heleene tasakesi. «Aga süda valutab siiski. Su ema on meie abielu vastu ja jääb selle vastaseks ka edaspidi. Ta ei salli mind! Jah, jah, ma tean, ta ei salli mind.»

Aleksander ütles käsi hõõrudes:

«Ja on sul ta sallimist nii väga vaja?»

«On! Muidugi on!» hüüdis Heleene. «Sest mismoodi me siis edaspidi ühes ja samas majas elama peame, kui me teineteisega läbi ei saa?»

«Kellel kitsas on, küll see ruumi teeb,» naeris Aleksander ning lõi hooletult käega.

Heleene arvas kaheldes:

«Ja võimalik, et su isagi minuga ei . . . lepi?»

«Ei tähendaks seegi midagi. Aga — õieti ütelda — oma taadi suhtes olen ma isiklikult sootuks vastupidisel arvamisel,» vastas mees.

Nad olid täna teineteise vastu leebemad ja kirglikumad kui kunagi seni. Teadmine, et neil pole võib-olla vähematki lootust kodus kokku saada, sundis neid jälle mõtlema ärklikorterile, mille eest oli ette makstud kogu suve üür. Aleksander, kallistades Heleenet tugevasti-tugevasti, ütles vaikselt:

«Me võiksime sinna . . . pooleks tunniks . . . sisse astuda . . .»

«Eks lähme siis,» sosistas Heleene, kes mõtles sama mõtet — ta tundis end nüüd täisõigusliku noore naisena ja kõige varjatumadki naiseihad näisid talle lubatud olevat.

Nad jäid oma pesakesse kauaks — kuni suure hommikuni. Tüdrukule tundus, nagu oleks see nende esimene tõeline abieluöö. Kui nad tõusta otsustasid, uinus Heleene korraga rahulikult, mõtlemata kordagi sellele, mida võivad neist küll arvata tädid ja proua Link.

Aleksander, tundes tema sihvaka keha aeglast lõtvumist, naeratas sõbralikult-laisalt ning kattis ta paljad õlad õhukese vaibaga. Ajaviiteks kuulates magava armsama korrapärast hingamiskahinat süütas ta ettevaatlikult piibu ja vajus mõttesse. Ta nägi akende eredaid nelinurki vastasseinal, sinakate suitsupilvede aeglast tõusmist läbi säravate päikesekiirte üles lae poole, voodi kohal rippuvat suurt tumedat pühapilti — Madonnat imeva lapsega. Kuulsa Naatsareti vallasema pilt oli kaval ja oleks nagu midagi öelda tahtnud. Ja samal ajal, kui ta endagi silmad väsimusest ja monotoonsest tänavakärast üha raskemaks muutusid, hakkas ta äkki kujutlema võimalust, et tõepoolest mingi saatuslik ja paratamatu jõud võiks teda Heleenest lahutada, nende edaspidised kokkusaamised lõpetada, nõnda nagu ta oli seda alles mõni päev tagasi loomulikuks pidanud. Ning imelik, — mida selgemini ta seda kõike kujutles, seda võimatumaks

see ta meelest muutus: talle tundus äkki, nagu ühendaks teda selle noore, kirgliku ja värske kehaga nägematu side, mille vägivaldne katkestamine võiks maksta nende mõlema elu. — Oli pööraselt valus mõelda, et ta ei saaks enam suudelda seda lopsakat suud; et ta ei saaks enam hellitada neid kõvu, naiselikult suuri rindu; et ta ei saaks enam kallistada seda nõtket pihta, tunda enda läheduses neid lihaserikkaid käsi ning jalgu. Vapustavad elamused, mida oli talle viimasel ajal pakkunud see puhkev naine, olid teda saatuslikult sidunud. Jah, see oli nõnda — kuigi ta ei tundnud Heleene vastu midagi säärast, mida ta oleks halvustavalt võinud nimetada poisikeselikuks armastuseks, poleks ta siiski suutnud temast sellise kerguse ja üleoleva naeratusega loobuda, nagu ta oli loobunud juba mõnestki sõbratarist. Ning värisedes magusast ärevusest mõtles ta korraga kuuldavalt:

«Kindlasti abiellun ma temaga! Jah... abiellun! Juba lähemal ajal abiellun ma temaga kind-las-ti!»

Nad jõudsid tagasi koju alles pärast hommikusööki. Keegi ei lausunud neile sõnakestki, kuid polnud ka kahtlust, et neid oli oodatud. Tädi Rosalie istus kössivajununa ja süngena oma käsitöö kohal, proua Link käis sisse ja välja uhkelt kuklasseheidetud peaga, Clothilde ohkas sagedasti, viril süüdlasenaeratus ümber suu. Aleksander ja Heleenegi rääkisid sosinal. Ja kui lõuna paiku härra Lutvei sihvakas kogu läbi hooviväravа nähtavale ilmus ning lehtlale lähenes, nähti tollegi olekus peituvat veidrat tagasihoidlikkust ning asjalikkust, mis ei sobinud kuidagi ta üsna hästi näideldud peene härrasmehelikkusega.

«Kas te vahest teate, armuline preili, kus härra Link on?» küsis ta liigse viisakusega ja võttis lumivalge õlgkübara peast.

Aleksander, kes oli tõmbunud väänkasvude varju, hüüdis sealt pilkavalt:

«Ja te soovite, *mon ami?*»

«Kas ma võin teiega ehk paar sõna segamatult juttu vesta?» ütles proviisor, püüdes endale heidetud mõrudat pilkepilli täna alla neelata.

«Palun, *mon ami,* palun! Laske aga kuuldavale!» vastas Aleksander, kuid ei mõelnudki tõusta.

Proviisor punastas, pühkis higi ja lausus vähese vaikimise järel:

«See oleks midagi, mis puudutab ainult meid kahte.»

Aleksander küsis, ikka pilget varjamata:

«Väljakutse auasjade lahendamiseks?»

«Ei,» vastas härra Lutvei rahulikult. «Kahe tõsise mehe jutuajamine.»

«Oo? Olen teie teenistuses, *mon ami!*» kummardas Aleksander naerdes.

Kui ta arvas, et on proviisorile juba küllalt solvamisi öelnud, tõusis ta viimaks ja astus selle ees majja. Ta tulevat kohe tagasi, tal kuluvat *mon ami*'ga asjade klaarimiseks ainult paar minutit, ütles ta Heleenele. Ja jõudnud üles ärklituppa, lausus ta jõhkralt, kärme pealiigutusega vabale toolile osutades:

«Noh, istu . . . sa *m-mon ami*, sa al-fons! Kui ma ei eksi, saatis sind siia mu ema, sinu ülalpidaja?»

Proviisor Lutvei ütles pikkamisi, tundes end nüüd tõesti väga alandatuna:

«Sa ei eksi, mu laps . . . Sa ise vist ei aimagi, kui palju valu ja kannatusi sa sellele inimesele oma kergemeelsete buršiviguritega valmistad . . . Mu sõber — ma ütlen sulle nagu mees mehele: jäta juba kord naljad!»

«Mis ajast peale oled sa oma armukeseõigusi isaõigustega segama hakanud, *m-mon ami?*» küsis Aleksander läbi hammaste, püüdis rahu säilitada, kuid lausa kees vihast. Ning lähendanud oma vaevaga tagasihoitud tõmblusest virilduva suu üsna majasõbra näole, lisas ta tigedalt: «Hea, et te tulite, *mon ami!* Ka minul on teile midagi ütelda. Kõigepealt seda, et te jätaksite igasugused katsed end minu isiklikkudesse asjadesse segada, ja teiseks ka seda, et enamus meie perekonnast näeks meelsasti teie lõplikku eemalejäämist. Kas te mõistate mind, *mon ami?*»

«Eemalejäämist — kust?» küsis Lutvei ja neelatas nii tugevasti, et ta suur kõrisõlm kuuldava jonksatuse tegi.

«Meie majast, loomulikult,» ütles Aleksander. «Kui see teile vahest natuke raske näib olevat, siis mõtelge vaikuses ja endassesüvenemises oma luude-kontide peale. Sest ma arvan, et te tunnete juba ammu minu meetodeid! Kui ei, siis võin ma väga hästi ka vaevaks võtta ja teid nen-

dega tutvustada. Minu juhtlause teietaoliste kohta on, kui see teid just huvitab: hopp!»

Ta oli rääkimise ajal tõusnud, ukse avanud ja seisis sirgena selle kõrval, varnast võetud jalutuskepp käes. Ta tõmmu ning lai nägu oli ähvardavalt kokku tõmbunud, kulmud ühinesid tugeva nina kohal, jäme lühike kael kattus pikkamisi paisuvate veresoontega. Kogu ta suur keha oli valmis teisele kallale kargama, kui see ainult vastuhakkamisele mõtleks. Ja kergelt, nagu oleks ta käte vahel tühine sulekott, haaras ta proviisori ümbert kinni, tõstis selle vähemagi vaevata koridori, lõi teda äkki jalutuskepiga valusalt vastu sääri ja ütles siis naerdes:

«Te ju mõistate seda keelt, *mon ami*, kas pole? Näete, niisugune on mu meetod. Ja tunnistage, *mon ami*, teie luudele-liikmetele ei tule see just kuigi suureks kasuks, sest täna toimus ainult näitlik demonstratsioon... hahahaa!»

Apteeker ütles hingeldades, pühkides taskurätiga üle palja pealae:

«Te kahetsete seda, poisike... pange tähele! Te lubate endale üldse liiga palju, te... te... nolk!»

«Oo, minu teine isa!» ütles Aleksander pikkamisi ja jõhkralt ning läheneb talle jälle keppi kõigutades.

Härra Lutvei taandus kartlikult. Ta hüüdis:

«Ma ütlen teie emale, mihuke metsaline te olete!»

Aleksander naeris nüüd peaaegu möirates.

«Ah ütlete? Oo, *mon ami*, ärge tehke seda. Ta küsib minult ja ma pean siis kõnelema ka neist paarist nähvist vastu teie auväärseid sääri. Hahahaa! Teate, *mon ami*, te olete kas vähe põrunud või tõepoolest... armunud!» Ja kuna häbistatud proviisor pikkade sammudega majast välja tormas ja varsti ka aiast lahkus, läks ta naerdes tagasi välja, kus Heleene teda ootas.

Samal õhtul, kui nad jälle nagu tavaliselt jalutamisele valmistusid, tuli Aleksandrile korraga mingi mõte, mis ta kestvalt oma võimusesse võttis. Minnes mööda kitsast jalgrada supelpargi poole ja vaadates kõõrdi enda ees sammuva Heleene vanamoelist rõivastust, lausus ta ühegi sissejuhatuseta:

«Tead sa, me peame su isa tulekuks ka vähe elavamalt riidesse panema. Ei kõlba ju äiapapa ette astuda säärase nunnana!»

«Arvad sa?» küsis Heleene ja puhkes rõõmsalt naerma.

Aleksander noogutas:

«Jah, seal pole midagi arvata, seda tuleb teha. Nii ei käi ju enam ükski ristiinimene. Sääraseid kleite ja pluusisid võib näha ainult muuseumis, sinu ja su tädide ümber ning su kapis. Nüüdne aeg nõuab midagi hoopis elurõõmsamat kui need pikad, maani ulatuvad voldid, mille all sa kindlasti kord veel nagu küünal sulama hakkad!»

«Aga tädid?» hüüdis Heleene heatujuliselt.

«On siis tädidel su kohta veel midagi ütlemist!» arvas Aleksander.

Juba varakult, vaevalt kui kauplused avati, läksid nad linna. Heleenet, kes võis esimest korda elus ise oma tahtmise järgi riiet valida, valdas tõeline ärevus. Ta oli kohmetu, punastas plikakesena ega julgenud kuidagi poeuksest sisse astuda, tundes korraga häbi oma kadakliku välimuse pärast. Kuid Aleksander julgustas teda naerdes. Ja nad arutasid ning kaalusid kaua iga nähatoodud riidesordi juures, kuni nad viimaks leidsidki sobiva.

Siis pöördusid nad ülirõõmsatena ja edevatena tagasi koju, käed täis pakke ja pakikesi, mis sisaldasid igasuguseid vähemaid ehteasju, ilma milleta polnud noore südametemurdja arvates täiuslik ükski moodne naine. Ja olles oma esimese ühise ettevõtte tagajärgedega täiesti rahul, lobisesid nad tasakesi õmbleja kataloogides nähtud moodide üle, laites ühtesid ja kiites teisi.

Järgmisel hommikul, kui Aleksander veel voodis pikutas, lahtine raamat hooletult kõrval, koputati tugevasti uksele. Teades, et ema oli juba pool tundi tagasi välja läinud, hüüdis ta põrinal:

«Sisse!»

See oli kirjakandja, kes päris ta nime ja ulatas talle telegrammi. Samal hetkel astus proua Ingeborg tuppa ja küsis uudishimu varjamata:

«Vabandage, mis te siia tõite?»

Ametnik vastas tervitades:
«Telegrammi noorhärrale, proua.»
«Telegrammi?» ütles proua Ingeborg ja läheneb voodile, mille veerel Aleksander istus. «Kellelt see on?»
Poeg kostis sõbralikult:
«Isalt, *ma chère.*»
«Isalt?» venitas proua Ingeborg ja punastas korraga viha pärast. *Ma chère*'iks nimetas teda seni ikka ainult ta armuke. Ja nagu selle solvamise eest tasuda püüdes lisas ta äkki ägedalt: «Kuuled sa, see on sinust häbematus, teha omaks minu nimele tulnud saadetised!»
Kuid poeg vastas nüüdki täiesti rahulikult, näidates talle aadressi:
«Palun väga, *ma chère.* Tõepoolest ma ei tea, mis ajast peale sa ennast Aleksandriks oled nimetama hakanud. Minu nimi, vabanda lahkesti, *ma chère,* pole ju ometi Ingeborg.» Ta laskis pilgul kiiresti üle ridade libiseda.
Kui ta lugemise lõpetas, küsis ema:
«Mis ta seal teatab?»
«Mitte midagi erilist,» vastas Aleksander. «Teatab ainult, et Tartus olevat praegu üle kahekümne kraadi kuumust. Ja peale selle küsib ta, millise sigadusega ma siis jälle hakkama olen saanud, et sina, *ma chère,* ja *mon ami* mu peale kaebama peavad. See on kõik.»
Proua Link hüüdis jalgu trampides:
«Jäta! Jä-ta niisugune toon oma lihase ema vastu! Juba eile oled sa härra Lutveile toorusi ütelnud, mis pole põrmugi haritud inimese kohased!»
«Niisiis kaebas ta juba sulle, see meie perekonna ülalpeetav lisaliige?» küsis Aleksander hooletult.
«Kaebas? See pole mingi kaebamine!» hüüdis proua Ingeborg. «M i n a nimetan seda tähelepanu juhtimiseks sinu sigadustele, milleks peab su ulakusi isagi. Nii oleks teinud kindlasti ka iga teine härra Lutvei asemel...» lisas ta hästi rahuliku tooniga.
Selle asemel, et midagi vastata, hakkas poeg laisalt rõivastuma. Alles hulga aja pärast ütles ta:
«Hea, ma jätan su haritud inimese edaspidi rahule... igavesest ajast igavesti. Aga muidugi ainult sel juhul, kui ta mulle ette ei puutu. Üldse, *ma chère,* ma soovitan sulle oma *mon ami*'le ütelda, et ta iialgi enam oma nina

minu asjadesse ei topiks. Vastasel korral...» Ta katkestas lause ja vilistas hooletult, valades pesukaussi vett. Siis lõpetas ta nii jõhkralt, kui ta seda iganes suutis: «Vastasel korral murran ma tal kõik kondid.»

Kui ema kärarikkalt ahastades toast välja jooksis, võttis poeg taskust äsjasaadud telegrammi ja luges selle veel kord tähelepanelikult läbi. Veidi hiljem läks ta aeda, et kohata seal Heleenet.

Möödus kaks päeva. Meeleolu püsis endistviisi väga pingelisena. Ei lausutud üksteisele ikka ainustki sõna, kuid ometi teadsid kõik, et varem või hiljem peab midagi juhtuma. Proua Link näitas end majas ainult harva, veetes enama jao ajast mererannas, kuhu ta läks ühes oma erutatud ning hirmunud armukesega vahel juba enne hommikusööki; Clothilde ootas kannatlikult ja rõõmsalt; Rosalie vaikis vihaselt. Ainult noored näitasid oma muretut meeleolu, mis tundus aga samuti tehtuna. Kuna kõik endamisi uskusid, et kogu see elektriseeritud õhkkond härra Lingi siiajõudmisega kindlasti laheneb, oodati teda pikisilmi.

Kolmanda päeva hommikul, lükates enda ees vigase vana daami ratastooli, ütles Aleksander Heleenele:

«Loodetavasti mäletad sa veel, mis meil täna teha on?»

«Mä-le-tan,» vastas tüdruk kergelt punastades.

Mees lisas tasakesi, ise kavalalt silma pilgutades:

«Kõik vajaliku võtame ligi, et sa... seal ümber riietuksid. Sa ju mõistad mind, eks ole?»

Heleene, kes arvas tegemist olevat vaid armastatu juhusliku tujuga, ütles noogutades:

«Mõistan, mõistan küll.»

Õmbleja oli lubanud töö lõpetada kella kaheksaks. Kuid nad lahkusid kodunt vähemalt pool tundi varem, — nii üks kui teine ei suutnud enam kauem oodata. Rebides suurt kellasanga, mille all rippus soliidne vasksilt, ütles Aleksander:

«Täna sõidab Aleksander Vanem siia!»

«Aleksander Vanem?» kordas Heleene ja kohkus korraga. «Sinu isa?»

«Jah,» vastas Aleksander naerdes. «Kuid ma ei rääkinud teistele sõnagi. Ta telegrafeeris mulle mõni päev

tagasi. Me läheme talle jaama vastu ja seame asja juba varakult joonde. Hahahaa, see on vast nali, mille üle taat naerda saab! Sest sa pead teadma: ta annaks nii mõnegi päeva oma elust, kui saaks ainult ninaprilli mängida... neile kahele.»

ALEKSANDER VANEM JÕUAB PÄRALE

Mõni minut hiljem rõivastus Heleene oma kolmanda korra ärklikorteris Aleksandri abiga tuliuude, talle endale lausa karjuvalt lühikesena näivasse helehalli sportseelikusse ning vaevalt üle õlanukkide ulatuvate käistega valgesse pluusi. Keerutades end pealtnäha lõbusana peegli ees, ta otse värises sisemisest ärevusest. Ta tundis instinktiivselt, et tänane päev kujuneb otsustavaks kogu tema edaspidise elu jaoks. Suudab ta Aleksandri isale meeldida? On see nõus nende abieluga, millele proua Link rinnu vastu seisab? Kuidas ta küll julgeb vaadata silma tollele tundmatule mehele, kellest keegi ei taha miskipärast pikemalt kõnelda ja keda omavahel muiates nimetatakse Aleksander Vanemaks (suure *v*-ga!). Need ja palju teisi samalaadilisi küsimusi läbisid ta valutavat pead. Ja ainult armsama muretu, peaaegu lõbus tuju mõjus tasse pisut julgustavalt, nõnda, et ta sai pikkamisi tagasi vähemalt osagi oma kaotatud meelekindlusest.

Vaevalt jõudis ta ehtimisega lõpule, kui Aleksander ütles, et nad peavad kohe minema hakkama, — iga silmapilk olevat rong saabumas. Minna polnud kuigi kau-

gele, nad jõudsid täpselt kohale: juba kuulduski kaugusest raudsete rataste tasast ja korrapärast mürinat, mida aeg-ajalt katkestas läbilõikav vile.

Reisijaid oli vähe: vagunitest väljus ainult kümmekond inimest, pakid käes. Heleene seisis kohmetult seina ääres, Aleksander käis kärsitult edasi-tagasi, et oodatavat mitte mööda lasta. Ja siis äkki nägi tüdruk teda lähemale rühkivat kellegi lühikesekasvulise käbeda vanamehe seltsis, kelle ta naljatades peaaegu tema sülle tõukas, ise hüüdes:

«Noh, palun tutvuge siis nagu kord ja kohus! Siin mu armuline isa Aleksander Vanem ja siin minu tulevane naine Heleene. Ma loodan, et te juba varsti sõpradeks saate.»

«Muidugi, muidugi,» ütles kohtupristav Link ootamatu lahkusega ja pigistas südamlikult Heleene külma kätt. «Aga miks siis mitte ka sõpradeks? Mis sa ütlesid, Aleksander Noorem?! Sinu tulevane naine? Hee? Tähendab, sellepärast mind siis siia kutsutigi?» Ja Aleksander Vanem tõstis üles ebaloomulikult pika luise sõrme ning hakkas korraga kihinal naerma, otsekui oleks ta just praegu midagi üles mõistatanud, millestki aru saanud.

«Nimelt, nimelt sellepärast,» noogutas poeg samuti naerdes.

Lõbus vanahärra küsis:

«Pulma, tähendab?»

«Ei,» vastas poeg. «Vastuoksa. Sina pead olema siin see nõndanimetatud kalju, mille otsa meie pulmalaev oma põhja puruks jookseb.»

«Noo-o? Kuidas sellest tuleb aru saada? Seleta!»

«Seletada on siin üpris vähe. Sind kutsuti siia selleks, et sa mu soovidele ja plaanidele oma isa-veto peale vajutaksid. Nad ise ei saanud sellega hästi toime, need ... *ma chère* ja *mon ami*.»

Vanahärra naeris jälle kogu oma kõhetu kehaga. Naise aastakümnete-vanune truudusetus oli tema suhtes juba ammu oma mürgise okka kaotanud. Kord oli ta selle pärast koledaid tantalusepiinu kannatanud, nüüd aga vaatas sellele nagu asjaolule, mis ei puuduta põrmugi teda ja ta isiklikku elu. Kui ta poleks nii väga kartnud seltskondlikku skandaali, oleks ta end sellest kergemeel-

sest olevusest, kellega ta oli kokku juhtunud otsekui mingi saatuse naljatuju tõttu, juba ammu lahutada lasknud. Ja nüüd rõõmustas ta alati nagu laps, kui tal õnnestus mängida neile kahele ükskõik millist viperust.

«Aga kuhu nad siis täna jäävad, miks neid siin näha pole?» küsis vanahärra, olles enda põhjalikult tühjaks naernud.

«Ma jätsin nad meelega eemale,» ütles Aleksander.

«Jätsid eemale!» hüüdis vanahärra ja naeris kohe veel kord. «Aga k u h u sa nad siis panid?»

«Ma vaikisin su siiasõidupäevast nagu haud,» seletas poeg ja küsis nagu endataoliselt: «Mis sa arvad, Aleksander Vanem, kui me selle peale ühed tublid õlled teeme? Igatahes on juba tuntud tõde, et mõttedki sooja peaga paremini töötavad, rääkimata veel vastastikusest arusaamisest.»

«Tehtud!» hüüdis kohtupristav Link ja vadis kohe oma lühikestel jalgadel puhvetiruumi poole.

Silmapilk hiljem istusid nad juba lauas, kõik kolm. Imelik, pisut piinlik tunne valdas korraga Heleene hinge, vaadates neid kaht liialdatud sõbralikkusega vestlevat meest, kes nagu polnudki isa ja poeg, — nende toon tundus veidrusena, see, kuidas nad proua Ingeborgi ning *mon ami* kulul kahemõttelist nalja heitsid, tundus ebasündsana, kui mitte küüniliselt nilbena. Ent mõlemad Aleksandrid näisid teineteist täielikult mõistvat, ja käbeda vanahärra pilk oli kuidagi eriliselt soe ning sõbralik. Kui ta aeg-ajalt kooki või limonaadi pakkus, tundis Heleene otse füüsiliselt oma näol ta pilgu pehmust. Siis pöörduti lõbusalt lobisedes kodu poole, kuhu jõuti juba varsti.

Heledad, moodsa lõikega rõivad olid Heleenest hoopis teise inimese teinud. Kogu ta sihvakus, sitkus ja painduvus tungisid nüüd säärase jõuga esile, et mees kuidagi ei suutnud talt pilku pöörata. Isegi tädi Clothilde sattus vaimustusse, plaksutas teatraalselt käsi ja kiitis jälle ning jälle endale märkamata saksakeelseid hüüatusi tarvitades:

«Oo, wie schön! Kui tore sa nüüd küll oled! Oo, mein Gott, kui tore! Ainult veidi lühikese on nad selle ilusa

seeliku teinud, mein liebes Kind. Lii-ga lühikese... isegi põlved välguvad, kui sa astud!»
Aga sügavamas südamepõhjas jäi ta kõigega täiesti rahule. Sest hoolimata kõrgest vanusest ja hädisest tervisest oli ta praegugi veel edev ja armastas end ehtida.
Proua Link oli üllatatud ja ühtlasi ka haavunud. Asjaolu, et mees oli tast vaikides mööda läinud, teatades enda tulekust ainult Aleksandrile, ei mahtunud kõigele vaatamata ta hinge. Kuna ta aga tahtis teda maksku mis maksab oma nõusse saada, teeskles ta sõbralikkust, mis pani kahjurõõmsalt naeratama isegi kõrvaltoast piiluva Heleene.
«Ah sind küll, kui-das sa mind jälle üllatasid!» hüüdis ta mehele naljatoonil ja lõi teda vallatades käele. «Ja alati tabad sa märki... Kind-las-ti oleks mu rõõm poole väiksem olnud, kui ma sind oleksin jaamas ootama pidanud! Pealegi... selle kuumusega!»
«Olen õnnelik! Olen õnnelik!» vastas mees sügavaid kummardusi tehes ja nobedasti kandu kõpsutades.
Proua Ingeborg usutles ettevaatlikult:
«Aga Aleksander Noorem vist teadis su sõidust?»
«Teadis, teadis!» vastas kohtupristav. «Tema on ju sinust ja meie kallist *mon amist* palju tugevam, tema kuumust ei karda. Nad ootasid mind niisuguste nägudega, nagu poleks neil... noh... isegi mitte soe! Hahahaa!»
Proua Ingeborg küsis kulmu kortsutades:
«Kas ta polnud seal siis üksi, seal jaamas?»
«Oo, ei! Ei!» vastas mees. «Ta tulevane naine oli temaga kaasas.»
Nähes nüüd, et poeg on kavaluse tarvitusele võtnud, otsustas vihane emand mängida lahtiste kaartidega. Ta krimpsutas halvustavalt nina ning ütles vähemagi sissejuhatuseta:
«Siis sa juba tead, milles asi seisab? Hea. Väga hea. Me peame sellele jandile kindlasti kiire lõpu tegema!»
Kohtupristav Link astus kähku üle toa, avas eeskojaukse ja hüüdis alla:
«Aleksander Noorem!»
Naine muutus jälle näost punaseks ja palus:
«Ära kutsu, ära kutsu! Arutame parem juba kahe-

kesi... või õigemini... kolmekesi,» lisas ta kohe, kuna samal hetkel teatas aiavärava avamine ning uuesti sulgemine härra Lutvei tulekust, kellega ühes ta oli kavatsenud pikemat õhtust jalutuskäiku. Ja et selle küllatulekut põhjendada, seletas ta kähku: «Ma palusin ka proviisori siia... Temalgi on selles suhtes lahtine mõistus ja selge pilk.»

«Kellel? Ah sellel... *mon ami*'l?» küsis vanahärra ja tegi, nagu rõõmustaks teda apteekri silmapiirile ilmumine väga. «No tere, tere, armas sõber!» hüüdis ta, raputas tugevasti majasõbra pehmet kätt, naeris ootamatult kõrge häälega ja läks oma veiderdustega nüüd üle igasuguse sündsusepiiri. «Näed sa, mis tähendab võõrasse magamistuppa tungida... ilma mehe teadmata! H-hehehhee! Mõtlesin, et vaatan korraks su armsa abikaasa järele ringi, sina aga tuled kohe peale ja tabad mind nõndaöelda otse tukast! Aa, sealt see poiss tulebki! Kuuled sa, Aleksander Noorem, avita vähe tagant mu vana mälu... Kuidas see õigusteaduslik oskussõna nüüd oligi, millega märgitakse lühidalt kurjategija tabamist kuriteo kordasaatmisel? Ahaa, tuli meelde... *in flagranti*? Oli vist nii, mis? Oli, Aleksander Noorem?» Kuid vastust ootamata katkestas ta korraga oma parodeeriva kõnevoolu, tõstis nagu midagi meelde tuletades käe otsaesisele ja puhkes naerma. «Õige, õige!» hüüdis ta. «Vabandage mind, mu armsad. Mees, see olen ju mina, aga mitte sina, kallis sõber, eks ole, sina oled ju ainult *mon ami!* H-hee! Ja tähendab — tabada üht meist *in flagranti* oleks võimalik ainult nii, et ma sinu kuidagi pihku saaksin, vanapoiss, h-hee! Aga see on ainult nali, vabandan veel kord. Kui ma ei eksi, kutsuti mind siia selleks, et...?»

Poeg naeris ja ütles:

«Kõnelesin sulle juba jaamas — ei millekski muuks kui selleks, et sa mängiksid siin veealuse kivi tänuväärt osa, mille vastu peab paratamatult purunema minu abiellumislaev.»

Proua Ingeborg ei suutnud enam teeselda, ta ütles korraga viha pärast virilduva suuga:

«Palun, jätke juba kord oma naljatamised! Asi pole sugugi nii tähtsuseta, nagu see teile paistab. Kujuta

ainult ette, mu armas, mis siis küll juhtuda võib, kui Aleksander oma tahtmise saab!»

Selle asemel et neile siiralt ahastavatele sõnadele tähelepanu pöörata, hüüdis kohtupristav Link suure hooga, rebides poega varrukast:

«Aleksander Noorem, Aleksander Noorem, kas ma sulle juba ütlesin, et mul õnnestus ühelt tuttavalt kaptenilt ehtsaid välismaa sigareid ja paberosse saada? Tahad proovida?»

«Tema kui kandidaat sinu enda praegusele kohale peab kind-las-ti abielluma kellegi omaväärilise, heast seltskonnast preiliga!» ütles Ingeborg hästi valjusti, et solvata Heleenet, keda ta oli näinud aeda minevat.

«Need on täiesti ehtsad tubakasordid, mitte mingisugused kahtlased segud!» hüüdis kohtupristav pateetiliselt.

Proua Ingeborg rääkis kogeldes ja peaaegu nutuselt:

«Ma palun sind, kuula mind ometi, Aleks, kuu-u-la mind ometi!»

Poeg küsis isalt:

«Oo, ühelt kaptenilt? Ja kes see tark kapten oli, kes sulle säärast külakosti märkas tuua?»

«Soovid ka sina, *mon ami,* ühe tubli tubakajunni, nagu meie austatud lauluisa neid riistapuid omal ajal nimetas?» juubeldas kohtupristav Link, keksides nagu häbipinki tiritud proviisori nina all.

Proua Ingeborg hüüdis jälle, trampides nüüd vihaselt jalgu:

«Aleks, ma palun! Kuula mind ometi! Kuu-la mind ome-ti!»

Vanahärra ütles jälle pojale:

«Ah kes see oli, kes nad mulle tõi? Sa tunned ju vana merekaru Joonsonit? Kui ma ei eksi, oleme me ühes isegi oma napsid sisse võtnud, sina, mina ja see vana Joonson. H-hee! Ja tema'p see oligi, kes mind nii kallimeelselt ära ei unustanud . . .»

«Heleene on ju täielik toakanakene, kellel pole üldse aimu seltskondlikust käitumisest, oskusest inimestega kombekohaselt läbi käia,» tegi proua Ingeborg veel kord meeleheitliku katse tõmmata endale mehe tähelepanu.

«Aleksandrile säärane naine ei kõlba! Sellest saad sa sama hästi aru kui mina.»

«Jah, vana Joonsonit ma tunnen! Tunnen, tunnen!» ütles poeg isale. «Kui sa teda jälle nägema juhtud — tervita ja ütle, et minagi oleksin talle tänulik, kui ta ka mind oma kontrabandiga vahel meeles peab!»

Proua Ingeborg käratas südametäiega:

«Kas sa vaikid juba kord, sina ... sina ... segadustetekitaja!»

«Nõnda et need sordid meeldivad sulle?» küsis isa pojalt, lehvitades endale ajalehega nobedasti tuult.

Säärasest julmast pilkest sootuks enesevalitsemise kaotanud, jooksis proua Link toast välja, oiates veel lävelt:

«Is-sand, te teete inimese hulluks! Te teete inimese liht-salt hulluks!»

Apteekergi poetus kohmetult trepist alla, käies mingipärast kikivarbail. Tuppa tekkis korraga sügav vaikus. Ja kohtupristav Link ütles viimaks pikkamisi, krabiseva, kergesti tärgeldatud taskurätiga nägu pühkides:

«Nii, poja. Tõmbame pisut hinge ja lähme kah värske õhu kätte.»

«Hästi. Lähme!» noogutas Aleksander.

Varsti läksid nad aeda. Nad istusid majast hästi kaugel asuvate pärnade alla pingile, et seal segamatult vestelda ja sigarid lõpuni suitsetada. Oli ilus õhtu. Üle linna laotus augusti alguse mõtlik vaikus. Puud seisid norus, ükski oks ei liikunud, taevas venisid heledad pilved, koondudes suurteks rüngasteks ja rebenedes jälle. Majad, tühi karjamaa, liivane rand, selle taga õõtsuv laht, kõik lõhnas täna kuidagi sõbralikult, pisut uimastavalt. Aga see polnud siiski enam hiljutine vaba, karastav, veidi soolakas lõhn, selles tundus selgesti kõdunemise ja kaduvuse esimesi idusid, mis pesitsesid praegu veel rohelises lehestikus ja tuules kõikuvates heinakõrtes ... Siledana ja õhtupäikeses sillerdavana ulatus mere läikiv pind lõpmatusse, ühinedes silmapiiriga kuskil kaugel-kaugel, otsekui kerge sinaka udu taga.

«Siin on tõepoolest ilus,» ütles Aleksander Vanem vähese vaikimise järel ja vaatas imelikult tõsise, peaaegu nukra pilguga muulide poole, mille avali suu kaudu libi-

ses parajasti sadamasse suur mustpunase kerega ookeaniaurik. «Minagi tuleksin siia mõneks nädalaks, kui ma puhkust saaksin. Kas te jääte siia veel kauaks, sina ja su noorik?»

«Ma ei tea,» ütles Aleksander Noorem, «see oleneb rohkem Heleenest kui minust. Igatahes kavatsen ma kohe pärast abiellumist tagasi Tartu sõita, et seal mõnesuguse ajutise ameti järele ringi vaadata. Sina ju niikuinii oma kohta niipea vakantseks ei jäta?»

«Ei tea teha sedasi ega teisiti,» vastas Aleksander Vanem. «Oleks ju aeg tõepoolest puhkusele minna ja noorematele ruumi anda. Aga ma ei oska kuidagi mõtelda, et ma peaksin korraga tegevusetult kodus istuma, kaks kätt süles, ja oma laisast elust igavust tundma. Ja siis olen ma vahel mõtelnudki, et murran veel seni, kuni ma ükskord oma kõigist põlatud riisujatöö juures kokku langen ja hinge issandale annan. Aga nüüd, kus sa siin niisuguseid asju otsuseks oled teinud . . .» ta madaldas hääle järsku sosinaks, «nüüd ma panen vist juba varsti pillid kotti ja jätan sulle koha vabaks. Mina hakkan oma elu lõpetama, sina alles algad seda, sinule on leivakannikal praegusel silmapilgul palju suurem tähtsus kui minule. Milleks ma ikka enam seda viimast ahnitsen!» Ning püüdes juttu kohe teisale juhtida, küsis ta hetke pärast asjalikult: «Kas olete juba pulmapäeva suhtes kokku leppinud?»

Aleksander Noorem vastas:

«Ei. Aga ma arvan, et seda ei maksa enam kuigi kauaks edasi lükata. Nüüd on vist kõik takistused kõrvaldatud, sest seni puudus veel sinu isalik luba.»

«Ta on tore tüdruk, ja ma arvan, et te mõlemad teineteisega rahule jääte,» noogutas Aleksander Vanem. «Ma olen oma pika eluaja jooksul mitmesuguste inimestega kokku puutunud, ja juba esimesel silmapilgul, kui ma teda nägin, oleksin ma võinud sulle tema kohta ainult head ütelda. Lõpuks pole ju naine mingi tarbe- või ehteasi, mitte ainult selleks, et sinuga ühes voodis magada ja sind seltskonnas saata. Elu, poeg, pole kaugeltki alatiseks ilutsemiseks, sest pühapäevi on igas meie maises aastas tohutult vähem kui äripäevi. Mina, vana veidrustehunnik, kelleks mind üldiselt peetakse, soovin sulle mui-

dugi kõige paremat ja püüan jõudumööda avitadagi, kus aga jaksan ja suudan.»

Ta sirutas pojale vastu oma kitsa soonilise käe, millest see tugeva pigistusega kinni haaras. Hetk aega vaatasid nad teineteisele otsa, nagu veel midagi öelda tahtes, kuid kumbki neist ei teinud seda, — nad tõusid ja hakkasid vaikides edasi-tagasi jalutama, puhudes aeg-ajalt lõhnavat suitsu, mis jäi veel kauaks ajaks nende pea kohale hõljuma.

Kolm nädalat hiljem laulatati Heleene ja Aleksander seaduslikult meheks ja naiseks. Ent see sündis vaikselt ja ühegi suurema pidustuseta, sest härra Link oli vahepeal raskesti haigestunud. Kahe noore elu suursündmust kroonis ainult omavaheline õhtusöök, millest võtsid osa kõige lähemad sugulased.

Ja kõigis tähtsusetumateski pisiasjades luulet ning romantikat ihalev tüdruk sai jälle ühe suure pettumuse võrra rikkamaks: kui neid laulatati, oli kirik külm ja tühi ning õpetajagi rääkis kuidagi väsinult, loiult, otsekui kõige igapäevasemat toimingut sooritades.

KOLMAS JAGU

RABAMAASTIK

ALEKSANDER NOOREM TUNNEB IGAVUST

Abiellumisega kadus Heleene elust jälle kogu vale. Nad olid nüüd mees ja naine, kõigi maksvate kommete kohaselt polnud neil enam vaja teeselda ega kedagi petta. Nad said täieliku vabaduse nii inimeste kui jumala ees (nagu ütles kasuema pulmalauas!), võisid minna, kuhu iganes tahtsid, jääda välja seniks, kui see neile iganes meeldis. Haige vana daam, õnnelik kasutütre õnnest, usaldas enda täiesti Amanda hoolde. See kiiresti paksuks minev hea tüdruk oli nagu loodud tolleks ametiks, — kindlasti meeldis talle palju enam jalutut moori teenida, kui kuulata päevad läbi aina närvilisemaks muutuva, lillade küünte ning rohekasmustade kulmudega proua Ingeborgi nurisemist. Pealegi ei keelanud tädi Clothilde tal vahetevahel randagi joosta; ja nõnda sobisid nad tõepoolest hästi, — surmale lähenev vana ja elurõõmus, end ehtida ning näidata armastav noor.

Kohe peale pulmi loovutati Heleenele veel üks tuba, — sama ruum, kus seni oli elanud kasuema, kes kolis nüüd saali. Isegi Rosalie ei rääkinud sellele kavale sõnagagi vastu; pärast saatuslikku päeva, mil Aleksandri ja Heleene abiellumine oli tõsiasjaks saanud, tõmbus ta

lõplikult tagasi oma kambrikesse, küürutades hommikust õhtuni õmblusmasina kohal või lihtsalt magades.

Oma sügavama sisu poolest muutus noorte vahekord vaid õige vähe. Juba ammu olid nad elanud nagu mees ja naine ja samaviisi jätkus nende elu nüüdki, juurde tuli ainult midagi ametliku loa taolist, mis oli seni puudunud. Esialgu tundus Heleenele veidi imelikunagi, et nad võisid segamatult ühes toas ööbida, ühes ja samas voodis magada, käsikäes istuda ja suudelda kas või teiste juuresolekul, kui see neile aga meeldis. Ja ta pidi tihti muigama, meenutades oma elu vaid mõni nädal tagasi, mil nad olid sunnitud välja mõtlema igasuguseid pettelugusid, et aga kuidagi kokku saada. Polnud nad selgi ajal teinud midagi rohkemat ega teistsugust kui nüüd, mil kellelgi ei tulnud enam mõttesse nimetada nende suhteid patuseks, nende käitumist ebamoraalseks!

Kui Aleksandrit vahel kodus polnud ja kasuema oma ratastoolis rahulikult uinus, läks Heleene merekaldale või kaugeimasse aiasoppi ning hakkas unistama. Talle näis, nagu oleks suur osa tema salajastest soovidest juba täitumas. Ta oli Aleksandri seaduslik naine, ta võis lapsi saada, ta võis mõtlema hakata omaenda kodust! Sügav, peaaegu usuline hardus haaras sellistel kordadel tema hinge, ja ta pidi tihti nutma, kuigi ta ise ei teadnud, miks ta seda tegi. Kuidagi hea ning kerge oli hingata, elada... ja ta teadis — need pisarad olid rõõmust, mitte kurbusest ega valust...

Säärastel kordadel hakkas ta pikisilmi ootama, et Aleksander juba rutemini koju jõuaks. Ta kuulas teraselt iga tühisematki häälitsust, kargas püsti iga nõrgemagi sammudetümina puhul selja taga, jooksis sagedasti aknale, et näha oodatavat üle väravakünnise sisse astumas. Kui mees viimaks tõesti tuli, jooksis ta temale vastu veel äsjasest põhjusetust nutust märgade silmadega, litsus oma noore, hellitusi januneva keha kogu pikkuses tema ligi ning sosistas kogeldes:

«Kallis, miks sa nii kauaks jäid... miks sa ometi nii kauaks jäid...?»

«Aga see polnud ju sugugi kaua,» vastas Aleksander tavaliselt ning naeris sõbralikult.

Heleene ütles:

«Homme tulen ma sinuga tingimata kaasa, see on selge... sest muidu sa unustad jälle, et sind oodatakse...»

Ülejäänud vabad nädalad, mis nad veel selles mereveerses väikelinnas viibida said, kulutasid nad peamiselt selleks, et supelda, päevitada ja hästi palju jalutada. Kui ilmad ilusad olid, läksid nad randa juba varahommikul, mil seal peale nende polnud vahel ühtki hingelist. Nad rõivastusid kiiresti lahti, suplesid karges vees, einetasid näljastena rannakohvikus ja hulkusid seejärel ligi poole päevani pargis ning linnas. Või nad kadusid vahel mitmeks tunniks tihedate ning madalate liivapajude vahele, et veel suve lõppu kasutada ja päikest võtta; kuigi see käis juba madalalt, põles Heleene harjumata nahk tõmmuks nagu lõunamaalasel.

Need paar ülejäänud suvitusnädalat olid ilusaimad Heleene senise elu jooksul ja ta nimetas neid naljatades oma mesikuuks. Nagu ta juba lapsena oli päikest, tuult ja vett janunenud, nõnda janunes ta seda ka nüüd veel, täiskasvanuna. Lamades siidpehmel rannaliival ja tundes enda ümber längulangevate kiirte mahedat soojust, unustas ta tihti mehegi, kes tema kõrval tukkus. Kogu ta keha muutus mõnusalt uniseks, ja sellistel puhkudel näis talle korraga, nagu hõljuks ta kuskil mõõtmatus kõrguses, otse pilvedel või lahte täitvas päikeselõõmas. Kui ta varsti pärast seda rahulikult magama jäi, viirastus talle ikka üks ja sama pildike varasest lapsepõlvest, — ta istub jõekaldal ja hoiab varbaid möödatõttava kiire ning jaheda voolu käes, piiludes kartlikult põõsa vilus puhkavat kasuema ja kasuisa.

Või ta lamas kaldast kaugel madalas vees, joomede vahel ja laskis end õõtsutada tormijärgsetest mööda põhja veerevatest vahuharjalistest murdlainetest. Pöörates näo vastu merelt puhuvat läänetuult nägi ta enda ees vaid ääretut kaugust, mis tundus imelikult kumerana ja sulas viimaks vaevaltnähtavaks ringjooneks. Ainult harva-harva kerkis rahulikult lebava veevälja kohale üksikuid musti suitsusambaid, märkides mõne ookeaniauriku lähenemist või lahkumist. Kihnlased ja ruhnlased oma miniatuursetes purjepaatides näisid naeruväärselt abitutena — tundus veidrana, et mõni tormipagin polnud

neid veel ümber tõuganud. Oma luulelisuses võrdles ta vahel nende väikeste purjepaadikestega oma senist elu, mis lähenes aga nüüd suurele, mõõtmatule õnnele, nagu need tema arvates pisimatki lainetust kartvad sõidukid kaitsvatele sadamamuulidele.

Aleksandergi näis endaga rahul olevat. Kohe pärast pulmi hakkas ta märkamatult muutuma ja varsti koordus tema senise galantse elumehe-kesta alt välja hoopis uus inimene. Loomult laisk ja passiivne, säärasena leidis ta käesoleva olukorra kui mitte eriti meeldiva, siis ülimal määral vastuvõetava olevat. Temas oli väga palju säilinud esiisadest-talupoegadest, kes kogu eluaja aina unistavad haljale oksale jõudmisest, ning olles viimaks oma unistused saavutanud, hakkavad kohe kõhtu kasvatama, otsekui oleks paljusöömine ja paljumagamine too peamine, mille nimel ühel ausal eestlasel maksabki end vaevata ja väsitada. Kuna ta elust oli jälle kadunud tarvidus võidelda ja teotseda, muutus ta uuesti laisaks maitsejaks-mõnulejaks, end ümbritsevate inimeste ja sündmuste vastu isegi teatud määral tülpinuks.

Muide — see oli veel ainult kehaline kirg, mis sundis teda naisele nüüdki samu õrnusi rääkima, mida ta oli sosistanud nende vahekorra esimestel päevadel. Mõeldes Heleenest mõtles ta peamiselt tema kehast; teda kallistades ja hellitades soovis ta temaga vaid armatseda. See, mida ta ise oli alles hiljuti hingeliseks ühesolu-vajaduseks nimetanud (eluks vajalikku leksikoni ta ju tundis!), puudus tal täiesti. Ja ainult oma tugevas gladiaatorikehas tulvitseva isase-iha tõttu püüdis ta võimalikult rohkem naise läheduses viibida.

Nõnda nagu kujutles Heleene kogu aeg mingi suure õnne lähenemist, mille tiivalööke ta arvas juba ammu kuulda võivat, nõnda püüdis meeski vahel mõtiskleda oma tulevasest elust, nõnda nagu ta seda vastavalt oma kalduvustele ja temperamendile kujutas. Kui ta lõdval sammul raudteejaama ajalehtede järele läks või madala toa leiges umbuses sohval lamas, mõtiskles ta sellest tihti. Ja ta nägi enda ette kerkivat tavaliselt ikka suurel hulgal häid sööke, riiuleid, mis ägavad veini- ja konjakipudelite raskete ridade all, riisuja-pristavi rikkalikke tulusid, millest piisaks nii jõuka kodu kulutusteks kui mugavateks

kõrtsisistumistekski. — Vahel viirastus kõik see talle säärase selgusega, et ta tundis isegi sülge suhu kogunevat ja arvas end selles ihaldatud olukorras juba elavatki.

Pikematel jalutuskäikudel mööda merekallast või linnalähedasi põldusid rääkis nüüd harilikult ainult Heleene, kuna Aleksander loiult vaikides enda ette vahtis või vastas ainult sõnahaaval. Noore naise mälestustes elustusid kõik need lugematud salaja ettevõetud rännakud, mis olid toonud neid juba varem sellele või tollele rajale ja põllupeenrale. Erutusest õhetavate põskedega vahtis ta kogu aeg ringi ja ütles end tundvat iga puud ja iga põõsast, millest nad möödusid. Ja ta hüüdis korduvalt, sõrmed hellitades ümber mehe vägeva käsivarre:

«Näed sa, kallike... mu Aleksander Noorem... siit me tulime t o l korral, kui me endid välja valetasime kooliõe kulul, kellest ma ei tea õieti enam mitte kui midagi... Mäletad ju, eks ole? Ja siin me suudlesime veel! Kas mäletad?»

Mees vastas tavaliselt:

«M-mäletan...»

«Ja järgmine kord, kas sul pole meeles, kallis... mu vana tubli Aleksander Noorem... läksime mööda s e d a kraavikallast,» hüüdis Heleene, elades juba uutes mälestustes. «Ei, ei, mitte mööda seda, vaid mööda s e d a! Ristikhein oli veel niitmata ja me ei pääsenud otse üle põllu. Sina avitasid mind hüppamise juures... Oli ju nii, eks ole?»

Mees vastas jälle laisalt:

«Oli... vist küll...»

Ning Heleene jätkas:

«Ja seal, näe, kiskusin ma okastraadi otsas katki oma kõige uuema kleidi. Selle pika villase. I-me-lik, et kumbki meist seda traati ei märganud... küllap vist sellepärast, et siis nägime me ju ainult teineteist... hahahaa! Mäletad, sa ütlesid selle kleidi kohta vahel, et see tegevat mind nunnaks, ja kui see mul selle traadi küljes lootusetult lõhki kärises, ütlesid sa veel, et jumal tänatud, et seda oli ammugi vaja... Mäletad ju, jah, armas... mu Aleksander Noorem?»

Ja mees noogutas selgi korral tehtult, ehkki ta oleks

nii meelsasti kraavipervele istunud ja pisut sõba silmile lasknud:

«Mäletan, mäletan . . .»

Sel ajal, mil noored virgasti jalutamas, suplemas ning päevitamas käisid, proua Link aga ravilas muda- ja männiokkavanne võttis, muutus vaese kasuema seisukord päev-päevalt raskemaks. Pahema külje üha suurenev tuimus, mis tegi talle nüüd võimatuks vähimagi käimise, iga kergemagi asja tõstmise, ronis salakavalalt ja järk-järgult kõigisse ta kehakudedesse, muutis need poolsurnud, ainult liigset koormat kujutavaks lihamassiks. Kord oli talle juba tundunud, nagu tekiks ta seisukorras teatud pööre paremuse poole, need head ended andsid aga üsna varsti maad veelgi sügavamale tagasilangusele. Ja olukorra kogu õudus seisnes selles, et mitte miski ei suutnud enam kergendust tuua, — isegi mitte ajutiseks: ei vannid, ei masseerimised, ei suuri pingutusi nõudvad jalutuskäigud, mida ta katsus ette võtta kõigi valude ja vaevade kiuste.

«Jah, nüüd on issand mu päevade lugemisega lõpule jõudmas, nüüd ma tunnen, et ma varsti surema hakkan,» ütles ta vahel Amandale, kes asendas juba ammu Heleenet.

«Mis te nüüd, mis te nüüd, vanaema! Ei teiesugune veel sure! Ainuke võimalus, et kui vahest rabandus . . .»

Ja need kogemata lausutud sõnad tegid vanainimese lapsikuks muutuvad meeled korraga rahutuks. Saada päris ehtne halvatus, mis oleks talt röövinud kõnevõime, ja saada rabandus, — kummagi võimaluse kujutamine täitis haige hinge valusa ahastusega. Voodis lebada, näha ja kuulda, mis teised teevad, ja mitte nendega kõnelda võida, — ta meelest polnud üldse kohutavamat seisukorda, millesse oleks halastamatu jumal teda tõugata võinud. Iga sorti uudiste edasirääkimine ja kurja maailma manamine oli ta elus sama suure tähtsusega nagu õde Rosalie elus vihkav vaikimine. Ta mõtles sageli, et kui ta juurde ilmuks korraga taevane ingel ja küsiks talt, mida ta soovib kõige enam, vastaks ta kõhklemata: «Anna mulle tagasi mu jalad ja ära röövi mu suust minu keelt . . .» Ent ühed oli ta juba kaotanud ja teise kaotamine varitses teda nagu paratamatus . . .

Muide — nagu kunagi hea kristlane, ei kartnud ta surma, küll aga kartis ta surra ööajal, kõigist märkamata. Ta ehtis suremise momenti mingi luulelise linikuga, mille sentimentaalsed toonid panid ta tihti pisaraid valama. Ta mõtles, et kui ta kord peab ilmast lahkuma, kutsub ta oma voodi juurde kokku kõik oma sõbrad ja kõik oma vihamehed. Ta luges näppudel üles need vähesed omaealised, kes veel elasid (kunagised saksateenijad, nüüdsed saksikud vanaprouad), arvas neile juurde proua Lingi, Heleene, Aleksandri ja Amanda, ning sai kokku ligi paarkümmend inimest. Jah, ta saadab neile kõigile kiire teate, et ta hakkab varsti surema ja et ta tahab neid veel kord oma voodi ümber näha... Ning siis, kui kõik need inimesed teda ümbritseksid, sõbrad ja vihamehed, ütleks ta neile veel nii mõnegi lahke sõna, et oma väsinud laud seejärel igaveseks sulgeda... — Kuna see kujutlus muutus seda selgemaks, mida hädisemaks ta ise jäi, hakkas ta seda viimaks pidama mingiks kohustuseks, mida ei tohi unustada. Ja õhtuti vaipade ning linade alla pugedes mõtles ta järjest suureneva hirmuga rabandusele, mis näis varitsevat kõikjal ta läheduses (valgustamata nurkades, ööpimeduses, akende taga, mis kumasid nõrgalt) ja mis kippus segi ajama kõik ta üliilusad kavad nii suremise enda kui sellele järgnevate matustegi puhuks.

Äkitselt hakkas vaene jalutu meeletut igavust tundma noorte järele, kel jätkus nüüd tema tarvis ainult mõni juhuslik vaba minut. Ta oli nendega kiiresti kokku kasvanud ja niivõrd harjunud, et nende puudumine tundus ta suhtes tõelise ülekohtuna. Ta lausa igatses nende muretut lobisemist, nende elurõõmust õhetavaid nägusid, nende noortest kehadest väljuvat soojust, mis otsekui elustas ta vanu liikmeid ja hirmust värisevat hinge. Teda valdas vahel tungiv, haiglane vajadus sisse hingata nende rõivastest tõusvaid ja tuppa hõljuma jäävaid peeneid lõhnu. Ja nõnda endamisi tujutsedes muutus ta üha nukramaks ning murtumaks, kuigi ei lausunud sõnakestki oma halva meeleolu tõelistest põhjustest.

Amanda, kes oli juba noorena vaeslapseks jäänud, pühendas talle kogu oma hoole, aimates tädi Clothilde head südant isegi läbi kibedate ning enamalt jaolt täiesti

ülekohtuste etteheidete. Ta rakendas kogu oma nakatava elurõõmu ja muretu lapsehinge õnnetu vigase raskete päevade kergendamiseks. Ta luges talle ette raamatuid, küsis, millised neist on kõige meeldivamad, ja püüdis nende varal tabada tema maitset. Märgates juba varsti, et ta hoolealune on kõige enam hurmatud ja haaratud uljastest röövlipealikutest ning ilusatest noortest krahvidest, otsis ta kuskilt linnaveerelt üles väikese käsiraamatukogu, mis koosnes just säärastest teostest. Ning siis luges ta vahel tundide viisi hiirvaiksena kuulavale vanale daamile ette seda kõikide aegade kõigi härrasmajade truude teenijatüdrukute igavesti värskeks jäävat lektüüri: «Musta kapteni» ülipõnevatest kangelastegudest, Heinrich Anton Leichtweisi kaljukoopavõludest, «Saladusliku inglase Jacki» koledatest tegudest, kui see hiilis ööpimeduses ja oma teraslaeva kaitse all järele tema poolt märgitud ohvrile, et seda metsikult tappa. Aga «Rosa Sandory», «Elviira ehk ohverdatud mõrsja», «Vaga Jenoveeva», «Õnnetu Hirlanda» ja «Kuningas Apolloonius» panid südame valjusti tuksuma nii lugejal kui kuulajal. Ja nad mõlemad püüdsid teineteise eest peita oma ülekeevat meeleliigutust, mis kippus märjaks tegema nende põski ja kaela.

Ent toogi vaheldus suutis vaest haiget ainult lühikeseks ajaks lohutada. Lõpmatuseni korduvad seiklused ja sentimentaalsus kippusid teda varsti tüütama, kuna talle pakuti neid päevast päeva ja liiga suurtes annustes. Ikka ja jälle vallutas teda igatsus «oma noorte» järele. Kui need vahel pikkadest jalutamistest või kestvast rannallebamisest väsinult tema juurde tulid ja temaga vestlesid, oli ta nii rõõmus, et oleks meelsasti nende käsi suudelnud. (Muide, ta oli juba Heleene vanune, kui tal tuli sel kombel oma leivavanematele austust osutada.) Ja külm, jäik hirm pani ta värisema, kui ta kujutles, et suvi lõpeb üsna pea ja et ühes suvega lõpeb ka noorpaari siinolemise-aeg.

Vahel ütles ta naeratades, varjates oma tõelisi tundeid teeseldud lõbususe taha:

«Teate mis, mu armsad... Miks te ei võiks päriselt siia jääda...? Ma olen kindel, et meile kõigile oleks selles majas ruumi.»

Aleksander naljatas:

«Pole parata, tädi, kodumaa kutsub.»

«Kõlbab seegi linnake sulle kodumaaks, võiksid ta kutset kuulda ja teda ka selles majakeses teenida,» ütles vana ja ohkas.

Aga aeg läks kiiresti, aeg läks lausa lennates. August hakkas lõppema. Õhus tundus nüüd selgesti, et sügis oli juba kohale jõudnud. Kaskede ja vahtrate rohelistesse kroonidesse langes esimesi kollakaspruune laike, viljad olid ammugi koristatud, nukratena ja lagedatena laiusid niidetud põllud. Algasid sagedased öökülmad, mis muutsid mustaks aiakesed majade ümber. Pihlakad olid kõveras raskete marjakobarate all ja supelrand jäi kiiresti tühjaks, — iga linnast lahkuv rong või omnibuss viis siit ära suure hulga suvitajaid.

Jalutades kord Heleenega mööda lagedat karjamaad, kus luusisid rohtu krõmpsutades hobused, haaras Aleksandrit ootamatu igatsus Tartu järele, selle lõbusa, muretu, südamliku tudengite Tartu järele, kus oli möödunud kogu ta senine elu. Ta pead läbis järsku mõte, et paljud ta möödunud semestri kaasvõitlejatest, kellel ei läinud korda kursust lõpetada, istuvad juba oma väikestes toakestes ja valmistuvad eksamiteks. Nad tuubivad, vaevavad end sageli hommikuvalgeni paksude õpperaamatute kallal, sooritavad siis õnnelikult katse või kukuvad läbi ja kogunevad igal juhul kuhugi, kus algab lõbutsemine. Nende muretu, lajatav naer kumises korraga ta kõrvus. Ja mõeldes sisemise ponnistusega tollele kõike (nii õnne kui äpardumist!) kroonivale pidutujule, ütles ta pikkamisi, pilk maas:

«Vaata, kallis, ma pean nende päevade sees koju sõitma ja meile sobiva korteri leidma. Aeg ongi juba hiline.»

Heleene küsis, vaadates teda kohkunud pilguga:

«Sa mõtled siis . . . minust lahkuda?»

Ta vastas:

«Jah, aga kuidas siis teisiti saab! Ütlesin ju, et pean meile sobiva korteri leidma. Sest vanemate juurde jääda pole mõtet. Pealegi on maja meietagi rahvas täis, mu õed-vennad istuvad selgi aastal kodus nagu tavaliselt.»

Heleene süda hakkas valutama. Ta murdis kasteheinakõrre, hakkas seda närima ning küsis viimaks:

«Ja mis päeval sa seda teha kavatsed?»

«Sõidaksin reede õhtul,» ütles Aleksander huupi.

Heleene vaikis jälle veidi aega. Tõstes viimaks pea, palus ta korraga tungivalt:

«Kallis, võta mind endaga kaasa!»

Mehe vaimusilma ette kerkisid jälle ta kaasvõitlejad, kes võib-olla õpivad, võib aga ka olla, et lõbutsevad. Paljude aastate kestel verre imbunud mürk tegi ta uimaseks. Ta mõtles, et ta ei taha nendega kohtuda üldse pikemaks ajaks kui vaid selleks, et jutustada neile õllekannu taga oma otsustavast elumuutusest. Et maksku mis maksab naise ligisõidu võimalusest pääseda, ütles ta vabandavalt naeratades (nagu naeratatakse lapse naiivse rumaluse üle, kui see nõuab midagi võimatut):

«Milleks sa tahad end asjata väsitada, mu armas? Ma ei lähe ju ometi kauaks. Jään sinna ainult paariks päevaks ja tulen kohe tagasi. Pealegi ei tunne sa Tartut ega selle linna sügisest elurütmi. See tüütab su varsti, olen selles päris kindel!»

Kuid naine anus visalt:

«Aga kallis, ma ei karda ju väsimust. Ja kas sulle ei paista, et see võiks koguni midagi meie pulmareisi taolist olla. Kujuta ette — meie kahekesi...! Sa ju võtad mu kaasa, kallis, mu hea-hea Aleksander Noorem! Või pead sa mind tõesti nii nõrgaks, et ma ei suuda välja kannatada isegi seda tühist kümne tunni pikkust sõitu... oma mehekesega ühes?»

«Ei, nii nõrgaks ma sind muidugi ei pea,» ütles Aleksander. Ta muutus juba pahuraks, hakkas kärsitult piipu süütama ja lisas, varjamata oma tõelist meeleolu: «Sa ära ole ometi nii lapsik. Ei lähe mina surema ega sure ka sina siin. Kolme-nelja päeva pärast oleme jälle ühes, just nagu poleks ma üldse ära käinudki!»

Ja esimest korda tundis noor ja muretu elumees (aga selleks oli ta jäänud oma iseloomu põhiomadustelt ka nüüd!), et naine oma liiga laiade seaduslike õigustega hakkab teda tüütama, talle paratamatult tüli tekitama. Ehkki ta tundis end Heleene alatisest tähelepanust meelitatud olevat, väsitas see liigne vastastikune rippuvus

teda siiski. Ka ta ise võis ju sentimentaalseid sõnu lausuda, ka ta ise võis leebe olla, ka ta ise võis maha saada mõttetult hellade armuvannetega... Kuid kõiges selles oli siiski suur vahe, — tema tegi seda ainult siis, kui teda sundis veres kääriv kirg, see tähendab magamistoas, kuna aga naisele olid sellised lapsikused vajalikud alati, enamalt jaolt ilma ühegi mõistliku tagamõtteta.

Heleene, pisut haavunud mehe kategoorilisest äraütlemisest, küsis tagasihoidlikult:

«Nii et sa mind ikkagi endaga kaasa ei võta?»

«Ei,» vastas Aleksander kindlalt pead raputades.

Nõnda kiiresti rikneva meeleoluga, vaid üksikuid lauseid vahetades, kõndisid nad pikkamisi linnast välja viiva allee poole, mis jooksis nöörsirgena kahe tammederea vahel. Mõni üksik jalutaja sattus neile vastu, kepp või vihmavari käevangus. Taevas kogus pilvi ja õhk muutus kord-korralt rõskemaks. Loojenev päike värvis taevaranna valkjaspunaseks, heites väheseid helke tinasele merelegi. Kuna eelmisel päeval oli randa valitsenud tugev rajuilm, võis siin-seal karjamaalageduses praegugi näha suuri kajakate-parvi, kes ootasid nähtavasti kärsitult lahe lõplikku rahunemist.

«Nii et... sõidad siis reedel?» küsis Heleene mõneminutilise vaikimise järel.

Mees vastas tusaselt:

«Jah, ma ju ütlesin, et reedel.»

Vaikus.

Heleene küsis jälle hetke pärast:

«Kas ma pean sulle ka midagi... teemoonaks valmistama?»

«Noh, ma arvan, — esiteks —, et seda arutada on meil veel küllalt aega. Ja teiseks — igas meie raudteejaamas võib oma kõhu täis saada nii ablas lihatoitlane kui ka põhimõtetega vegetariaanlane!» ütles Aleksander, pekstes kepiga teeveertel kasvavaid takjavarsi.

Vaikiti jälle.

Heleene, kellele mõjus see vastastikune vimmakandmine väga masendavalt, ütles nukralt:

«Ära ometi pahanda, kallis... pole ju vaja!»

«Ma ei mõtlegi pahandada,» vastas mees järsult ja püüdis anda oma näole veidi sõbralikumat ilmet.

Heleene hüüdis:
«Kallis, kallis . . . Sa oled ju praegu veel püsti vihane.» Ja kuna tal endal nutt kurku kõditas, katsus ta kohe kõigest jõust lõbusat meelt teeselda, otsekui kardaks ta meest isegi oma kurbusega haavata.

Kaks päeva hiljem nägi ta Aleksandrit halli reisiülikonda rõivastuvat, rõõmsalt laulu jorutades habet ajavat ja siis väikese reisikohvri kallal askeldavat, pannes sinna üht-teist kõige hädavajalikumat. Heleene väljus oma toast ja avitas teda vaikides. Kogu aeg oli ta endamisi lootnud, et see sõit siiski ära jääb, sest ta aimas vaistlikult, et ta kaotab selle läbi mitte üksi mõnepäevase ühesolemiserõõmu, vaid hoopis midagi rohkemat.

Ta kavatses veel kord mehe südamele koputada, teda veel kord paluda. Ent miskipärast jättis ta selle siiski tegemata, mõeldes vaid endamisi: «Olgu, ma ei virise... Ja see oleks vist tõesti lapsikus, sest ta tuleb ju niikuinii juba varsti tagasi.»

«Noh, nõnda et tuleb siis lahkuda... mõneks ajaks...» ütles ta naeratades, kui mees tal nagu muuseas ümbert kinni võttis ja oma paksud huuled ta suule surus. «Millal rong läheb?»

«Tunni aja pärast,» vastas Aleksander.

Heleene imestas tahtmatult:

«Tunni aja pärast? Aga siit on ju ainult kümne minuti tee... Milleks sa enda siis nii varakult riidesse panid?»

«Ma mõtlesin enne pisut jalutada,» ütles Aleksander. Ning otsekui nüüd alles oma taktitust taibates lisas ta kohe: «Sa tuled ju minuga kaasa, eks?»

Heleene tõmbas sõnalausumata selga uue tänavakleidi, mille ta oli õmblejalt alles mõni päev tagasi kätte saanud. Villane, pehmelt sinaka tooniga riie sobis talle hästi. Ta oli sihvakas, pikk ja tugev nagu hästiõnnestunud raidkuju. See, et mees oli tahtnud ilma temata välja minna ja polnud teda isegi jaama kutsunud, vihastas ja haavas teda, ometi aga suutis ta end täielikult valitseda ja naeratas vaikselt.

«Mis sa siin siis nüüd üksi peale hakkad?» küsis Aleksander naljatades, tundes vajadust oma kogemata juhtunud hoolimatust heaks teha.

Heleene vastas ikka naeratades:

«Ma ei tea.»

«Noo?» ütles mees ja edvistas tahtmata. «Kuidas siis nõnda, et sa ei tea?»

«Ja mis mul siin's ikka teha on?» küsis Heleene omakorda ja heitis talle korraga välkuva pilgu. Kuna aga mehe osavasti teeseldud, peaaegu soe vaade ta meeleolu silmapilkselt uuesti heaks tegi, lisas ta kohe muiates: «Eks sa arva üles!»

«Kust mina seda arvata oskan!» kehitas Aleksander naerdes õlgu.

Ja surudes end jälle leplikuna ning anduvana vastu mehe tugevat õlga, mis teda aeg-ajalt astumise juures puudutas, vastas Heleene sosinal:

«Eks ootan oma meest, oma Aleksander Nooremat!»

Äkki näis talle midagi meelde tulevat. Ja kergesti punastades küsis ta maha vaadates:

«Kas sa mulle... ka kirjutad?»

«Kirjutan! Muidugi kirjutan!» vastas Aleksander ja oleks selle eluvõõra lihtsameelsuse pärast meelsasti naerma pahvatanud.

Heleene päris:

«Aga millal, kallis? Kas ehk... juba homme?»

«Hom-me?» venitas mees. Siis mõtles ta vähe aega. Ja teeseldes ikka asjalikkust, vastas ta hetke pärast: «Ei, mu kallis. Homme ära siiski veel oota. Sest — näed sa — mul polnud mahti kirja valmis kirjutada. Aga et sa selle homme saaksid, peaksin ma selle juba täna posti panema. Sa ehk kannatad siiski ühe päeva rohkem.»

Nad puhkesid mõlemad selle heatahtliku nalja üle lõbusalt naerma. Ent kõigele vaatamata mõjus naise liigne naiivsus Aleksandrisse nagu kuidagi piinlikult, nagu midagi, mille pärast peab temagi häbi tundma. Aga kuna ta tundis kogu oma laisa teadvusega, et see naiivsus on vaid suurest ning tugevast armastusest tema kui meeldiva mehe vastu, pidas ta seda loomulikuks nagu midagi, millele tal on täielik õigus.

Jalutades linnast lahkuvatest suvitajatest tulvil perrooni mööda laisalt edasi-tagasi, võttis oma väärtust tundev noor elumees naise vastu korraga säärase kõrgelt vaatava tooni, millist tarvitavad harilikult täiskasvanud lastega vesteldes. Ta tegi tema kulul heatahtli-

kult-üleolevat nalja; naeris tema liigse tundlikkuse üle, tegi ta igasuguste narritamiste abil sentimentaalseks ja leidis jälle põhjust pahandamiseks. Ta ütles naisele vihaselt, et olevat ometi põhjatult rumal jaamas nutta, pealegi veel siis, kui mees ainult paariks või kolmeks päevaks ära sõidab, ja hoopiski mitte ohtlikku lahingusse, vaid kodulinna, kus teda mingi hädaoht ei ähvarda. Ja seda öeldes oli ta juba unustanud, et see oli ju tema ise, kes oli Heleenet provotseerinud pisaraid valama, mis talle juba hetk hiljem ei meeldinud, tema arvates teda teiste ees isegi häbistas.

«Jah, see on veider, — pidasin sind siiski teistsuguseks kui sa tõeliselt oled,» ütles ta pilkavalt naeratades, «Sa oled ju ometi kahekümne aastane täiskasvanud inimene, eks ole?»

«Olen küll...» kogeles Heleene läbi kurku nöörivate nuuksatuste ja püüdis kõigest jõust rahuneda.

Aleksander sosistas tungivalt:

«Siis pea ennast vähemalt ka täiskasvanu-vääriliselt üleval!»

«Palun, ära pahanda,» ütles Heleene alandlikult.

«Jah, sina teed mind narriks, aga mina ärgu pahandagugi!» vastas Aleksander.

Korraga rebis suitsust õhku kõrvulukustav vile: vedur sõitis ette. Ametnikud jooksid edasi-tagasi, õiendasid käratsevate häältega ja lükkasid endi ees raskeid kärusid, mis olid kuhjaga täis koju tagasi sõitvate perekondade kohvreid ja majapidamistarbeid. Jaamaülem, punane müts kuklas, ilmus ukse vahelt nähtavale. Ja kui postivaguni uks oli suure mürinaga kinni lükatud, karjus keegi veidralt veniva ning ükskõikse häälega:

«Ä-ra-sõit!»

Rong hakkas pikkamisi liikuma. Heleene, joostes vähe aega vaguni kõrval, hoidis tugevasti Aleksandri kätt. Kordnik hõikas talle, et ta juba jätaks, — see olevat hädaohtlik, ta võivat niiviisi rataste alla sattuda. Kuna ta tundis mingi koletu selgusega (otsekui suurendatud närvipinge tõttu) oma peos mehe lihavaid sõrmi, mis püüdsid end ettevaatlikult vabastada, sosistas ta hirmunult, silmad täis pisaraid:

«Ära unusta... ära unusta... kallis!»

Siis jäi ta tulba varju seisma ja vaatas suurte ahastavate silmadega puupinude vahele kaduvale rongile järele, käsi varjuks otsaesisel.

Viimaks hakkas ta pikkamisi kodu poole minema.

Ja kuigi ta oli samuti kindel, et see sunnitud lahusolek kestab vaid lühikest aega, valutas ta süda siiski, otsekui peaks ta tõesti mingit õnnetust ootama.

ELUMEHE MÕTISKLUSI. NUKKER HELEENE

Istudes umbses teise klassi vagunis, kitsal ning hautavalt pehmel pingil, tihedasti kahe paksu daami vahele surutud, tundis Aleksander korraga mingit suurt, kogu rinnakorvi avardavat kergendust. Talle näis, nagu oleks ta ainult vaevu pääsenud rammestavast õhupuudusest, mis oli teda väsitanud, ta ihu ja hinge raskeks teinud. Oli äkki veider mõelda, et see pikk ning sihvakas noor naine, kes oli teda saatnud, temaga tüki maad üheski jooksnud, kuulub talle kogu eluajaks, asub temaga varsti ühisesse korterisse, kus pole enam kellelgi õigust nende elus kaasa rääkida. Seni oli ta viibinud tolles uues olukorras vähemagi mõtlemisajata, ja siis ei paistnud see nii tõelisena ja nii... võimatuna. Nüüd aga, mil ta oli enda täiesti juhusliku tuju abil paariks päevaks vabaks teinud ja võis kõiki viimaste kuude sündmusi pisut kaugema vahemaa tagant vaadata, valdas teda kõigile muudele tunnetele lisaks järsku imelik hirmutunne. «Sunnitööline, sunnitööline! Eluaegne sunnitööline!» ütles ta endale mõttes, krimpsutades pahuralt nägu.

Kuid samal ajal tärkas temas veel teistki laadi tunne — poisikeselik uhkusetunne, mida ta oli tajunud

näiteks siis, kui ta noore buršina esmakordselt värvimütsi pähe sai. Ta kujutles, kuidas ta teatab sõpradele tõsise näoga oma äsjasest naitumisest, kuidas mõni neist ütleb sellest teadvat juba ajalehekuulutuse kaudu, mõni aga üllatuse pärast silmad pungi ajab; ja kuidas ta võtab siis mehise käepigistusega vastu kõik õnnesoovid, millega teda üle külvatakse. Ta ütleb neile, et toob oma noore naise juba varsti ülikoolilinna ja tutvustab neid temaga. Nad joovad tema terviseks. Ja teda koheldakse juba teatud aukartusega, sest on tal ju nüüd perekond, omaenda korter ja... omaenda magamistuba! Ning uus, veelgi tugevam edevusehoog tungis ta hinge, — see, mida käivad härrad kaasvõitlejad ostmas mõne krooni eest hotellitubades või peavad varastama elatanud vilistlastelt nende noori naisi üle lüües, ootab teda kuulekalt kodus sooja sulgteki all... hohohoo!

Ta kihistas kuuldavalt ja vaatas ringi. Kuid keegi polnud ta naeru kuulnud — jumal tänatud!

Siis katsus ta aega viita lehelugemisega, siis aknast väljavahtimisega, viimaks sulges silmad ja katsus tukkuda. Vagunitest venisid mööda lõputud metsapadrikud, soised karjamaad, madalad ja vesised nurmed, kus loog oli paiguti ikka veel võtmata. Ta jälgis mööda kitsaid põllupeenraid venivaid talumehi, kes vedasid koju heina- või viljakoormaid. Kõike seda nähes haaras teda aina suurenev vabadusetunne, ja kuigi ta ei tahtnud seda endale veel avalikult tunnistada, tajus ta juba kaljukindlalt, et milliseks tema vahekord naisega ka ei kujune, üks asi on ometi selge: oma loodusekuninga vabadusest ei loobu ta iialgi!

Kuid pärast kogu öö kestnud väsitavat sõitu udusel ning külmal varahommikul Tartu jaamas rongilt maha astudes, pidi ta siiski valusa igatsusega oma naisele mõtlema. Ta unetusest ja tüdimusest väsinud aju tõstis ta vaimusilma ette pildikesi lühikesest ühiselamise-ajast Heleenega, ja tal oli korraga tunne, nagu oleks ta soojast ning mugavast toast lõikava tuule kätte sattunud. Tulid meelde hoopis teistsugused hommikud — mõnus ärkamine mugavas abieluvoodis, Heleene lõbus, nagu sillerdav naer, kindel peremehetunne kohvilauas, mille nad olid kohe pärast pulmi tädide omast lahutanud.

«Pagan mind võtaks, oli mul nüüd tarvis enneaegu sealt vaiksest nurgakesest jalga lasta!» mõtles ta vihaselt. Ja rõske udu pärast üle kogu keha lõdisedes puges ta haisvasse taksiautosse, surus end selle nurka ning otsustas Pärnusse tagasi sõita juba õige pea.

Kodus kohtas ta esimesena isa, kes hädaldades mööda elutuba edasi-tagasi lonkas, silitades kahe käega jooksvavaludest tuikavat põlve. Ta oli selle vastiku tõve külge saanud sagedastelt väljasõitudelt vihmaste ilmadega, ja nüüd, vanas eas, andis see end eriti tugevasti tunda. Ta olevat tüdruku apteeki rohtude järele saatnud ja ootavat nüüd pikisilmi selle tagasijõudmist, kõneles ta oiates. Kui poeg küsis, millist haigust ta oli tema pulmade ajal põdenud, pilgutas vana Link kavalalt ja vastas naerdes:

«Omavahel öeldud — olin terve nagu purikas. Aga ma ei tahtnud, et sa selle tähtsa sündmuse puhul liiga esinduslikud toonid peale paned. Mina, näed, ajasin pea liiga kuklasse ja pärastine elu maksis mulle mitmevõrra kätte.»

Poeg naeris:

«Niisiis jälle üks Aleksander Vanema tavalistest vempudest?»

«Nimeta seda, kuidas sa ise tahad,» vastas isa ja kehitas õlgu.

Nad läksid söögituppa ja vestlesid seal edasi. Vanahärra päris Heleene tervise järele. Ta ütles korduvalt, et ta rõõmustavat südamest, kuuldes, et sellega on kõik korras. Nähes isa seletamatut sümpaatiat oma noore naise vastu, muutus Aleksandri süda veelgi rõõmsamaks ning soojemaks. Kella üheksa paiku jõid nad kohvi ja läksid ühiselt korterit otsima, kuna vanahärra arvas, et pojal pole selleks küllalt kogemusi.

Ilm oli sama rõske ja udune nagu varahommikulgi. Hankinud igasugustest vahetalituskontoritest aadresse, jooksid nad ligi lõunani ringi, sõtkusid halle kivitreppe ning poolpimedaid koridore, kuni nende mõlema jalad valutama hakkasid. Ja kell oli juba tublisti nelja peal, kui nad arvasid viimaks leidnud olevat sobiva tubadekomplekti, mis meeldis neile esimesest hetkest peale.

See korter asus südalinna ühes kõrvalisemas tänavas,

Toome läheduses, kolmekordses kivimajas, mille alumisel korral oli peenutsev vürtspood ja linna tuntuima rätsepa töökoda. Magamistuba ja saal olid akendega lõuna poole, söögituba ja suur kantseleiks ettenähtud ruum vastu põhja. Kuna maja asus mäenõlval, võis siit näha peaaegu poolt linna kuni Peetri kirikuni, puiesteid Emajõe kallastel, isegi Raadi pargi põliste puude latvu.

Nad einetasid restoranis, jõid pudeli õlut ja rääkisid jälle Aleksandri tööväljavaadetest. Isa ütles, et ta olevat juba lahkumispalve sisse andnud; tuttavad kohtunikud, kellele asi allub, lubanud kindlasti Aleksandri ametisse kinnitada. Nõutavad tunnistused vajalikust praktikaajast võivat ta kas ise anda või küsida kelleltki ametivennalt. Ja ta soovis pojale juba ette õnne kohasaamise puhul, kuigi ta ise oli alles sellelsamal kohal.

Kõik enam-vähem joonde seatud, otsustas Aleksander juba järgmisel päeval Pärnusse tagasi sõita. Heleene seisis kogu aeg meeles ja kõik ta viis meelt kiskusid teda tagasi naise lähedusse. Päevased sekeldamised ja jooksmised olid teda surmani väsitanud ja ta mõtles jälle, et see kaalumatu siiasõit oli vaid rumalus.

Et tühja aega millegagi täita, otsustas ta mõneks tunniks magama heita. Kuid uni ei tulnud. Ta pidi jälle sõpradele-kaasvõitlejatele mõtlema. On mõni neist ehk juba siin või pole nad ikka veel pärale jõudnud? Ta hakkas ajaviiteks sorima taskuraamatut, kuhu ta oli kevadel märkinud mõned aadressid. Ja et magamisest poleks niikuinii midagi välja tulnud, tõusis ta korraga otsustavalt ning raputas endalt veel viimasegi väsimuse.

Rõivastunud beeži sportülikonda, vestles ta pisut aega oma kõige noorema õega (keskkooli viimase klassi plikaga), kes suvitas ühes teistega kuskil linnalähedases talus, isa ainsa maamehest sugulase juures, ning oli samuti ainult paariks päevaks linna tulnud. Ja vähe hiljem lonkis ta laisalt mööda kallakat tänavat alla, kepp käevangus.

Nelja märgitud aadressi järgi ei leidnud ta kedagi kätte. Perenaised ütlesid, et nad ei teadvat oma noorhärradest veel midagi, isegi seda mitte, kas nad üldse enam nende juurde elama asuvad. Ent viiendas kohas

hüüti talle juba esimese katsetava koputamise peale tugevasti ning sõbralikult:

«Jah, kaasvõitleja Laur on pärale jõudnud ja praegu kodus, tule aga sisse, vanapoiss... Nägin sind juba läbi akna.»

Aleksander astus kitsasse ning madalasse ärklituppa. Selle üht kolmandikku täitis suur, inetu laud kõrgete raamatuvirnadega, kaht ülejäänud kolmandikku aga vana voodilogu. Viimases pooliti istus, pooliti lamas tema enda taoline mees, tugevad koivad toolile sirutatud ja kollakad juuksed korratult üle otsaesise. See oligi kaasvõitleja Laur. End kohe püsti ajades ringutas ta mõnusalt ja ütles:

«No see on kena, see on kena! Vähemalt ükski meeldiv nägu peale hulga aja! Otsisin küll seda, küll teist, aga ei leidnud kedagi. Just nagu oleksid kõik korraga pursuideks muutunud ja oma rasvu sulatama sõitnud. Isegi nii kaugele pidin end eile alandama, et lõin laua kokku jumal teab mihukeste hantvärkidega, keda pidin pealegi veel ise jootma. No tere, tere! Sõitsid vist alles, nagu paistab?»

«Jah, seda küll,» vastas Aleksander. «Ja juba varsti sõidan ka tagasi.»

Kaasvõitleja Laur hüüdis teeseldud ahastusega:

«S-sõidad tagasi?! Inimene, kas sul pole tõesti kübetki kristlase verd soontes? Vähemalt paargi õhtut, paar-gi õhtut... ole siin! Ma olen ju kindel, et Tartus peale minu veel teisigi mehi leidub, kõik nad on endid aga jumal teab mihukeste koolipapade juurde peitnud ja tuubivad vaikuses ning vagaduses. Muide — minagi mõtlesin paar-kolm eksamit anda, aga võtsin õigel ajal aru pähe. Milleks rutata, kas pole — jõuluks saan niikuinii lõpupudru kätte... Jääd ju paariks päevaks, ah?»

«Ei,» ütles Aleksander ja raputas naerdes pead.

Kaasvõitleja Laur hüüdis:

«Sa jääd, ma tean! Sa pole ju ometi sihuke neeger, nagu sa ennast siin näidata püüad!»

Aleksander kordas naerdes:

«Jah, sel korral olen ma küll sihuke neeger... Muuseas, sa ei tea vist veel: ma olen juba teist kuud naisemees...»

Ja vaevalt oli ta seda lausunud, kui teda valdas jälle tungiv vajadus uhkustada ja vähe näidelda. Ta rääkis näilise hooletusega oma naitumisest, oma naisest, kes armastavat teda nagu meeletu, ja oma muretust elust, mida ta ei vahetavat enam ühegi teistsuguse seisukorra vastu. Ning kui ta selle kõik suure kiiru ja hooga endast välja paiskas, uskus ta isegi oma sõnade tõsidusse: jah, see on kindel, homme on ta jälle kodus, oma soojas ja mugavas pesakeses, et siis juba lõplikult siia tagasi jõuda.

«Inimene, kas see kõik on siis ikka tõsi?» küsis kaasvõitleja Laur, kui ta viimaks lõpetas.

Aleksander noogutas asjalikult ja vastas tõsiselt:

«Jah, see on tõsi.»

Kaasvõitleja Laur päris umbusklikult:

«Tähendab, sul oli juba ammu kindel pruut, aga sa pidasid teda meie eest saladuses?»

«Ei,» vastas Aleksander ja naeris jälle. «Vallutasin ta nõndaütelda otse käigu pealt alles kaks kuud tagasi.» Ta täiendas oma äsjast jutustust üksikasjadega. Kuna ta ikka enam ja enam hoogu sattus, katkestas kaasvõitleja Laur teda viimaks kärsitult:

«Ja miks sa selle tembu siis nii suure kiiruga ette võtsid? Või olid sul sääraseks äkiliseks sammuks juba . . . omad põhjused?»

«Ei olnud,» ütles Aleksander ja tõmbas suu lõdvalt viltu. «Ja on üldse küsitav, kas ma sel aastal oleksingi abiellunud,» lisas ta selgituseks, «kui ema poleks rakendanud tegevusse kogu oma oskust ja jõudu, et meid lahutada. Just siis ma alles südant võtsingi . . .» lõpetas ta aeglaselt ja väga edevalt.

«Nii, nii?» hüüdis kaasvõitleja Laur ja pahvatas korraga naerma. «Varblast tuntakse küüntest, jänest jälgedest . . . Vabandust, see polnud vist siiski just sedasi . . . K o t k a s t küüntest, l õ v i jälgedest! Ja sinule, vennas, võin ma ütelda ainult niipalju ja selle vanasõnaga, et käbi ei kuku kännust kaugele . . . hahahaa! ja et seal läheduses, kus on käbi, peab ka känd olema . . . h-hahaa! Ega su härra isa — meie kuulus vilistlane Aleksander Vanem — pole sulle vist rääkinud, mihukese tükiga ta kevadel hakkama sai, — sina olid siis juba ära sõitnud?

Läksime kord kahekesi konvendist vähese auruga kupli all... mööda tänavat... ja vahtisime igast aknast sisse, et kas me ei leia vahest kuskilt marineeritud heeringaid... Tahtsime nimelt tulla minu poole juttu vestma, aga sakusmenti ei olnud. No ei leidnud kuskilt. Ja see, et me ei leidnud, ajas vanamehe harja korraga punaseks! «Löön sisse,» ütleb, kui me jälle ühe akna taga seisame. Mina vastu, et ära löö, kallis Aleksander Vanem, ära löö! Et kas sinu raha karjamaalt riisutud on! No nii kui ma seda ütlesin, nii ka kohe kärts käis. Maksime muidugi välja, palusime alandlikult vabandust ja kõmpisime edasi... Pärast aga kukub mind sõimama, et mis sa, pabul, keelasid? Et ässitanud veel tagant! Et just see, et sa mind keelama tulid, mu õieti vihale ajaski... Ja sina oled ju täpselt samasugune. Ema ütles, et ära võta naist, ja sina kohe võtsid. Aga oleks ema ütelnud, et sa p e a d kindlasti naise võtma, siis sa oleksid selle kindlasti tegemata jätnud... Kas pole nii, ah, vanapoiss?»

«Ei,» ütles Aleksander, «see pole siiski nii...»

Kaasvõitleja Lauri mõtted tundusid talle õigetena ja selletõttu ka solvavatena. Ta kavatses tõusta ja kohe lahkuda, kuid jättis selle kavatsuse siiski teoks tegemata. Soovides seda kõnelust lõpetada, lausus ta pahuralt kulmu kortsutades:

«Palun, ärgem sellest enam rääkigem. Sa peaksid ju teadma: abiellumine pole ometi lehmaostmine, mida võidakse teha ja tegemata jätta ainult selleks, et mõnele ligimesele rõõmu või tuska valmistada. Nimeta seda armastuseks või millekski muuks, kuid faktiks jääb ikkagi see, et mu naine on mulle kallis, ja pealegi v ä g a k a l l i s!»

Kaasvõitleja Laur ütles pikkamisi:

«Palun, vabanda! Ma ei tahtnud sind tõesti mitte millegagi haavata.»

Aleksander vastas jälle muretult:

«Pole midagi. Ainult rääkigem mõnest üldisemast asjast.»

Ja juhtus nõnda: kuigi ta oli teinud kategoorilise otsuse õhtul Pärnusse tagasi sõita — naisele järele — ei viinud ta seda otsust siiski täide. Nad sõid ühes kaas-

võitleja Lauriga õhtust, jalutasid ajaviiteks mööda uduseid ning suitsuseid tänavaid ja astusid nagu muuseas kõrtsigi. Seal kohtasid nad veel paari tuttavat meest, kes ütlesid, et nad olevat tulnud samuti alles paar päeva tagasi. Telliti viina, — muidugi ainult nii palju, et sellest jätkuks parajasti rongi ärasõiduni; kuna see aga väga kiiresti otsa lõppes, telliti veel ka pisut konjakit kohviga (samuti vaid nii palju, et sellest jätkuks ainult rongi ärasõiduni!); ja siis telliti veel kord konjakit kohviga — nüüd kohv juba kannuga, mille all põles piiritusselambike. Ja pärast seda oli kõik, mida ta suutis rongi ärasõiduks veel korraldada, vaid mõnerealise kirja kirjutamine, milles ta teatas Heleenele, et ta polevat veel korterit leidnud ning peab sellepärast jääma veel... noh... mitte enam kui paariks või kolmeks päevaks. — Ta igatsevat väga oma väikese musikese järele ja tundvat pöörast iha teda kaisutada. — Praegu istuvat ta väsinuna ja tüdinuna oma umbses poissmehetoakeses ja suitsetavat piipu, süda ikka oma musikese juures, kaugel-kaugel väikeses majakeses vahuse mere kaldal. — Armas musike uskugu: ta ei oskavat kujutledagi, kuidas ta küll suudab veeta tolle üksildase öö, mis seisab juba akende taga, et talle kallale asuda...

Ta luges tolle luulest, lamedast familiaarsusest ja sama lamedatest naljakestest tulvil kirja sõpradelegi ette, ja nad kõik olid lausa vaimustuses ta hea stiili üle, mille peale telliti hallipäiselt oober Gustavilt senisele lisaks veel ka Valga benediktust —; samuti kohviga, mis kees vulinal otse nende ees laual.

Pummeldamine kestis hilise hommikuni, — nad lahkusid öölokaalist alles siis, kui kelnerid neid selleks paluma hakkasid. Jah, nad polnud märganudki, et kõik teised lauad olid juba tühjaks jäänud, et nad olid suures lagedas ruumis ainsad, et värviliste ruutude taga kumas juba roosakas aovalgus!

Ent nüüdki polnud nad veel küllalt ja kõigekülgselt rahuldatud. Ja nõudnud suure lärmiga autot või voorimeest, sõitsid nad laulu jorutades kuhugi mudasesse ning musta põikuulitsasse, lömakile vajunud majakese ette, kus võtsid neid vastu kolm väsinud, kurnatud ning tuima tütarlast, noorukesed libud, kelle juurde nad jäid

kuni õhtuni. Ja siit lahkusid nad veelgi suurema lärmi ning juubeldamisega, jättes toidujäänustest määritud lauale kaks kümnekroonilist, — rikkalik tasu armastuse eest, mis neile siin pakuti.

Aleksander ärkas järgmisel päeval umbes kella kaheteistkümne paiku. Pea huugas, kehas tundus rasket roidumust. Kuid nii imelik kui see ka oli: ta ei tundnud juhtunu pärast kahetsust, tajus vaid rahu- ning mõnutunnet, mida ta ei tahtnud katkestada tõusmisega. Ta ringutas, ägises kuuldavalt ja hakkas siis ajalehti sirvima, mis lebasid voodi kõrval toolil. Sellest tüdinud, hõikas ta teenija ja palus tassi musta kohvi, mis ta tuju veelgi parandas.

Korraga mõtles ta, et peab õhtul kindlasti ära sõitma. See mõte tegi ta aga kummaliselt rahutuks ning tusaseks. Loid, veidi tülpinud, öistest seiklustest väsinud, säärasena ihkas ta rohkem kui midagi muud just muretut laisklemist ja võimalust veeta aega midagi tegemata. Juba lihtne kujutlus, et ta peab mõne tunni pärast umbsesse vagunisse istuma ja kuni järgmise hommikuni kägarasse tõmbununa kitsal pingil konutama, täitis ta vastikustundega.

Samal määral, nagu ta oli jonnakas, oli ta ka laisk. Ta oleks meelsasti kogu päeva ja kogu järgneva öögi midagi tegemata voodis lamanud. Heitnud kiire pilgu kellale, oli ta rõõmus, et enamjagu päevast on alles ees ja et ta võib kohe magama uinuda.

Ent korraga kuuldus energilist koputamist vastu ust. Ta pöördus kiiresti näoga seina poole ja sulges silmad. See oli ta vanem õde, noor majandusteadlane, kes pidas oma kohuseks teda noomida. Tüdruk ütles, et säärane tegu polevat temast ilus, jah, teda olevat kohvikus tuttavategi poolt hukka mõistetud. Kuid vend sai juba selle manitsuskõne algul väga vihaseks ja karjus silmi välgutades, et tema eluviisid ei minevat kellelegi korda, seda pandagu tähele! Ja kui õde samuti ägedaks muutus, nimetades teda südametunnistuseta kaabakaks, ei vastanud ta enam sõnagi, teeseldes magamist, silmad kinni ja hambad solvunult risti.

Õe lahkumise järel uinuski ta jälle kohe. Ta magas raskelt nagu kott, pea kuklas, suu ammuli. Katkeline

rida segaseid unenägusid venis tast mööda, talle paistis, nagu oleks ta ikka veel seal porises põiktänavas, kolme tüdruku juures.

Teistkordselt ärgates otsustas ta kindlasti veel paariks päevaks Tartu jääda. Mugav loidus oli tema üle nüüd lõplikult võimust võtnud ja ta ei viitsinud naisele oma otsusest isegi teatada, kinnitades endale halvustavalt muiates, et juba täna teist kirja teele saata oleks tõepoolest liiga poisikeselik, liiga naiivne ja naeruväärnegi.

Ta lamas voodis kogu õhtupooliku, pilk laes, kustunud piip hambais. Vahetevahel, kui ta tukkuma jäi, näis talle, nagu istuks ta vannis ja nagu ümbritseks teda kogu aeg sooja vee mõnus loksumine. Ja jälle püüdis ta endale selgeks teha, et pole ju tõesti juhtunud midagi taunitavat, et säärane äikeseprahvatus, nagu see hiljuti toimus, oli hea ja kasulik nii tema ihule kui tema hingele, — jah, ii-al-gi ei anna ta käest oma vabadust, ii-al-gi ei muutu ta vaguraks koduloomaks, kellel pole enam ei õigeid sõpru ega õigeid lõbustusi!

Heleenele oli see lühike, mõnepäevane lahusolek nagu hiiglajõuliseks luubiks, mis näitas talle, kui tugevasti ta oma meest armastas. Jaamast koju minnes nuttis ta kogu tee. Ehkki ta uskus kindlalt, et nad juba varsti kohtuvad, näis see sunnitud lahusolekuaeg talle siiski nagu suure kaotusena.

Istudes vähe hiljem oma toas, pea käte najal, mõtles ta jälle korraga armastusest, nõnda nagu ta oli samal kohal armastusest mõelnud Aleksandri siiasõidu eelõhtul. Vapustav, pisaraid silmi kiskuv hardus haaras teda, sundis unustama kõik muu. Nõnda siis oli see ometi viimaks saabunud — ta õnn, mida ta oli nii pikisilmi oodanud... unistades, igatsedes, rahututel kevadõhtutel ja unetutel suveöödel kõiki neid kadestades, kes käisid kahekesi, kes olid teineteist juba leidnud.

Armastus? Ta vajus mõttesse. Jah, ta tundis instinktiivselt, et oli seda kujutlenud veidi teistsugusemana, kui see tõepoolest oli, kuid ta polnud siiski ka pettunud. Ta mõtles, et ta oleks kas või kohe valmis andma oma elu Aleksandri eest, end talle ohverdama... Läbi puuduse ja viletsuse läheks ta temaga ühes... Suuremaidki raskusi

ei kardaks ta tema kõrval läbi elu sammudes... Kui tal halb oleks, võtaks ta kokku kogu oma jõu, et teda trööstida; kui tal ametialalisi või muid raskusi tekiks, teeks ta kõik, et hajutada armastatu pea kohale kerkinud murepilved. Ning korraga tabaski ta end salajaselt soovilt, et Aleksandrile juhtuks tõesti mingi möödaminev õnnetus...

Ent samas kahetses ta juba oma rumalat soovi, peaaegu palvetades, et kõik ikka hästi läheks, — hästi algaks ja hästi lõpeks. Sest ta tundis ja teadis, et mehe õnn on ka ta enda õnn ja mehe õnnetus ka tema enda õnnetus.

Saabuv öö oli rahutu ja väsitav. Ta nägi unes ainult Aleksandrit. Iga kord, kui kell lõi, avas ta silmad ja luges lööke. Ta püüdis üles arvata, mitu tundi on rong juba teel ja kas see hakkab varsti Tartusse jõudma. Kui koitis hall ja udune hommik, mõtles ta suure hardusega, et nüüd on ta ometi viimaks kodus ja võib juba puhkama heita... tema kõige kallim siin maailmas... tema ainus ja igavene...!

Veelgi nukram ja tühjem oli saabuv päev, esimene, mil ta pidi oma armastatust lahus olema. Maja tundus talle tühjana, aeg hilissügisesena, meri raskena ja tusasena nagu ei kunagi enne. Ta ei leidnud kuskilt rahu, kuskil polnud tal hea olla. Ta katsus võõrasemaga vestelda, tühistest pisiasjadest lobiseda, naljagi heita; ta püüdis välja näidata, nagu ei vaevaks teda ükski mure, nagu oleks ta täiesti rahulik ja nagu mõtleks ta vaid kõige tavalisematest asjadest, mis teda ümbritsesid. Lükates enda ees vaese jalutu ratastooli, rääkis ta tehtud kergusega inimestest, keda ta oli kohanud eelmisel päeval jaamas, suvitajate massilisest lahkumisest. Öelnud Amandale lahkesti naeratades, et see võivat vabalt minna, kuhu ainult tahab, võttis ta hästiteeseldud pealiskaudsusega lehtlapingilt paar annet seal lebavast paksust röövliromaanist ja hakkas sellest tähelepanelikult kuulavale kasuemale selge ning rahuliku häälega ette lugema, tehes näo, nagu huvitaks see teda ennastki.

Kuid samal ajal mõtles ta aina suureneva igatsusega eemalviibijast, püüdes nüüd mõistatada, millal see juba tagasi koduteele asub. Tegelikult tüütas lugemine teda hirmsasti; talle näis äkki, nagu oleks ta selleks s u n n i-

t u d ja nagu p e a k s ta siin istuma ning lobisema. Meeleolud vaheldusid rahutu kiirusega ja teda hakkas vaevama mingi veider vajadus kuhugi minna ning ära teha midagi, mis ta oli unustanud, ehkki ta teadis, et tal pole kuhugi minna ja et ta pole midagi unustanud. Siis viskas ta raamatu tülgastusega kõrvale ja jäi üksisilmi läbi akna aeda vahtima, kus hõljus kerge uduvina.

«Sul on paha, lapsuke?» küsis kasuema, märgates ta halba meeleolu.

Heleene vastas tusaselt:

«Miks mul siis paha peaks olema?! Ei, mul ei ole midagi viga.»

Ta tõusis ja tegi asja lillepeenra kallal, kus õitsesid hilised kääbusastrid. Ta mõtles korraga heldinult, et nad on mööda seda kitsast teerada lugematuid kordi jalutanud, tema ja Aleksander. Tundes närvilist nuttu kurku tõusvat, nõjatus ta õlaga vastu puutüve ja vaatas üle tuules kahiseva roo ning liivaluideteni ulatuva linnakarjamaa mere poole. Päratu veeväli näis täna eriti tinasena ja nukrana. Ta mõtles pikkamisi, et varsti tuleb talv ja paks jää matab lained enda alla . . .

Lühike sügisene päev hakkas lõppema, tal polnud kuhugi minna. Liikumatult akna juures seistes vahtis ta pilku pööramata pikkamisi tihenevasse hämarusse, mis vajus üle aia, üle tänava ja üle kogu linna nagu kordkorralt mustemaks muutuv suitsupilv. Ja ta märkas korraga kõike seda, mida ta polnud seni märganud, kuigi see seisis kogu aeg ta silme ees, — et puulehed juba kolletasid, et taevas oli väga madal ja et ühes pimedusega tihe udu randa tuli. Ta vaatas märga teed, mille läikiv riba paistis põõsaste vahelt kuidagi laigulisena ja inetuna. Siis haaras teda nimetu, peaaegu õudustundeni ulatuv igavus ja ta tõmbas kiiresti mantli selga, et veidi aega väljas värsket õhku hingata.

Külma tuule pärast värisevate kätega jalgväravat avades mõtles ta äkki, et Aleksandergi on lugematuid kordi sedasama käsirauda puudutanud. See mõte laienes, haaras peale värava endasse pikkamisi kogu ümbruse, mis oli kuidagi seoses olnud tema ja Aleksandri armastusega. Siit ta läks, seda teed mööda ta astus; neid rohukõrsi, mis seal purukssõtkutuna lebavad, tallasid võib-

olla tema jalad. Aleksandri mehine, laiaõlgne ja pisut kohmakas kogu kerkis pimedusest tema ette ja tal oli korraga väga hea meel mõelda, et see mehine mees kuulub temale, Heleenele. Ning ta ütles endale äkki kuuldavalt: «Ära muretse, ta tuleb ju varsti tagasi! Jah, juba varsti, varsti tuleb ta jälle mu juurde tagasi!»

Jälle tuli väsitav ja painajalik öö. Kohe, kui ta magama jäi, hakkas ta nägema segaseid ning hirmsaid unesid. Mingi laev oli nagu Aleksandri endaga ühes viinud ja ta jooksis ahastades edasi-tagasi mööda tühja randa, teda hüüdes ning kutsudes. Või nad olid kuhugi ruttavas rahvamurrus lahku läinud ja ta nuttis kibedasti... valju, ahastava häälega, kedagi häbenemata.

Need viirastused piinasid teda hommikuni ja ärgates oli ta üleni higine. Silmi avamata mõtles ta kohe, et täna peab kindlasti kiri tulema. Ta jooksis vaheuksele ja heitis hirmunud pilgu kellale, — jumal tänatud, see polnud veel üheksagi!

Kohvilauas püüdis ta jälle ükskõiksust näidelda. Ta mõtles, et see peab sündima juba varsti — jah, juba hommikusöögi ajaks peaks kiri kohal olema! Ta kujutles endale tükkhaaval ja üksikasjadesse minnes, kuidas ametnik ümbriku võtab, selle oma suurde nahkpauna pistab ja tulema hakkab. Ta laskis tal ainult mõnesse majja sisse astuda — nüüd pöördub ta peatänavast ära, nüüd tuleb kiiresti mööda kaskede alleed alla, nüüd juba käändubki Kolme Vaeva Teele ja vahib tähelepanelikult majanumbreid... Veel mõni minut, ja ta peaks koputama... Ning otsekui oleks see sündinud tõesti täpselt nõnda, nagu ta kujutles, kuulsidki nad äkki kompsivaid samme, mis lähenesid üle hoovi.

«Keegi vist tuleb,» ütles kasuema.

Heleene hüüdis punastades:

«Jah, see on kirjakandja.»

Nende sõnade juures hüppas ta kiiresti püsti ja tõttas uksele. Kuid ta tuli tagasi kahvatuna ja pettununa, sest see oli olnud ainult *mon ami*, kes möödus tast kübarat kergitades ja head hommikut soovides.

Kuid nii pikisilmi oodatud kiri tuli siiski — tuli umbes lõuna paiku, mil ta juba arvas, et Aleksander on nähta-

vasti unustanud kõik oma lubadused. Ümbrikku avades värisesid ta sõrmed nii tugevasti, et ta paberinoa põrandale pillas. Ja kui ta siis päranisilmi lugema hakkas — neid leebeid, häbematult kokkuvaletatud lauseid, neid ühiselt väljanaerdud meelitusi ja tõotusi, — täitusid ta silmad pikkamisi soojade õnnepisaratega, millest läbi vaadatult näis maailm kohe hoopis rõõmsamana, hoopis sõbralikumana.

Mõni päev hiljem sai ta Aleksandrilt teisegi kirja. — Korter olevat nüüd võetud, kõik minevat hästi. — Heleene ei võivat kindlasti aimata, kuidas Tartus ta järele igatsust tuntakse. — Heleene vabandagu väga, et ta seni endast ühtki teadet pole andnud peale tolle esimese sõnumikese. — Heleene pakkigu oma asjad kohe kokku, andku pagasi ja sõitku ise juba järgmise rongiga välja. — Sest teadku Heleene: juba kolmandat päeva lamab ta vaene igatsusest nõrkev mees, tema Aleksander Noorem, haigena voodis ja mõtleb aina sellest ilusast silmapilgust, mil nad võivad teineteist jälle rinnale suruda...

Surmani kohkunult tegi noor naine, nagu tal kästi. Isegi seda paari tundi, mis tal pakkimisest üle jäi, ei suutnud ta kuidagi ära oodata. Ja jättes tädidega pisarsilmil jumalaga, suudeldes Clothildet ja pigistades kõikeandestava naeratusega Rosalie kätt, tõttas ta nuuksudes oma senisest kodust minema, et leida õnne uues kodus, mis oli lõpuks ometi tema juurde jõudnud.

Kasuema, kes oli end oma ratastoolis lasknud jaama veeretada, ütles talle lahkumisel:

«Laps, kui sul kunagi raske on, siis mõtle ikka minu peale... Niikaua kui minu vana pea veel püsti seisab, leiad sa siin alati ulualust.»

«Jah, mamma, küllap ma sind juba vahel vaatama tulen,» vastas Heleene ja suudles teda veel kord otsaesisele.

Ja mõeldes vahetpidamata Aleksandrile ning selle hirmsale haigusele, läks ta kiiresti vagunisse.

Siis hakkas rong pikkamisi liikuma.

VIHMA KÄEST RÄÄSTA ALLA

See järsk elukohavahetus tekitas Heleenes tunde, nagu oleks ta sattunud ühest maailmast teise, senisest sootuks erinevasse. Raske oli algul harjuda olukorraga, et ta võib teha, mida tahab, minna, kuhu tahab, olla, kuidas tahab. Seni olid teised inimesed määranud ta tühisemagi sammu, nüüd aga sai ta võõrast suunamisest täiesti vabaks, muutus ise otsustajaks. Ja peaasi — oma uut kodu korraldama hakates võis ta kõiki asju valida ainult omaenda maitse järgi, nagu arvas heaks tema ise, kelleltki nõu küsimata, — isegi mitte Aleksandrilt, kui ta seda vajalikuks ei pidanud. Nagu ta oli tundnud end seni veel alaealisena, nõnda muutus ta nüüd lausa üleöö iseteadvaks täiskasvanuks, kes oskab otsustada kainelt nagu kunagi mõistlik inimene.

Esimesed kaks nädalat kulusid aina jooksmisele ja askeldamisele. Energiline ja väsimatu, nõnda püüdis ta korraldada kõik ihuüksi, Aleksandrit selle töös segamata. Suure hoolikusega, kaua järele kaaludes, valis ta kõigile neljale toale sobivad tapeedid; seisis tundide viisi juures, kui töölised neid kohale kinnitasid; peatus ikka ja uuesti ühe või teise ruumi uksel ja kujutas vaimus ette, kuidas

see küll välja näeks, kui mööbelgi juba sees oleks. Ja kui lupjamise, liimimise ja värvimise jäljed ometi viimaks kaotatud olid, valdas teda peaaegu lapselik rõõmuhoog, mis lõppes sellega, et ta kutsus kõike vaatama ning hindama ka oma kalli Aleksander Noorema...

Mees, laisk ja iseteadev nagu nüüd ikka, läks temaga ühes ainult vastumeelselt, torisedes moepärast midagi oma kuulsast magistritööst, mida ta polnud muide puudutanud juba enam kui paaril kuul. Piip suus ja kaks kätt sügavale taskutesse topitud, kuulas ta uniselt naise lõpmatuid seletusi, millega see teda üle valas. Kuid oma praktilise inimese asjalikkude silmadega nägi ta enda ees ainult nelja kõledat tühja ruumi, milles valitsev külmus pani ta lõdisema, koristamata kööki, lugematuid pintsleid ja värvipotte, mis vedelesid veel kõikjal, isegi trepil. Ja ta oli väga rõõmus, kui ta viimaks ometi lahkuda võis, haavamata sellega naist, kes aina seletas ja kommenteeris.

Põnevam kuid ühtlasi ka närvilisem kõigest muust oli mööbli muretsemine. Vanahärra Link, kes oli oma riisuja-pristavi ametiga kokku ajanud küllalt suure varanduse, andis Heleene käsutusse tõhusa summa sularaha, öeldes, et ta võib seda kasutada täiesti oma äranägemist mööda. Ent ta läks noorikuga siiski ka ise ühes, tundes mõnu juba lihtsalt sellest, et ta võis tingida, kaubelda ja vaielda oma vanade kõhukate kaardilauasõpradega, kes püüdsid võimalikult kõrgeid hindu hoida.

Juba esimesse suuremasse mööbliärisse sisse astudes haaras Heleenet tunne, nagu hakkaks ta pea ringi käima. Kõik need ilusad diivanid, tugitoolid, voodid, lauad ja puhvetikapid, mis seisid rasketena ja massiivsetena piki seinu, tegid ta meeled segaseks. Iga värvist lõhnav ese, mida ta vaatas või katsus, näis talle imeilusana, ja ta ei osanud kuidagi otsustada. Ta silitas diivanite pehmet plüüšpolstrit, koputas sõrmeotstega vastu kappide puukõverdisi, istus naerdes tugitooli ja arvas end uppuvat selle hellitavasse pehmusse, mis teda haaras. Ja alles pärast pikki arutamisi ning vaatlemisi arvas ta viimaks leidnud olevat sobivad asjad, mille eest ta maksis värisevate kätega ja äiapapa lõbusa naeru saatel säärase tohutult suure summa, mis pani ta peaaegu higistama. —

Siis mõtles ta ligi nädalapäevad aina sellest, millise näo Aleksander küll teeb kui ta juba täiesti korda seatud tubadesse astub. Aga kui mees seda kõike peaaegu tähelegi ei pannud, oleks ta meelsasti kas või nutma puhkenud.

Aeg, mis tal tuli elada Aleksandri vanemate majas, lähendas talle kogu Linkide perekonna, välja arvatud proua Ingeborg ise. Nooruslik ämm ei suutnud temaga ikka veel leppida ega andestanud talle oma armsa poja võrgutamist. «Elus on ikka nii, et kanapead võtavad vägimehed lõa otsa!» ütles ta oma uljast ponilakka raputades. Kuigi ta püüdis minia vastu sõbralikkust ja lahkust näidelda, tajus Heleene selgesti ta tõelisi meeleolusid, tegemata nende suhtes pisimaidki illusioone. Ent selle eest sai Heleene sõbraks Aleksandri kahe õe ja vennaga, kes suhtusid temasse niisuguse avameelsuse ja otsekohesusega, mis tundus talle algul teataval määral küünilisenagi.

See oli üldse omapärane ja veider perekond. Vanapaaril oli peale Aleksandri veel kolm last, kõik energilised ja rõõmsad, iga järgmine eelmisest peaaegu täpselt pooltéise aasta võrra noorem. Kaks tütart, kellest üks, Iida, veel keskkoolis käis, kuna vanem, Alice, esimest semestrit majandusteadust õppis, olid väga sarnased ja ühtviisi tõmmud; poeg Raul, kes tegeles ainult spordiga, oli linavalgete juustega ja haruldaselt pikk. Nähtavasti oma kasvu tõttu oligi ta lemmikalaks korvpall. Ka mõlemad tüdrukud rääkisid sagedasti küll tennisest, küll kraulimisest, küll kaugus- ja kõrgushüpetest, milles nad tihti esikohti koju tõid. Peale spordiväljaku ja söögilaua ei ühendanud neid aga miski muu. Ja vahel näis Heleenele, nagu ei kuuluks need neli, — Aleksander kaasa arvatud, — üldse ühte ja samasse perekonda, vaid on omavahel ainult sõbralikud võõrad.

Siis märkas ta veel sedagi, et need noorukid ei tarvitanud üldse sõnu «õde» ja «vend», vaid «poolõde» ja «poolvend». Näiteks ütles Aleksander: «Mu poolõde Iida on haiglane!» Ja Iida ütles: «Mu poolõde Alice läks palli mängima, mu poolvend Raul võitis aga eile jooksus jälle kolmanda koha.» Ja Raul ütles omakorda: «Mu poolõed — nii Iida kui Alli — on Tartu paremad ujujad,

nad võiksid üldse kõigele muule käega lüüa!» Ja kuna nõnda ei öelnud mitte üksi need kolm, vaid nõnda ütles ka Aleksander, tekkis Heleenel tunne, nagu peaks vanahärra Link vähemalt neljandat korda abielus olema, et omada nii palju lapsi, kes kõik on üksteisele ainult poolõed ja poolvennad.

Kord võttis ta südame rindu ja küsis Aleksandrilt selle veidra nähtuse kohta seletust. Mees, kuulates teda irooniliselt silmi kissitades, pahvatas korraga naerma. Siis aga ütles ta vähemagi piinlikkuseta, nagu mingi vaimuka nalja puhul kogu aeg ühelt jalalt teisele tammudes:

«Oh-ohh, kas sa pole siis meie perekonnalugu veel uurinud? Meil kõigil on ju nõndaöelda omaette isa. H-hahah-haa! Kas pole naljakas, mis?»

Heleene küsis:

«Omaette isa? Mis see tähendab?»

«Noh,» ütles mees, «nii me seda omavahel väljendame.»

«Seleta siis ometi, mis see tähendab?» kordas Heleene punastades, kuna ta aimas hämaralt, et nüüd-nüüd kuuleb ta midagi kahemõttelist, midagi inetut.

Aleksander jutustas ikka naerdes ja jalalt jalale tammudes:

«Mis seal suuremat seletada... Küllap sa oskasid juba ise seal Pärnus üht-teist tähele panna, olgu või minu ema ja *mon ami* suhteid. Nojah, eks siis nõnda olegi ajapikku juhtunud, et meie isa lihane poeg olen ainult mina, mu poolõeke Alice on ühe rikka vanapoisi tütar, Rauli isaks on ema valinud kellegi kohtutegelase, kes on ammu surnud, ja Iida, see kõige noorem meist, võiks oma armsat papat näha iga päev, kui ta seda ainult tahaks. Mina isiklikult olen s e d a oma võõrasisa asjaolude sunnil loendamatuid kordi vaatamas käinud: istub teine pangadirektori kabinetis nagu suur mägi ja otsustab minutaoliste vekslite üle. Vanasti vedeles ta meil iga päev, nüüd aga ei tule enam. Öeldakse ju, et isased koerad pidavat oma poegi häbenema, hahahaa!»

Ta naeris ikka küüniliselt, suur lihav pea kuklasse heidetud. Ja kuna Heleene talle üllatusest lahtise suuga otsa vaatas, küsis ta pisaraid pühkides:

«No kas sa siis tõesti aru ei saa, milles asi seisab?»

«Ei... ei saa...» vastas Heleene ja punastas jälle sügavalt.

Mees hakkas uuesti seletama.

«Aga siin ei ole ju midagi aru saada,» ütles ta. «Võta kord kätte ja loe läbi «Esmaspäeva» joone all ilmunud Tšehhovi lühijutuke «Elav kronoloogia». Meie perekond — see on sama riiginõunik Šaramokini perekond... h-hahahhaa! Ja see lühijutuke seletab sulle hästi ning usutavalt sellegi saladuse, kuidas see kõik juhtuda võis ja võimalik oli. Mu härra isa — meie lõbus Aleksander Vanem, oli oma riisumissõitude tõttu vahel nädalate viisi kodunt eemal, *mon ami*, vaeseke, istus aga suurema osa oma ajast apteegi laboratooriumis. Nii et petta said nii mees kui tõeline, truu majasõber, h-hahah-haa!»

«Aga... aga... kas su isa... teab siis kõigest?» küsis Heleene alles tükikese aja pärast.

«Armas aeg, kuidas sina siis arvad! Teab, muidugi teab!» naeris Aleksander lõbusalt.

«Ja su õed-vennad, — mis nemad küll tunnevad?» ütles Heleene vaikselt.

«Mida siis ikka? Suud naeravad, südamed nutavad!» kehitas Aleksander õlgu.

Ja laisalt haigutades, nagu oleks ta äsja rääkinud millestki väga tavalisest ja naljakast, lahkus ta toast, et end kabinetis mõnusalt sohvale visata ja varsti norinal uinuda.

Heleene aga istus veel kaua samal kohal, kohkunud ja uimane — tal oli tunne, nagu oleks ta äkki sügava kuristiku servale sattunud ja selle mustendavasse kurku vaadanud.

Muu seltskondki, kellega Heleene oma mehe vanemate juures tutvust tegi, näis tema vastu väga sõbralik ja heatahtlik olevat. Pühapäeviti, pisut enne lõunasööki, kogunes siia linna tähtsamaid inimesi, hulk mehi ja naisi, kes täitsid oma laiutava lärmiga kõik kuus tuba. Järjekindlalt kord nädalas käisid vanahärraga kangeid nastoikasid proovimas ja kaarte mängimas pikk ning kõhetu abiprokurör ja paar kõrgemat politseiohvitseri, selle lahutamatud saatjad. Enamik perekonnasõpru aga, kõik need spekulatsiooniga rikkaks läinud ärimehed, oma juriidiliste teadmistega uhkustavad kriminaalasjade advokaadid ja kuivad ning ametlikud kohtunikud ühes

oma naistega tulid ainult siis, kui neid kutsuti. Ent kutsuti neid üpriski tihti, peaaegu iga paari nädala tagant.

Need külalisõhtud, vaatamata suurele lärmile ja naerule, mis seal hetkekski ei vaikinud, olid tegelikult väga igavad ja üksluised. Oma heade toitude ja valitud maiustustega harjunud kõhud tublisti täis söönud, nõjatusid naised harilikult diivanitele või tugitoolidele ja hakkasid klatšima sõbratare, kes parajasti puuduma juhtusid. Mehed kogunesid sel ajal kuhugi nurgalauakeste juurde, et veeta aega male või kaartidega. Nobe kahjurõõmus sosin, mis aeg-ajalt parastavaks naeruks või ärritatud köõksatusteks paisus, roomas seinast seina, pani ninasõõrmed värisema, erutas eeloleva öö jaoks. — Proua see-ja-see pidavat juba ammu armukest, kellega ta petvat meest kõi-ge a-la-tu-mal kombel; proua too-ja-too käivat kellegi arstiteaduse üliõpilase juurde koju, vedeldes seal vahel poolte päevade viisi; alles möödunud reedel olevat üks väga auväärne daam välja libisenud võõrastemajast, kus ta olevat amelnud kõigiti lugupeetud isand tolle-ning-tollega. — Esimene karbikorjandus «Kaitseliidu» Lõuna-malevkonna heaks olevat kahjuks nurjunud. — «Intelligentsete Naiste Ühingus» tehtud otsuseks esineda kõigis suuremates ajalehtedes manifestiga, mis nõuaks kõlblusvastaste kirjandustoodete müügi keeldu ja nende viivitamatut ärakorjamist. — «Usuõpetus koolidesse, usuõpetus koolidesse!» deklareeriti üksmeelselt. — Ja kuigi ainult mõni üksik neist sirgetest moraali tugipuudest võis end emaks nimetada, — sest enamik neist kaitses oma talje sihvakust teatavate õigel ajal ettevõetud sammude abil, — kuulutasid nad siiski suure suuga aina üht ning sama tõde, — kõikjal rikutavat nende armsaid lapsi, — näidatavat nende tütardele ja poegadele elu kõlvatuid pahesid ja äratatavat seega viimaste alles uinuvaid instinkte, mis võivat neile kergesti hukutavaks muutuda. Nad tegid suuri sõnu ja võtsid vastu suuri otsuseid. Aga keegi neist ei pannud mikski seda purustavat mõju, mida avaldas juuresolevatele noortele nende endi alatu, porine, kõdunemise ning hallituse järele lehkav klatš, millega nad puistasid üle oma tuttavate varjatumadki elusaladused.

Juba esimesel sellisel külalisõhtul, millest tal tuli osa võtta, pani see kohisev klatšivool Heleene lausa hingeldama. Ta mõtles endamisi, et ta uue kodu õhkkond sarnaneb väga selle pehkinud õhkkonnaga, millest ta äsja väljus, ületab viimase aga kaugelt oma amoraalsuse ja küünilisusega. Ta nägi noori tüdrukuid kikikõrvul kuulavat lihavate prouade kõditavaid kahemõttelisusi ja mõtles korraga, et mõne aasta pärast võtavad tollest tühjajutulaadast osa needki, kes praegu veel keskkooli vormikleidikesi kannavad. Kuna ta kõrvu lõikasid aga ainult minut hiljem pateetilised teadaanded kõigist neist suurtest ja ülipuhastest otsustest, mis olevat vastu võetud selles ja tolles naisseltsis sel ja tol ajal ja mis tingimata pidavat looma uue ajajärgu maksvates kommetes ja tõekspidamistes, tundis ta end tihti lähedal olevat hüsteerilisele nutule või sama hüsteerilisele naerule. Ta oli endamisi lootnud, et teda ootab siin alles mõni aasta tagasi maad ning rahvast juhtima asunud «parema seltskonna» hulgas ees puhtus ning ausus, nägi aga selle asemel, et ta oli sattunud vihma käest räästa alla. — Need seal unise Pärnu vaikses ning uduses supellinnaosas olid vaid varjud minevikust ja kandsid endis (püüdes seda pealegi igati varjata) mineviku pahesid ja paiseid, — kummardasid veel hauapõhjagi seda härrasklassi, keda nad kord nii või teisiti teenisid, ja vihkasid kõike uut ning edasiminevat. Need siin vabariigi vaimse keskuse Tartu südalinnas olid aga lõhestatud, katkirebitud, endist väga suures arvamuses olevad aplad hinged, kes ihkasid endamisi ainult ühte, — muretut, igast küljest kindlustatud mõnusat äraelamist, head seisukohta, kust oleks võimalik saavutada kõige suuremaid tulemusi kõige vähema vaevaga.

Peaaegu kõik mehed ja suur osa daame olid kas kõrgema või vähemalt keskkooliharidusega. Kuid nende ülikoolis õpitud teadmised, nende teoreetilised tarkused olid aja jooksul asendunud ametialaste kogemustega, viimased aga olid omakorda juba ammugi üsna tavaliseks harjumuseks taandunud. Nad sarnanesid loomadega, kes on harjunud tegema ühtesid ning samu liigutusi ja kes sooritavad need liigutused nüüd lihtsalt pimesi, midagi mõtlemata. Inimesed, kelle üle nad kohut

mõistsid ja kelle omavahelisi tüliasju nad lahendasid, olid neile ainult elutud asjad, mida tuleb kohelda teatud kindlate eeskirjade järgi. Prokurör nõudis nuhtlust, kaitsja kaitses, kohtunikud tegid otsuseid, pristavid sõitsid maal ringi ja müüsid haamri alt vekslivõlgade või maksude katteks talusid, metsi, majasid, kehva mehe korterikraami. Aktiivsed seltskonnadaamid korraldasid heategevaid peoõhtuid, pidasid vaeseid armukesi, neid lahkelt toetades; mõtlesid välja muidki üritusi oma elu mitmekesistamiseks. Ja kui neil polnud parajasti midagi muud teha, — kui nad olid kohustustest vabad, — tõttasid nad suure hooga rahuldama oma söönud kehas liigutavat Vana-Aadamat või esiema Eevat, üks tehes seda nii, teine teisiti.

Juba üsna varsti tundis Heleene kõigi nende teda vägagi sõbralikult kohtlevate inimeste vastu loomusunnilist vastikust. Kuigi ta ei teadnud neist sel ajal veel kõike, ei suutnud ta ometi neid endale vastuvõetavaiks teha. Ja kord, kui Aleksander hakkas nagu tavaliselt rõivastuma vanemate poole lõunasöögile minekuks, ütles ta pahuralt:

«Anna andeks, kallis, aga ma ei tuleks täna.»

«Ei tuleks?» venitas mees ja tõstis imestunult kulme. «Aga kuhu sa siis minna mõtled?»

Heleene vastas pikkamisi:

«Mitte kuhugi, ma jään koju.»

Aleksander küsis kuube selga tõmmates:

«Aga miks sa siis koju jääd? Või oli sul mu emaga jälle... mh... ütlemisi?»

«Ei olnud...» vastas Heleene. «Su ema on viimasel ajal mu vastu liigagi lahke...»

Aleksander naeris:

«Või ehk Aleksander Vanemaga?»

«Ei,» ütles Heleene. «Su isa on ju üldse parim inimene maailmas, keda ma kunagi kohanud olen...»

«Iidaga, Alicega või Rauliga?» päris mees.

Ja Heleene vastas naerdes:

«Ei, muidugi mitte!» Kuid ta ei suutnud siiski välja ütlemata jätta oma hinges käärivaid tundeid. Ja avitades meest kaelasideme sõlmimisel, lisas ta pikkamisi: «Mulle ei meeldi... need teised...»

Aleksander küsis:

«T e i s e d? See meie mamma loomaaed... üleüldse?»

«Jah,» ütles Heleene. «Mulle ei meeldi kõik need uhked prouad, kes sinna kokku tulevad. Nad räägivad liiga palju oma tuttavatest ja sõbrannadest... Kui keegi puudub, siis soritakse läbi selle aluspesugi... Aga järgmine kord, kui mõni teine puudub, tehakse selle teisega just samuti... Ja alati, kui ma silmapilguks välja lähen, on mul tunne, et nad ka minu seljataga sosistama hakkavad, mind samuti mõnitavad.»

Aleksander hüüdis läbi naeruhoogude:

«Ah niiviisi? No vaata ikka, kustpoolt juba tuul puhub... Aga kallis, miks sa neid üldse tähele paned? Või tahad sa neilt vaesekestelt võtta nende ainsa lõbu? Sest mida peaksid nad veel tegema ja toimetama? Selles, mida sa siin hukka mõistad, kogu nende elumõte ju seisabki. See ongi ometi seltskond, mu arm, selts-kond, katsu mind mõista, h-hahah-haa! Ja et sinustki on juba üht-teist räägitud, selles ei maksa sul loomulikult kahelda. Jah, jah, ole mureta: sinagi oled mitmel puhul nende veskikivide vahelt läbi käinud...»

Ja kuna Heleene talle kohkunult otsa vahtis, pöördus ta korraks naerda norsatades minema, et mängida abiprokuröriga või oma isaga paar partiid «tuhandet», «omatrumpi» või «viitsada», suitsetada ja kuulata nii hingeliselt kui ihuliselt laiseldes jutukate seltskonnadaamide lõpmatut vadistamist, naerda nende naljade üle, mõnu tunda nende uudishimulikkudest ja veidi erutatud pilkudest.

ARMASTUS MUUTUB ABIELUKS

Nõnda kadusid kolm esimest abielukuud. Tuli talv, päevad ja ööd läbi mässas all tänavatel tuisk. — Kuigi Heleene elus polnud juhtunud midagi niisugust vapustavat ega sügavat, nagu ta oli naiivse tüdrukuna oma tulevikku kujutlenud, ja kuigi igapäevane elu ning uus ümbrus valmistasid talle nii mõnegi pettumuse, oli ta siiski oma eluga täiesti rahul ja õnnelik. Igatsused ja unistused, mis olid varem täitnud ta tütarlapsehinge, olid ammu aset andnud soojale kodutundele, mida ta poleks vahetanud millegagi maailmas. Temas oli lõplikult ärganud naine-kodulooja, naine-kodukorraldaja, ja ta mõtles endamisi, et teda ümbritsev mugavusetunne ongi too suur õnn, mida ta kunagi nii väga igatses.

Aleksander, soovides täiuslikult tunda oma jõuka mehe väärikust, käis talle korduvalt peale majateenijat palgata, kuid Heleene püüdis seda igal viisil edasi lükata. Näis, nagu oleks ta kade igale võõrale, kes võiks tema korteris nõnda ringi käia ja toimetada nagu tegi seda praegu tema ise. Lasta kedagi kõrvalist oma kööki — tõstma ja kolistama oma toidunõudega; jälgi tegema oma tubadesse, alati eeskujulikult läikivatele

põrandatele; seadma ja puhastama mööblit, mille valimisega ta oli sellist vaeva näinud — see kõik tundus talle justkui truudusemurdmisena mingi püha talituse vastu, millele on õigus vaid üksipäinis tal endal...

«Mis sa selle lapsiku kadetsemisega kätte saad? Ainult seda, et lõhnad varsti samuti sibulast ja rasvast, nagu kõige tavalisem väikekodanlase-kaasake või... või agulimaadam!» püüdis Aleksander teda asjata noomida.

«Nagu kõige tavalisem väikekodanlase-kaasake? Aga seda ma ju ometi olen, milleks seda siis veel salata!» vastas Heleene naeratades.

Lausa usulise rituaali täitmiseks muutus talle igal teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval turulkäik. (Kuid neilgi kordadel ei jätnud ta unarusse muid igapäevaseid talitusi — tubade kraamimist ega tolmupühkimist.) Siis tõusis ta varem kui harilikult, koristas rutates söögitoa ja saali, ootas, kuni Aleksander voodist välja tuli, ja pani toidu lauale. Et kohv külmaks ei läheks, mähkis ta kannu villasesse rätti. Ja haaranud sahvrist korvi, jooksis ta lõbusalt vilistades (ka selle oskuse oli ta alles hiljuti mehelt omandanud!) mööda treppi alla, hingates endasse täie rinnaga karget talveõhku, mis talle päratu aurulainena läbi raskesti avaneva paraadukse vastu tormas.

Kõige põnevam oli muidugi ostude tegemine ise. Algul oli ta sellega harjumata ja laskis end igal sammul tüssata. Talle näis, nagu oleks mõttetu tingida marga või paari pärast, mida üks kaubanaine teisest enam küsis, ja ta maksis nurisemata, olles arg ka kõige õrnemakski vastuvaidlemiseks. Nähes aga aja jooksul, et nii ei toimi ükski mõistlik perenaine, hakkas ta sama visalt kauplema, jättes selle või teise vajaliku asja ostmata ainult mõnemargase vahe tõttu.

Ennelõunane aeg kadus tavaliselt otse uskumatu kiirusega. Talle näis, nagu oleks ta oma töödega alles algust teinud, kui kell juba üksteistkümmend lõi. Ja ennist pooleli jäänud kraamimise nüüd kiiresti lõpetanud, hakkas ta kohe lõuna vastu valmistama: kell üks väljus Aleksander kantseleist ja selleks ajaks pidi ta kõigega valmis olema. Ja valmis ta harilikult oligi: täpselt

samal hetkel, kui ta kuulis mehe samme saali uksele lähenevat, asetas ta supitirina pidulikult lauale.

Pool tundi või veidi enam vestlesid nad sõbralikult, istudes teineteise vastas. Aleksander, kelle oli ametissehakkamine ta loomupärasest mugavast laiskusest jälle mõneks ajaks välja viinud, kaebas ja hädaldas liiga suure töökoorma üle, mis varsti kindlasti välja võtvat ta viimsegi hingeraasukese. Jah, ta ei võivat nuriseda — teenistus olevat hea. Oksjone tulevat pidada siin ja seal — kogu maa, nii linnad kui külad siplevat ju võlgades; ta honorar aina tõusvat. Kuid temagi olevat ainult lihast ja kontidest koosnev inimene, kes ei tahtvat end lõhki käristada nende mõnekümne tuhande marga pärast, mida tal olevat võimalik kuus rohkem teenida! — hüüdis ta tihti ennast haletsedes.

Vanahärra Link, suutmata harjuda uue olukorraga, käis poega sagedasti külastamas ja juhatamas. Olles veetnud kogu oma pika ja nurjunud elu peamiselt igasuguste täitelehtede taga, ei saanud ta nüüd kuidagi jagu tühjadest päevadest, mis erruminek kaasa tõi. Pealegi oli ta üks neist vähestest, kes polnud oma ammugi rutiiniks muutunud ameti kõrval ka mõtlemist unustanud. Iga tundmatu nime taga seisev sissenõudmist vajav summa tekitas temas mitmesuguseid kujutelmi. Ta nägi juba vaimus neid punaseksnutetud silmi, mis teda ühel päeval vastu võtavad, neid kramplikke tõmblusi kondise ning kehva töölise ja talupoja või mugavuses ning laiskuses kõhukaks muutunud kaubahärra näol, kui ta vasarake nende laostuva majapidamise kallal kord tegevusse asub. Ja see päratu hulk iga päev nähtud inimlikke viletsusi ning kannatusi oligi avitanud teda taluda tema enda rasket katsumistekoormat, mis muidu oleks ta kindlasti silmili põrmu vajutanud.

Heleenegi, kui ta vahel aega sai, läks mehele abiks. Siis istusid nad neljakesi kahe suure laua taga, tema, ta armastatu, selle sekretär ja luine vanahärra. Nad töötasid igaüks vaikselt omaette — kes raha lugedes, kes oksjonikuulutusi kirjutades, kes midagi arvutades või lehitsedes. Kuuldus ainult arvelauakese tasast klõbinat, pangatähtede krabinat ja paksude raamatulehtede ning protestitud vekslite igavat kahinat. Aknaid katsid pak-

sud jääroosid ja uulitsalt kostis sisse lumise linna vaikne kära. Ainult vahel harva sekka küsiti üksteiselt nõu või juhatust, ja vahel harva sekka kuuldus tasast vandumistki, kui oli arvetesse viga pugenud või rahalugemises eksitud.

Kuid vahel ei tulnud tal leppida üksipäinis Aleksandri kantseleitundidega, vägagi tihti pidi mees mitu päeva järgemööda kodunt eemal olema. Juba varakult kuulis Heleene teda ühes sekretäriga lahkuvat, mapp kaenlas, et kuskil maakonnakolkas — korstnasse lennanud talus — vajalikke üleskirjutusi teostada või kellegi kodus oksjonipidamisele asuda. Säärastel puhkudel valdas Heleenet sügav nukrus, kui ta mõtles, milliseid kannatusi need õnnetud küll tunnevad, oodates tema mehe kurjakuulutavat ilmumist. Ja kord ütles ta äiale, kes jäi vahel üksigi kantseleisse norutama, seal paberihunnikuid sirvides ja korraldades:

«Aga kas seda siiski kuidagi teisiti ei saaks?»

Hall vanahärra küsis:

«Mida nimelt, mu laps?»

Heleene ütles kogeldes, suu ümber otsekui süüdlane naeratus, — ta kartis et ta mõtted sisaldavad midagi väga lapsikut ja rumalat:

«Seda, et inimestele niiviisi liiga tehakse. Kujutage ainult ette, et kõigil neil on oma kodud ja et need kodud nüüd lõhutakse... Kuidas nad peavad küll kannatama, need vaesed!»

«Jah, aga mida me sinna parata võime?» vastas endine riisuja-pristav tõsinedes ja kehitas kergelt õlgu. «Muidugi, see on õige, nad kannatavad. Aga asi ei olene ju sugugi meist, pristavitest, vaid neist endist. Ainus võimalus oleks, et nad lihtsalt ei laenaks ega laiutaks — ärimehed prassimistega, talumehed pisiparuniteks kippumisega, väikesed vennikesed õmblusmasinate ja jalgrataste ning raadioaparaatide võlgu ostmisega... On aga vekslid kord juba antud ja ei jõuta neid enam välja osta, siis pole see põrmugi tähtis, kas müün nende võlgu-elavate kaaskodanike kraami maha mina, kas teeb seda mu poeg või mõni teine meietaolistest halastamatutest seadusemeestest. Meie oleme ainult tööriistad issanda

Paragrahv Vägeva käes, meil pole siin midagi muuta ega parandada.»

«Aga keegi neist ei tee end ometi meelega maksujõuetuks,» ütles Heleene. «Miks neile siis andeks ei anta? Niikuinii on nad enama jao oma varandustest juba kaotanud...»

Vanahärra naeris valjusti ning hõõrus käsi. See mõte tundus talle niivõrd veidrana, et ta pidi lauast kinni hoidma, et oma vanadel väsinud jalgadel püsti püsida.

«Jah, mu armas, aga kui sinult endalt keegi midagi võlgu võtaks ja enam maksta ei suudaks...? Kas sa tahaksid talle siis kõik heamehe poolest lihtsalt kinkida...? Mis sa arvad, kas tahaksid?»

«Ma ei tea,» ütles Heleene.

«Noh, vaata,» hüüdis vana. «Oma ei taha keegi jätta, see on meie maailma aluste alus... Kui juba, siis parem võõrast võtta, hahaa! Ei ole ju ü k s a i n u s pankrottimineja, kellele kinkida ja halastada. Enamik neist on muidugi õnnetu juhuse, oskamatuse või oma verivaesuse ohvrid, palju on aga ka neid, kes toimivad täiesti ettekavatsetult. Ja kui talitada sinu teooria järgi, ei peaks meie, kohtupristavid, ennast üldse enam võõraste hädast ja kannatustest elatama, me võiksime lihtsalt laenama hakata. Kui maksuaeg kätte tuleb, teeksime aga ilusasti kurva näo pähe ja ütleksime, et meil ei ole, millega maksta. Saad sa aru, ah? Ja nõnda me võiksime endile suuri varandusi kokku kanda, kindlasti palju suuremaid kui praeguse timuka-ametiga... He-he-hee!... Tore oleks see igatahes küll! Kas pole?!»

Ja kõbus vanahärra naeris jälle nagu hull, kõhnade kämmaldega vastu tikk-kõhnu reisi tagudes, silmad täis suuri pisaraid.

Pärastlõunad ja õhtud olid hommikutest veidi vabamad. Aleksander (kui ta parajasti väljasõidus ei viibinud) heitis kantseleist tulles harilikult diivanile pikali, et ajalehti sirvida; Heleene asus vaikides käsitöö kallale või võttis samuti midagi lugemiseks. Vahetati ainult üksikuid lauseid: aeg, mil nad võisid väsimatult lobiseda, oli juba ammu möödunud. Säärastel puhkudel kogu suures korteris valitsev vaikus tegi nad pikkamisi uniseks. Ja sageli uinusid nad peaaegu ühel ajal,

Heleene küljekil tugitoolis istudes, Aleksander diivanil lamades, ajaleht näole vajunud.

Kui ilusamaid ilmu juhtus, läksid nad vahel harva ka jalutama. Aleksander kippus selleks küll liialt paksuks minema, aga igavus kihutas teda siiski naisega kaasa. Nad tegid harilikult tiiru üle Toomemäe, läksid mööda Lossi tänavat alla ja peatusid iga suurema vaateakna ees Rüütlis, Suurel Turul või Küüni tänaval, lõpetades harilikult Aleksandri tänava ringpoodide ja juudimagasinidega. Või nad seisid vahel pisut aega Kivi- või Vabadussillal, vaadates lumisel jõejääl askeldavaid noori, kes sõidutasid üksteist tagantlükatavates soome kelkudes. Kui aga pimedaks läks või ilm jalutamiseks liiga tuisune või külm oli, viitsid nad paar tunnikest kinos, vaadates ekraanil jooksvaid Hollywoodi «meistriteoseid» gangsteritest, õnnelikest masinakirjutajannadest, kellesse lootusetult armub ilus miljonär, mehest, naisest ja majasõbrast, kes viimases vaatuses ikka kas üksteist mõistma hakkasid või meeletult püstoleid paugutasid. Need filmid meeldisid Heleenele peaaegu eranditult; Aleksander magas need lihtsalt maha, vahel koguni nii raskesti uinudes, et naine teda üksikute jagude lõppedes äratama pidi.

Ja see loomult mugav ning oma üha suurenevast kindlusetundest raske mehemürakas harjus juba varsti uue olukorraga, mis talle algul lausa suure rumalusena näis. Kodune unine rahu tundus talle puhkusena pärast pikka ja lõbusat buršielu. Osa neist mugavustest, mis ametissehakkamine talt röövis, pöördus ta juurde tagasi abielumehe lõpmatu muretuse kaudu. Polnud ju enam vaja vaevata end söögimajja minekuga, toidukaardi uurimisega, kui ta väljas sõi, või lihtsalt tarvidusega täpne olla, kui ta sõi kodus, vanemate juures. Ja kuna ta armastas kõiki häid toite ning sõi palju ja tugevasti, muutus ta juba mõne kuuga kõhukaks ja laiaks nagu edukas ärimees.

Kuid pikkamisi (mida enam ta puhanuks sai) hakkas ta jälle mingit ebamäärast rahutust tundma, sedasama ebamäärast rahutust, mis oli juhtinud kõiki ta samme veel siis, kui ta oli uljast elumeest mängiv tudeng, või tolgi korral, kui ta Kolme Vaeva Tee vaikuses Heleenet

piirama hakkas. Ta tabas end ikka sagedamini ja sagedamini oma endiste seikluste meenutamiselt. Mõned ta vanadest armsamatest tulid talle meelde, ta tundis nende järele igatsust, soovis nendega kohata ja ... pisut lobiseda!

Ta harjus oma seadusliku naise liigse kättesaadavusega ja hakkas Heleenet ... labaseks pidama. Kunagi oli ta teda ihanud ja janunenud peamiselt sellepärast, et ta arvas teda varsti jälle kaotavat, nõnda nagu ta oli kaotanud (muidugi ta enda tahtel!) kõik oma senised armukesed. Nüüd aga polnud tal enam vaja seda karta, ta võis teda segamatult võtta ükskõik millises olukorras. Ja Heleene hellitused ning õrnused kaotasid tema jaoks pikkamisi ning paratamatult igasuguse võlu, nõnda nagu kaotab oma võlu paremgi toit, mida võidakse endale lubada ükskõik millal ja ükskõik millisel hulgal.

Heleene, rippudes liiga tugevasti mehe küljes, tegi sama vea, mille teeb enamik naisi samas olukorras. Vaevalt olid nad laulatatud, kui ta ei pidanud vajalikuks varjata Aleksandri eest oma suurimaid intiimsusi. Õhtul voodisse heites rõivastus ta tema juuresolekul lahti kuni täieliku alastiolekuni ja kõndis nõnda tihti mööda tuba — midagi otsides või öö vastu korraldades. Hommikuti, kui mees veel voodis pikutas, suutmata end oma loidusest lahti rebida, pesi ta end tema nähes. Või kui tal oli vaja rutata, asus ta tube koristama lihtsalt kortsunud öösärgis.

Algul säärane kodusus ärritas Aleksandrit, tundus talle pikantsusena, mida võib endale lubada ainult südametevallutaja, kes on abielus kauni noore naisega. Ta püüdis Heleenet veelgi provotseerida, tagant tõugata, süvendades temas arvamist, et on mõttetu veel häbeneda. Aga mida sagedamini ta teda säärasena omas, seda külmemaks ja ükskõiksemaks ta tema vastu muutus.

See, mis jäi, oli ainult abielurahva vastastikune kohustus, ilma milleta ei suutnud Aleksander endale ühes voodis magamist kujutledagi. Kuid see paljas akt jättis ta hinge poolikusetunde nagu väikese pohmeluse. Ja mida tugevamini hakkas ta seda poolikusetunnet tajuma, seda selgema pilguga nägi ta iga vähegi nägusat naist või tüdrukut, kes juhtus ta teele.

Kord, kui nad jälle üle hulga aja vanarahva pühapäevaõhtusel koosviibimisel istusid, tutvustati Heleenele noort, tagasihoidlikult kuid väga maitsekalt riietatud daami, kes astus sisse paksu sõjaväelase käele toetudes. «Majoriproua Hedvig Rebane,» ütles proua Link.

Aleksander tõusis, et äsjatulnu kätt suudelda ja majorit naljatleva sõdurlikkusega tervitada. Heleene märkas korraga ta näo üle varju libisevat, otsekui oleks meest läbinud kerge, valus võpatus. Ta mõtles, et see oli vististi mingist tervisehäirest, ja otsustas selle üle hiljem lähemalt järele pärida. Tal ei tulnud kogu õhtu jooksul kordagi mõttesse Aleksandrit ja seda lahket ning ilusat naist milleski kahtlustada, kuigi need liiga tihti teineteise läheduses istusid ja ehkki nende silmad liiga selget keelt rääkisid, — muidugi neile, kes seda keelt oskasid. Heleene aga veel ei osanud!

See elegantne majorikaasa oli üks Aleksandri hiljutisi kallimaid, kellele ta oli nüüdki vahel mõelnud, temaga kohata ihaldanud. Kohe, kui ta eeskojast tema häält kuulis, muutus ta sisemiselt väga rahutuks. Kogu õhtu pidas ta naist teravalt silmas, otsides kramplikult võimalust temaga kas või hetkelissegi intiimsesse vestlusse laskuda. Sest ta tundis korraga kõigi oma viie meelega, et säärast õnnelikku võimalust ei tohi tõesti niisama tühjalt mööda lasta, seda enam, et need nii hirmus harva esinevad...

Kui major kellegagi malet mängima läks ja proua silmapilguks üksi jäi, astus ta tema juurde, palus luba istuda ja küsis hästi valju häälega, kuidas ta tervis on ja kuidas ta tütrekene elab. Kohe hakkasid nad lapsest rääkima, naerdes kõlavalt selle naiivsuste ja naljakeste üle. Nähes aga, et keegi neid enam tähele ei pane, sosistas Aleksander kiiresti:

«Hedvig, kallis, kas ma võiksin sinuga veel kunagi kokku saada...? Ütle, ütle, kas ma võin sinuga veel kunagi kokku saada?»

Majoriproua langetas oma looritatud pilgu, vaatas aga kohe jälle üles.

«Milleks?» küsis ta vaikselt.

Aleksander ütles üha enam erutudes:

«Mul... mul... oleks sulle... midagi rääkida!»

«Kas sa ei võiks seda «midagi» vahest juba siin ära rääkida?» lausus naine ja naeratas äkki, varjamata aga samal ajal silmis välgatavat viha.

Ja Aleksander sosistas, tundes endas sama tugevat ja sama meeleheitlikku iha, nagu ta oli tundnud alles mõni kuu tagasi Heleenegi vastu:

«Ei... see on võimatu... täiesti võimatu... Sest siin võidaks meid ju tähele panna... kuulata... Ja see rääkimine oleks... hoopis... hoopis pikem...»

Naine mõtles, niisutas väljakutsuvalt helepunaseid huuli, — Aleksander oli ta hüljanud ühegi hoiatuseta ja ta armukadetses teda ikka veel. Kuid teda ennastki haaras äkki iha katkenud vahekorda uuesti jalule seada. Ja vaadates jälle maha, vastas ta rutates, vaevalt hingeõhuga:

«Tule... noh... sa ju tead, millal... kui see sul nüüd veel võimalik on... Nagu harilikult, eks ole?»

«Jah,» ütles mees pikkamisi. Ning lisas kohe, end just nagu mingi süüdistuse vastu kaitstes: «Miks see mul siis nüüd ei peaks võimalik olema!»

Sellest õhtust peale uuendas Aleksander oma minnalaskvaid eluviise, neid lõtvu ja liiderlikke eluviise, mida ta ise armastas põhjendada mehe kui tõelise loodusekuninga vajadusega piiramatu vabaduse järele. Kuigi ta algul mõtles, et külastab oma endist armukest ainult mõningate vajalikkude seletuste andmiseks, jäi ta selle külge ometi sama suure kirega rippuma, nagu ta oli tema küljes rippunud juba kord varem. Ta käis majori perekonnas esmalt siis, kui mees kodus oli, juhtus sinna aga juba varsti ka säärasel ajal, mil lapski ühes hoidjaga oli pikale jalutuskäigule läinud. Ta võimsas poksijakehas ärkasid jälle ohjeldamatud ihad. Ja mida enam ta mõtles, et käis seal viimast korda, seda tugevamini hakkas ta naise poole ihkama, kuni kõik ta mõtted olid sihitud aina sellele, kuidas oleks võimalik temaga sagedamini kokku saada.

Mõlemapoolne hirm, et petetud mees nende vahekorrast kuidagi teada saab, tegi nad väga kavalaks ja väga ettevaatlikuks. Aleksander, rippudes kõigele vaatamata tugevasti oma mugava kodu küljes, ei julgenud ilmsikstulekut kujutledagi; ta arvas tundvat Heleene iseloomu

ja teadis, et see tast kohe lahkuks. Aga siis oleks ta jällegi sattunud seisukorda, kus pole kuigi palju võimalusi sääraseks laisklemiseks ja muretuks, pehmeks mõnutsemiseks, millega ta võis nüüd täita kogu oma vaba aja. Ja et oma julgeolekut igati kindlustada, üüris ta kuskil linnaveerel, kus neid kumbagi ei tuntud, pisukese toa, nagu ta oli teinud omal ajal kõigi oma armukeste puhul, ka Heleene puhul.

Algul kohtusid nad kolm korda nädalas, siis aga peaaegu iga päev. Proua Hedvig tuli tavaliselt hiljem, Aleksander jõudis kohale veidi varem. Et Heleene kahtlema ei hakkaks, püüdis ta jälle igal võimalikul juhul oma suurest töökoormast rääkida. Tal olevat viimasel ajal nii võimatult palju tegemist, et ei maksa imestada, kui ta vahel väljas lõunatab, ütles ta. Olevat korraldamisi siin ja olevat korraldamisi seal, ütles ta. Pealegi käivat isa teda veel väga harva avitamas, sest saabuv kevad oma rõskusega olevat vanainimese jälle haiglaseks teinud... ütles ta.

Midagi paha aimamata nukrutses Heleene armastatuga kaasa ja pakkus jälle oma abi. Kuid Aleksander ütles, et sellest võidaks valesti aru saada, ja keeldus kategooriliselt. Ta katsuvat endaga kuidagi toime tulla! ütles ta traagilise tooniga. Aga kui koorem juba eriti raskeks läheb, eks ta siis palkab veel ühe abijõu, kuigi ta praegune sissetulek seda hästi ei lubaks... ütles ta ja ohkas.

Heleene, kellele ei tulnud mõttessegi meest kahtlustada, haletses teda vahel öösigi, lamades rahulikult norskava abielurikkuja kõrval, ja vahtis valutavate silmadega pimeduses kumava lae poole. Miski ei teinud teda tähelepanelikuks, isegi mitte mehe viimaste nädalate silmatorkav tagasihoidlikkus, — ta mõtles, et see kõik tuleb suurest väsimusest ja tugevamalegi tervisele hädaohtlikuks muutuvast töökoormast. Seda enam, et ta enda keha oli juba ammu taltsaks muutunud ega janunenud enam pooltki neist vapustustest, mis varem vallalise armastaja põlves. — Ta nägi abielu peamõtet nüüd hoopis milleski muus kui ainult füüsilises andumises, — nimelt kodu loomises ja laste kasvatamises, keda ta ikka veel nii väga igatses.

Nõnda ümbritseti teda juba varakult tolle tiheda valevõrguga, milleta jõuavad oma loomuliku lõpuni ainult üksikud seltskonnatalade abielud. Ning kuna tal polnud aimugi selle päev-päevalt üha alatumaks muutuva pettuse olemasolust (ta uskus Aleksandrit endiselt nagu mingit kõrgemat olendit), jätkasid nad näiliselt täielikus üksmeeles oma seaduslikku kooselamist, — Heleene, kõigi oma instinktide ja ihadega normaalne naine, ja Aleksander, see peenutsevatest pahedest läbiimmutatud degenereeruv isane.—

HELEENE UNISTAB JÄLLE. LOODUSE KUNINGA MUST PÄEV

Muide — mõtted lastest hakkasid Heleenet külastama ikka sagedamini ja sagedamini. Kui ta nüüd üldse millestki unistas, siis ainult sellest, et ta varsti emaks saab. Mehe hommikul lahkudes tajus ta suurte tubade tühjust ja see hakkas teda paratamatult vaevama. Igavus kattis kõik nagu halli tolmukorraga, raske üksildusetunne haaras kinni ta südamest. Vahel oli paksude seintega kivimajas nii vaikne, et võis kuulda närbunud lehe langemist palmi otsast, tasast kluksatavat vulinat veevärgitorudes. Ja ikka pidi ta tahes-tahtmata mõtlema, kuivõrd teistsugusem oleks neis avarates ruumides siis, kui siin mängiksid lapsed... naeraksid ja kilkaksid, jookseksid ja kolistaksid ustega...

Ta kujutles, et samasugused igatsused täidavad ka Aleksandri hinge, tundis end korraga selles küsimuses süüdi olevat ja hakkas kartma mehe poolt etteheiteid. Talle näis, nagu võiks ja peaks viga peituma ainult temas.

Kord nuttis ta kogu öö, paludes härdalt jumalat, kellesse ta muide uskus ikka veel samasuguse lapseliku kiindumusega nagu vanasti. Ja siis jäi ta ootama ime

sündimist, mis aga aina venis ja venis, põhjustades üha sagenevaid ahastusehetki.

Ühel kevadõhtul, kui uulitsarennides juba sulises porine, lumelörtsiga segatud vesi, haaras see looduse enda poolt kaasa antud igatsus teda tugevamini kui kunagi enne. Akna all seistes vaatas ta välja tänavale, kus jooksis ja kilkas salk poisikesi ja tüdrukuid. Lõbusad, aeg-ajalt valjuks lärmiks paisuvad hääled ulatusid selgesti ta kõrvu, ja ta kuulas neid ahnelt, peaaegu hinge pidades.

Aleksander oli jälle väljas, Heleene ei teadnud, kas vanemate pool või ametiasjus, ta oli juba hommikust saadik üksi. Tuba ta seljataga muutus järjest hämaramaks, täitus nagu suitsuga. Ta mõtles, et peaks tule süütama, kuid jättis selle siiski tegemata.

Korraga kuulis ta kompsivaid samme mööda treppi üles tulevat. Veendunud, et see võib olla ainult Aleksander, pühkis ta silmad kuivaks ja tegi rõõmsa näo, kuna ei tahtnud näidata end murelikuna.

Ent oodatud võtmekrigina asemel kuulis ta energilist helistamist, see kostis kuidagi õudsena läbi tühjade ruumide.

Tulija oli vanahärra Link. Ta olevat teinud oma õhtust jalutuskäiku ja astunud mööda minnes ka siia sisse; väljas olevat jumalik ilm, ainult veidi rõske ta tõbiste kontide tarvis! seletas ta mantlikraelt veepiisku põrandale raputades. Miks armas minia niiviisi pimedas toas istub? Kas ta poega pole jällegi kodus? — küsis äi ja näis tähelepanelikuks muutuvat, seda samal ajal varjata püüdes. Jah, see kohtupristavi amet olevat tüütav küll, seda teadvat ju temataoline vana riisuja kõige paremini! Ning vaadates Heleenet oma sõbralikkude silmadega, lõpetas ta viimaks tooniga, mis püüdis näida tavalisena:

«Mõtlesin, et kõnnime korraks kolmekesi Kvistentali luhale suurvett vaatama... Või tuled sa ehk üksi minuga kaasa? Rumal on nende tormi ja tungi päevadega kodus istuda. Pealegi pole sul veel last ega kedagi, kes sind kinni hoiaks.»

Heleene, tundes jälle südames valusat pistet, ütles pikkamisi:

«Jah, see'p see häda ongi, et mul last ei ole...»

Vanahärra vaatas teda korraga imestunult kulme kergitades ja küsis viimaks:

«Aga kas sa tahad siis nii väga last?»

Heleene ütles kirglikult:

«Muidugi tahan!»

«Tähendab — sina siis ei karda, et su kehavormid labaseks lähevad ja see kena korter piima ja mähkmete järele lõhnama hakkab?» küsis vanahärra ja vaatas miniat jälle uurivalt, pea viltu, otsekui oleks ta selle juures märganud midagi säärast, millele ta polnud seni osanud tähelepanu pöörata.

«Ei! Ei karda!» hüüdis Heleene korraga ägedalt. «Ei, ma ei karda seda! Ja üldse need, kes nõnda arvavad, on... on... mingisugused moraalsed värdjad, aga mitte inimesed!»

«Tjah... Aga ometi arvavad tänapäeval nõnda väga paljud naised...» ütles vanahärra pikkamisi.

«Tean! Ma tean! Aga mina ei arva nõnda!» hüüdis Heleene ikka ägedalt, puhkes äkki nutma ja lisas läbi nuuksete: «Mõttetu... mõttetu ja rumal on ju niiviisi parasiidi moodi elada, ilma et sust kellelgi kasu oleks!»

Vanahärra ütles hetke pärast:

«Aga kuidas nii, Leenikene? Kuidas sinust siis mitte kasu ei ole? Kas sa siis sellest midagi ei pea, mis sa siin praegu teed ja toimetad? Veel kordagi, kui ma olen siia teie poole sisse vaadanud, pole ma näinud, et siin midagi korrast ära oleks ja sa ise käsi süles hoides istuksid. Aga sääranegi hool maksab juba midagi.»

«Jah, aga lapsed! Oleks mul veel ka lapsed, keda hoida ja hoolitseda!» nuuksus Heleene.

Vanahärra Link ajas enda sirgu, käänas armatuuri laes põlema ja astus Heleene juurde, kes oli sohvale istunud. Võttes minia käe oma pikkade, kuivade ja veidi külmade raugasõrmede vahele, ütles ta hella naeratusega:

«Noh... endale sel teemal etteheiteid teha, — seda poleks sul praegu vaja. Aga luba endale ütelda, et sa oled tubli inimene. Jah, sa oled tubli inimene! Nüüdsel ajal ei leidu kuigi palju sinutaolisi naisi. Sest paljude meie tuttavate juures just nimelt last kardetaksegi. Ja

nii imelik, kui see ka on, aga tõde jääb tõeks — needsamad intelligentsed mehed, kes ajalehes meie rahvaarvu vähenemisest karjuvad, lubavad oma naistel rahuliku südamega ämmamooride ja arstide-mõrtsukate juurde minna, et lasta ihust kõrvaldada juba selget inimese kontuuri omavat uut elu, sama elu, mille järele sina praegu nii suurt igatsust tunned. Ja ometi pole neil aborditegijatel endil sageli veel ain-sat-ki last!»

«Jah, see... on õudne,» noogutas Heleene kohmetult.

Korraga sattus vanahärra jutuhoogu. Ta istus Heleene kõrvale, võttis selle käe jälle oma kõhnade sõrmede vahele ja pajatas nüüd oma tähelepanekutest pika eluaja jooksul, — tähelepanekutest, millest ta oli seni nähtavasti küll palju mõelnud, kuid seda vähem kõnelnud. Ta rääkis vaestest töölisperekondadest, kes läbi häda elatavad oma suurearvulist lasteperet, mõisasulastest ja kantnikkudest, kelle pärijate arv ulatub sageli kümneni; tervest, jõulisest maanaisest, kes peab uhkuseks sünnitada tugevaid järeltulijaid. Aga samal ajal on haritlaskonna j u h t i v a s osas peatuma jäädud nn. ühe- ja kahelapse süsteemi juurde. Juba varakult, kui sünnitamine ei kujuta naisele veel mingit hädaohtu, hakatakse oma tervist rikkuma vahetpidamatu arstide juures käimisega. Sageli lastakse aasta jooksul teha kaks, vahel isegi kolm aborti, selle asemel et üks laps ilmale tuua. Ja mis ime siis, kui muututakse juba kolmekümnendates eluaastates (mil inimene peaks tõepoolest olema kõige õitsvamas eas!) mingiks elavaks naistehaiguste mannekeeniks, kes on sunnitud enama jao oma ajast aina arstide ootetubades ja kliinikutes istuma.

«Selge, selge, seda tehtavat ainult oma liiga väikese palga pärast,» ütles ta irooniliselt ja süütas kärme liigutusega paberossi. «Nii seletavad oma tegu muidugi asjaosalised ise. Sissetulekud olevat pisukesed, ei võimaldavat kuidagi kahe või kolme lapse väärikat kasvatamist! Aga samad sissetulekud ei keela ometi põrmugi end päris ehtsa kakaduu või jaanalinnu kombel ehtida! Aga samad sissetulekud võimaldavad nii mõnelgi mehel korralikult igas kuus oma kaks-kolmkümmend krooni, kui mitte enam, kõrtsi viia...! Aga samad sissetulekud peavad lõppude lõpuks andma summad, mida arstid-

mõrtsukad ja ämmamoorid oma töö eest, oma inglitetegemise eest nõuavad! On ju, tõsi küll, ka sääraseid väikesepalgalisi ametnikke, kes võib-olla tõesti ei jõua toita enam kui üht last või ainult ennast ja naist, ja nende teod on meie elamistingimuste juures vabandatavad. Aga advokaadid? Aga kohtunikud? Aga kõrgemad ohvitserid? Minupärast kas või mu enda ametivennad? Mis ajab siis niisuguseid seltskonnavaalasid oma ihuvilja hävitama? Pealegi, kus nii mõnigi mees istub ametlikult nn. õigusealtari taga ja mõistab kohut hallide, räbalaid kandvate naiste üle, kes meeleheite sunnil on läinud sama teed, mida tolle seadusemehe naine tallab ainult oma kehalise kenaduse hoidmiseks!» Ning sama ootamatult, nagu ta oli seda kõnelust alustanud, sama ootamatult ta selle ka lõpetas. Ta tõusis, läks tagasi akna juurde ja ütles naeratades: «Nõndaks!» Siis neelas ta tugeva mahvi suitsu ja lisas kohe: «Noh, tubli! Pane palitu selga ja tule minuga ühes kõndima. Rasked mõtted sünnivad alati üksinduses... Lähme, teeme läbi linna väikese tiiru ja sa tunned kohe, et su süda läheb palju kergemaks. Kas tuled, ah?»

Heleene arvas:

«Tuleksin küll. Aga ma kardan, et Aleksander vahepeal koju jõuab.»

Vana ütles naerdes:

«Ja mis siis sellestki? Las jõuab! Las tunneb kah pisut armukadedust ja murrab pead, kuhu või kellega ühes sa võisid minna.»

Mõni minut hiljem nad väljusid. Oli vaikne õhtu, karge ja niiske. Uulitsarennid jooksid vulinal, katused tilkusid, udu ronis pikkamisi mööda kallakut mäekülge üles. Kõikjal hõljus juba too omapärane spetsiifiline lõhn, mida võib tunda ainult varakevadel, vete lagunemise ajal. Sadas tihedat, kuid peenikest vihma ja neile juhtus vastu ainult üksikuid jalakäijaid.

Nagu talvel ühes Aleksandriga, nõnda pöördus Heleene nüüdki üles Toomemäele. Nad rühkisid mööda rabeda jääkolakaga kaetud teerada ülikooli raamatukogu juurde ning läksid siis piki udust alleed tähetorni poole, mille madal siluett joonistus selgesti taeva tumehallile foonile. — Minutiks mäeveerul peatudes vaatasid nad

vaikides alla linnale, mis sädeles nende ees lugematute tulede rõõmsas virvenduses. Kirikute teravatipulised tornid näitasid taeva poole nagu kivistunud hiiglasõrmed. Kuskil ähkis ja puhkis töötav vabrik.

Laia tänava otsa kohal pöördusid nad jälle mäest alla, möödusid Grenzsteini majast, läksid tasakesi lobisedes kuni Rüütli hakuni ja käändusid siit paremale, seisatades iga suurema äri vaateakna juures, teineteise võidu väljapandud kaupade hindu arvustades. Suurel Turul peatusid nad jälle, et jälgida veidi aega hilist tänavaliikumist, mis oli siin kõige nobedam. Kell lõi alles pool kaheksa, kui nad juba Heleene korteri juurde tagasi jõudsid. Vanahärra soovis südamlikult head õhtut ja lahkus teeseldud vilkusega, nooruslikult keppi keerutades.

Aleksander polnud ikka veel tulnud. Ja teda oodates, seljaga vastu soemüüri istudes, mõtles Heleene jälle lastest. Imeselgesti meenusid talle vana mehe hukkamõistvad sõnad moodsate naiste kohta; ta ei suutnud seda kõike, mis ta oli kuulnud, kuidagi uskuda. Ja kuna ta kujutles end ikka emana, uinus ta äkki uimastavast soojusest, mis ronis pikkamisi läbi ta rõskete riiete ning täitis kogu keha magusa mugavustundega.

Kui ta ärkas, oli ilm juba täiesti pime. Ta kuulis eeskojas samme, mõtles, et ometi viimaks on Aleksander tulnud, ja keeras elektri põlema. Loiult ja pisut taarudes astus mees sisse, teeseldes tänagi tööst tingitud ääretut väsimust ning tülpimust. Major oli mõneks päevaks ära sõitnud, Hedvig lapse oma ema juurde viinud ja hoidjale vaba päeva andnud; nad olid kogu õhtu ühes veetnud. Küllastunud armukese õrnustest, tundis ta vastikust oma seadusliku naise vastu. Jälle midagi ametialastest raskustest valetades hakkas ta viimaks isegi oma sõnu uskuma, sai korraga ilma ühegi põhjuseta vihaseks ja ütles inetult pakse huuli matsutades, et praad olevat liiga soolane, tee lahja ja külm ning sai vähemalt seitse päeva vana! — Ometi polnud ta sõnades kübetki tõtt. Ning kuna ta ise seda kogu aeg teadis, muutus ta veelgi närvilisemaks, karjudes korraga üle laua, et ta ei võivat ennast ometi lõhki tõmmata või surnuks joosta ainuüksi selleks, et kugistada õhtul kõlbmatuid sööke, mis ei maitsvat kindlasti v-viimasele m-mat-si-le-gi!

Heleene, ühendades selle ootamatu riiakuse oma kujutletava viljatusega, nuttis vaikselt, mehe eest pisaraid varjata püüdes. Ent Aleksander märkas neid siiski ja hüüdis, et just kõige vähem meeldivat talle söögilauas vesised silmad! Või tahetakse ta isu täna lõplikult rikkuda? Jah? Ta söövat nähtavasti liiga palju? Jah? Säärasel puhul võivat ta muidugi kohe jätta! Jah! Ja ta tõusis tooliga kolistades oma kohalt ning läks magamistuppa, et uimasena voodisse vajuda ja kohe uinuda.

Heleene ei maganud kogu öö. Vaevalt hingata julgedes tõusis ta ettevaatlikult istukile ja vaatas mehe poole. Aleksander lamas ta kõrval raskena ja liikumatuna, suu veidi avatud, huuled tursunud, nagu põletikulised. Ta mõtles endamisi, et ta on sellele vaesele tööst koormatud inimesele tõesti suureks mureks ja kannatustevalmistajaks... Ning ühendades hommikulgi veel mehe tusast tuju lasteprobleemiga, ei suutnud ta end kohvilauas kuidagi tagasi hoida, purskas meeleheitlikult nutma ja lausus läbi nuuksete, mis vapustasid kogu keha:

«Armas, ma ei ole ju milleski süüdi... ma ei ole ju milleski süüdi!»

«Aga ma pole sind süüdistanudki,» ütles mees, pisut kohmetu õhtuste tooruste pärast. «Sa ära pane ometi iga mu tuju tähele, — vahel olen ma tõesti pisut liiga ülepingutatud ja närviline... Ära nüüd ometi nuta, palun sind... kiisu!» (Selle labase sõnakesega oli ta hellitanud seni peaaegu kõiki oma armukesi.)

Heleene ütles:

«Ah, mis sa must trööstid, armas... ära näe vaevagi! Ma tean ju küll, mis ma väärt olen ja mida ma mitte väärt ei ole!»

Aleksander kordas närviliselt:

«Ära nuta, kuuled sa! Ä-ra nu-ta!»

Ja Heleene hüüdis korraga hüsteeriliselt, nõjatades küünarnukid lauale ja lastes pisaratel voolata:

«Aga... aga... miks me ometi... last ei saa?!»

See hüüatus üllatas Aleksandrit nii, et ta kahvli lauale pillas. Vaadates naist imestusest suurte silmadega, kordas ta viivitades, sõnahaaval:

«Miks... me... last... ei... saa?!»

«Jah,» ütles Heleene, «me oleme juba ligi aasta otsa paaris... aga... ikka pole mul... veel midagi.»

Mees pahvatas naerma. Ta lausa möirgas, norsatas, viskas pea kuklasse ja hirnus nagu hobune. Ta põsed olid pooleni näritud suutäiest pungil ja käed kõri juurde tõstetud, nagu kipuks tal hing rindu kinni jääma. Ei, jumala eest, see oli juba liiga suur naiivsus, et peale seda veel tõsiseks jääda! Kindlasti jutustab ta sellest Hedvigilegi, nad saavad sellest nalja ja naeru mitmeks päevaks! mõtles ta peaaegu poisikeseliku lõbususega. Ja kuna ta ikka veel naeris, nägu lõhkemiseni verd täis, ütles ta ähkides ning kogeldes:

«Aga, mu armas... nii peab see ju olemagi... nii peab see ju olemagi! Küll... see lapski viimaks... omal ajal... tuleb! Hahhahaa! Omal ajal, jah!»

Heleene, hingepõhjani üllatatud mehe üleolevast naerust, mõtles endamisi, et ta ei tea ju tõesti niisugustest asjadest veel kuigi palju. Ta punastas kõrvuni, tõusis kähku ja jooksis kööki, tehes näo, nagu oleks ta midagi unustanud.

Nõnda möödus veel paar kuud. Aprill. Mai. Jah, juba oli käes juunigi. Ilusad sumedad õhtud ja ööd järgnesid päikeseküllastele päevadele. Toomeõite uimastav lõhn tungis sisse läbi avatud akende. Seda suurte sõõmudega hingates tabas Heleene end üha sagedamini unistustelt, mis viisid ta kaugesse sünnikohta, kus on kindlasti palju avaram ja vabam kui siin. Ta unenäod olid täis pilte merest ja selle heledast liivarannast.

Aleksander sattus üha tugevamini patuse majorikaasa mõju alla. Kaval ja kaunis naine sidus laisa, oma liigsete rasvade all ägiseva mehe enda külge katkematute sidemetega. Tüdimust ja ükskõiksust teeseldes äratas ta temas tolle piinava, rahutukstegeva kiivusetunde, mida võib õigusega nimetada armastuse emaks. Ja mida hiljem ning harvemini ta sellesse varjulisse agulitoakesse ilmus, seda suurema ahastusega Aleksander teda ootas, lai nägu meeleheitlikult vastu higist aknaklaasi surutud, silmad ärapöördumatult väikese maja ümber laiuvasse pimedusse puuritud.

Talvel oli Aleksander Heleenele sagedasti rääkinud eelolevast suvest ja puhkuselesõidust selle kodulinna. Kuna

aga Hedvig Tartusse jäi, loobus temagi oma esialgsest kavatsusest. Kui naine talle seda jälle kord meelde tuletas, vastas ta pahuralt õlgu kehitades:

«Ju see sõidab, kellel midagi teha pole. Minule annab mu amet küllalt tööd.»

«Aga jõuad siis sinagi kogu maailma tööd lõpetada,» ütles Heleene. «Vähemalt paar nädalat peaksid sa kindlasti puhkama.»

«Paljugi, mis peaksin! Üks asi on see, mis ma peaksin, teine asi — mis ma endale lubada võin. Muuseas — kas ma olen sind milleski keelanud? Võiksid sõita kas või juba täna,» lausus mees solvunut teeseldes.

Juuni keskpaiku märkas Heleene korraga oma tervise ootamatut halvenemist. Söögiisu kadus; öösi vaevas teda unetus; tihti hakkas süda ilma vähemagi näilise põhjuseta pööritama. Ta tundis, et võib ärrituda igast tühiasjast ja et sagedased närvilised meeleolud muudavad ta vahel lausa norijaks. Siis hakkasid teda kõigele lisaks vaevama imelikud väsimushood, nõnda et ta oli mõnel puhul sunnitud katkestama parajasti käsil oleva töö ja voodisse heitma. Kui ta ühel hommikul peeglisse vaatas, nägi ta kohkudes, et ta põsed olid kattunud pruunikate laikudega, mis polnud siiski ei päevitus ega ka tedretähed.

Kellelegi oma hädast sõnakestki lausumata kannatas ta vaikides; ta mõtles, et tal oleks patt kaevata ja nutta, samal ajal kui vaene Aleksander on sunnitud loobuma isegi hädavajalikust suvepuhkusest.

Ta otsustas end tööle sundida, langegu ta kas või surnult maha, ja alles siis, kui ta kord tõesti nõrkuse pärast kokku varises, võttis ta nõuks arsti külastada, — salaja, mehe teadmata.

Kogenud vana eriteadlane kuulas teda tähelepanelikult. Aeg-ajalt noogutades ja mõtlikult silmi kissitades esitas ta küsimusi, mis panid Heleenet oma märkitabavusega imestama. Ja lõpuks päris ta tasakesi:

«Mõnda aega pole te enam vist ka mensise tundemärke märganud? Kas pole nõnda?»

Häbi pärast punastades vastas Heleene:

«Jah, see on küll nii.»

«Võib-olla te ehk mäletate, millal see teil viimast

korda oli?» küsis arst jälle hetke pärast, naeratades korraga oma lopsakatest hallidest vurrudest varjatud veidi suure suuga.

Heleene mõtles; viimaks ütles ta aralt:

«Ma ei tea ... Aga see oli vist ... üsna ammu.»

Ning kuna ta jäi põksuva südamega otsust ootama, lausus arst flegmaatiliselt, pilk läbi akna välja suunatud:

«Vahest te ehk võtaksite enda riidest lahti ja heidaksite kušetile. Ma pean teid siiski lähemalt järele katsuma.» Ta kobas oma pikkade, kuidagi helladena näivate sõrmedega mööda häbi pärast hingeldava naise paljast ihu, tõusis siis ja pöördus jälle akna poole. Ning otsekui millestki väga tavalisest ja igapäevasest rääkides, lausus ta pikkamisi: «Pole midagi erilist, proua Link. Te olete nimelt rase.»

«Ra-se!» kordas Heleene, tundes samal hetkel, kuidas kogu ta keha lausa võpatas suurest sisemisest rõõmust. «Rase?»

Arst vajus jälle oma sügavasse tugitooli ja palus Heleenet ükskõikse käeviipega istet võtta. Ta noogutas asjalikult.

«Jah. Ja see kestab juba vähemalt neljandat kuud. Peaksite tänasest peale ... suurematest kehalistest pingutustest loobuma. Teil on ju teenija, eks ole?»

«Ei,» ütles Heleene väriseva häälega. «Ma talitan ise.»

«Noh, siis võtke seda arvesse, et peate vähemalt ettevaatlik olema,» soovitas arst.

Nagu mingi ekstaasi uimastava mõju all viibides ruttas Heleene kohe koju. Korraga oli kogu maailm hoopis teiseks muutunud — oli tõepoolest kevad, oo-jaa, kevad, kevad, ja ta ... märkas seda! Üle tänavate kandis tuul sirelite lõhna. Kevad ja sirelilõhn tungis igasse ta kehakoesse, täitis ta nimetu õnnetundega, pani temas midagi nagu helisema, laulma, hõiskama ... Talle näis, nagu oleks ta äkki vabanenud suurest murest, mis seni musta varjuna ta elul oli lamanud. Ta ei teadnud, kas ta peaks suure rõõmu pärast nutma või naerma; meelsasti oleks ta kõnetanud kõiki vastutulijaid, et neile oma õnnest rääkida. Kui ta veidi hiljem koju jõudis, oli ta esimeseks mureks kantseleisse joosta, et meest kõrvale kutsuda ja temalegi ootamatut rõõmusõnumit kuulutada.

Kuid Aleksander oli jälle kuhugi läinud. Sekretär istus tüdimusest halli näoga laua taga ja sirvis pabereid; ta ei suutvat nendega enam üksi hakkama saada, kurat võtaks! pahvatas ta äkki vihaselt. Juba ammu panid teda imestama peremehe liiga sagedased ja kestvad äraolekud. Töö kippus laiali valguma. Paremagi tahtmise juures oli võimatu kõike korras hoida. Kuna ta oli juba mitmel puhul mõelnud teenistusest tagasiastumisele, ei püüdnudki ta nüüd oma pahameelt varjata.

«Ma ei tea, kuhu ta kadus!» rääkis ta üha enam ärritudes. «Ma olin sunnitud isegi ühe väljakuulutatud müügiasja homseni edasi lükkama. Nii see ka ei kõlba!»

Heleene, haletsedes üleliia tööga koormatud meest, tähendas haavunult:

«Jah, ma tean, et tal on palju muresid.»

Sekretär ei vastanud enam midagi, välgutas vaid silmi.

Ja Heleene pöördus ikka rõõmsalt tagasi saali ning sealt kööki, et alustada lõuna valmistamist.

Aleksander tuli koju (nagu nüüd tavaliselt) pisut enne kella kümmet. Ta olevat teatavate suuremate asjade pärast oma vanemate ametivendade juures käinud, et neilt nõu küsida. Kogu aja olevat nad kaalunud ja arutanud, — ta käsi olevat praegugi nõrk märkuste tegemisest, ja küsitav olevat veel seegi, kas tal ei tule juba homme tagasi minna, et jälle sama väsitavat kalkulatsioonidetegemist alustada.

Aina oma suurele uudisele mõeldes ütles Heleene kaastundlikult:

«Vaesekene! Tead, missuguse heameelega ma osa sinu tegevusest oma õlgadele võtaksin!»

Aleksander, kelle silmade ette tõusis viivuks Hedvigi vormikas keha, püüdis naeratust varjata. Naise sõnad tekitasid temas varjatud uhkusetunde oma kavaluse ja varjamisoskuse üle. Ta muutus jälle lõbusamaks. Aga kui Heleene tähendas, et ta võiks ju mõneski asjas pöörduda oma isa poole, kes talle kindlasti abi ei keelaks, sai ta äkki vihaseks. Ning ta tormas magama sama jutuga, nagu nüüd tavaliselt: «Inimene — praad on ju soo-la-ne! Rüüpa, maiguta, — see pole üldse tee, see on ainult mõ-ru ve-si! Saa ometi kord aru, palun sind: niisugust

saia ära üldse kunagi lauale too, parem saada see müürseppadele... seina tegemiseks...! Jah!» Ta olevat valmis leppima ei tea mihukeste raskustega, kui teda ainult korralikult toidetakse... hüüdis ta veel teki alt, pööras selja ja uinus peaaegu silmapilkselt.

Kui nad hommikul leplikkudena ja sõbralikkudena kõrvuti lamasid, ei suutnud Heleene enam kuidagi oma saladust varjata. Mehe kätt võttes ja seda õrnalt silitades ütles ta:

«Vaata, armas, nüüd on see siiski ometi nii kaugel...»

Aleksander, taipamata ta sõnade mõtet, ja hellaks tehtud halvast südametunnistusest, küsis miskipärast punastades:

«Mis asi on nüüd nii kaugel?»

Heleene ütles häbelikult:

«Noh... see asi, et me saamegi varsti... lapse...»

Aleksander tõusis kärmesti istukile. Korraga näis talle, nagu oleks tema ellu tulnud midagi vastikut ja talumatut, ta vaimusilma ette kerkis viimaseid kuid kõndiva raseda naise vormitu, inetult suureks paisunud kogu. Hetkeks haaras teda tugev tülgastusetunne. Aga et Hedvigil polnud enam võimalik nii sagedasti nagu seni kohtamisele ilmuda, pidi ta ometi Heleene vastu leplikuks muutuma. Ning äkki mõtles ta hoopiski asjalikult, et peab nüüd mitu kuud paastuma, kui ta ei taha jälle nende «kolme graatsia» juurde minna, keda ta oli möödunud sügisel külastanud. Ta oli juba praegu kindel, et ta ei suuda rahulduda ainult nende harvade silmapilkudega, mida võis talle pakkuda ta tujukas armuke.

Kõigest sellest kiiresti-kiiresti mõtteid mõlgutades küsis ta veelgi kikimale tõustes:

«Kas sa oled sellest juba kellelegi rääkinud?»

Heleene raputas pead:

«Ei. Ainult arst, kes mulle seda ütles, ja sina. Teie olete ainukesed, kes... teavad.»

Aleksander küsis edasi:

«Sul pole siin linnas vist ühtegi tuttavat ämmaemandat?»

Heleene vastas naeratades:

«Ei. Ja mitte üksi siin, vaid ... üldse mitte kuskil.»

«Aga nii ei või see ju jääda,» lausus Aleksander vähese vaikimise järel.

«Jah,» noogutas Heleene, muutudes korraga tähtsaks ja väga tõsiseks. «Seda ütles doktorgi. Ta soovitas mulle kohe teenija palgata.»

Mees kergitas kulme.

«Teenija? Nii, nii ...?»

«Jah,» noogutas naine jälle. «Sest muidu võivat laps veel hädagi saada. Aga ma arvan, et me pole selleks liiga rikkad, et ise laiselda ja võõraid inimesi majas pidada.»

Aleksander hakkas juba närviliseks muutuma ja ütles pikkamisi:

«Sa ei mõista mind, mu armas. Küsimus ei seisa mitte teenijas, vaid ämmaemandas, kes selle ... kaotaks. Saad sa aru? Oleks ju mõttetu hakata lapsi sünnitama ... juba nii vara. Teised naeraksid meid lihtsalt välja, kui nad seda kuuleksid või märkaksid. Mul on igatahes üks tuttav arst-günekoloog — minu otsekohene kaasvilistlane, kellele ma võiksin sinu asja rääkida ... Mis oleks, kui me teda juba täna külastaksime?»

Heleenel oli tunne, nagu oleks ta sisemus jääks tardunud. Terava selgusega meenusid talle korraga vanahärra Lingi sõnad, kui see sohval ta kõrval istus ja tema kätt oma peos hoidis. Mingi koletu külmus puges kätesse, jalgadesse, südamesse, kogu kehasse. Ta tundis, et ta kahvatab ja punastab kordamööda. Kuid ta ei suutnud siiski oma kõrvu uskuda ning küsis kõlatult:

«Mis sa sellega mõtled?»

«Vabanda ... mis ma sellega mõtlen?» kordas mees pahuralt. «Oled sa ka tõesti naiivne, jumal sind hoiaks! Ja tahad veel ... abielunaine olla! Ma ju ütlesin, et on totrus juba esimesel abieluaastal lapsi ilmale kanda. Tuleb lihtsalt abort teha ja ... muud midagi.»

Heleene, nihkudes tast pikkamisi kaugemale, hüüdis korraga kõrge, peaaegu katkeva häälega:

«Aleksander! Mu jumal — Aleksander!»

«Noh, mis on?» küsis mees ja muutus veelgi vihasemaks. «Ei taha sa seda, ah? Ei taha? L-lollike, — vaat, kes sa oled ... võta heaks või pane pahaks, et ma sulle

seda ütlen! On tarvis ometi kord mõistus pähe võtta, aga mitte... rumalusi mõtelda!»

Heleene heitis pea järsku kuklasse ja ütles kindlalt:

«Ma ei tee seda...!»

«Sa... ei... tee... seda?» kordas Aleksander jälle. «Nii, nii...! Nojah, seda võib ju sinutaolisest uskuda, seal pole midagi imestada!»

Veidi aega lamasid nad sõnalausumata kõrvuti. Heleene oleks meelsasti nutma puhkenud, kui ta hinge poleks täitnud säärane tülgastus enda kõrval lamava mehe vastu. Talle näis, nagu oleks see teda valusasti löönud, määrinud, tooreste sõnadega teotanud, tema kõige pühamad tunded jalge alla tallanud. Ta pea hakkas pööritama, muutus uimaseks. Ning ajades end raskelt, peaaegu kehalist vaeva taludes püsti, ütles ta kõikematva vihaga, mida ta tundis esmakordselt elus:

«Sa oled elajas...! Seda poleks ma sinust küll iialgi uskunud! Mu jumal, missugune õudne elajas sa oled!»

Mees hüüdis sisemiselt raevutsedes:

«Soo! Ja mis sa minult siis õieti nõuad? Kas vahest seda, et ma laseksin sind oma majas juba esimesest silmapilgust peale lastekasvatuse avada? Hahahaa! Igatahes väga idealistlik arusaamine inimese elu otstarbest, peab ütlema!»

«O m a majas...?» kordas Heleene ja vaatas meest pika, nagu samm-sammult kõike mõistma hakkava pilguga.

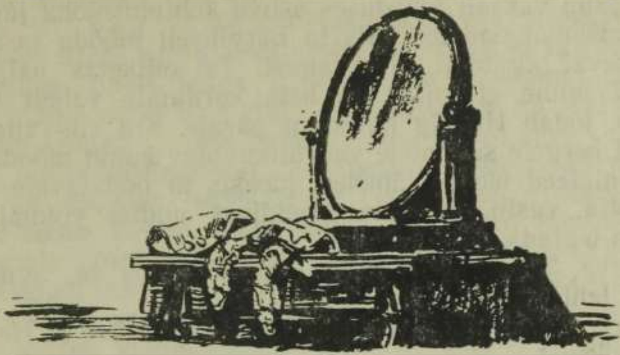
«Noh... ära kohe jälle sõnast kinni haara!» hüüdis Aleksander, ja kuna äsjane viha temast pikkamisi lahkuma hakkas, püüdis ta oma mõtteid vähemalt millegagi põhjendada. Ta maalis Heleene silmade ette kogu viletsuse ja erutuse, mis asuks majja ühes oodatava lapsega. Neil poleks rahu enam ei ööl ega päeval, nad peaksid jooksma ja talitama nagu viimased ammed, niihästi naine ise kui ka tema, Aleksander. Väike laps, see olevat ju üldse vastikuim olend terves maailmas, püüdis ta naljatada. Mõne aasta pärast, kui algavad igasugused hädad ja haigused, võivat nad endid arstide treppe tallates kas või nahast välja joosta! Ning ta hakkas endalegi märkamatult lähenema naisele omaenda mõõdupuuga, lisades kõige lõpuks: «Ja kujuta ette seda kasi-

nust ja kainustki, mis nüüdsest ajast peale peaks meie vahele asuma. Me elaksime kõrvuti nagu kaks võõrast, kes ei tohi teineteisele... pisut sõbralikumate mõtetega läheneda... Sa ju mõistad mind, kallis, eks ole? Aga kogu meie elu on veel ees! Me oleme veel noored ja elujõulised, kes keelab meil siis ütleme aasta viie või kuue pärast lapsi saamast? Sa ju mõistad mind, kallis, eks ole?»

Kuid Heleene vastas, haaratud veelgi suuremast tülgastusest:

«Mitte midagi ma ei mõista! Ainult seda, et sa tõesti elajas oled!» Siis vapustas teda kramplik nutuhoog ja ta kordas üha katkelisemaks muutuva häälega: «Elajas... elajas! Jumal küll, mihuke elajas!»

Samal päeval sai ta tädi Clothildelt kirja, milles see palus teda ahastusest nõretavate sõnadega vähemalt paariks päevaks endale külla. Ta teadis kohe, et ta läheb. Ning järgmisel õhtul viiski ähkiv rong ta tagasi kodulinna, kus ta arvas end paranevat sellest esimesest suurest pettumusest.

ELUMEHELE JUHTUB ÕNNETUS

(Semi-bos või *semi-caper)*

Aleksander, kuulnud naise kavatsusest tädidele külla sõita, laskis välja paista, nagu ei meeldiks see kavatsus talle põrmugi. Ta tegi uduseid ja hädaldavaid märkusi raskustest, mis teda ootavad, rääkis jälle oma suurest töökoormast, ohkas ja ütles, et noh, olgu, lõpuks möödub ka see lahusolek — nädal, ja Heleene jõuab jälle tagasi koju! Kuid tõeliselt rõõmustas ta väga naise lahkumise üle. Sest ta teadis ju hästi: Heleene kodunt lahkumine avab talle palju soodsamad võimalused Hedvigiga kohtumas käimiseks, kui need olid praegu. Ning kuna ta oli jälle tolles üleskruvitud, vintsutatud seisukorras, nagu läinudki kevadsuvel, mil ta rakendas tegevusse kogu oma kavaluse ja oskuse oma praeguse seadusliku naise võitmiseks, mõtles ta ainult ühest, — oma uute elumehe-plaanide teostamisest, plaanide, mis muutusid ta enda meelest otsekui osaks tema igapäevasest elust.

Tal polnud kannatust oodata isegi nii kaua, kuni rong ära sõidab. Öeldes, et tal olevat üheks lähemail päevil toimuvaks suuremaks oksjoniks veel mõningaid etteval-

mistusi teha, lahkus ta kohe perroonilt. Ta jõi jaamarestoranis leti ees püsti seistes pudeli õlut, ostis kiiresti paki paberosse ja istus autosse, mis sõidutas ta mõne minutiga üsna vaksali läheduses asuva kohtumiskoha juurde.

Armsamat oodates käis ta närviliselt mööda tasakesi nagisevat põrandat edasi-tagasi. Ta suitsetas palju ja tal oli tunne, et kui ta iga hetk kardinate vahelt välja vahib, jõuab Hedvig kiiremini pärale. Kui siis viimaks ometi kergete sammude vaevaltkuuldav kahin mööda liivast aiateed uksele lähenes, jooksis ta oodatavale juba eeskotta vastu, et oma meeldivat uudist võimalikult rutem teatada.

«Arva, kallim, mis täna juhtus!» ütles ta, avitades naist lahtirõivastumisel.

«Aga millest võin mina seda arvata?» teeskles Hedvig ükskõiksust.

Aleksander kohmetus, kuid püüdis seda varjata.

«Eks proovi, proovi vähemalt! Noh! Proovi!»

Ent selle asemel, et temaga kaasa naljatada, vastas naine halvakspanevalt õlgu kehitades:

«Ära ole ometi laps! Kui sul midagi rääkida on, siis räägi, kui sul aga midagi rääkida ei ole — istugem niisama. Mul pole vähematki huvi su alpuste vastu.»

Aleksander ütles kohe tusanedes:

«Aga kallim, miks sa täna nõnda tujutsed? Mõtle ainult, kuidas ma sind siin... ootasin...! Millise igatsusega...! Sina tuled aga ja valad mu korraga üle nagu jääkülma veega...!»

Naine kehitas jälle õlgu.

«Ootasid?» ütles ta ja krimpsutas vaevaltmärgatavalt oma ilusaid, pisut liiga punaseks värvitud huuli. «Milleks sa mulle seda nii demonstratiivselt räägid? Pea meeles, et ma pole sind kunagi tulla palunud... küll aga sina mind. Ja ma ei tunneks kuuma ega külma, kui sa mind ühel heal päeval siin enam ei ootaks. Nagu sa teatavasti kord juba tegid. Tänagi mõtlesin, kuhu see kõik küll kord välja viib? Peame need lollused nähtavasti jätma...»

Aleksander hüüdis kirglikult:

«Kallim, kal-lim — ainult mitte seda!»

Naine ütles:

«Soo? Mitte seda? Aga palun, mida siis? Kui mu mees kord meie vahekorrast teada saab ja mind enam vastu ei võta — kuhu ma pean minema? Ega viimati sulle ja su naisele ümmardajaks, ah?»

«Ta ei saa ju sellest teada,» arvas Aleksander, manades näole kurva ilme. «Jah, kind-las-ti ei saa ta sellest mitte kunagi teada... Meid pole ju nähtud... Sa tuled ainult harva kino ajal... ta mõtleb, et sa seal istud ja filmi vaatad... Ma palun... ma palun sind... ära räägi mulle lõpetamisest... vähemalt mitte nüüd veel!»

Ja ta sosistas ükskõiksust teesklevale sõbratarile kõrvu sama kuumi sõnu nagu alles mõni kuu tagasi Heleenele, kinnitades aina uuesti ning uuesti, et ta ei saa üldse enam ilma selle armastuseta elada. Ta läks niivõrd hoogu, et ta silmad pisaraid täis valgusid. Ta suudles naise sõrmi, kummardus ta põlvede kohale, surus oma nuuksetest võppuva paksu pea vastu tema suuri rindu, silitas väriseva käega üle äsjalokitud kõrbelõhnaliste juuste, mis puudutasid ta kaela ja põski. Ta lühikesed, paksus rasvakorras magavad lihased oleksid nagu sädemeid ajanud. Ja kuuldavalt oiates vandus ta pühalikult, et ta elu olenevat ainult ja üksi praegusest vahekorrast, mis andvat mõtte kogu tema tegevusele ja kõigile tema toimingutele.

Naine, olles temas jälle mõneks ajaks püsivalt siduva kiivuspiina äratanud, muutus pikkamisi sõbralikumaks. Ta laskis pea mehe õla najale, jäi nagu uniseks, oleks nagu nurru löönud. Siis laskis ta end haarata, sülelda, vallutada. Aleksandri erutus haaras ta endaga nagu tugev veevool kerge laastukübemekese. Kuna ta mõtles aina sellest, mida mees talle küll rääkida tahab (uudishimu selle vastu tekkis temas juba esimesest hetkest peale), küsis ta pärast suurema armupuhangu möödumist:

«Noh, nüüd aga see uudis, millega sa mind vastu võtsid. Kraami see kohe välja!»

Aleksander, poisikesena rõõmus, et kõik viimaks jälle heaks pöördus, ütles naerdes:

«Arva ära!»

Kuid Hedvig, teeseldes uuesti ükskõiksust, lausus loiult:

«Noh, hea küll, olgu pealegi, kui sa seda nii kirglikult

hoiad ja nii tähtsaks pead. Milleks ma ikka sinu saladustesse peaksin tungima!»

«Mu naine sõitis ära. Noh, on see siis nüüd nii tühine asi?»

«Sõitis ära? Aga kuhu?» küsis Hedvig varjamatu uudishimuga.

Aleksander seletas rõõmsalt:

«Ta läks tädidele külla, — vanaeitedele, tähendab. Nüüd, mu arm, olen ma ainult sinu päralt! Vä-he-malt kolm nädalat täielikku vabadust...! Ja kui ma ei eksi, siis peaks ju s i n u g i o m a varsti laagrisse kolima? Ega sa ometi kaasa ei lähe... nagu läinud aastal?»

Ning tema suureks rõõmuks Hedvig vastaski:

«Noh, olgu siis minu poolt ka väike uudis: laagrisse sõidetakse juba tunahomme. Ja kaasa ma ei lähe.»

Ka seda omapärast, kahekordsel abielurikkumisel põhjenevat vahekorda, mis ühendas neid kaht enda arvates vabameelset, tegelikult aga tahtejõuetut ja pahelist inimest, võis nimetada armastuseks. Kuigi neid lähendas ainult kehaline kirg, rippusid nad teineteisest siiski niivõrd tugevasti, et kumbki neist mõtles hirmuga päevale, mil nad paratamatult lõpetama peavad. Nad kahtlustasid teineteist vastamisi, korraldasid sagedasti kõige tavalisemaid armukadeduse-stseene, sattusid tülli vahel ainult sellepärast, et üks või teine neist uulitsal kellegagi juhuslikult jalutas. Kuid nad leppisid alati juba varsti, sest nad olid teineteisele liiga vajalikud, et tõesti kõigele kriips tõmmata ja lõplikult lahku minna.

Naine, kes oli Aleksandrist palju vanem, kartis lahkumineku põhjuseks saavat just seda talle kahjulikku aastatevahet; Aleksander aga tundis juba ammust ajast Hedvigi liiga sagedast sõprade vahetamise kommet ja oli kindel, et ta varem või hiljem ühegi kaastundeta minema visatakse. Ja kuna neid piitsutas nõnda tagant üheaegne mõru piinatunne, kiindusid nad teineteisesse aina tugevamini, võttes vahel ette isegi sääraseid mõttetult julgeid samme, mis neid endidki pärast imestuse ning hirmuga täitsid.

Heleene ärasõit ja majori laagrisse asumine avas neile sääraseid võimalusi koos olemiseks, milliseid nad poleks teadnud üldse kunagi oodata. Aleksander, kuuldes sek-

retärilt ametikohustuste lohakilejäämisest, palkas korraga kaks abijõudu; ta mõtles, et ta küllalt suur sissetulek peaks seda ometi lubama. Kuna ta oli alles mõni päev tagasi kartnud, et major naise endaga kaasa viib, asundades selle ühes lapsega kuhugi laagri lähedusse tallu, tundis ta enda sellegi hädaohu möödumisel ülimalt õnnelikuna. Ja ta mõtles küüniliselt naeru kihistades, et kui asi nõnda edasi läheb, võib Heleene sünnitada kas või kaksikud, kui ta loodab sellega ainult toime tulla, hahahaa!

Kõigi nende heade kokkusattumiste tõttu kohtusid nad nüüd vahel isegi kaks korda päevas. Kui midagi tähtsamat ees ei olnud (mõnda oksjonit või üleskirjutamist), jättis ta abilised kantseleisse ja läks juba kella kümneks kohtamiskohale, teatades armukesele telefoni teel oma vabast päevast. Ta lebas suitsetades diivanil, jalg jalale tõstetud ja vaatas lakke. Kogu elu näis muretuna ning roosilisena. Tal oli jälle tunne, nagu istuks ta vannis ja mõnuleks vee paitavas soojuses. Kuigi Hedvig tuli tavaliselt alles kella kaheteistkümne paiku, ei nurisenud ta enam kunagi. Viimaste päevade jooksul oli ta naise armastusse mingipärast uskuma hakanud ja see usk andis talle lõplikult tagasi tema hästitoidetud inimese täieliku rahu.

Või ta kõndis, käed taskus, ajaviiteks mööda tuba edasi-tagasi. Säärastel kordadel valdas teda harilikult pisut koomiline, oma väärtust tajuva väikekodanlase *mania grandiosa*. Äkki, ilma mingi konkreetse põhjuseta, hakkas ta kujutlema, et ta on väga tark ja väga andekas. Ta sisendas endale, et tema vanemad ametivennad kadestavad teda ta suurte sissetulekute ja võrratu populaarsuse pärast; ükski neist pole kindlasti ülikooliharidusega, tema aga esitab juba varsti magistritöö. Kõndides akna alt ukse juurde ja ukse juurest tagasi akna alla, mõtles ta korraga, et Eestis on alles üksikuid õigusteaduse doktoreid, nõnda et ta võiks saada esimeseks pääsukeseks isegi sellel alal. Iga kord, kui ta möödus suurest laeniulatuvast peeglist, heitis ta kiire pilgu oma massiivsele härjakorpusele, võrreldes end mingipärast Dantoniga, tolle prantslasest kuldsuuga. «Ka tema oli jurist, ja, nimelt jurist!» ütles ta kuuldavalt, nagu kellegagi vaiel-

des. Siis peatus ta silmapilguks, vaatas oma peegelpilti pealaest jalatallani ja tegi korraga leiutuse, et ta on mehiselt ilus ja väga ihaldusväärne. (*«Semi-bos, semibos!»* iseloomustas ta ennast ladina keeles.) Ning tundes end tõesti mingi mütoloogilise poolmehena-poolhärjana, arvas ta mõista võivat, miks nimelt on ta järele jooksnud nii palju tüdrukuid ja nii mõnigi juba head seisukohta omav abielunainegi . . .

Kui Hedvig viimaks ilmus, hakkas ta endalegi märkamata näitlema. Täiesti veendunud oma suures mõistuses, oma kauniduses ja vallutavas elumehelikkuses, püüdis ta endast kujutleda igast asjast üle olevat inimest, kes hakkab maailma elust juba veidi tülpima. Väsinud naeratusega ümber lihava suu viisakalt vabandust paludes läks ta kiiresti välja, et läheduses asuvast vürtspoest veini tuua. Enda meelest väga vaimukalt ja väga soravalt lobisedes täitis ta klaase, lõi armsamaga kokku ja viskas ikka nagu muuseas paar naljakest, olles kindel, et järgmisel hetkel saadab ta sõnu naise helisev naer. Kuna seda aga tavaliselt ei tulnud, muutus ta tusaseks ja tõmbus kohe solvunult endasse.

Ka oma abielurikkumise kulul püüdis ta tihti näidelda. Mõeldes, et tugevad kired ja tugevad kannatused kuuluvad erandjtult ainult geniaalsetele inimestele, hakkas ta ennastki millekski sääraseks pidama. Ta ütles, et see, mis on keelatud harilikkudele (tema seadusliku naise või «härra sõjamehe» taolistele) inimestele, võib olla vägagi hästi lubatud teistsugustele natuuridele. Ta kujutles, et ta on väga hoogsa temperamendiga, väga sügavate tunnetega, erandlikult suure ihaga, nagu leidub seda vaid väheste meeste juures. *«Semi-caper, semi-caper!»* mõtles ta küüniliselt ja võrdles end tihti vana ihara Zeusiga, kelle seiklustest jutustasid nii suurepäraselt Muinas-Kreeka poeedid.

Too põhjendamatu kujutelm, et ta on kindlasti mingi erakordselt geniaalne inimene, sai aluseks ka nendele rumalustele, mida ta ise nimetas luulelise nimega — «julge patt». Kohata oma armastatut selles kõrvalises, pooltühjas majakeses, mille ainsaks elanikuks oli hoovipoolses tagasopis elutsev poolpime vanamoor, näis ta meelest olevat liiga tavaline ja igapäevane, — niiviisi

talitavad kõige odavamat sorti elumehed! Tema aga tahtis hakkama saada millegi rohkemaga, millegagi, mis on sajavõrra meelierutavam ja pikantsem.

Kord, kui armsam jälle loiuna ta käte vahel lamas, ütles ta:

«Tead sa, Hedvig, tule mulle täna õhtul võõrsile.»

«Sinule võõrsile?» küsis Hedvig. «Aga kuidas see siis võimalik on?»

«Aga mis sa selles siis võimatut näed?» hüüdis Aleksander.

Naine ütles õlgu kehitades:

«Võimatut on selles palju.»

«Näiteks?»

«Noh, kui keegi su sugulastest meile äkki peale juhtub! Kas või sinu isa. Mis näo me siis teeme?»

Aleksander võttis tema käe enda omasse, hellitas seda ja naeris.

«Mis näo? Mitte mingisugust nägu!» ütles ta. «Tuled ilusasti õhtusöögi ajaks minu poole, nagu poleks midagi. Veedame seltsis... kogu öö... Sa ju tuled, eks ole? Kas tuled?»

«Ära ole hull!» vastas Hedvig ja naeris samuti. «Niisugune samm, see on tulega mängimine... Mis sa ütleksid, kui keegi järsku helistaks ja mina sel ajal parajasti sinu juures oleksin!»

Aleksander vastas:

«Ära unusta, et mul on suur korter. Kui see keegi juhtukski tulema, siis ei tarvitse ma teda ometi magamistuppa vedada.»

«Või nõnda, — ahaa, või nõnda!» ütles naine ja kehitas jälle halvakspanevalt õlgu. «Tähendab, mina peaksin pimedas toas värisema, tekk üle pea, kuni härra pristav heledas valguses naerab ja lobiseb? Tänan väga selle lahkuse eest!»

Ent too plaan oma avantüürivõimalustega meeldis talle tegelikult rohkem veel kui Aleksandrile endale. Ainult harjumuse tõttu teeskles ta vastuseisu. Ja kui mees teda manguva häälega paluma hakkas, andiski ta aegamööda järele, visates viimaks nagu mingit heategu tehes pealtnäha hoopiski tusase vastuse:

«Hea küll, olgu. Sina ju, kui sa midagi tahtma hakkad, ei anna ka surnule hauas rahu... Aga sa pead mulle järele sõitma.»

Teda rõõmsalt kallistades hüüdis Aleksander:

«Sõidan, mu arm, sõidan!»

Sellest õhtust peale saidki nad kokku suuremalt osalt Aleksandri juures kodus. Naine, jättes lapse teenija hoolde ja rääkides midagi teatrist, kinost või kellegi sünnipäevast, ilmus tavaliselt juba kella kaheksa paiku; Aleksander ootas teda valmisseatud õhtulaua juures, mille kallal ta oli kõrtsist kohale kutsutud pikolo abiga palju vaeva näinud. Nad lobisesid muretult, jõid veini, naersid palju. Pärast läksid nad kohe magama, tehes naljatades näo, nagu oleksid nad tõepoolest mees ja naine. Ja Hedvig lahkus harilikult kella ühe paiku või veelgi hiljem, sedamööda, kuhu ta oli lubanud minna.

Nõnda unustasid nad igasuguse ettevaatuse, viisid läbi iga esimese juhusliku tuju. Armastus tegi nad hooletuks ja lapsikuks; alateadlikult otsisid nad suurendatud erutust isegi säärastest asjadest, nagu patustamine samades ruumides, kus oli alles mõni päev tagasi astunud ja talitanud Aleksandri seaduslik naine. Iga märkamatumgi nüanss nende vahekorras näis neile väga tähtsana. Aleksandrile tundus iga kord, kui ta jälle midagi enda arvates pikantset leiutas, et see on seotud tema loomupärase elumehelikkusega, Hedvig tundis rõõmu juba ainult sellest, et kõik need pikantsused võimaldasid tal eemalviibiva võistleja kulul mõnitavat nalja heita.

See kahe nautleja aina uusi liialdusi vajav vahekord oleks kestnud kindlasti aastaid, kui sellele poleks lõppu teinud üks sootuks juhuslik sündmus. Kord südaöö paiku, kui Aleksander ja Hedvig jälle, nagu nüüd harilikult, Linkide magamistoas viibisid ja tasaste häältega oma suurtest tunnetest juttu ajasid, helistati korraga ukse taga. Tavaliseks sõbramehe-külaskäiguks oli aeg liiga hiline. Mees, mõeldes endamisi, et asi mingis kiireloomulises ametialases küsimuses seisab, tõusis kähku, lubades võimalikult ruttu tagasi tulla. Hedvig, mähitud mugavalt tekisse, jäi teda ootama

Aleksander tõmbas rutates selga pika hommikukuue ja süütas saalis tuled. Ta tahtis juba avada, kui ta veel

õigel ajal järele mõtles ja läbi kinnise ukse küsida otsustas. Ja ta hüüdis valjusti ning asjalikult:

«Kes seal on?»

Korraga tundis ta verd soontes tarduvat, sest koridorist kuuldus selge ja rõõmus vastus:

«Mina, armsam. Tee ometi lahti, see olen mina!»

See oli tõesti Heleene, kes seisis pimedal trepil ja ootas põksuva südamega ukse avamist. Kahenädalane eemalolek oli ta rahutuks teinud. Ta oli näinud põlde ja metsi, kus nad omal ajal jalutasid, kohti, kus nad päevitamas käisid. Ilusad, luulest tulvil mälestused sundisid teda vahetpidamata mehele mõtlema. Pikkamisi lahkus temast esialgne viha ja tülgastus, mis tal oli tekkinud selle koleda nõuande puhul; ta ütles endale, et ei tohi ju ometi olla nii järeleandmatu ja südametu! Ta kujutles ikka ja jälle, kui magus on leppimine ja kui õilis ning kõrge on andeksandmine... Eksida ja rumalusi rääkida võib ju igaüks! mõtles ta heldides. Ja juba kümnendal hommikul pärast päralejõudmist ütles ta, lükates enda ees jalutu Clothilde ratastooli:

«Mamma, ma lähen siiski juba homme tagasi.»

Haige kasuema, olles teadlik ta ärasõidu tõelistest põhjustest, vastas naeratades:

«Mine, mu laps. Aga ära ka mind lõplikult unusta.»

Heleene sõitis välja kohe järgmise rongiga, ainult paar tundi hiljem. Kogu aeg kuni Tartuni ei maganud ta silmatäitki, kuigi ta oli väga väsinud. Ta vahtis rõõmsa pilguga läbi akna välja; nägi maastikke, mis vagunist mööda vilksatasid; lehvitas teeveerel seisvatele lastele, kes loopisid avatud akendest sisse lilli ja rohelisi oksakesi; kuulas hinge pidades valge suveöö häälitsusi põldudel ja heinamaadel, mida rong läbis. Ta mõtles aina ühest ja samast — Aleksander ootab teda, tunneb ta järele igatsust, kahetseb kõigest hingest oma mõtlematuid sõnu. Kui ta viimaks siiski veidiks ajaks tukkuma jäi, viirastus talle pilt peatsest kojujõudmisest ja sellest, kuidas mees talle avali kätega vastu tormab, et teda õrnalt sülelda.

Seistes mõni tund hiljem pimedas koridoris ja oodates avamist, ta otse värises suurest ärevusest. Ta ootamatu tulek oli mehe täiesti rööpast välja löönud, see seisis

nagu kivistunult teispool ust, suugi irvakil. Ning kui Heleene veel kord hüüdis, vastas ta midagi mõtlemata, otsekui tudengipõlves, mil tal polnud teatavatel juhtumitel võimalik kaasvõitlejatele ust avada:

«Vabanda... palun... vabanda... Ma... ei saa... sind... praegu sisse lasta.»

Ent olles need sõnad juba välja öelnud, ta korraga nagu ärkas. Ainsa hetke jooksul välgatas ta vaimusilma eest mööda tema seisukorra traagika kui ka sama suur koomika. Välkkiire ja selge mõte ütles talle, et ta on niisiis oma mugava kodu purustanud, et Heleene temast kindlasti lahku läheb ja et ta peab jälle algama korratut poissmehe-elu. Ta seisis nagu kuskil kõrgemal kohal, kust talle avanes selge ülevaade tema enda seisukorrast; ja üle kogu keha lõdisedes tormas ta järsku koomiliselt pikki samme võttes magamistuppa, lühike ning jäme kael täis pakatavaid veresooni, et lõõtsutades sosistada:

«Kallis... see on minu naine... see on minu naine!»

«N-naine!» venitas Hedvig ja kargas kohe voodis istuli.

Aleksander hingeldas:

«Jah!... Tee ruttu!... Jumala eest, tee ruttu!»

Nad olid oma ülemeelikuses seda momenti endile sagedasti kujutlenud. Siis nad naersid, nüüd aga olid nutule lähedal. Nende käed eksisid rõivastesse, nad rabelesid sihitult siia-sinna; nad olid sootuks enesevalitsuse kaotanud ega teadnud, mis teha või kuidas tekkinud olukorrast välja pääseda. Aleksandril oli ainult üks soov: oleks Hedvig juba läinud! Ja kuuldes, kuidas Heleene närviliselt ukse käsirauda raputas, jooksis ta eest jälle mööda käesoleva seisukorra traagikoomika kui ka tagajärjed, mis tänase õhtu sündmusi kindlasti kroonivad.

Vaevalt paari minutiga oli Hedvig riides. Teda toorelt enda ees tõugates juhtis Aleksander ta läbi kantselei ja köögi, andis talle väravavõtme ja jooksis ise kohe saali, et avada. Juba söögituppa kuulis ta meeletut põrutamist vastu ust, mis meenutas talle järsku suure trummi resoneerivat mürinat. Ta arvas end rabanduse saavat, niivõrd tugevasti töötas ta süda. Siis käänas ta võtme kaks korda lukus ringi, muutus korraga palju rahulikumaks ning ütles teeseldud pahameelega:

«Jumal hoidku ... mis sulle ometi meelde tuleb, et sa sedasi taod!»

Sõnagi lausumata tormas Heleene tast mööda. Aleksandrile näis, nagu peaks ta teda nüüdki veel takistama. Ta astus talle kiiresti ette, taandus aga sama kiiresti kõrvale ja läks värisevate põlvedega naise kannul magamistuppa.

Visates meeleheitest metsiku pilgu püherdatud voodile ja äraandlikult kokkumätserdatud linale, paistis Heleenele kõik korraga selgeks saavat. Ta pöördus pikkamisi, tõstis käed näole ja istus jõuetult toolile, mis seisis öökapi ees. Ta põsed, käed, isegi kael, mis paistis silma mantlikrae vahelt, muutusid pikkamisi lubivalgeks. Ning äkki pääses ta huultelt valus, vaevaga tagasi surutud karjatus, mis suurtes ruumides valitsevat vaikust õudse teravusega lõhestas.

Siis tõstis ta pea, vaatas mehele otse näkku ja küsis hingetult:

«Aleksander ... jumal ... mis sa mulle nüüd küll teinud oled!»

«Mina ... mina ...» kogeles uljas elumees, ei märganud naljakalt ripakile vajunud huultki tagasi oma kohale tõsta ja vaikis samal hetkel, käsi abitult kõri juures.

Äkki langes Heleene pilk sukahoidjale, mis vedeles tualettlaual, pannalde helendades kiirgavas elektrivalguses. Näis, nagu tajuks ta alles nüüd, mis siin mõni aeg tagasi toimus. Ta kargas püsti, käed jälle näole surutud, ja taarus magamistoast välja. Aleksander kuulis teda hetkeks keset saali seisatavat ja siis kohe edasi minevat. Ja korraga kuulutas ukse tasane nagin, et ta oli välja läinud.

Järsku painajalikust hirmust haaratud, jooksis mees talle järele. Tõttavad sammud läksid juba mööda treppi alla. Ta hüüdis ootamatult kõrgeks muutunud häälega, nagu kukk kiredes:

«Heleene, oota mind, He-le-e-ne-e!»

Äkki kadus eesjooksja kuhugi nurga või hoovivärava taha. Näis, nagu oleks ta järsku pimedusse sulanud.

Ja kui palju Aleksander ka ei otsinud ja ei hüüdnud, ei leidnud ta siiski kuskilt oma naist.

MEES JA NAINE OTSUSTAVAD LEPPIDA

Heleene kaotas selle ootamatu hoobi tõttu täiesti pea. Ta polnud midagi säärast kunagi oletanud. Kui ta metsikult kannatades trepist alla jooksis, juhtis ta samme ainult üks mõte — siit võimalikult kaugemale põgeneda ja mitte kunagi enam siia tagasi pöörduda!

Nagu raske ja külm kivimürakas rõhus ta hinge meeleheitlik otsus oma elule kindlasti lõpp teha. Ta tundis mingi koletu selgusega, et ta tulevik on purustatud, et tal pole enam midagi peale hakata, et maailm on tema tarvis igasuguse väärtuse kaotanud.

Kui ainult mõni auto või omnibuss mööda sõidaks, mille rataste alla ta end võiks heita! — mõtles ta. Aga öised uulitsad olid kuidagi erakordselt vaiksed, kõik ta ümber oli tühi ja lage. Ja ta hakkas korraga meeletult joostes jaama poole tõttama, teadmata isegi, miks ta just sinna ruttab.

Kui ta nõnda läbi kitsaste ning kõverate tänavate kodust eemale tormas, kuulis ta selgesti mehe metsikult tugevat häält, mis teda hüüdis. Ta enda nimi lõi talle valusasti vastu teadvust, ähvardas teda hulluks teha. Ta surus käed kõrvadele, et pääseda selle kuulmisest.

Ent varsti ei ulatunud talle järele enam ainuski heli, ning ta tasandas sammu.

Korraga mõistis ta jälle hirmsa selgusega oma seisukorra tõelist koledust ja lootusetust. See oli nagu kõrvetav tuleleek, mis läbis silmapilkselt kogu ta keha. Ta tundis, et ta peaks kisendama, uulitsale langema ja surema; ta mõtles uuesti hirmsa selgusega enesetapmisele. Siis aga hakkas ta kõrvus kumisema mingi sõna, mingi korratu lause, mille tähendust ta ainult ei taibanud. Ning ta pistis jälle kõigest jõust jooksma, käed meeletult vastu nägu surutud, mantlihõlmad lahti järjest valjenevas suveöötuules.

Varsti nägi ta enda ees jaama madalaid hooneid, pügatud põõsastest ümbritsetud platsikesi, mille keskel sulises armetu purskkaev, pikas reas seisvaid autosid. Ikka end valitseda suutmata jooksis ta mööda halle trepiastmeid üles ja küsis esimeselt vastujuhtuvalt ametnikult, kuhu poole rong läheb. Talle vastati, et praegu ei väljuvat ühtki rongi, küll aga poole tunni pärast — Tallinna suunas. Kui ta kella vaatas, nägi ta, et see hakkab varsti üks saama. Ja ta tõttas kogu kehast värisedes einelauaruumi, vajus lähema laua taha ning puhkes valusasti nutma, pisaratest märg taskurätt silmadele surutud.

Kiiresti levis arvukate ootajate seas teade naisest, kellega olevat nähtavasti midagi juhtunud. Uudishimulikud jalutasid temast mööda, vaatasid teda tähelepanelikult. Talle täiesti võõrad inimesed jälgisid iga tema liigutust varjamatu kõditundega, leides ta tegumoes salapärasust, mis andis väheks ajaks tööd nende sensatsiooni järele janunevatele närvidele. Ent Heleene ei märganud seda ja see oli talle ka ükskõik. Ta tõstis alles siis hetkeks pea, kui keegi teda tasakesi õlast puudutas ja temalt päris, mis tal viga on.

See oli lihtsaid rõivaid kandev keskealine naine, kelle kõhn ning nukker nägu tundus talle miskipärast imelikult tuttavana. Ometi teadis ta samal ajal päris kindlasti, et ta pole seda inimest kunagi näinud. Ta ütles, et tal polevat midagi viga, — ainult veidi paha Ta tõusis ja tahtis kuhugi minna, oli aga niivõrd nõrk, et pidi jälle kohe istuma. Ning naine, nihkudes talle kaastundlikult lähemale, küsis talt vaikselt:

«Võin ma teid ehk aidata, proua?»

«Ma... jõuan isegi...» vastas ta vaevaliselt ja tegi jälle katset end jalule ajada.

Nukra näoga naine ulatas talle vaikides käe, millest ta nüüd tugevasti kinni haaras. Kergelt teise najale toetudes hakkas ta kohe minema. Nad läksid einelauaruumist välja ja ta küsis jälle kelleltki, millal läheb rong Valga poole. See keegi vastas õlgu kehitades, et ta ei teadvat; kuskilt kaugemalt aga lausuti, et rong Valga poole minevat vähe enne seitset. Et aega oli niisiis küllalt veel, läks ta tagasi einelauaruumi ja istus jälle endisele kohale, nihutades kübaraloori sügavale näo ette ja otsekui tardudes liikumatusse.

Korraga läbis ta keha hirmuvõpatus, ta tõstis kiiresti pea ja nägi, et Aleksander seisis ta ees ja ütles talle midagi. Ta kargas sõnalausumata üles ja tahtis ära joosta. Kuid mees, haaranud tugevasti ta käest kinni, hakkas teda ukse poole juhtima, tehes endale hoolimatute küünarnukitõugetega teed läbi uudishimulike salga, kes oli silmapilkselt nende ümber kogunenud.

Püüdes end kõigest jõust vabaks rabelda, karjus Heleene valjusti ning läbilõikavalt:

«Lase mind lahti!... Sina... lurjus... lase mind lahti!»

«Ära ometi lärmi tee, kuuled sa!» ütles mees ja talutas teda samm-sammult edasi.

Ta kordas ikka veel:

«Lase mind lahti, sina...! Lase mind lahti! Lurjus! Ap-pi-i!»

Sel hetkel ilmus kuskilt kordnik, kes sulges neile tee. Aleksander tahtis tedagi toorelt kõrvale tõugata, pidi aga tugeva ametniku eest taganema. See küsis talt vihase häälega, hoides teda hoolimatult käsivarrest:

«Mis see siis tähendab? Mis skandaali te siin teete, kodanik?»

Aleksander vastas kähinal:

«Palun, ärge segage... see on minu naine.»

«Teie naine?» kordas ametnik. «See ei ütle mulle midagi, mu härra, kõige vähem lubab see teil teda nõnda kohelda!»

Heleene kordas meeletult:

«Lase lahti... lase lahti! La-se... lah-ti-i!»

Surudes naise kätt toore jõuga oma tugevate sõrmede vahele, hakkas Aleksander mööda taskuid isikutunnistust otsima, mida kordnik nõudis. Uudishimulike hulgast kuuldus ta aadressil hurjutavaid hääli, mis ässitasid ametnikku veelgi otsustavamalt vahele segama. «Paša!» «Haaremivaht!» «Lihunik!» heideti talle nagu valusasti tabavaid kive. «See on ju püsti sigadus, olgugi see daam selle metslooma naine!» karjus keegi, põneva skandaali üle ilmselt rõõmu tundes. Üks purjus üliõpilane, keda ta oli kindlasti kuskil juba kohanud, vehkis kätega, lõi teda ootamatult vastu põske ja kisas: «Väljakutse, väljakutse, härra vilistlane, väl-ja-kut-se-e!» Ta tundis endale näkku juhitavat hulga vihkavaid pilke ja hakkas midagi pomisema, millest aga keegi aru ei saanud. Ja kui ta isikutunnistust ikka veel kätte ei leidnud, tegi ta katset kordnikule sosistada, et ta on kohtupristav Link, kes elavat seal ja seal ja kelle kõnetunnid olevat sel ja sel kellaajal.

Üldine lärm summutas ta sõnad. Siis laskis ta Heleene käe hetkeks vabaks, lootes, et see tihedas rahvamurrus ometi kuhugi ei pääse.

Kuid ta hakkas kohe jälle vanduma, sest nägi naist silmapilkselt uudishimulike vahele kaduvat, kes nihkusid kõrvale, et juba järgmisel hetkel uuesti läbipääsmatuks ringiks ühineda.

Viimaks ometi oli ta leidnud isikutunnistuse, ulatas selle ametnikule ja sõnas kogeldes:

«Võtke! Ma tulen homme ise jaoskonda!»

Ta töötas enda jälle peaaegu väevõimuga läbi tiheda inimmurru, kes andis talle teed alles peale metsikut heitlust. Ta astus kellelegi jalale ja sai jälle lajatava, kaugele kostva kõrvakiilu; ta tõukas ümber kellegi laadale sõitva talunaise kanakorvi, kes virutas talle vastutasuks küll põlvega, küll rusikaga. Teda sõimati, tõugati ja löödi vihaselt küünarnukkidega. Üks sõdur, samuti purjus, tahtis talle jalga ette panna ja teda ninali kukutada. Kui ta oli end viimaks ometi einelauaruumi surunud, ei näinud ta naist kuskil ja urises vihaselt, pühkides higi, mida lausa voolas mööda ta paksu nägu alla.

See oli jälle sama nukranäoline talunaine, kes oli Heleene läbi kõrvaliste uste jaamahoonest välja juhatanud. Nad jooksid teineteist käest hoides madalate kuuride vahele ja lipsasid klosetti, kuhu poleks neile keegi järgneda teadnud. Siin seisid nad kaua, lõõtsutades ja sõnagi lausumata. Kui ametnikke näha polnud, hiilisid nad üle rööbaste ja küürutasid tühjade vagunite varju. Veidi hiljem läks talunaine tagasi jaama, lubades juba varsti ütlema tulla, kuidas lood seisavad. Ja kui ta siis ilmus, rääkis ta ainult huultega naeratades, et ta olevat tolle paksu metslooma valedele jälgedele juhatanud, öeldes talle, et otsitav daam on põgenenud jaamast hoopis eemale, linna poole.

Heleene, keda äsjane koletu närvipinge oli väga väsitanud, puhkes jälle meeleheitlikult nutma. Kuigi teine talt midagi ei küsinud, hakkas ta siiski jutustama. Ta tegi seda katkeliselt ja tükkhaaval. Ta rääkis oma ärasõidu põhjustest, sellest, kuidas ta suure igatsusega siia tagasi kippus ja kuidas ta siin mehe kellegi võõraga oma magamistoast tabas. — Nüüd tahtvat ta sellest nurjatust võimalikult ruttu lahkuda, et mitte kunagi elus enam temaga kokku juhtuda, — ta sõitvat juba järgmise rongiga oma tädide juurde ja jäävat sinna igavesti. Ning kuna teine teda sõnagi vahele rääkimata kuulas, nurgeline, aastatest kortsuliseks uuristatud nägu pisut ettepoole kummargil, hüüdis ta nuuksudes, surudes käed tugevasti vastu pisaratest märgi põski:

«Mu jumal . . . mu jumal . . .! Mis olen ma küll teinud, et mind nii rängasti karistatakse?! Ja kuidas ma teda uskusin! Oh, kuidas ma, rumaluke, teda kogu aeg uskusin!»

Kui ta rahulikuks jäi, ütles talunaine:

«Ei maksa meelt heita. Te mõlemad olete alles noored inimesed. Võib-olla suudate ehk kunagi veel lepitust leida.»

Heleene hüüdis kindlalt:

«Lepitust leida? Ei! Kõik, mis minus tema vastu oli, on nüüd jäädavalt purustatud! Mitte päevagi ei suudaks ma enam ta kõrval elada! Mitte ainustki päeva!»

Nad istusid siin kaua, sääred kastesel rohul välja sirutatud. Nukra näoga naine ütles, et ta sõitvat samuti

Valga poole. Kui proual midagi selle vastu ei ole, tahtvat ta teda saata, talle pileti muretseda ja temale seltsiks olla. Ta oli väga sõbralik, näis vahetpidamata kuulavat ja käis kikivarbail, otsekui kartes kedagi oma sammudega segada. Kui nad pärast koletult pikka ootamist ometi viimaks sõitma pääsesid ja kui Heleene rasketest vapustustest surmani väsinuna rahutusse unne vaibus, istus ta kogu aeg tema kõrval, pea nukralt kummargil.

Sellest pikast, painajalikust sõidust mäletas Heleene ainult üksikuid katkeid. Vaheldumisi ärgates ja uuesti suikudes oli talle kogu aeg paistnud, nagu langeks ta kuhugi põhjatusse kuristikku, kus ta peab kindlasti hukkuma. Juba varsti pärast jaamast lahkumist haaras teda mingi palavikuline seisukord. Ootamatutest vapustustest üleskruvitud närvid olid korraga lõtvunud, tekitades hinges raske reaktsiooni, mis sarnanes meeltesegadusega. Paaril korral kargas ta summutatult karjatades püsti ja tahtis kuhugi joosta. Ja ta oleks kindlasti vagunist täie sõidu pealt välja hüpanud, kui poleks ta juures viibinud see nukker külanaine, kes ei lasknud teda hetkekski silmist.

Õnneks oli sõitjaid vähe. Vagunipooles, kus nad viibisid, istus või magas ainult paar sõdurit. Kui ta vahel rahutuks muutus ja märatsedes midagi arusaamatut karjuma hakkas, tuli teda vaigistada püüdvale eidele appi keegi üleajateenija allohvitser, paks keskealine mees, kes teda tugevasti kätest hoidis. Siis jäi ta ikka nõrgemaks ja nõrgemaks, kuni uinus viimaks rahulikumalt, tuksatades ainult aeg-ajalt üle kogu keha.

Pärast, kui ta katsus sellest lihtsast ja heast saatjast midagi meelde tuletada, mäletas ta ainult, et naine oli teda kuni koduväravani talutanud. Vahel tekkis temas imelik mõte, et sel tundmatul inimesel polnud vist üldse vaja Pärnusse sõita ja et ta oli seda teinud ainult tema, Heleene pärast. Kuid oli ka hetki, kus ta üldse kahtles selle avitaja samaarialase olemasolus, — küllap ta oli teda unes näinud, teda endale ainult ette kujutanud.

Terav närvikriis surus ta ligi kolmeks nädalaks voodisse. Kogu selle aja jooksul ta aina sonis, karjus ja palus jumalakeeli päästa teda koletise meelevallast, kes

teda jälgivat ja tappa tahtvat. Arst kartis kõige pahemat... Kuid ometi hakkas ta juba varsti paranema — ta keha oli ka praegu veel küllalt sitke ja vastupidav, et mitte nõrkeda ja hävida juba tolle esimese suurema pettumuse tõukel.

Kui ta jälle kord pärast mitmetunnilist kosutavat und silmad avas ja otsekui midagi või kedagi otsiva pilgu enda ümber heitis, võis teda parajasti vaatama tulnud elatanud meedik rõõmsalt oma liigset pessimismi konstateerida.

Kasuema, kes oli päevast-päeva tema voodi ees ratastoolis istunud, lastes ainult öösiti Amanda enda asemele, nuttis kuuldavalt. Jumaluke, kui õnnelik ta nüüd jälle olevat, jumaluke, kui õnnelik! hüüdis ta. Kuna pisarad ojana mööda ta lõtvu põski alla voolasid, ilmus ta huulte ümber lai rõõmus naeratus. Ta ütles arsti enda kuuldes, et ta polevat kunagi elus tohtreid ja professoreid uskunud, ainult issandat jumalat ennast. Ja nüüd, tänapäev, võivat ta jälle igale sihukesele asjamehele öelda, et avitada või karistada saab üksipäinis Tema, kes teab, mis ta teeb, ja võtab ette ainult seda, mis inimese õndsusele vaja on! Heleene olgu aga üsna rahulik ja katsugu jälle uinuda; nõnda nagu olevat andeksandmine armastuse ema, nõnda olevat uni tervise ema!

Heleene kuulas kasuema rõõmsat, pahema kehapoole halvatuse tõttu pisut lonkavat kõnevoolu suletud silmi. Kui see viimaks vaikis, küsis ta nõrga häälega:

«Mamma, ma olen vist haige?»

Tädi Clothilde hüüdis pateetiliselt:

«Haige? Aga mu laps, sa olid juba suremas! Juba jah...! Ainult vägede Jehoova võis ja suutis sind veel päästa ja nüüd kiitkem teda selle eest seda valjema häälega.»

Heleene naeratas lühidalt ja vaatas liikumatu pilguga enda ette. Pikkamisi näis talle midagi meenuvat. Valutuksatus jooksis üle ta näo. Ta nägi korraga vaimusilma ette kerkivat pilti oma öisest kojusõidust, sulges laud ja hakkas tasakesi oigama, hambad ristis.

Arst, jälgides tähelepanelikult iga ta liigutust, ütles sosinal:

«Palun, ärge end ärritage. Ka rääkimine ei ole veel

soovitav. Ma annan teile midagi rahustavat, mis teid jälle magama uinutab.»

Heleene ümises vaevaliselt läbi kokkupigistatud huulte:

«Ma ei taha!»

«Aga miks, mu armas? Sulle on ju hädasti puhkust vaja,» ütles kasuema.

Kuid ta kordas jälle:

«Ma ei taha... ma ei taha! Kallis, kallis mamma, ma ei ta-ha-a!»

Korraga avas ta uuesti silmad, vaatas kannatava pilguga kõiki kolme toasviibijat ja küsis sosinal:

«Kas ta on siin?»

Kasuema küsis kõrvale vaadates:

«Kellest sa räägid?...»

Heleene ütles vihaselt:

«Sa tead ju isegi! Aga sa valetad nagu... tema... Sa ei taha mulle ütelda, ja see on kõik!»

Arst ulatas talle klaasi külma veega, millesse oli rahustavaid tilku segatud. Ta jõi suurte lonksudega, kordas ikka veel: «ma ei taha... sa valetad... ma ei taha...» ning vajus siis äkki sügavasse unne.

Kuid ta hingas nüüd rahulikult ning korrapäraselt. Ja arst ütles julgustavalt naeratades:

«Kui ta ärkab, on kõik möödas. See oli praegu ainult kerge närvilikkus, mis varsti järele annab.»

Ta astus kiiresti välja, sest teda ootasid veel teisedki patsiendid. Clothilde, suutmata end kauem taltsutada, nõjatas pea kasutütre voodi najale ja puhkes jälle vaikselt nutma.

Heleene magas uuesti mitu tundi, kordagi vahepeal ärkamata. Kui ta teistkordselt silmad avas, nägi ta oma voodi ees istuvat Aleksandrit, kes viipas kohe kasuemale. Heleene, täidetud mälestuste kannatusi-virgutavast mürgist, pingutas end kõigest jõust, et näoga seina poole pöörduda. Kuid samal hetkel lausus mees:

«Kas sa tunned mind, armsam?»

Ta teadis väga hästi, et naine teda tunneb. Kuid tal ei tulnud midagi muud meelde ja ta ütles seda ainult selleks, et üldse midagi öelda. Ligi nädalapäevad oli ta oma naise jälgi otsinud (isegi politsei poole pöördunud!) ja

lõpuks Amandalt telegrammi saanud, milles teda kohe siia kutsuti. Ta oli enesetapmist kartnud ja see oli ta vapustustega harjumatud meeled ajutiselt üles piitsutanud, kutsudes esile midagi südametunnistuse taolist.

Ent selle südametunnistusehäiregi puhul oli tal rohkem kahju endast kui naisest. Ta mõtles, et hakkab end viimaks Heleene surmas süüdlaseks pidama ja kujutles hirmuga, kuidas see süüdlasetunne võib riisuda talt rahu kogu eluajaks. Kuna ta aga ei tahtnud isegi enda ees oma närvitsemise põhjuste tõelist iseloomu paljastada, püüdis ta end koguni selles veenda, nagu kannataks ta ärevust ja hirmu oma naise pärast peamiselt selle suure ja sügava tunde sunnil, mida ta, vaatamata kõigele, endas viimase vastu siiski kannab. («Armasta mind ka poriselt, puhtana suudab mind armastada igaüks!» kordas ta nõnda arutledes kuskilt meelde jäänud sententsi.)

«Kas sa tunned mind, armsam?» kordas ta, kui Heleene jälle katset tegi end temast ära pöörata.

«Ei, ei, ma ei tunne sind! Mine ära, elajas!» ütles naine viimaks kuidagi vaikselt ja — nagu näis — väga rahulikult.

Clothilde, püüdes neid lepitada, ütles naeratades:

«See on ju sinu armas mees, su Aleksander... kas sa siis ei näe?»

Kuna ta taipas, et kasuema oli teda valesti mõistnud, vastas ta lühidalt:

«Ei, see on elajas! Kõige valelikum ja alatum elajas!»

Pisut aega vaikisid kõik vastamisi piinlikkust tundes. Amanda viis toolilt tühjad toidunõud ja tuli varsti tagasi helesiniste pääsusilmadega, mis olid pandud samavärvilisse vaasi. Kui ta uuesti lahkus, ütles mees nutuse häälega:

«Leenikene, vaata mulle... oma Aleksander Nooremale... vähemalt korrakski otsa!»

Heleene, saades äkki meeletult vihaseks, ütles kogu kehast värisedes:

«Palun, jäta vähemalt nüüdki oma vigurdamised! Ma ei suuda ainult üht asja taibata, — kuidas sa küll julged veel oma petisenägu mu silmade ette tuua?!»

«Aga kallis, sa ei ole mul ju üldsegi seletada lask-

nud!» hüüdis Aleksander ülevoolava paatosega ja hakkas järsku pikalt ning laialt rääkima juhuslikust viinavõtmisest, vanast ülikoolisõbrast, kes olevat «jalga lasknud» ainult hirmust Heleene ees ja kelle pärast Heleene teda nüüd põhjendamatult süüdistavat.

Kuid naine ei lasknud tal lõpetada, vaid lausus jälle kindlalt:

«Palun sind, ära enam valeta! Sa oled nagu jaanalind, kes pistab pea liivasse ja mõtleb siis, et nõnda on varjatud ka kogu tema keha. Kas sa tõesti arvad, et ma sind peale seda hirmsat alatust üldse veel usun?»

Neid sõnu rääkides kerkis ta vaimusilmade ette jälle see närvevapustav pilt, mida ta oli näinud magamistuppa astudes, ja ta oli endamisi kindel, et mäletab seda eluotsani. Ta oli ikka kujutlenud armastust ja truudust kui mingisuguseid konkreetseid, igal sammul esinevaid nähtusi, ilma milleta ei või läbi saada ükski inimene. Abielludes oli ta lootnud neid kaht inglit teda kuni hauani saatvat; ja veendudes juba peale vaevalt kolmveerand aasta pikkust üheselamist sootuks vastupidises, näis talle nüüd, nagu oleks ta korraga verest tühjaks jooksnud, nagu poleks maailmas üldse enam midagi, mis võiks teda rõõmustada. Ta pingutas kogu oma vähest jõudu, et suruda endas maha ikka meeletumaks muutuvat vajadust karjuda. Siis ütles ta, (jälle pealtnäha väga rahulikult), pöördudes rohkem kasuema kui Aleksandri poole:

«Minge ära, ma tahan magada . . . Ma olen väsinud . . .»

Kõik lahkusid vaikides, — Aleksander teatraalselt ohates ja iga sammu juures sügavalt peaga noogutades, kasuema oma ratastooli veelgi enam kössi vajunud. Ta kuulis neid teises toas sosinal vestlema hakkavat. Ja ta puhkes jälle hääletult nutma, abitult luksudes nagu laps, kellele on valusasti haiget tehtud.

Ent nüüd ei käinud selle nutuga enam kaasas sääraseid kannatusi, nagu varem. Temas aga lahenes midagi, selgus ja muutus palju kergemaks. Pisut hiljem uinus ta jälle, peopesale toetatud pea ikka veidi-veidi tagasi kallutatud, kramplikult kokkupigistatud huulte ümber juba vaevaltmärgatav naeruvine.

Nõnda muutus Heleene tervis päev-päevalt paremaks.

Ta noor organism sai pikkamisi võitu tugevast närvikriisist tekkinud reaktsioonist; ta kosus, võttis kiiresti priskust juurde ja võis juba varsti voodist tõusta ning aias jalutada. Ta põsed hakkasid jälle õhetama. Ja kuna ta lohutas end nüüd sellele mõeldes, keda ta teadis oma südame all esimesi liigutusi tegevat, ei tundunud mälestusedki talle enam nii tapvatena nagu esialgu. Ent ta huulte ümber oli siiski püsima jäänud mingi valuline joon, mis sealt enam ei kadunud.

Ta rakendas kogu oma oskuse ja tähelepanelikkuse, et vältida Aleksandriga kahekesijäämist. Kuigi ta vahetevahel selgesti tundis, et ta seda petist meest ikka veel armastab, jäi ta siiski kindlaks oma esialgse otsuse juurde, temaga mitte leppida. Vaevalt nägi ta Aleksandrit lähenevat, kui ta kohe kasuema juurde põgenes, kelle ratastool seisis kuskil põõsa vilus. Ta haaras pingile asetatud raamatu ja hakkas seda teeseldud huviga lugema, pööramata vähematki tähelepanu mehele, kes püüdis teda kõnetada; kui see aga liiga tüütavaks muutus, tõusis ta sõnalausumata ja läks kiirel sammul tuppa, lukustades enda järel ukse.

Vahel kasuemaga kahekesi jäänud, püüdis viimane teda järeleandmisele meelitada. Heasüdamlik vanainimene, nähes oma eluõhtu lähenemist, ei tahtnud kuidagi maailmast lahkuda teadmisega, et Heleenel halvasti läheb. Võttes õnnetu kasutütre kitsa käe oma külmade sõrmede vahele, ütles ta tihti:

«Unusta, liebes Kind, ja kõik läheb veel hästi. Eks sa vaata, kuidas ta sind piirab nagu kass kooretaldrikut. Aga niiviisi ei tehta ometi siis, kui inimesest midagi ei hoolita.»

Heleene vastas vaikselt:

«Ära nõua võimatut, mamma. Ta ei piira mind ju esimest korda niiviisi. Kas ta siis küll mahe ja lahe ei olnud, kui me olime veel... ainult õigelt teelt kõrvale eksinud armastajad? Aga mis ta tegi mõni kuu hiljem?»

«Ta ju kahetseb seda,» ütles kasuema. «Vaata, kui-das ta seda kahetseb! Aga kahetsejale antakse ikka andeks, jah, kahetsevale röövlile andis andeks ka Kristus oma ristipuul. Ja pealegi, — kui ta tõesti purjus oli, nagu ta kinnitab...»

Kuid Heleene, kellele meenusid kõik need lugematud hilised väljaskäigud, mida seletas mees tookord ametitalituste möödapääsematusega, lausus tusaselt:

«Jätame parem selle jutu! Sa ei tea, mamma, kui kaua ta mind juba pettis. Ta valetas mulle kõige alatumal kombel ja tegi mu oma suurte murede pärast isegi kaastundlikuks, samal ajal käis ta aga... oma armukesega kokku saamas. See on ju ometi alatu! Ala-tu, mamma! A-la-tu!»

Kasuema mängis välja oma suurima trumbi. Ta ütles naeratades, hakates oma elu lõpupäevil jälle tarvitama seda armetut segakeelt, mida ta ise pidas oma kõrge kultuuri tunnuseks:

«Ah, tütreke, kõik nad on samasugused. Pole tema halvem ega parem kui teised mehed, see on neil juba veres. Kujuta ainult ette, — isegi minu oma, see vana karu, tegi mulle kord sarvi. Muidugi, muidugi, das war so schwer, so schwer... nii väga, väga raske kannatada. Aga nüüd võin ma isegi naerda, kui ma tagasi mõtlen, mil kombel ta, vaene, mitu korda pigisse jäi. Muidugi ei juhtunud ma talle kunagi nii avalikult peale nagu sina omale, aga kui mul hais juba kord ninas oli, siis ma ikka enne ei jätnud, kuni ta mulle kõik oma patud ilusasti ära pihtis. Hahahaa! Sa oleksid pidanud ta nägu nägema, mis ta mu jutluste ajal tegi. Näed sa, armas, aeg tasandab kõik haavad. Ja nüüd, kui ma veel saaksin, elaksin ma temaga nii rahulikult ühe katuse all ja magaksin ta'ga ühes voodis, denn er war mir lieb, jaa, er war mir so lieb, so lieb! Ja nõnda läheb sinugi valu kindlasti üle, Leenike.»

Ent seegi kord vastas Heleene ühesuguse kangekaelsusega:

«Ei, ma ei suuda. Ma... ei... taha... mamma!» Ning otsekui mingist uuest, senitundmatust tõest tabatuna lisas ta äkki: «Osalt on see ka sinu süü, et minuga nüüd niiviisi läheb!»

Clothilde hüüdis talle otsa põrnitsedes:

«Minu süü, tütrekene? Oo, mein Kind, mein Kind, mis sa ometi räägid?»

«Jah,» ütles Heleene. «Osalt ka sinu süü... Ja mitte üksi sinu süü, vaid kõigi nende süü, kes mind seni just

nagu kotis kinni hoidsid. Kas ma maailma elust üldse midagi teadsin? Pealtnäha olin ma täiskasvanud inimene, tegelikult aga rumalam kui mõneteist-aastane plikake! Te varjasite mu eest isegi kõige lihtsamaid ja igapäevasemaid asju! Te rääkisite mehelesaamisest kui jumal teab missugusest taevalikust õnnest! Te tegite mu meelest salapäraseks ja keeruliseks kogu selle nõndanimetatud abielu, mis mulle nüüd säärase muhu lõi. Sest kas ütles mulle keegi teist kunagi, et mu edaspidises elus laulatatud mehe kõrval võib ja peabki ette tulema ka neid paratamatusi, millest sa praegu räägid? Nüüd sa oskad ütelda, et mehed on üldse... niisugused, siis sul aga suud peas ei olnud. Ma poleks end vähemalt nii rumalaks ja lolliks teinud, et ma iga ta sõna ja kinnitust oleksin kohe uskuma hakanud!» Ta vaikis pisut, vajus mõttesse ja sõnas äkki kirglikult, silmad valuliselt kinni: «Jumal küll, mu jumal, kuidas mul praegu häbi on, kui ma ainult mõtlen, mil kombel ma ennast naeruks tegin! Haletsesin teda nagu ei tea mihukest vaest kannatajat! Aga tema läks ja kiitles veel oma kallikesele, et ta mind niisuguse võttega petta suudab! Issand halasta, kuidas maailmas küll valetada osatakse! Isegi raamatud kirjutatakse kokku selle vale najal, mille läbi minusugused vaesed naiivikud kannatama peavad! Ja ta julgeb mulle veel silma vaadata!»

Heleene varjas näo jälle kätesse ja jäi mõneks silmapilguks liikumatult istuma. Siis aga tõusis ta pikkamisi ja läks tuppa...

Kuigi ta püüdis pikemast seletusest mehega hoiduda, tundis ta siiski, et ta sellest seletusest ometi lõplikult ei pääse. Vaatamata südames keevale vihale hakkas ta end jälle aegamööda Aleksandri naiseks pidama, seaduslikuks naiseks, kellel on mehega ühised huvid ja ühised mured. Kui kasuema talle kord rääkis, et Aleksander olevat Tartust kirja saanud, mis sisaldavat nähtavasti väga halbu uudiseid, tundis ta korraga ääretut soovi kõige üle lähemalt järele pärida. Aga ta jättis selle siiski tegemata, sest ta meeled polnud veel täielikult rahuneda suutnud.

Lepitus nende vahel hakkas sobima pikkamisi ja ilma ühegi kõrvalise abita. Mees, tulnud kord aeda, istus ta

juurde ja kõnetas teda. — Ta vastas paari sõnaga; nad hakkasid endilegi märkamata vestlema ja tõusid, et pisut jalutada.

Teinud paar tiiru põõsaste vahel, istusid nad uuesti ja lobisesid edasi. Varsti ütles Aleksander, et ta pidavat juba mõne päeva pärast ära sõitma. — Heleene küsis, mis teda sinna Tartusse siis nii kiiresti tagasi ajab. — Aleksander rääkis midagi raamatupidamises ettetulnud korratustest, mida olevat vaja selgitada. — Heleene päris süüdlase üle järele ja avaldas asja kohta ka oma arvamise. — Veidi hiljem nähti neid läbi nagisedes avaneva jalgvärava uulitsale pöörduvat. Ja tädi Clothilde, kes oli neid kogu aeg kerge marlikardina varjust jälginud, ütles rõõmsalt oma tooli kõrval seisvale Amandale:

«Oh-h, Gott sei dank, om-meti viimaks hakkas see sobima... tänu mu pingutustele!»

«Jah, see on kindel, et nad täna öösi jälle ühte tuppa magama heidavad!» noogutas Amanda naeratades.

Ning tädi Rosaliegi pidas vajalikuks läbi hammaste pigistada:

«Tu-vi-ke-sed! Kes siis s-sihu-ke-si mitte näinud ei ole! Vigurdatakse lihtsalt jõude-elu i-ga-vuse pärast ja see on kõik!»

Tõepoolest leidiski noorte vahel sel õhtul aset pikem arveteõiendus. Istudes suveõhtu mahedas hämaruses hõõguval rannaliival ja vaadeldes endi ees loksuvaid lainekesi, pidid nad möödapääsematult mõtlema läinud suvele. Aleksander, kallutades pea suurepäraselt teeseldud õrnusega Heleene sülle, avaldas luuleliste sõnadega kahetsust, et nende õnn juba nii varakult «vastu elumere veealuseid kaljusid» purunes. Heleene hakkas talle tuliseid etteheiteid tegema. Nad vaidlesid ja seletasid seni, kuni turjakas mees korraga liival põlvili tõusis ja abitult nuuksuma hakkas. Jah, ta olevat süüdi, kuid ta vanduvat kõige juures, mis talle armas on, et see sigadus jäävat ka ainsaks kogu ta eluaja jooksul! Jah, jah, viin olevat ta niikaugele viinud ja viinast tahtvat ta edaspidi nagu tulest hoiduda! Jah, jah, ta ei andvat ennast enam isegi oma vanade kaasvõitlejate kilda, et mitte kiusatusse sattuda! Ning tundes hästi oma naise ahilleusekanda, surus ta oma pateetilistesse sõnadesse võimalikult rohkem

ohkamisi, lillelist luulet ning kauneid võrdlusi, mis hakkasidki juba üsna kiiresti mõjuma.

Heleene kuulas meest vaikides, pea norus. Kuigi kannatused olid temas juba enam-vähem vaikinud, ütles ta siiski:

«Hea küll, hea küll — ära palu midagi! Kas sa aimad ka ise, mis mu rinnus praegu mässab! Ja kõik su kõlvatu teo pärast! Kõik ainult selle pärast!»

Aleksander hüüdis käsi ringutades:

«Andesta, armas, andesta mulle!»

Heleenele meenus jälle mingi romantikast ja hingepuhastavatest kannatustest tulvil raamat, mida ta oli kunagi lugenud. Juhuslik lause sellest hakkas korraga ta kõrvus helisema. Ja ta ütles pikkamisi ning vähe näideldes:

«Andestada? Jah, andestada ma ju võin ... Aga unustada ei saa ma seda kunagi.»

«Sa andestad?! Sa andestad?!» hüüdis Aleksander üleva paatosega.

Heleene vastas:

«Jah. Aga see ei tähenda veel midagi. Aitab sulle sellest, et ma seda ütlesin?»

Aleksander teeskles sellise oskusega, et ta nina olematute pisarate pärast kuuldavalt häält tegi.

«Oo, ma olen õnnelik! Ma olen õn-ne-lik! Oh, kui sa ainult teaksid, kui õnnelik ma praegu olen! Ütle, mu südamekene, millal me sõidame?!» rääkis ta sügava häälega, käsi traagiliselt vastu rinda surutud.

Kuid Heleene pidas täielikku leppimist liiga varaseks. Ta ütles naeratades:

«Millal me sõidame? Aga paike, me ei sõida ju kuhugi enam ... seltsis!»

«Oo! Oo! Armasta mind ka mustana, puhtana suudab mind igaüks armastada!» hüüdis Aleksander uuesti põlvili liivale langedes (ta oli juba vahepeal püsti tõusnud, isegi püksisääred vargsi puhtaks raputanud!). Truudus, igavene truudus ei lahkuvat nüüd enam silmapilgukski nende kodust. Ta tahtvat rakendada kogu oma jõu ja energia, et lunastada oma suur üleastumine! hüüdis ta nagu kohtulaua ees kätt tõstes. Ta tuletas meelde seda, keda Heleene praegu oma südame all kannab, ja

palus endale andestamist kas või ainult lapse pärast («kelle soontes voolab meie mõlema veri!»). Ning ta märkas kohe, et oli tabanud õigesse märki, sest naise keha läbis tugev võpatus, mis pikkamisi muutus vaevalttajutavaks õnnevärinaks.

«Olgu siis,» ütles Heleene korraga, kavala mehe arukast kallaletungist lõplikult pehmeks tehtud. «Aga sa pead mulle... sa pead mulle vanduma ... et seda kunagi enam ei juhtu! Mitte kunagi!»

«Ma vannun!» hüüdis Aleksander pühalikult.

Heleene sosistas pead kummargile lastes:

«Vannu mulle... meie lapse nimel!»

«Ma vannun meie lapse nimel!» hüüdis Aleksander.

Ent samal hetkel, kui ta neid sõnu rääkis, mõtles ta juba hoopis millestki muust. Ta valetas jälle, nagu ta oli valetanud loendamatuid kordi. Ta valetas oma laiskuse, oma loiduse, oma muretute loosklemisvõimaluste pärast, mida ta kartis kaotada; ta valetas lõpuks oma rahuliku südametunnistusegi pärast, mida ta ei tahtnud ühegi piinava süütunnusega koormata. Ta oli liiga nõrk selleks, et kannatada või endaga heidelda. Ja sel ajal, kui ta neid pühalikke vandesõnu lausus, otsis ta juba mõttes võimalusi, et sobitada lepitust ka Hedvigiga, patuse majorikaasaga.

Sest kuigi ta püüdis end veenda, nagu armastaks ta tõeliselt ainuüksi Heleenet, rippus ta siiski kogu hingega tolle teisegi vahekorra küljes; pealegi oli ta armupesakese eest terveks aastaks üüri ette maksnud, ja oleks ju suur rumalus lasta seda asjata tuulde lennata...

MÕNED TULUSAD NÕUANDED. «PALUN, JÄTKE MIND RAHULE! LÕPP!»

Seda luulelist leppimist, mis pisut hiljem sootuks sentimentaalsetele radadele suundus, olid koht ja aeg tublisti mõjutanud. Suveõhtu mahe soojus, tuuletu lõhnav õhk, merele laskuv hämarus, kallast paitavad lainekesed kitsa liivajoome taga ja läheduses asuvas aias õitsvate jasmiinide hoovustena leviv aroom — kõik see tuletas Heleenele liiga selgesti meelde läinud õnneaegu, mis olid jätnud ta hinge üliilusaid mälestusi. Kui mees ta ees põlvitas, meenusid talle tädide teadmata ettevõetud öised jalutuskäigud oma vaikse, vähe jubestava salapärasusega. Mõeldes, et kõik see on nüüd jäädavalt möödas, asus ta rinda valus nukrus ja ta pea vajus Aleksandri kummargile laskunud õla lähedusse... Kuna paik, kus talle haiget tehti, asus praegu kaugel (mille tõttu ei tunginud mälestuste tappev teravus liiga masendavalt esile), valmiski tas pikkamisi otsus kõik eksimused armastatule andestada, unustada, uut elu alustada. Ta polnud ikka veel vaba pikkade aastate jooksul hinge sadestunud raamatulikust romantikast, mis ennekõike kasuema mõjutusel leidis nüüd ilu ja luulet isegi äsjastest kannatustest ning neile kannatustele järgnevast andestamisest.

Ent sattudes mõni päev hiljem keskkonda, kus ta hädad olid alanud, tungis ta südamesse terav kahetsus, — kuidas võis see ometi juhtuda, et ta nii kergesti järele andis?! Juba mööda treppi üles minnes, pilk mehe laiale turjale naelutatud, tundis ta vastiku ning ilge mälestuse lähenemist. Ta mõtles, et neidsamu astmeid mööda sammus t o o g i sel õhtul, läks sisse samast uksest, istus võib-olla samal toolil, mille Aleksander nüüd t e m a l e lähemale nihutas. Kui ta magamistuppa astus ja kohevat voodit vaatles, kahvatas ta teda läbiva hirmsa kujutluse pärast. Ta tõstis taskuräti nina juurde, sest ta arvas praegugi veel haista võivat neid imalaid, liiderlikke lõhnu, mis siin tol kohutaval ööl ringi hõljusid.

Aleksander, märkamata ta tuju muutumist, ütles loiu, rahuloleva naeratusega:

«Noh, armsam, oleme siis jälle tagasi oma pesakeses...»

Heleene vastas pikkamisi, kähinal:

«Jah, tagasi... Selles pesakeses, kuhu sa igasuguseid.... kaltsakaid... vead!»

«Kuuled sa, me võiksime selle jutu juba kord jätta!» ütles mees märgatava pahameelevarjundiga, peaaegu käsutades.

«Muidugi, muidugi!» osatas Heleene. «Võiksime jätta, jah! Sina t e e d sigadusi, aga mina ei tohi sigadustest r ä ä k i d a g i!»

«Oli ju nii otsustatud, et kõik unustusehõlma läheb! Või... ei olnud?»

«Mitte midagi ei lähe unustusehõlma! Kui ma sulle ütlesin, et ma sulle andeks annan, siis ei tähenda see veel põrmugi, et ma su sigadused unustan. Neid, nagu ma sulle juba ütlesin, mäletan ma kindlasti kuni surmani!»

Ja tõesti ei unustanud ta neid sigadusi hetkekski. Lauda kraamides mõtles ta, et samadest toidunõudest on söönud t o o g i; toole tõstes kujutles, et neid võib olla t o o g i tõstnud; toas üht-teist toimetades oleks ta justkui kellegi samme kulnud — t o l l e samme, t o l l e astumist. Ja igal õhtul, kui ta väsinuna ning roidununa voodisse puges, et end kohe magavaks teha, nägi ta oma vaimusilma ette tõusvat t o d a t e i s t, keda ta küll ei

tundnud, kelle olemasolu ta tajus aga palju selgemini kui omaenda olemasolu. — Elava inimese viirastus jälgis teda vahetpidamata, mürgitades kõik ta rõõmud ning rikkudes kõik ta puhkesilmapilgud.

Umbes nädal pärast ta tagasitulekut külastas teda proua Ingeborg. Heleene seadis parajasti priimust üles, et alustada lõuna valmistamist. Kuna aeg siiski veel liiga hiline polnud, läks ta ühes ämmaga saali, lootes selle kiiret lahkumist.

Rohekassinakate kulmude ja tumelillade küüntega tark vanaproua juhtis jutu juba varsti noorte omavahelisele tülile. Kartes, et tema sammu võib-olla valesti hinnatakse, rääkis Heleene puhtsüdamlikult ja midagi varjamata kõik ära. Nagu ta oli arvanud, polnud Aleksander asju ja olukordi, mis tolle ajutise lahusoleku põhjustasid, kaugeltki vajaliku avameelsusega valgustanud. Proua Ingeborg kuulas kogu aeg pingutatud tähelepanuga ja kui Heleene lõpetas, sõnas ta pikkamisi:

«Ah niiviisi olid siis need teie tüliasjad? Tuleb ütelda, et te olete mõlemad täitsa lapsed! Niihästi see Aleksander kui ka sina!»

Heleene küsis tagasihoidlikult:

«Lapsed? Miks — lapsed? On siis niisugune petmine, nagu ta sellega hakkama sai... lapsetegu?»

«Petmine?» ütges proua Ingeborg naerdes. «Ei, petmine ei olnud muidugi lapsetegu, eriti kui arvesse võtta teie abielu lühikest iga. Jah, petmine oli — rumal. Aga kõige rumalam oli tema poolt just see, et ta selle võõra inimese k o j u t õ i! Paljugi, kuidas maailmas elatakse ja vahel ka... eksitakse. Aga ega siis sellepärast oma abieluvoodit nende eksimistega rüvetama ei hakata... Ja sinagi: maksis sul siis kohe niiviisi skandaali teha?! Seletanud ja õiendanud omavahel, mis sa neid asju suure kella külge siduma läksid! Mõtelnud vähemalt sedagi, et su mees pole mõni mustatööline, kelle au säärased sigadused ei määri, vaid haritud seltskonnaliige, kes ka teiste inimestega arvestama peab. Tunnista, tunnista — see oli sinust suur lapsikus, et sa niiviisi tegid, kas pole?»

Heleene, säärasest moraaliõpetusest sügavasti vapustatud, ei vastanud sõnagi. Ta oli ämmalt oma hinge-

hädas abi lootnud, nüüd aga näis talle, nagu oleks ta abi asemel üle valatud külma veega, mis pani ta lõdisema. Kogu hingega tajudes, et selles seltskonnas, kus ta praegu elab, ei leia ta kuigi palju kaastundlikke inimesi, kes talle vähemalt head nõugi annaksid, ei hakanud ta proua Ingeborgile isegi vastu vaidlema; ta soovis ainult, et see rutem lahkuks ja ta üksi jätaks.

Kuid proua Ingeborgil oli veel muidki küsimusi südamel. Aleksander oli talle öelnud, et kogu see vastik tüli põhjenevat ainult sellel, et ta oli naisele soovitanud aborti teha. Nüüd oligi ta siia tulnud peamiselt selleks, et miniale tema kangekaelse äraütlemise mõttetust tutvustada. Näinud aga, et poeg polnud talle täit tõtt avaldanud, pidas ta vajalikuks pöörduda järelepärimisega Heleene enda poole.

«Kas see on tõsi,» küsis ta sosinal, «kas see on tõsi, mu armas, et sa juba n i i s u g u s e s seisukorras oled?»

«Susistab nagu uss!» mõtles Heleene ja tegi näo, nagu poleks ta külalise mõtet taibanud. «Missuguses seisukorras?» küsis ta maha vaadates.

Ämm ütles muiates:

«Aleksander rääkis, et sa pidavat... rase olema...»

Heleene noogutas pikkamisi. Silmapilguks näis talle, nagu oleks proua Ingeborgi silmis välgatanud midagi salajase rõõmu taolist. Kuid ta oli kindlasti eksinud. Sest ämm lausus halvustavalt, vaadates talle otsa nagu rumalale plikakesele:

«Oi, see on vara. See... on... v a r a... mu laps!»

«Me oleme ometi juba ligi aasta otsa abielus,» ütles Heleene ega tõstnud ikka veel pilku.

«Vara, vara, — usu, see on t õ e s t i vara!» kordas proua Ingeborg ja naeris korraga heledalt. «Esimene ja teine abieluaasta peab täi-e-likult mehele kuuluma — teadlikku elu elavas seltskonnas on see ikka nii olnud! Muidugi, ma ei ole laste vastu, neid on ju mul endalgi... palju! Aga teie kui noored ja tugevad inimesed peate ka endile mõtlema. Kujuta ette, kui sul nüüd varsti peenikest peret tuleb, kes mehe sinust paratamatult eemale tõukab! See on teile mõlemale piinaks, eks ju? Ja muuseas, kas see vahest polnudki su rasedus, mis sundis

Aleksandrit väljast neid õrnusi otsima, mida ta ei saanud enam maitsta omaenda kodus?»

Heleene tundis, kuidas ta keha pikkamisi värisema hakkas. Suutes seda värinat siiski kuidagi tagasi suruda, vastas ta pealtnäha ükskõikselt:

«Ma ei tea... Aga ma usun, et sel ajal ei seganud see rasedus teda... milleski.»

Ta ootas jälle pikisilmi ämma lahkumist, tal oli vastik rääkida säärastest intiimsustest. Talle tundus, nagu määriksid selleks jutlemiseks vajalikud sõnad nii ta suud kui ka kõrvu. Ent moodsale vanale daamile meeldis see kõneaine nähtavasti väga. Ning kummardudes pisut ettepoole, küsis ta jälle sama vastiku ussisusinaga, mis oli Heleenet juba algusest peale ärritama hakanud:

«On sinuga juba kaua... sedasi?»

Heleene ütles:

«Ma ei taha sellest rääkida!»

Seletades minia keeldumist liigse tagasihoidlikkusega, julgustas proua Ingeborg teda naeratades:

«Ei maksa häbeneda, rumalukene... Noo-noo-noo! Ka mina olen ju ai-nult naine!» Ning ta kordas jälle: «On sinuga juba kaua... sedasi? Ütle, ütle kullake! Ütle, ära karda!»

«Ma arvan, et... üle nelja kuu,» vastas Heleene jõuetult.

«Üle nelja kuu?!» hüüdis proua Ingeborg. Ta venitas neid sõnu kuidagi mõtlikult, nagu mõnuga mäludes. Pead teisele õlale kallutades ja värvitud ripsmetega silmi kissitades pomises ta midagi enda ette, näis mõtlevat. Ja kuna ta kinganinaga põrandavaibal mängis, lisas ta vähese vaikimise järel etteheitvalt õlgu kehitades: «See on pisut kaua... pisut kaua! Aga see ei tee midagi, asja saab siis-ki korraldada. Eks ole, mu armas? Sünnitamine jääb ju ikka sünnitamiseks, ükskõik, kas see tuleb läbi teha viiendal kuul või üheksandal kuul. Aga, mu kallis — mõlema sünnituse vahe on siiski määratu suur. Pole ju su praeguses seisukorras — nagu ma juba kõnelesin — sugugi ükstapuha, kas sa saad lapse või ei saa sa seda mitte... On ju nii? Ja parem siis juba sünnitada viiendal kuul ja last mitte saada, kui sünnitada üheksandal kuul ja... see saada! Mul on tuttav arst, see aitab

sind kindlasti.» (Ning nüüd sosinal, suud imeväikeseks tõmmates:) «Ta on aidanud üs-na paljusid mulle lähedasi prouasid... m i n u s o o v i t u s e l. Mis sa arvad, kui me teda juba homme... noh... või tunahomme... oma mesti meelitame?»

Kuid Heleene, kes oli seni vaikides kannatanud, hüüdis nüüd ägedalt:

«Jätame selle jutu! Te teate väga hästi, et ma seda ei tee! Kui Aleksander teile mu rasedusest rääkis, siis rääkis ta kindlasti ka minu kindlast otsusest last ilmale tuua. Ja ütelge talle... ütelge talle... et ta enam kedagi mu juurde ei saadaks! Mingu siis parem oma armukeste kaissu, kui ta teisiti ei saa! Mingu!»

Proua Ingeborg nõksatas sirgeks, kahvatas kergelt ja muutus siis üleni punaseks. Ta tõusis, suure jõuga tagasi surudes hinge täitvat vihahoogu. Mantlit selga tõmmates lausus ta nagu hammustades:

«Ja lähebki, kui sa nii... l-loll oled! Kanapea! Sa ei oska ju üldse meest enda külge köita! Kindlasti ta läheb! Ja peabki minema! Jah, jah, pe-ab-ki minema!»

Nende sõnade juures noogutas nooruslik vanaproua kõrgilt ja ruttas ukse poole.

Heleene hüüdis talle järele:

«Mingu, mingu aga pealegi! Kui abielu mõte tema meelest ainult s e l l e s seisab, siis võib ta jumala rahuga minna, kuhu ainult tahab. Mina aga oma last tema ihade pärast iialgi — ii-al-gi, kuulete — tapma ei hakka!»

Ta langes jõuetult diivanile. Ja kuuldes paraadust mürtsatades kinni langevat, oli tal tunne, nagu oleks sellest toast äsja lahkunud mingi inetu, külm, ähvardavalt põlevate silmadega kiskja, kes oli ta hinge täitnud koletu vastikusega ja kes sundis teda äkki mõtlema... tädi Rosaliele.

Kui ta vahel puhkesilmapilkudel püüdis võrrelda oma praegust ja endist elu, pidi ta ääretu kahetsusega tagasi mõtlema sügavrahulikkudele talveõhtutele, mil teda ei vaevanud ega piinanud veel ükski mure. Ta oli kavatsenud uut elu alustada; ta oli mehele kõik andestanud; ent ta ei suutnud seda kõike unustada (nagu ta vastupidi oma sõnadele siiski lootnud oli). Midagi oli nende vahelt

kadunud, midagi, ilma milleta pole kujuteldav üksmeelne läbisaamine, — jah, nende vahelt oli kadunud vastastikune usaldus!

Nii see oli, ta oli kaotanud usalduse oma mehe vastu, see oli läinud, oli võimatu end selleks sundida. Igal sammul mõtles ta, et teda jälle petetakse. Kui Aleksander vahel kauemaks välja jäi, kujutles ta endale kohe, et ta on jälle oma armukese juurde läinud, sellega ajutiseks katkenud vahekorda uuendama; kui ta kantseleisse läks ja Aleksandrit seal eest ei leidnud, pidi ta valutava südamega oletusi tegema, kuhu ta küll võis minna; kui kell hakkas juba kaheksa saama ja oodatav ikka veel õhtusöögile ei ilmunud, oli ta vahel niivõrd ärritatud, et kartis end suure häälega nutma puhkevat. Kõik ta päevad olid mürgitatud tolle piinava, veniva teadmisega, et samuti, nagu talle valetati ja luisati varem, samuti võidakse talle valetada ja luisata ka nüüd. Ja ta kannatas vahel koletult, istudes kössis diivanil, käed kramplikult näole surutud.

Ainsaks lohutuseks sellistel rasketel murepäevadel oli vanahärra Link, kes külastas neid sama sagedasti kui talvel. Kindlasti oli ta pojale kibedaid etteheiteid teinud: iga kord, kui ta ukse taga kõlistas, muutus Aleksander tõsiseks. Ta oli ikka lärmakas, keksis poisikesena, veiderdas, tegi aina oma südamlikke ja heatahtlikke naljakesi, kavatsedes nõnda nähtavasti eemale peletada õnnetu minia raskeid mõtteid. Ta tõi endaga alati ühes suure hulga stoiku elutarkust ja üleolekutunnet kõigist närveerivatest väiklustest. Ja kui ta siis viimaks oma sädeleva huumori ja mõtete rängast raskusest päästva sõbralikkusega jumalaga jättis ning vilkal sammul hämaraid treppe mööda alla ruttas, valdas Heleenet alati raske nukrusehoog, otsekui oleks heasüdamlik riisuja-pristav siit midagi endaga kaasa viinud.

Sel suvel hakkas Heleenet korraga üksildus vaevama. Rasedusest põhjustatud liigne tundlikkus laskis tal iga pisimatki asja liiga teravalt tajuda. Talle näis vahetevahel, nagu suhtuks kogu see maailm, kuhu ta nüüd kuulus, temasse mingi alandava üleolekuga, mõnitaks teda, naeraks teda, heidaks ta kulul nalja. Ta oli kindel, et tülist mehega teavad kõik. Aleksander on neile kahtle-

mata kõigest rääkinud, on teda seljataga arvustanud, ja ainult heatahtliku viisakuse pärast ei irvita nad talle otse näkku.

Siis tõmbus ta lõplikult kõigist tuttavatest eemale. Kuigi sõbralik vanahärra teda korduvalt enda poole külla palus, ei läinud ta sinnagi. Ainult lubas iga kord minna, mõtleski vahel, et ta oma lubaduse lähemal ajal täidab, otsustas aga siis ümber ja jäi koju.

Pikad igavad õhtud, mis teda nüüd ümbritsesid, veetis ta peamiselt lugemisega või lihtsalt lamas. Ta sukeldus jälle raamatutes avanevasse maailma, tundis kaasa seal elavatele kangelastele — nuttis nende kurbuse pärast, naeris nende rõõmude puhul. Tema üle langes imelik sentimentaalne raugus. Kohe, kui ta kõige hädavajalikumad toimetused lõpetas, heitis ta kas diivanile või puges voodisse. Ta tundis end alalõpmata väsinuna ja mõtles endamisi, et see väsimus tuleb kindlasti sellest, et ta... ei taha enam elada. Jälgides läbi luuleliste raamatulehekülgede teiste inimeste suurt õnne ja sügavat vastastikust arusaamist, hakkas ta jälle pidama ennast ainsaks, kellele pole antud osa saada tollest kõigile nii kättesaadavast ja olulisest. Ja kui Aleksander vahel pühapäevaõhtuti kodunt lahkus, et minna isa poole kaarte mängima, kujutles ta ikka üht ning sama — et mees talle jälle valetab, teda petab ja tüssab. Kuid ta oli liiga kangekaelne ja paindumatu, et temaga ühes minna.

Tung elada oma veretute unistuste kirevas sõõris, mis abielu esimestel kuudel ajutiselt kadunud oli, tuli uuesti tagasi. Ta haiglaselt elav fantaasia hakkas end jälle juhtima, talle võlupeeglit ulatama. Ta vaatles end sagedasti otsekui kõrvalt: mõtles end rasketesse ja kannatusi valmistavatesse olukordadesse; tundis enda pärast otse pisaraid tekitavat haledust. Ta pidas oma elu ainulaadseks, oma õnnetust painajalikult raskeks katastroofiks, oma meest, keda ta muide armastas võib-olla veelgi kirglikumalt kui varem, ainsaks südametunnistuseta olevuseks kogu laias maailmas. Jumal oli pannud ta peale raske katsumise ja ta oli endamisi kindel, et ta selle katsumise all kord möödapääsematult hukkub. Aga seda hukkumistki kujutles ta järjest roosilisemalt ja sentimentaalsemalt-romantilisemalt, nähes vaimus sagedasti, kui-

das ta lamab lumivalges puusärgis, käed ristis rinnal, kuidas teda taga nutetakse, kuidas külm muld puusärgile langeb...

Ta haiglaselt täpne kujutlusvõime läks viimaks isegi niikaugele, et ta hakkas end kõrvalt nägema peaaegu igal sammul, ka kõige tühisema tegevuse juures. Näis, nagu oleks tal eriline võime lahutada oma mina kaheks teineteisest täielikult eraldunud olendiks, kellest üks vaatleb teise tegevust. Mööda tuba kõndides nägi ta end sihvakana ja tõsisena üksikutele esemetele lähenevat, neid tõstvat ja ümber paigutavat, neilt tolmu pühkivat ja neid puhastavat. Hommikul turule minnes kujutles ta nukranäolist noort naist, kes läbib varjuna uulitsaid, kordagi kõrvale vaatamata, silmad maas. Vahel harva väljas jalutades, et värsket õhku hingata, nägi ta tasakesi mööda kõnniteed edasi astuvat murtud inimest, keda ei huvita ükski vastutulija. Ning nõnda hakkas ta viimaks igal sammul, otsekui mingi hämara tungi sunnil, endalegi märkamata näitlema, mõeldes end kord selleks, kord teiseks kangelaseks tollest pikast-pikast raamatutereast, mida ta aja jooksul oli neelanud ja praegugi veel neelas.

Esialgu trööstis teda vähemalt mehe välinegi õrnus, mida Aleksander püüdis ta vastu üles näidata. Kuid iga algava päevaga hakkas see õrnus jälle vähemaks jääma, kuni selle asemele asus viimaks varjatud vaen. Mees mõtles jälle, et ta on mingi eriline olend, kes ei suuda elada nõnda, nagu elavad igapäevased inimesed, ja kes — õigust öelda — ei peagi nõnda elama. Jah, mis seal parata, tema aju konstruktsioon kui ka närvitegevuse laad nõuavad tavalistest hoopis tugevamaid elamusi; ilma nende tugevamate elamusteta on ta nagu kala kuival, nagu tühi kest, kellel puudub tööks ja raskuste ületamiseks vajalik energia. Võimaldub tal aga argielu leigust millegi põrutavaga, vapustavaga vahetada, kasvavad talle kohe tiivad, paisub suureks ta lihaste ramm, võtab hoogu ta vägev tahe. Ja iga kord, kui ta endast nõnda liialdades, piltlikult mõtles, sarnanes ta enda meelest vägeva linnuga, kes vajab tugevat toitu, et tõusta äraarvamatutesse kõrgustesse, kõrgemale kui ükski teine.

Kui lakkamatu rahuldamatusetunne teda hetkekski ei

jätnud, (Heleene lükkas põlastusega tagasi kõik ta hoolimatud lähenemiskatsed), otsustas ta jälle üles otsida oma armukese, et vahekorda sellega uuesti jalule seada. Ta ootas teda vanarahva pühapäevaõhtustele koosviibimistele, endamisi kindel olles, et talle avaneb seal mingi võimalus uute kohtumiste määramiseks. Ent millegipärast ei ilmunud sinna ei Hedvig ega ka major, kes oli ammu laagrist tagasi. Kuna ta kuidagi rahu ei leidnud, helistas ta viimaks kellaajal, mil ta oli kindel majori ametisolekus, tolle korterisse, paludes teenijat, et see proua telefoni juurde kutsuks.

See üsnagi lühike hetk, mis tal oodata tuli, tõi ta silmade ette kogu ilusa ajajärgu, mis oli ta nii õnnelikuks ja endaga rahulolevaks teinud. Ta nägi korraga koletu selgusega seda tuba, kus nad olid veetnud lugematuid mugavaid tunde; madalat majakest, miniatuurset eeskoda, värava juures algavat ning ukse taga lõppevat liivaga kaetud teerada. Ta süda hakkas metsikult peksma, nagu ähvardades iga silmapilk roideid murda. Ta värises nagu raskes palavikus. Ja kui ta parajasti mõtles, et tegi sekretäri paberosside järele saatmisega tõepoolest targasti, kuuldus korraga tasane, talle nii tuttav hääl, mis küsis asjalikult ning külmalt:

«Kust räägitakse?» Ja kohe sellejärel: «2-08 kuuleb.» Ning veelgi silmapilk hiljem: «Hallo-o, kust räägitakse?!»

Aleksander kuulas meeleheitlikult pingutades, suutmata sõnagi vastata. Ta keel oli justkui suulakke kinni kuivanud, talle ei meenunud ühtki kohast lauset; ta mõtles korraga, et kui ta nüüd rääkima hakkab, katkeb ta hääl või ei tule üldse kuuldavale. Kogu aeg meeles seisvad mälestuspildid kõrvetasid teda nagu elava tulega. Ning alles teistkordse küsimuse peale suutis ta ometi viimaks kogelda:

«See olen mina, Aleksander ... Ma tahtsin sinult ... midagi paluda ... Oled sa üksi, kallim?»

Telefonis kuuldus jälle:

«Palun, kes räägib? Kes seal räägib?»

Piinleva hingega elumees vastas kogeldes:

«Mina ... Aleksander ... ma ju ütlesin juba ...!»

Väheks ajaks tekkis sügav vaikus. Aleksander kuulis

vaid seda omapärast, tasast kahinat, mis näis tulevat otsekui telefonikastist või kuskil kõrgel postitipus öötsuvatest traatidest. Ta jalad läksid kord-korralt nõrgemaks ja ta toetas küünarnuki tugevasti vastu lauda, et käsi ei väriseks. Siis ulatus ta kõrvu jälle too armas ja hinge tungiv hääl, nii, nagu see oli talle alatiseks meelde jäänud:

«Palun, jätke mind rahule! Lõpp!»

«Hedvig!» hüüdis ta ahastades.

Kuid keegi ei vastanud talle enam. Ja korraga valdas teda ääretu, piinav südamevalu, mida ta tundis vist küll esimest korda oma rahuliku, alati täissöönud, lainetusteta elu jooksul.

LOODUSE KUNINGAS LÕHUB MÖÖBLIT. HELEENE MUUTUB OTSUSTAVAKS

Sellest nurjunud telefonikõnest peale tärkas Aleksandris naise vastu jõhker, kiusakas talupojaviha, mis janunes kättemaksu. Ta ütles endale, et selles ebaõnnestumises on süüdi Heleene, viimase lubamatu vahelesegamine tema isiklikku ellu, katse teda, — mehist, iseseisvat meest oma tuhvlialuseks teha. See, mis oli kuni tolle õhtuni ta meeleolusid ainult kaudselt mõjutanud, muutus korraga kindlaks tõekspidamiseks. Joostes mööda ruumikat tuba edasi-tagasi ja mõeldes aina sellele, et nüüd on Hedvigiga kõik jäädavalt läbi, otsis ta juba mõttes viise, kuidas oleks võimalik kogu loo peasüüdlasele hästi tugevaid kannatusi valmistada. Ning kuna ta ei leidnud midagi sobivamat, tõmbas ta mantli selga ja läks kõrtsi, lootes seal kohata mõnda oma vanadest kaasvõitlejatest.

Seni oli ta tavaliselt koju tulnud kõige hiljem kella kümneks, ja kogu aastapikkuse abielu kestel oli see esimene juhtum, kus ta jäi ära kuni hommikuni. Heleene, kes polnud sellega harjunud, ei saanud silmatäitki und. Ta kuulis, kuidas jaama minevad ja sealt tulevad autod tuututades mööda sõitsid, kuidas voorimeeste hobuste rautatud kabjad kõva munakivisillutist peksid,

kuidas üksikud nõrgad tuulehood vana maja ründasid. Juba kell üksteist hakkas teda vaevama valus ärevus, mis ta viimaks voodist tõusma sundis. Jah, jah, mõtles ta, Aleksander on nüüd kindlasti jälle oma kallikese juures! Ebaloogiline, kõike suureks puhuv armukadedus hakkas teda närima, talle silmapilgukski halastamata. Ja ta jooksis korraga hommikumantli väel kolmandalt korruselt alla, viskas paraadukse pärani ja jäi kuulama, nagu peaksid patustajad seisma kohe siin läheduses, — kuskil pimedas väravatühemes või plangu varjus.

Kuid ta ei kuulnud midagi ja läks tagasi oma korterisse. Ta sulges end magamistuppa ja otsustas uinuda, — maksku mis maksab. Ta püüdis endale sisendada käesolevas olukorras hädavajalikku külmaverelisust, ütles, et peab enda vaibasse mähkima ja silmad ükskõikselt sulgema. Kuid hirmsad kahtlused ei andnud talle viivukski rahu ja ta pidi juba varsti akna alla jooksma, et vaikivasse ööpimedusse kuulatada.

Kui kell juba üks lõi ja meest ikka veel ei tulnud, langes ta nagu raskesse letargiasse. Ta keha väsis, kuid mõtted töötasid seda intensiivsemalt. Ta ette kerkisid hullukstegevad pildid mehe abielurikkumisest, selle tundmatust armukesest ja salapärasest kohast, kus nad võivad segamatult ühes viibida. Mälestused läinudsuvistest salakohtumistest tekitasid tas mõtte, et kõik nüüdki samaviisi sünnib. Kui ta hirmsast närviväsimusest mõneks minutiks tukkuma jäi, nägi ta neid kohe käsikäes, külg külje vastu enda ette ilmumas.

Talle näis, et kunagi elus polnud ta tundnud säärast piina, kui ta tundis nüüd. Hiljutine katastroof oli olnud liiga järsk selleks, et anda põhjust nii suurteks kannatusteks. Hiljem aga tulid haigus ja sonimised, mis olid kõik muu enda alla matnud.

Siis nägi ta nagu läbi raske, viirastusliku halli liniku, otsekui iseendast kuskil eemal seistes, kuidas esimene aokuma aknad kahvatama pani. Pikkamisi läks tuba valgemaks, pimedusest tõusid nähtavaks tualettlaud, peegel, kaks taburetti. Ta kuulis, kuidas kell saalis lõi kaks, siis varsti pool kolm, siis kolm. Korraga langes ta otsekui mingisse arusaamatusse unustusse, ja kui ta jälle

oma ümbrusest ja ajast teadlikuks sai, märkas ta, et tuba oli juba täis eredaid päikesekiiri. Aga ta oli kindel, et ta polnud hetkekski uinunud, — ta pilk oli kogu aeg lebanud peeglilaual asuval lõhnaõlipudelikesel, mille lihvitud pindade pilt oli nagu lõigatud ta ajju.

Nähtavasti oli teda virgutanud see tasane, kuid korratu sammudekaja, mida ta äkki kuulis. Ta mõtles, et nüüd on see vististi oodatav ja vaatas kiiresti kella. See oli juba viis.

Teadmine, et aeg on juba nii hiline, kohutas teda veelgi enam. Ta tõusis voodiäärele istukile ja jäi pead kummardades kuulama. Ta teadis, et tulija ilma helistamata sisse ei pääse: ta oli võtme ette jätnud. Ja kui siis hetk hiljem too säärase meeleheitega oodatud pealetükkiv-käsutav signaal tõesti läbi kogu korteri lõikas, võpatas ta korraga, karjatas tumedalt ja tõusis, et kohe avama rutata.

Tulija oli tõesti Aleksander. Ta oli kogu öö kõrtsis istunud, tohutul hulgal viina ning konjakit ära joonud ja seisis nüüd püsti ainult käsipuu najal. Ta lihav nägu oli kohutavalt lõtv, peaaegu rippus, suunurgad olid jõuetult alla vajunud, laud tursunud, huuled kuivanud ja nagu vahuhübemetega kaetud. Närides inetu grimassi saatel pooleni suhu imetud piibuvart, püüdis ta asjatult naeratada, — isegi selleks vajalik jõud näis tal puuduvat. Ning kuna öösärgis uksel seisva naise nägemine talle kohe meelde tuletas tagajärjetu kauplemise oma armukesega, muutus ta äkki süngeks ja ähvardavalt tõsiseks nagu tige härg.

«Mis sa sellest uksest kinni toppisid, kas sa ehk kartsid, et keegi su n-naiseau röövima tuleb, h-hahaa?» küsis ta mõnitava tooniga, suutes ainult suuri vaevu rääkida.

Heleene, samuti viimase võimaluseni vihane, vastas pealtnäha rahulikult:

«Tuleta meelde, et uks on igal õhtul kinni olnud. Pidin ma selle kogu öö lahti hoidma?»

Mees möirgas kõigest jõust, tagudes jalutuskepiga vastu eeskojapõrandat:

«Aga võti ... võti ... kurat ... võti oli ju ees! Võti ... oli ... ees ... jah ... s-sa-a ... t-tiine l-lehm!»

Hetkeks oli Heleenel tunne, nagu oleks kogu ta ümb-

rus võpatama ja vankuma lõõnud. Ta pidi mõlema käega uksepiidast kinni haarama. Viimaks ütles ta, tehes pingutusi, et hoiduda langemast:

«Tule ometi tuppa... Naabridki kuulevad, kuidas sa... toorutsed!»

«Kuulgu!» käratas Aleksander endise jõhkrusega, kuid taarus siiski üle läve. Ja ta ütles korraga, põrnitsedes naist oma joomisest jäikade, peaaegu klaasiste silmadega:

«Riieta mind lahti! Noh! Ko-he!»

Heleene, kes oli vahepeal toibuda suutnud, vastas õlgu kehitades:

«Seda võid sa veel kaua oodata, härra parun! On sul raha joomiseks, siis olgu sul seda ka ümmardaja palkamiseks. Pealegi — sul on ju niigi juba küllalt sääraseid, kes on valmis sul kas või pesugi seljast kiskuma!»

«Riieta mind lahti!» karjus mees jälle.

«Ma ei tee seda!» ütles Heleene rahulikult.

Ja Aleksander kisendas veelgi metsikumalt, paks nägu lausa pakatamas pähe tulvavast verest:

«Riieta mind lahti, kuuled sa!»

Äkiline viha tegi ta palju kainemaks. Peaaegu kehaline vajadus midagi purustada pani ta vere keema. Talle tundus hetkeks, nagu hakkaksid ta käed sügelema, nagu paisuksid ta musklid jämedateks pundardeks, mis janunevad tegevuse järele, nagu tõuseks ta turi kühmu otsekui vihasel pullil, kui see siia-sinna puseldes vastast otsib. Ja lasknud järgmisel silmapilgul kuuldavale mingi ürgse, sõnatuks urinaks muutunud häälitsuse, astus ta purjus mehe laial sammul peegli ette ja purustas selle ainsa kepihoobiga lugematuteks kildudeks, mis hirmsa klirinaga mööda põrandat laiali paiskusid.

Siis hakkas ta purustama ja lõhkuma kõike, mis talle vaid ette juhtus. Hetkekski teadvust kaotamata, mäletades isegi seda täpselt, kuipalju iga üksik asi oli maksnud, käis ta mööda tube ringi, jagas pimesi hoope, hävitas nagu hullunud metsmees. Pildid seinalt, vaasid riiulitelt, kapiuksed ja toolid — kuuldusid vaid prahvatused, lendasid killud, õhus hõljusid puruksrebitud patjadest välja pääsenud udusuled. Klaasi klirin, puu murdumise sume ragin, äkiliste mürtsatuste tümin, mida sünnitasid

raskemad esemed. Ta silmade ees ei muutunud sekundikski pimedaks, nagu ta pärast rääkis, ei, ta nägi iga eset, mida ta haaras, iga asjakest, mis talle näppu puutus. Võttes üht asja, vaatas ta juba ringi järgmise järele; purustanud midagi, otsis ta varmsalt veel midagi. Talle tuli momentaalselt meelde isegi see, millisest magasinist olid pärit toolid, millisest riiul, millisest peeglid, milliselt kunstinäituselt pildid, kust kauplusest albumid. Ja isegi seda ei unustanud ta tolle jõhkra hävituse keerises, miks ta seda kõike tegi, miks ta oli õhtul kõrtsi läinud ja miks ta naise peale juba ammu viha kandis.

Nõnda algas tolles manduvas abielus uus ajajärk, jõhkra vastastikuse vaenu ajajärk, mis murrab lõpuks tugevamadki närvid ja põletab läbi tugevamagi tahtejõu. Hommikul, kaine peaga, palus Aleksander pisarsilmil andestust, saigi selle, ei lubanud end enam iialgi nõnda unustada ja korraldas täpselt samasuguse hävitamise juba vaevalt mõne nädala pärast.

Kuigi tal polnud vahel kuhugi minna, jäi ta kodunt ära lihtsalt selleks, et naisele tuska teha. Lepituse mangumine tekitas tas alandusetunde, ja võimalikult ruttu püüdis ta tasuda tollegi eest. Ja mida vaiksemaks ning kurvemaks Heleene päev-päevalt muutus, seda jõhkramaid metsikusi ta veel leiutas.

Muide — põhjusi tülitsemiseks polnud talle kunagi vaja, neid oskas ta leida isegi sealt, kust poleks mõni teine leidnud midagi hoolsamalgi otsimisel. Näiteks karjus ta kord jõhkralt, tabanud naise end jälle kannatlikult ootamast:

«Mis sa siin peesitad, sina! Kogu öö põletad asjata tuld!»

«Ootasin ju sind...» vastas Heleene väsinult.

Purjus mees karjus veelgi metsikumalt:

«Soo?! Ootasid mind?! Ja kuhu sa minu siis arvasid jäävat? Läbi maakera ma ju ometi kukkuda ei saa!»

Ent vaevalt nädal hiljem, kui naine oli tõesti päevastest pingutustest väsinuna uinunud ega kuulnud ta tulekut, süüdistas ta seda juba hoopis vastupidises, möirates jälle üle kogu suure korteri:

«Sina... sina... s-sa l-loll kanapea... ega sinule pole põrmugi huvitav, kus ma olla võiksin ja millal ma

tulla võiksin! Aga süüdistad! Aga teed etteheiteid, kui ma vahel kauaks ära jään...! Milleks ma siia koju peaksin kippumagi, kui keegi mind ei oota! Kui isegi võib-olla s e d a soovitakse, et ma üldse enam ei tule! M-magab nagu k-kott!»

Heleene kannatas kaua vaikides, lausus ainult vahel harva mõne sõna vastu. Olukord muutus viimaks niivõrd masendavaks, et ta ei suutnud enam unistadagi. Ta mõtles, et kui tal oleks koht, kuhu minna, või inimesed, kes teda vastu võtaksid ja trööstiksid, läheks ta selle looma juurest küll sootuks minema. Kuid ta teadis, et kasuema ta juba kohe tagasi saadaks ja et mehe enda vanemate poolt pole tal vähematki tuge loota. Ja nõnda tundis ta end täiesti üksikuna, mahajäetuna ning abituna. Ka aimas ta oma mahasaamise aega järjest lähemale nihkuvat ning otsustas taluda kõik piinad kokkusurutud hammastega, kui suureks need ka ei paisuks ja milliste kõrgusteni need ka ei tõuseks!

Kord, kui aina metsikumaks muutuv looduse kuningas oli jälle märatsedes kogu magamistoa sisseseade puruks peksnud (kõik peale voodi — arvult juba kolmas!), ei suutnud ta siiski enam seda kõike taluda. Jättes toa samasse seisukorda, nagu see öösel oli jäänud, läks ta ja kutsus kohale heasüdamliku vanahärra. Kui nad üle risu ja klaasikildude sisse astusid, oli Aleksander ametis jalgade kängitsemisega, istudes lõdvalt voodi veerel.

Tüki aja jooksul ei lausunud keegi sõnakestki. Isa läks akna juurde ja nõjatas seljaga vastu seina, Heleene seisis uksel, Aleksander põrnitses häbelikult enda ette. Möödakihutavate autode ja raskete vankrite müra kostis selgesti sisse läbi avatud akna. Sügis oli saabumas ja mäenõlval kasvavad puud hakkasid kolletavatest lehtedest kirjuks muutuma. Raske, südamesse tungiv nukrus lamas üle kogu maailma.

Viimaks, kui vaikimine juba piinavaks muutus, lausus Heleene:

«Noh, näete nüüd. Niisugune on ta juba ammu, see meie kodune elu.»

Vanahärra vastas vaikselt:

«Jah, ma näen, tütar.»

Ja äkki kummardus ta Heleene käe kohale ning suudles seda vaikselt austust avaldades.

Aleksander, kes polnud kunagi kujutlenud, et teised ta toorustest teada saavad, pomises midagi oma äkilisest meelest. Nüüd olevat ta otsustanud viina lõplikult maha jätta ja siis minevat kõik jälle endise ladususega! seletas ta kuiva suud maisutades. Ta ei salgavat midagi, tal endalgi olevat praegu nii piinlik ja häbi, et ta vajuks meelasti kas või läbi põranda! hüüdis ta hädise, peaaegu paluva häälega.

Tema sõnu kuulmata küsis vanahärra Heleenelt endise vaikselt-sõbraliku tooniga, lükanud jalaninaga eemale paar suuremat peeglikildu:

«Juhtub see sagedasti... sedasi?»

«Mis seal ikka salata,» vastas naine. «Jah, see juhtub sagedasti. Mõne kuu jooksul on säärane põhjalik töö juba kaks korda aset leidnud, see siin on kolmas. Pärast antakse raha ja lastakse uued asjad muretseda... Väiksemaid sigadusi ma ei lähe muidugi rääkimagi, neid juhtub selleks liiga tihti, et ma kõike mäletada suudaksin. Aga ega ma teid siis selleks ei kutsunud, et tema üle kohut mõista... Ta on omaenda ja oma varanduse peremees ja võib sellega teha, mis talle meeldib. Ma tahtsin teilt ainult seda küsida, kuidas mina isiklikult oma edaspidise elujärje seadma peaksin. Te teate ju väga hästi, missuguses seisukorras ma praegu olen... Ma kardan, et ta võib ühel heal päeval meile mõlemale halba teha, niihästi minule kui mu lapsele. Andke nõu, te olete tema isa ja peaksite teda tundma.»

Nõnda kõneldes ja sellest väsides nõjatus Heleene küljega vastu uksepiita ja ootas. Ta rahu ja kindlus üllatasid Aleksandrit väga. Kiire, täpne mõte, et ta pole oma märatsemisega tollele külmaverelisele naisele vist vähemaidki peavalusid valmistanud, läbis ta ajusid. Aknast uulitsale vaatav vanahärra lausus kindlalt:

«Siin pole enam midagi küsida ega vastata. Sa pead temast lahku minema.»

«Jah,» ütles Heleene ikka ühesuguse rahuga, «ma mõtlesin seda ka ise.»

Ja kuna nad kohe sõnalausumata väljusid, ta naine ja tema isa, jäi Aleksander metsikult peksva südamega

edasi endisele kohale istuma, üks jalg kingas, teises ainult sokk.

Veidi hiljem tuli Heleene kahe ekspressi saatel tagasi, et koristada toast seal vedelevat risu. Aleksander, kutsudes ta märkide abil kõrvaltuppa, küsis alandliku häälega:

«Armsam, kas me siis tõesti juba nii kaugele oleme jõudnud? Isegi . . . töömehed pidid sa seda vaatama kutsuma!»

Heleene vastas pöördumata:

«See oli ju kogu aeg su enda tahtmine, see, et me lõpuks lahku läheksime. Miks sa siis muidu niisuguseid etendusi korraldasid!» Kuid ajanud end samas otsustavalt püsti, ütles ta valju ja ähvardava häälega, enda ees seisvale mehele kogu aeg otse silmi vaadates: «Aga lahku ma sinust siiski ei lähe, ära seda looda! Olen kannatanud su toorusi seni ja kannatan neid edaspidigi. Ainult ühte pea meeles: kui sa veel kord niisugusena mu silma alla tuled, tapan ma su kohe! Tapan — kas või siis, kui sa magad, aga tapan! Niikuinii oled sa mu elu nurja ajanud, pole mul sellestki midagi, kui ma su hinge hinnaks kord vangi peaksin sattuma.»

Ning kui ta seda ütles, oli ta näoilme niivõrd kindel ja hääl niivõrd otsustav, et Aleksander kohkunult sammu tagasi astus. Isegi oma lõdva, loiu mõistusega ja rumala talupojakiusakusega tundis ta: sääräses meeleolus võib inimene tõesti iga oma ähvarduse täide viia!

Aga selleks, et riskeerida nii väärtusliku varandusega nagu oma elu («See on antud inimesele ju ainult üheks korraks, ai-nult üheks korraks!» mõtles ta hirmunult), oli ta liiga arg ja liiga ettevaatlik.

LAPSE SÜND. VANA RIISUJA-PRISTAVI JA NOORE NAISÜLIÕPILASE ELUTARKUSI

Viimastesse kuudesse jõudnud rasedus vangistas Heleene lõplikult tuppa. Peaaegu ebausuks kasvav hirm, et ta võib iga liigse liigutusega oma südame all kasvavale lapsele midagi viga teha, keelas teda viimaks isegi jalutama minemast. Ta palkas teenija, kes ta toimetused ja talitused üle võttis. Algul ei suutnud ta küll kuidagi tegevusetusega harjuda, pikapeale aga muutus see talle nii omaseks, et ta ei tulnud voodist välja vahel kogu päeva jooksul.

Argielu ränkus oli ta närviliseks teinud, ta hakkas ilma ühegi põhjuseta kujutlema, et ta on alati haiglane ja hädine. Kuid tõepoolest oli ta organism väga tugev ja esimestele rasedusevaevadele küllalt vastupanelik. Nädalaid kestvas tegevusetuses aga kasvasid mõtted. Lamades vahel diivanil või voodis teki all, äsjaloetud raamat lahtiselt kõrval, hakkas ta korraga meelde tuletama kõike seda, mis ta oli kunagi mõelnud, millest unistanud. See tundus nüüd nii kauge ja võõrana; talle näis, nagu ei kuuluks neist juhtumitest ja tegudest temale õieti mitte midagi või nagu oleks kõik, mida ta kord igatses, teostumata jäänud. Oli ta siis saavutanud selle õnne, millest

ta oli mõelnud, käies mööda väikese Pärnu vaikseid ning tühje kõnniteid, ja mille lähedust ta arvas veel mõni kuu tagasi aimata võivat siinseteski tubades? Kuhu kadus nii äkki mahe perekonnaidüll, millena ta kujutles abielu? Ja armastus? Kas seda võib siis tõesti ainult raamatutest ning ajalehtede joonealustest leida? Truudus? Teineteisest lugupidamine? Vastastikune arusaamine? Võitlus ühiste muredega, käsikäes, külg külje kõrval? Ning eluotsani kestev sügav kiindumus teineteisesse, mis ei tarvitsekski olla armastus selle sõna tavalises tähenduses? — On see siis tõesti õige, et nende ilusate ja tundmatust õnnest värisemapanevate sõnade taga peitub ainult õudne tühjus, mingi jäneseväledusega eemalepõgenev vari, mida keegi ei saavuta, mida ei suudeta lihaks ja vereks muuta kunagi ega kuskil? Aga kui see nii on, — mis on siis maailmas kindel ning jääv, mis on siis see, mille pärast maksaks elada, võidelda ja vaeva näha? Ent mida enam ta neile loendamatutele küsimustele vastust otsis, seda raskemaks muutus ta pea. Ja ta kartis vahel ennast hulluks minevat oma piinavate mõtete ränga koorma all.

Mehest nõnda päev-päevalt nii ihuliselt kui hingeliselt kaugemale jäädes hakkas ta üha suureneva igatsusega lapse sündimist ootama. Teda ei kohutanud hetkekski need valud ja vaevad, millest kirjutati mitmesugustes talle kättepuutuvates käsiraamatutes; ta mõtles ainult sellele, et siis oleks tal kõik, mille peale tal on täielik õigus, mis on tema kui naise kohustuseks, et siis ei oleks ta enam üksi, nagu nüüd. Jah, tal oleks jälle, keda armastada, kelle eest hoolt kanda, kelle peale kulutada kõik oma mõttetud ja tühjad päevad. Ning kui ta siis esimesel novembril, pimedal ja vihmasel õhtul, hirmsate valudega viimaks ometi ilmale tõi oma esimese tibatillukese, kortsus näoga tüdrukukese, tundis ta end jälle üle hulga aja õnnelikuna, nõnda et ta suutis vastu naeratada isegi mehele, kui see teda vaatama tuli.

Ta oli nagu looduse enda poolt emaks määratud, nagu loodud selleks, et kanda ilmale uut elu, seda hoida ja kaitsta. Kõik oma rasked mured ja läbielamised unustas ta lapse hälli juures. Seal veetis ta oma hommikupooli-

kud; seal istus ta hilja õhtuni; sinna ruttas ta isegi südaööl, laud unetusest ja väsimusest punased. Ta jooksis, toimetas ja talitas nurisemata, naeratus huultel, pilgus ainult armastavale emale omane pehmus. Tema hinge täitis lakkamatult ainult üks mõte, ainult üks kaljukindel otsus — mingu ta enda elu nüüd nii või teisiti, lõppegu see halvasti või hästi, ta laps ei tohi aga kunagi ei puudust ega viletsust, külma ega nälga tunda. Jah, lapsel peab olema kõik vajalik, kulugu talle ära siis kas või viimane suutäis ta enda sõrmede vahelt! Ning samade liigsete hellituste ja ülearuse hoolega, millega rikuti omal ajal ta enda tervist ja mille survel kasvatati kõveraks ta enda tõekspidamised lihtsamateski maailmaasjades, oli ta ise nüüd valmis õnnetuks tegema omagi last. Ennastsalgavast emaarmastusest polnud hukutava väikekodanliku udusulgede-soojuseni rohkem maad kui üksainus lühike samm.

Kuid peaasi, — ta elul oli jälle mõte, otstarve, eesmärk, mille poole võis püüda. Ta päevad polnud enam tühjad nagu varem, mil ta ei suutnud kunagi oodata õhtu saabumist; nüüd oli tal jälle, kelle eest muretseda ja kellele pühendada kogu oma hool ning armastus. Mehe truudusetus ei tundunud pooltki nii valusana kui mõni aeg tagasi, — oli hetki, mil see näis talle isegi rumalana ja koomilisena. Ta süda valutas nüüdki vahel, kui ta teadis teda kuskil pummeldavat või kellegagi kokku saavat, ent tarvitses tal ainult oma sipleva tütrekese juurde istuda, kui ta oma tavalise rahu juba tagasi sai. Ja teda ei vaevanud enam kunagi igavus, tal oli nüüd aega isegi liialt vähe.

Kui ta suutis juba voodist välja tulla, külastasid teda mehe vanemad, lahke vanahärra ja proua Ingeborg, kelle kannul varjuna kõmpis proviisor Lutvei, *mon ami*. See vananev daam, suutmata praegugi elada ilma armukeseta, kiitis sõnaohtralt ja pateetiliselt sama last, kelle tapmist ta oli alles üsna hiljuti soovitanud. Ta oli enda toredaks ehtinud, ta rõivad olid nooruslikult kirevad, iga oma liigutusega taotles see enam kui viiekümne aastane daam kahekümne-aastase tütarlapse kergust ning painduvust. Aastate jooksul kibedasti petta saanud apteeker ei suutnud talt oma vesiseid silmi pöörata. Ja

kui *mon ami* ja *ma chère* juba varsti jumalaga jätsid ning lahkusid, tundis Heleene end äiaga kahekesi jäädes koguni õnnelikuna.

«Noh, mis te oma pojatütrest arvate,» küsis Heleene naeratades ja lükkas vankri vanahärrale hästi lähedale. «On ta minu enda või mehe moodi?»

Link ütles muiates:

«Õieti ütelda — seda on raske otsustada, aga ma arvan, et ta on kindlasti sinu enda moodi.» Ta oli juba kohe Aleksandri järele küsida tahtnud, kuid oli selle teiste juuresolekul siiski tegemata jätnud. Nüüd aga päris ta kõrvalepööratud pilguga: «Kus su teinepool on?»

Heleene vastas hooletult:

«Ah Aleksander Noorem? Ma ei tea. Ta ei käinud lõunal.»

Endine riisuja-pristav küsis:

«Sa jäid temaga siiski ühte. On ta nüüd... korralikum?»

«Ah kas ta on... korralikum?» kordas Heleene ja kummardus hälli kohale, et kohendada lapse vaipa. «Ei, ta ei ole korralikum. Aga siiski, jah, — purustanud ta küll enam ei ole,» lisas ta kohe.

Vanahärra päris jälle:

«Sel korral te leppisite niisiis ära?»

«Ei, me ei leppinud ära, me pole sellest loost õieti pikemalt kõnelnudki,» ütles Heleene ja naeratas korraga midagi meelde tuletades. «Ma ähvardasin ta ära tappa, kui ta veel niiviisi teeb,» seletas ta ikka muiates. «See oli muidugi... kelkimine. Aga lõplikult lahku minna? Ma arvan, et te saate isegi aru, kuivõrd see mul praegu võimatu on. Mul pole ju ühtki inimest ega ühtki kohta, kellele või millele ma võiksin ennast toetada. Ei ole mul praegugi kerge ta ulaelu kannatada, aga palju raskem oleks vist veel see, kui ma ühes lapsega näljale vastu läheksin. Ma pole ju mitte kunagi mitte midagi praktilist teinud, ma mõistan valmistada ainult kümmekond toitu... kõige paremast lihast, või ja koore juurdelisamisega. Kuidas vaene naine endale ja oma lapsele einet või lõunasööki valmistab... ja m i l l e s t ta seda valmistab... ma ei tea. Nii et... tuleb hambad risti suruda ja lihtsalt kannatada. Kas või ainult selle väikese pärast,

kes siin meile otsa vaatab, aga veel millestki aru ei saa!» lõpetas ta ja katsus naljatada, et muuta meeleolu veidi paremaks.

Vanahärra vaatles teda vähe aega vaikides, silmad mõtlikult kissis. Viimaks ütles ta pikkamisi:

«See on tõesti nii, nagu sa räägid. Aga elu säärastes tingimustes pole ka jumal teab mida väärt. Need piinad on vist valusamad kui tühja kõhu piinad.»

Ja Heleenegi kinnitas ohates:

«Jah, need on valusad, ma tean seda.»

Vanahärra Link jäi sel korral talle üsna kauaks külla, otsustades Aleksandri ära oodata. See tuli umbes kella kaheksa paiku tusasena ja läbimärjana. Ta oli kuskil linnalähedases talus oksjonit pidanud, see oli liialt pikale veninud; teadmine, et ta on oma otseste ametitalituste sunnil kauaks jäänud, tegi ta isekaks ning ninakaks. Kuid veinipudeli taga istudes ja isaga sõbralikult juttu vestes muutus ta juba varsti heatujuliseks ja hakkas nalja heitma, nõnda nagu naine polnud teda ammu enam näinud. Ja ta ei pannud pahaks isegi seda, kui isa talle viimaks tähendas:

«Nüüd, Aleksander Noorem, katsu juba kord ka meheks saada ja jäta oma poisikesetembud kus see ja teine. Sa oled endale tõesti naise saanud, kes on rohkem väärt kui sada moodsat daamikest. Mis olnud, see olnud — tõmba sellele kõigele rist! Kui mitte muu, siis juba seegi asjaolu, et teil nüüd laps on, peaks sind kõvemini kodu ja perekonna külge köitma!»

«N-noh, ega minu üle ei või ju viimasel ajal ka enam nuriseda!» vastas Aleksander laialt muiates, nagu käiks jutt millestki väga naljakast ja väga vaimurikkast.

Isa ütles tagasihoidlikult:

«Aga jood ikka... nagu enne!»

Aleksander vihastas korraga. Ta käratas:

«Ah n-nii! Tähendab, sinule käiakse kaebamas!»

Heleene talitas köögis. Ja vanahärra lausus rahulikult, vaadates pojale otse silma:

«Kas sul maksab siiski häält kõrgendada, Aleksander Noorem? Kui su naine mulle kaebamas käiks, teaksin ma su elukommetest vist õige vähe. Sest sa oled kaval, oskad talle puru silma ajada. Aga pea meeles, et maa-

ilmal on teravad silmad, maailmal on teravad kõrvad. Ja kui see, mida maailm teab, kord ka su naise kõrvu ulatub, siis olen ma küll kindel, et ta sinu siia istuma jätab.»

«Nagu sina omal ajal soovitasid,» surus Aleksander pahuralt läbi hammaste, kuid muutus siiski rahulikumaks ja püüdis end vaos hoida.

Vanahärra vastas noogutades:

«Just, just! Just sedasi, nagu ma omal ajal soovitasin! Ja nagu ma praegugi puhtast südamest soovitaksin, kui su naine minu käest nõu küsiks. Sest pea meeles, poeg, mina tean sinust hoopis ja hoopis enam kui su õnnetu Heleeneke ja tä-pi-pealt sama palju nagu sa ise. Aga ma ei taha sinu elu lõhkuda, kuigi sa oled seda väärt. Ma ütlen sulle seda ainult su lapse tuleviku pärast. Ja seda ei luba ma samuti, et sa oma naise elu põrguks teed ja tema hinge reostad jumal teab mihukese täitmatu messaliina lõbuks. Võta mu sõnu heaks või pane pahaks. Ma olen sinuga väga avalik ja räägin kõik südamelt ära. Ja ma ütlen sulle ikka ja alati: ära aja rusikaga tuult taga, ära tee ennast ja oma lähedasi õnnetuks mõne tühise kõlkapea pärast, kellel pole sulle ligi tuua midagi peale oma rahuldamatuse. Sa võid kindel olla, et sind ennastki juba varsti mõne nolgikesega petetakse, nagu oma seaduslikku meest praegu sinuga petetakse. Ja olgu jutt sellega lõpetatud. Vanasaks vaikib ja hakkab jälle... vaatlema.»

Ta vahtis hetke aega mõtlikult enda ette. Siis valas ta klaasid uuesti täis ja lisas kohe:

«Noh, terviseks, Aleksander Noorem!»

«Terviseks, Aleksander Vanem!» vastas poeg ja teeskles hooletut üleolekut.

Paar päeva hiljem tuli Heleenele külla Alice, kes käis siin muide igal nädalal. Ent viimasel ajal oli ta ajutiselt eemale jäänud algava ülikoolitöö tõttu, mida ta tegi äärmise usinusega. See oli heasüdamlik, sale ja lõbus tüdruk, kes püüdis teha kõik, et Heleene rasket elu veidigi rõõmsamaks muuta. Kuna ta tundis Aleksandrit sama hästi kui isa, polnud selle lodevad elukombed talle teadmata. Ta trööstis Heleenet kuidas oskas, siunas maapõhja k õ i k mehed ja andis peaaegu pühaliku vande,

et ta üldsegi ei abiellu. Ükski neist nurjatutest (see tähendab meestest!) polevat seda väärt, ja olevat püsti rumalus nende pärast nutta või muretseda, tõepoolest — püsti rumalus! Ning ta tõstis pea kohale oma mõlemad väikesed rusikad, justkui ähvardades nendega mõnda kindlat isikut, kelle vastu on ta hinge suur viha ja hukkamõist tekkinud.

Tal oli üldse väga terav pilk ükskõik milliste elunähtuste tähelepanemiseks, kuigi ta otsused ja kokkuvõtted («Ja nüüd tehkem kokkuvõte!» armastas ta ise tihti öelda) tihti koguni märgist mööda lasksid. Nõnda oli ta näiteks kogu oleviku seltskonna kolme liiki jaganud: läinud aastasatta kuuluvateks tõusikuteks, üleminekuaja tõusikuteks ja moodsaks sugupõlveks, kelle päralt ta kinnitas olevat tuleviku. Ja tolle kolme-liigiteooria abil seletas ta abielurikkumise probleemigi, eriti selles osas, mis puutus just naistesse-prouadesse. Nõnda ütles ta selgi korral, istudes voodiservale ja tillitades vallatult oma paljast jalga:

«Eks sa vaata kõiki neid auväärseid daame, kolmekümne-aastaseid ja pisut vanemaidki. Hea, ma saan aru, kui mees sääraseid totrusi teeb, sest ta on ju mees, see tähendab lollpea. Aga see'p see ongi, et viimasel ajal annavad naised meestele vahel silmad ettegi. Ja see teesklemine, is-sand, see... teesklemine! Sa vaatad neid kangesti peeneid-olla-tahtvaid papasid ja mammasid, ja sulle paistab, et kõik nad on väga õnnelikud ja pole kunagi tülitsenud, nagu — ütleme — sina oma poolsikuga. Kui mul kunagi rohkem aega on, siis ma jutustan sulle paar huvitavat, nõndaütelda karakteerset lookest, hahahaa! Harilikult on ikka nii, et kus mees teistega ümber laseb, seal on naine korralik ja vaikne, kus on aga mees korralik ja vaikne, seal laseb armuline proua nagu vurr ringi. Miks mehed niiviisi teevad, see on selge — nad on juba niisugusteks pärdikuteks loodud. Mis aga meie peeneid seltskonnadaame säärasele räpasele teele sunnib?» Tüdruk tegi pikas targutuses väikese pausi, nokitses viilikesega küüne kallal ja vastas endale ise: «Aga vaata mis: see, et neil on käes liiga palju aega! Neil pole ju, jumal paraku, midagi muud peale hakata. Mehed teenivad korralikku raha, teenijad on neil kõigil ees ja

taga, hommikust õhtuni logelevad nad niisama tegevusetult ringi, tundes igavust ja tüdimust nagu . . . nagu . . . kevadised kassid. Ametis käia oleks neile häbistav, lapsi kasvatada on nende arvates lausa ülekohtune, — see röövivat neilt vabaduse ja ühevääsuse meestega . . . hahahaa! Noh, mis siis muud kui laskem aga flirdil käia, see ei lähe kunagi labaseks, see on isegi raugaeas uus ja võlub! Ja loomulikult lastaksegi! Aga uus tugupõlv, millesse, luba tähendada, on meil mõlemal au kuuluda, omandab juba sootuks teised tõekspidamised. Uus sugupõlv, arvan ma, ei tarvitse enam kunagi raisata oma energiat jumal teab missugustele rumalustele. Uus sugupõlv rakendab oma jõu aina edasiviivaks tööks ega tunne kunagi igavust. Ma räägin praegu loomulikult ainult naistest. (Mehed, see on juba sootuks teine asi — nad on ju ainult sikud!) Tuleta näiteks meelde, kui palju tütarlapsi õpib praegu ülikoolis ja igasugustes kutsekoolides. Selle asemel, et nagu vanasti käed süles mehelesaamist oodata ja lasta mingisugusel kaabakal end kodukanaks nuumata, tuubitakse nüüd kõiksuguseid oskusi, mis kõlbavad pärastiseks eluks. Otsitakse amet, teenitakse endale ise leiba, töötatakse isegi siis, kui ollakse juba mehel. Ja kui iga kord pole võimalik teenida, siis peetakse vähemalt oma tervise eest hoolt ja juhitakse see energiaülejääk, mis põhjustaks muidu lodevust ja tõprusi, spordivõistlustesse. Noh, kus on siis veel vajadus abielurikkumiseks, palun väga?» hüüdis ta lõbusalt. «Tead sa, armas, sinagi peaksid sportima hakkama!» leidis ta äkki hea lahenduse ja kargas naerdes püsti.

Heleene vastas, suutmata samuti tõsiseks jääda:

«Milleks? Pole ju ometi karta, et ka mina niisugusele, see tähendab abielurikkumise teele satun.»

Tüdruk kaelustas teda tugevasti ning hoogsalt ja ütles ikka veel naerdes:

«Muidugi mitte, sinna sa ei satu! Aga ma arvan nii, et sport ei laseks sul liiga raskeid mõtteid mõelda, nagu sa nüüd kindlasti teed. Eks ole?»

Kuid Heleene vastas tõsinedes:

«Selleks puudub mul niikuinii aeg. Mul on ju laps, kes mind trööstib.»

Nõnda aitas emakssaamine Heleene tõesti ummikust välja. Ta hakkas oma elule ning saatusele jälle hoopis rahulikumalt vaatama, laskmata end vapustada ükskõik millistest kuuldustest või kahtlustest. Ta hakkas pikkamisi lahutama enda ja lapse elu mehe omast; selle loendamatud petmislood ja neist tingitud pisivaled, millest nimeta kirjad teda aeg-ajalt informeerisid, jätsid ta täiesti külmaks. Kannatused, mis see südametu ning liiderlik inimene temas alles mõni aeg tagasi tekitas, muutusid pikkamisi ja paratamatult sügavaks põlguseks, vihkamiseks, tülgastuseks. Ta ei küsinud enam kordagi, kuhu mees nii kauaks jääb või mihukeses kahtlases kohas oli ta jälle istunud. Vahel tundus talle isegi, nagu oleks tal kergem üksi olla, üksi oma lapsega. Ta muutus siin majas pikkamisi nagu teenijaks, tubadekoristajaks, kes toimetab ainult oma toimetused ja talitab oma talitused, kellele kõik muu aga põrmugi korda ei lähe.

Ta oli õnnelik, kui mees oma lihava keha kohe tekkidesse mähkis ning uinus, püüdmata talle läheneda. Jah, kõik oli möödas, — lõplikult ja tagasipööramata; ta tundis inimese vastu, keda ta oli kogu oma noorusejõuga armastanud, veel vaid järjest tugevnevat vastikust.

NELJAS JAGU

OO SAABUMINE

KATASTROOF

Nõnda möödus kolm aastat. Pealtnäha elas Linkide abielupaar rahulikult ja lahkhelideta. Aleksander töötas hoolega, muutus pikkamisi oma ameti orjaks ja teenis küllalt raha, et jõuka ja nõuka mehena pead püsti hoida. Nad käisid seltskonnas, võtsid vastu küllakutseid, korraldasid endigi pool mugavaid koosviibimisi. Nad teesklesid säärase oskuse ja osavusega, et neid hakati üsna tõsiselt õnnelikeks pidama. Esimene raskem kokkupõrge, mis oli neid väheks ajaks lahku viinud ja millest üldiselt teati, vajus pikkamisi unustusehõlma. Kurjakeelsemadki klatšijad ei leidnud nende kohta enam midagi öelda, ehk kui, siis ainult tühiste pisiasjade osas. Sest Aleksander, olles juurde õppinud ka vajalikke elukogemusi, ei talitanud enam kunagi säärase uisapäisusega, nagu esimesel abieluaastal.

Kuid tõepoolest polnud ta oma eluviisides midagi muutnud. Ta oli võib olla veelgi liiderlikum ja veelgi laisem kui enne. Ta pahelisus muutus harjumuseks, ilma milleta ta ei suutnud enam elada. Südameidmurdva kor-

porandi mängimine rohkete üliõpilasaastate jooksul oli teda ta nõrkustes omaltki poolt kaasa aidanud, neid süvendanud. Tema loomupärane lõtvus ühes tahtejõu peaaegu täieliku puudumisega viis ta samm-sammult kaasa nagu viib tugev põhjahoovus paratamatult kaasa tüüri kaotanud laeva. Ja aja jooksul kujunes temast vastutusvõimetu naudiskleja, kelle haiglane fantaasia keerles aina ühe punkti ümber nagu ratas ümber rummu.

Esimene peale Hedvigi, kellega ta jälle abielurikkumisse laskus, oli talle endale alluv noor naisametnik, vaevalt keskkoolipingilt pääsenud tütarlaps. Nagu kunagi Heleenet, nõnda hakkas ta nüüd sedagi vanade äraproovitud võtetega piirama. (Uute väljamõtlemine oleks ju asjatut ajakulu nõudnud!) Oma lahkuse ja lopsaka huumoriga äratas ta temas esialgse huvi; naljatlevate lõunalekutsumistega sai ta tema viimaks niigi kaugele, et nad ühel õhtul kuhugi restorani lipsasid, kinnisesse kabinetti klaasi vahuviina jooma. Seal avaldas ta alles veel vormikleiti kandvale plikale säärase hoo ja kuumusega armastust, et see juba esimesel silmapilgul pea kaotas. Veidi hiljem jootis ta tema samas restoranikabinetis purju ja võttis ta peaaegu väevõimuga, pomisedes vägistatavale kõrvu oma tavalisi truudusevandeid ning kinkides talle juba sealsamas paari prantsuse siidsukki, mis ta oli kord Hedvigi jaoks muretsenud. Et naiivset armukest lõplikult oma sõnadesse uskuma panna, kaebas ta sellele pisarsilmil oma õnnetu elu üksluisuse ja oma petliku ning kavala naise üle, kellega tal viimasel ajal enam üldse midagi ühist polevat.

Sellestki vahekorrast sai Heleene juba üsna ruttu teada. Kahtlused tekkisid ka tal endal, lõplikult aga paljastas tolle alatu loo talle Alice, kes oli juhuslikult näinud kahe armastaja võõrastemajja-minekut. Ja rohkem kaastunde ning halastuse kui kiivusepiina pärast küsis ta mehelt juba päev hiljem:

«Nõnda et su eest pole enam kaitstud isegi lapsed? Kas sa tõesti juba nii sügavale oled langenud?»

Aleksander, hingepõhjani üllatatud, pomises segaselt: «Lapsed? Mis sa sellega ütelda tahad?»

Heleene vastas rahulikult:

«Ära ometi veiderda, komejant! Katsu veidigi kainelt

järele mõtelda, mis sa praegu teed! Ma ei tea ju, kui vanakene ta sul on, aga ma arvan, et üle kaheksateistkümne pole ta veel jõudnud. Ta kõlbab sulle tütreks! Niiviisi teiste rumalust ja lihtsameelsust ära kasutada, see pole enam lihtne alatus, see on päris kaabaklus!»

«Jumala eest, ma ei saa su jutust mitte sõnakestki aru,» ütles mees, katsudes üleolevalt muiata, ja pühkis ise närviliselt higi. «Sa näed tonte, see on kõik! Ma soovitan sulle juba lähemal ajal mõne parema ja kogenuma närviarsti poole pöörduda.»

«Ja sa mõtled, et sa selle mõnitamisega mind vaikima paned!» ütles Heleene õlgu kehitades. «Pole veel pooltki aastat möödas, kui sa selle tundmatuga jändasid, kelle ma siitsamast toast välja peletasin, nüüd sa aga sirutad küüned juba naiivse lapse järele... Ma usun, et just sinu enda mõistusega on midagi korrast ära.»

«Eh-h, pagan võtaks, mis sa sellest praegu jahvatad,» hüüdis mees ja kahvatas viha pärast. «Ega sa ometi armukade ei ole?»

«Seda ma tõesti ei ole,» vastas Heleene ja kehitas õlgu. «Olgu küll, et me alles lühikest aega paaris oleme, pole ma sulle enam ammugi armukade. Ma räägin seda ainult sellepärast, et mul on kahju tollest süütust hingest, kelle sa muidu paratamatult hukutad.»

Ent avantüür kantseleipreiliga ei jäänud Aleksandril viimaseks. Vaevalt oli ta selle häbistatuna ja alandatuna lõpetanud, kui ta juba uut alustas. Sel korral oli tema tähelepanu köitnud keegi aastates daam, kes asus linna ühes oma mehe, praktiseeriva arstiga. Kui tõsine lasteema ta lähenemiskatsed välja naeris, uputas ta oma meelehärmi ligi nädalapäevad kestnud prassimisse ja ringisõitudesse mööda salajoogikohti. Lõpuks leidis ta endale siiski armukese, kelle isikut ei läinud korda kindlaks teha isegi Alice'il, kes käis venda mitu korda varitsemas. Teati ainult niipalju, et vahel sõitvat nad autoga kuhugi agulisse, vahel sootuks linnast välja.

Nõnda kestis see kuust kuusse, aastast aastasse, — väsimatult ja vahetpidamata. Kuigi ta ametialal korralikumaks ja täpsemaks muutus, valgus ta eraellu üha suuremal hulgal kõike seda pahelist, mis iseloomustas aega ja ümbrust, milles ta elas. Kiiresti ja sujuvalt libises

ta edasi mööda oma eluteed, kord-korralt sügavamale, vastu hukkumisele. Sest vaatamata kavala ja ettevaatliku inimese argusele ei suutnud ta endale siiski kujutleda kõiki neid veealuseid kaljusid ja kivirahne, mis pidid ta paratamatult kord põhja viima. Ja nagu inimene, kes hooletult ja oma teetundmist usaldades mööda podisevat rabalagendikku rändab, lõpuks ometi imevasse mülkasse satub, nõnda sattus see enesekindel elumeeski viimaks umbes samalaadilisse mülkasse, millest väljarabelemiseks puudus tal jõud.

Ühel õhtupoolikul, kui Heleene lapsega saalis istus, jooksis ta juurde Alice, nägu õhetav, silmad suured seletamatust ärevusest. Ta küsis kohe sosinal:

«Kas Aleksander on kodus?»

Heleene vastas õlgu kehitades:

«Ei vist ole. Kui vahest ehk kantseleis.»

«Ma tean, ma tean, et teda kodus ei ole,» ütles Alice ja puhkes korraga nutma. Ning surudes oma ilusa, valgete juuksekiharatega ümbritsetud pea kramplikult Heleene rinnale, venitas ta pikkamisi ja kaeblikult läbi nuuksumise, mis raputas aeg-ajalt kogu ta keha: «Ma ei tahaks sulle asjata haiget teha ... piinasid valmistada ... Aga ma ei või seda siiski ütlemata jätta! Jah, jah, ma ei või! Ma ... ei ... või!»

«Aga paike, mis siis on?» küsis Heleene ja mõtles, et tüdruk talle jälle mõnest Aleksandri uuemast avantüürist pajatab.

Kuid selle asemel lausus Alice jõuetult:

«Ma kardan, et ta sul juba kauemat aega ... haige on ...!»

Heleene küsis millestki aru saamata:

«Kes? Kes mul haige on?»

Tüdruk vastas nuuksudes:

«Kes, kes! Aleksander, noh! Ma nägin teda mõni aeg tagasi mitmel puhul ühe teatud haiguste eriarsti juurde sisse astuvat. Aga ma mõtlesin, et nad on ainult head sõbrad. Täna kõneles mulle keegi mu sõbranna, et tal ... tõesti ... midagi viga on, linnaski ... juba sosistatavat.»

«Nii? Aga m i s tal siis viga on?» küsis Heleene ja kortsutas erutatult kulmu.

Ent samal hetkel, kui ta seda küsis, valgustas teda

nagu sisemine tulesähvatus ja ta muutus väga kahvatuks. Korraga meenus talle loetud peatükk mingist arstiteaduslikust käsiraamatust, kus kõneldi suguhaigustest ja nende laostavatest tagajärgedest. Külm, kangestav hirm haaras ta kõrist. Alice nägi teda võpatavat, ta käsi värisema hakkavat, kuulis teda neelatavat. Ja tõustes, peaaegu hüpates diivanilt, hüüdis ta kähiseva häälega:

«Arvad sa? Kas... kas see pole siiski... ainult laim?»

«Ma ei tea,» vastas Alice vaikselt. «Aga ma kardan!»

Ärevust varjata püüdes näppis Heleene värisevate sõrmedega sallinarmaste kallal ja küsis:

«Niisiis: sa ise nägid teda arsti juurde minevat?»

«Jah,» ütles Alice. «See kestab juba ligi kuu aega... Võimalik muidugi, et veelgi kauem. Ma...ma... käisin seal isegi küsimas... Aga... sellest ei tulnud midagi välja.»

«Kus sa käisid ja kellelt sa küsisid?» päris Heleene aiva kärsitumaks muutudes.

«Arsti juures, kelle poole ma nägin teda minevat,» seletas tüdruk.

Heleene hüüdis lämbuva häälega:

«Noh? Noh? M i k s sellest midagi välja ei tulnud?»

«Ta ei ütelnud, see arst!» lausus Alice ja puhkes jälle nutma. «Ma valetasin küll, et ma tema naine olen. Aga ta peitis end oma kutse-eetika taha ega vastanud midagi kindlat.»

Heleene istus endisele kohale, kahvatu nagu kunagi keegi, keda on tabanud ootamatu, ränk hoop. Talle näis, nagu oleks kogu ta kehale vajunud mingi külm-külm mass, mis ähvardab teda jääks tarretada. Hirmsad pildid ja tabelid, mida ta oli vaadelnud möödunud sügisel tervishoiumuuseumis, tormasid ta silmade eest läbi, panid ta lõdisema, kiskusid ta kurgust kuuldavale tasaseid oigeid. Korraga mõtles ta lapsele, kes mängis siinsamas põrandavaibal. Ja ta karjatas, haarates kramplikult kinni enda kõrval istuva tüdruku käsivarrest:

«See on ju ometi... külgehakkav!»

Alice vastas värisevate huultega:

«Jah, mis see just ka oleks, aga igal juhul on see külgehakkav.»

Heleene karjatas jälle:

«Kas ka lapsele? Ütle... ütle... kas ka lapsele?»

«Oleneb haigusest, mida ta põeb,» ütles Alice. «Kaks ei hakka ilma... otsese kontaktita, üks hakkab aga kas või lihtsalt toidunõude kaudu. Ja see on just see kõige... kohutavam.»

Heleene istus hulk aega liikumatult, silmad hirmust suured, huuled kahvatud. Siis varjas ta näo kätesse, laskus kummargile ja oigas tasakesi ahastuse pärast. Äkki näis talle, nagu oleks ta laps juba haige, nagu paljuneksid hirmsad pisikud tema õrnas kehakeses kohutava kiirusega, nagu võiks ta tema käekestel ja jalakestel juba neid hirmsaid mädahaavu näha, mida ta oli tol korral vahakujudel jälestanud. Ta hüppas nagu aru kaotades püsti, haaras tütre sülle ja hakkas seda meeletult kallistama. Kuid samas läbis ta pead uus mõte, — äkki nakatab ta selle jubeda tõve oma maimukesele just praegu! Ja ta tõukas lapse endast eemale säärase jõuga, et see põrandale istukile kukkus ja nutma hakkas.

«Jumal, kui õudne! Jumal, kui õudne... Jumal, oh jumal... kui õudne!» kordas ta vahetpidamata, varjates jälle kätega nägu.

Alice silitas õrnalt ta kätt ja ütles vaikselt:

«Ära nuta, ära nuta, Heleene! Võib olla, et see siiski nii ei ole. Ma tahtsin sind ainult hoiatada, et sa teaksid.»

Kuid Heleene hüüdis kangekaelselt:

«See on kindlasti nii, seal pole enam midagi kahelda... Vaat sellepärast ta laskiski endale magamisaseme saali teha... Ja kui me lauda istume, hoiab ta oma klaasi ja kahvlit nagu silmatera... Ta teadis juba ammu, et ta haige on, aga tal polnud julgust seda mulle ütelda! Ah, mu jumal, missugune alatus, missugune alatus!»

Ent pikkamisi muutusid ta meeled jälle rahulikumaks. Ta otsustas kohe arsti poole pöörduda, lasta endki läbi vaadata ja nõu küsida. Ei võida talle ju ometi salata, teda teadmatuses pidada! Ta tõusis, et ruttu rõivastuda ja oma otsus kohe teoks teha.

Kuid Alice palus teda veel veidi aega oodata, — kindlasti tulevat Aleksander varsti koju ja siis ta võivat küsida temalt endalt. Ta ei uskunud, et vend veel sal-

gama hakkab, sest igal alatusel on ju ometi lõpuks piir. Ja nad istusid sõnalausumata kõrvuti, aeg-ajalt ainult nuuksudes.

Oodatav tuligi üsna pea. Nagu nüüd tavaliselt, nõnda oli ta tänagi vaikne ja murelik. Ta tahtis kohe kantseleisse minna, et seal veel pisut töötada. Ent Heleene, Alice'i ära saatnud, astus talle otsustavalt teele vastu ja küsis vaikselt, kuid kindlalt:

«Ütle mulle, palun, kas sa mõtlesid veel kaua salata?»

Kergelt kahvatades pomises Aleksander:

«Millest sa räägid?»

«Sellest,» ütles naine, «et sa juba ammu oma osa kätte oled saanud ... Selle eest, mida sa nii kangekaelselt otsisid. Vasta mulle otsekohe ja varjamata: mis haigust sa põed?»

Aleksander venitas väriseva häälega:

«Ma ei saa aru, millest sa räägid. Jumala eest ... usu ... ma ...» Siis püüdis ta oma tõelisi tundeid teeseldud vihahoo taha peita. Jalaga metsikult vastu põrandat põrutades karjus ta: «Pea suu, jumala eest, ma palun sind! Ja võta arvesse, et mulle ei meeldi põrmugi, kui sa ennast mu elus igale poole vahele topid!»

Heleene, kes oli end seni vaos hoidnud, lausus nüüd vihaselt:

«Ära etenda komöödiat! Laps, kui ta midagi salata tahab, hakkab nutma, sina aga näitled ... püha viha. Kui sul veel vähegi ristiinimese verd südames on, siis seletad sa ise ilma küsimata, kuidas su tervisega lood seisavad. Või tahad sa ka last elavaks laibaks muuta?»

Heleene rääkis rahuliku häälega, ja iga sõna, mis ta ütles, lõi meest valusasti.

Nähes, et salgamine enam midagi ei avita, lausus Aleksander pikkamisi:

«Jah, hea küll ... olgu, ma seletan ...»

Ent paistis, nagu ei oskaks ta kuidagi alata. Minut aega valitses toas raske vaikus. Mees ja naine seisid vastamisi, vahtisid teineteist pilku pööramata. Viimaks ütles Heleene surutud häälega, püüdes kõigest jõust tagasi hoida nuukseid, mis tahtsid iga hetk esile purskuda:

«Noh, ma ootan! Ma... ootan!»

Aleksander püüdis end uuesti kangekaelse salgamisega päästa. Ta ütles pikkamisi, õlgu kehitades:

«Oota või ära oota, mul pole sulle midagi ütelda!»

Naine karjatas meeleheitlikult:

«Ära valeta, sa oled haige! Haige... oled! Hai-ge!»

«Haige?» kordas mees ja niisutas keelega erutatult huuli.

«Jah, jah! Ei maksa enam midagi varjata! See oleks liiga lurjuslik! Isegi sinust. — Kõnele: Sa oled nakatatud kõige koledamast tõvest, mida üldse veel kujutada võib!»

Kuid mees eitas üha suureneva agarusega:

«Ma pole mingist tõvest nakatatud!»

«Jumaluke, ära mängi ometi jaanalindu!» hüüdis Heleene ja põrutas korraga oma väikese kõva rusikaga vastu lauda. «Hiilid aina mööda igasuguste kahtlaste haiguste arste ja püüad ennast veel inglina näidata! Milleks sa seal siis käid, kui mitte ennast ravimas?»

«Ja kust sina seda tead, et ma seal käin?» küsis Aleksander väriseva käega higi pühkides. Ta ei kahelnud enam hetkekski, et naisel kõik teada on. Ta kisendas ainult selleks, et aega võita: «Jäta juba jaburdamised, ma palun sind! Sa oled tõesti nagu tige koer, kes eluotsani viha peab! Kas sa siis t õ e s t i ei suuda seda rumalust unustada, mis meie vahel kord kogemata ette tuli? Vähemalt na-tu-ke-gi viisakust peaks sul minu kui oma lapse isa vastu ikkagi olema, ehkki sa ei jaksa mulle mu tookordset süütegu andeks anda!»

«Missugusest süüteost sa nüüd nii visalt leierdad?» küsis Heleene külmalt, temalt ikka hetkekski pilku pööramata.

Aleksander vastas õlgu kehitades:

«Missugusest süüteost, jah! Tead seda sama hästi kui mina! See neetud joobnud pea narrus, mida ma ise olen juba tuhandet puhku kahetsenud. Võiksid selle tõesti kord unustada! Pealegi on sellest enam kui kolm aastat möödas...»

Heleene naeratas järsku pilkavalt.

«Ahah, taipan, taipan,» venitas ta. «Muide, see ei kuulu siia, ära ennast selle loo taha peidagi! Küsin sinult veel kord... ja kõigi pühade nimel: sa oled haige, jah?»

Aga Aleksander raius ikka ühesuguse kangekaelsusega:

«Mul pole midagi viga.»

Heleene vaikis, hingeldas, näis mõtteid koguvat.

«Hea küll,» ütles ta viimaks. «Ma ei küsi sult enam midagi. Aga homme, — võta teatavaks, lähen juba varakult arsti juurde ja pärin järele. Ja kui temagi mu eest tõde varjab, pöördun ma politsei poole. Kaeban sinu kui kõige nurjatuma ja autuma inimese peale, kes on valmis enda ümber isegi nakkust külvama. Ju me näeme siis, kuidas sellele vaadatakse ja mis sellest arvatakse. Ma olen igatahes kindel, et seda nii ei jäeta. Ja kuigi jäetakse, — vähemalt olen ma sind ilma selle valeliku maskita su tuttavatele näidanud, kes vastavatel kohtadel istuvad. Oled sina nii jõhker ja hoolimatu minu vastu, siis pole minulgi vajadust parem olla . . . sinu vastu!» Ja ta silmis süttis jälle seesama tahtejõud, toosama mitte millegi eest tagasi kohkuv teraskülm otsus, millega ta oli juba kord üllatanud enda ees seisvat meest.

Aleksander muutus pikkamisi järeleandlikuks. Ta hakkas kähinal ja kogeldes rääkima igasugustest lurjustest, kes ei arsti oma vastikuid tõbesid, rüvetavad oma nakatava mädaga avalikke saunu ja seavad nõnda sadade kaaskodanike tervise otsesesse hädaohtu. Just sääraste kaabakate vastu tulevat otsustavalt välja astuda. Statistilised andmed rääkivat selget keelt, mis teel laotatakse kõige enam laiali kas või näiteks suguhaigusi. Kindlasti olevat vaja maksma panna sundmäärus, mis keelab säärastel roimaritel ausate kodanikkude seas vabalt ringi hulkuda ja viimaste heaoluga, võib-olla elugagi mängida.

Heleene, tundes jälle üle kogu keha levivat meeleheitevärinat, katkestas teda järsult:

«Nii et sa oled siis ikkagi haige?»

Aleksander vastas pikkamisi, suutmata naise pilku kauem välja kannatada:

«Jah . . . Aga see ei ole midagi . . . raskemat . . . See läheb üle.»

Heleene kaotas uuesti tasakaalu.

«Issand jumal . . .! Ära ometi enam salga . . .!» hüüdis

ta. «Sa ju tead, et see võib külge hakata niihästi minule kui lapselegi! Vasta, ära varja! Vasta, kuuled!»

«Mul pole su eest midagi varjata ega sulle ka midagi erakordset... vastata,» ütles mees ja tegi näo, nagu tahaks ta toast lahkuda. «Ma ütlesin sulle, et see on õnnetu juhtum, millest ma ise samuti alles hiljuti teada sain. Milleks närveerida! Haigus on ja jääb haiguseks, ükskõik, missuguses kehaosas see ka pesitseks. Millepoolest on siis veneroloogilised tõved hirmsamad kas või näiteks angiinast?» hakkas ta peaaegu teadusliku tooniga filosofeerima. «Pisikud on mõlemal, vastikud ja tülikad on mõlemad, arstitavad on mõlemad. Aga oleks mul olnud angiin, poleks sa mulle kindlasti vähemaidki etteheiteid teinud. Rumalad eelarvamused, muud ei midagi! Või võta näiteks nakatumisviisid! Kas tarvitseb siis iga kord haiget suudelda, et saada sellelt mõnda hädaohtlikku, batsillide tegevusel põhinevat suukoopa-, nina- või kurguhaigust? Lollus, ab-so-luut-ne lollus! Samuti ei nakka ka veneroloogilised tõved ainuüksi jumal teab missuguste suhete tagajärjel. Mina igatahes olen selles suhtes puhas nagu... ingel. Saun, saun, paike, andis mulle selle obaduse!»

Vajudes küüru otsekui koletu raskuse all, mis näis rõhuvat ta turja ja õlgu, küsis Heleene tasakesi:

«Tähendab... sul on....?»

Aleksander katkestas teda mingi meeleheitlikult hoopleva jõhkrusega, millega ta püüdis varjata oma tõelist tuju:

«Jah, mul on lues. Kuid algus, võta arvesse. Ja lues, kui seda kohe ravima hakata, paraneb alati välja.» Ning ta püüdis end kohe veelgi vabandada: «See on, jah, kõik liiga suurest heatahtlikkusest ja humaansusest, millega meil koheldakse ka kõige vastutustundetumaid kaabakaid. Aga see humaansus pole teistele kaaskodanikkudele põrmugi humaansus, vaid hoopis vastupidi.» Siis suure paatosega: «Kui ei astu vahele need, kelle kompetentsi see peaks kuuluma, siis on seltskond ise viimaks sunnitud teatavaid järeldusi tegema. Ma ei imesta põrmugi, kui sääraselt pinnalt välja kasvavad kas või näiteks... omakohtud kuriteokohalt tabatud lurjuste üle!» Ning nähes naist kord-korralt kahvatumaks

muutuvat, hüüdis ta tehtud hooletusega, naeruvine ümber lihava suu: «Ära ometi ärritu, mu arm! Ära... ärritu! Ma ju ütlesin, et see ei tähenda midagi... Aastapaari pärast olen ma jälle terve nagu... kala vees... Noh, noh, mis sul siis on, mu armas, mu kallis, mu... mu...?»

Heleene ei vastanud enam, libises korraga põrandale ja jäi sinna liikumatult lamama. Ta suu tõmbles, kõrisõlm tegi abituid neelamiskatseid, laud värisesid, avanesid ning sulgusid kohe jälle. Siis pääses ta rinnust raske ohe ja ta langes sügavasse minestusse.

Paar päeva hiljem, olles saanud arstilt rahustava vastuse nii enda kui lapse tervise suhtes, ütles Heleene:

«Et see sulle ootamata ei tuleks: ma sõidan homme ära.»

Aleksander küsis:

«Sõidad ära? Kuhu siis? Hakkad jälle kometit mängima?»

Ja naine vastas lühidalt:

«Ära — siit rabamülkast! Nüüd lõplikult!»

T E I N E   P E A T Ü K K

LOODUSE KUNINGAS JÄÄB ÜKSI

Kuuldes Heleenelt selle kaljukindlast otsusest ta juurest kohe lahkuda, muutus Aleksander selgi korral alandlikuks ja vaikseks, nagu ikka siis, kui ta nägi end sisse kukkunud olevat ja kui tal polnud enam võimalik salata. Pisarsilmil andestust paludes ja end parandada lubades rääkis ta kaua ja sõnaohtralt oma tervenemisvõimalustest. Ta peaaegu vandus, et selles ei maksvat üldse kahelda. Ta tahtvat oma minevikule kriipsu peale tõmmata, jah, ta algavat kind-las-ti — nüüd juba t ä i e s t i kind-las-ti — uut elu; nad võivat veel õnnelikuks saada, tema ja ta armsad omaksed! Mitte kunagi ei viivat ta enam jalga kodunt välja, mitte kunagi, mitte kunagi! Ja tänasest peale rakendavat ta kogu oma jõu ainult selleks, et heaks teha kõik senisedki eksimused, kuigi need eksimused olevat, tõsi küll, liiga suured ja sügavad heakstegemiseks. Aga ta võtvat seda nüüdsest peale nagu oma ülejäänud elu ainsat sihti ning eesmärki ja lootvat südamest, et see tal vähemalt osaltki õnnestub.

Ent niiviisi suure suuga oma tunnetest rääkides valetas ta nagu tavaliselt. See, mis sundis teda neid sõnu

lausuma, polnud ei armastus ega kindel otsus senisele eluviisile lõppu teha ja uut, paremat alata. Nagu ikka, nõnda kartis ta nüüdki peamiselt oma mugavuse ja kodurahu pärast. Ta elu oli olnud nagu mõnus lebamine sooja päikese käes, vaatamata kõigile juhtunud äpardustele oli ta sellega harjunud, ja mis pagana pärast pidi ta selle mõnususe siis kaotama? Naise otsus näis talle esimesel hetkel isegi ülekohtusena ja ta tundis end oma hinges sügavalt solvatuna. Mõte aga, et ta haige on ning võib-olla peab aastaid põdema, olles seejuures äärmiselt ettevaatlik ja korralik, et mitte ka teistele tõbe edasi anda, see mõte tundus talle juba nii tavalisena, mille pärast ei tulnud enam meeldegi ärrituda.

Ta oli nagu kõik pealiskaudsed inimesed, kes peavad tegelema mingi kroonilise nakkushaigusega, ükskõik, milline see ka oleks. Kuuldes seni räägitavat luesist ja mõnest oma tuttavast, kes pidi seda kohutavat haigust põdema, tundis ta alati külma surmahirmu. Ta kujutles kohe lõplikule hävimisele määratud vaest patust, kes ei tohiks enam seltskonda ilmuda, keda peaks teistest kaaskodanikkudest eraldatama, kellest tuleb hoolega eemale hoiduda nagu mürgisest rästikust. Ent olles ise samast õnnetusest tabatud, püüdis ta end kohe hoopis vastupidisega trööstida.

Esialgu, kui arst talle tõsise näoga teatas, et ta tõbi pole sugugi see kerge, harilik ruttumööduv «elumehehaigus», mis oli talle tudengipõlves juba mitmel puhul osaks langenud, vaid hoopis midagi raskemat, mõtles ta, et nüüd ei maksa tal üldse elada; et kõige õigem oleks endale kohe lõpp teha; et parem juba kiire, valutu vabasurm, kui aastaid kestev elavalt kõdunemine! Ta otsustas naisele kõik puhtsüdamlikult üles tunnistada, andestust paluda ja endale siis kuul pähe lasta. Luulelisest endahaletsemisest mõjutatuna kujutles ta juba sedagi, kuidas Heleene (olles ta avameelsed pihtimused lõpuni kuulanud), ruttab teda trööstima. Ent ta vastaks ainult nukra naeratusega, ülearuseid sõnu kulutamata, ja astuks julgena, püstipäi läbi selle igavese värava, mis seisab elu ja surma saatuslikul piirimaal ja mille tagant pole enam tagasipöördumist...

Kuid see romantiline enesetapukavatsus viirastus talle

ainult silmapilguks, ainult tolleks lühikeseks silmapilguks, mis kulus arstil selle pahaendelise oskussõna lausumiseks. Juba minut hiljem mõtles ta, et on ju veel lootusi paranemiseks; et kindlasti suudab kogenud eriteadlane piiri panna hävitavatele protsessidele, mis on ta organismis just alanud või a l l e s algamas; et hea hoole ja raudse energia juures võib ta terveneda juba aasta või poolteise pärast. Ja täpselt samal momendil, kui ta seda mõtles, polnud lues ta meelest enam kaugeltki säärane raske õnnetus, nagu ta oli arvanud seni, olles ise veel nakatamata.

See oli haige inimese suur hooletus, mis tuli kohe ta üle, ja just see hooletus keelaski teda naise ees avalik olemast, lubas tal mängida isegi oma lapse tervisega, tegi talle seltskonda ilmumise sama kergeks ja lihtsaks nagu ennegi. Ääretult naiivsena tundus talle kas või ainult kujutlus, et ta võiks kedagi nakatada käeandmisega, näkkuköhatamisega, ühise jooginõu tarvitamisega jaamapuhvetis või vagunis. Ja kui Heleene talle siis kategooriliselt oma lahkumisotsusest teatas, polnud ta kuigi kaugel sellest õiglasest vihast, mis oleks teda vallanud näiteks siis, kui keegi oleks teda varguses või tahtlikus petmises süüdistanud.

Tal oli teataval määral valuski, kui Heleene teda südametuks lontruseks nimetas, lontruseks, kel puudub igasugune vastutustunne oma kaaskodanikkude suhtes. Ta oli kindel, et temast polnud vastutustunne «hetkekski lahkunud». Või mõeldakse isegi veel praegusel ajal, et inimene, kes magab suletud ukse taga diivanil, võib oma haiguse edasi anda inimestele, kes magavad sootuks teises ruumis, («Samuti suletud ukse taga, h-ha-haahaa!») voodis teki all? Kuigi ta Heleenega rääkides ennast veel omaltki poolt süüdistada aitas, mõtles ta samal ajal irooniliselt, et säärane liialdatud ettevaatus ja mõttetult valatavad pisarad pole siiski midagi muud kui rumal eelarvamus. Ja kui ta poleks kartnud naist vaidlemisega veelgi enam enda vastu üles ärritada, poleks ta oma seisukohtadelt iialgi taganenud.

Tundes hästi Heleene kalduvust luulelistesse meeleoludesse, püüdis ta tarvitada hoopis uut taktikat, endamisi kindel, et see päev varem või hiljem sihile viib. Kinnita-

des jumalakeeli (ta tõstis seda tehes kord isegi kaks sõrme — nagu seda tehakse pidulikku vannet andes), et vähemalt seda haigust pole ta saanud mõnest kahtlasest kohast (nagu naine võiks ehk arvata), vaid kindlasti kuskilt süütust paigast, tegi ta enda samal ajal, väikeseks-väikeseks ja väga alandlikuks. Ta ei püüdnud tagasi tõrjuda Heleene poolt esitatud süüdistusi («Oh, milleks, milleks!»), nuttis suure häälega ja kirjeldas oma edaspidise elu koledat üksindust, mis teda paratamatult ootavat, kui naine ta tõesti maha jätab. Polevat enam ühtki päästerõngast, mis hoiaks teda veel vee peal! Polevat enam ühtki sihti ega eesmärki, kuhu ta veel püüaks ja ruttaks! Ilma Heleeneta ja lapseta olevat maailm tema jaoks tühi ning kõle nagu surnuaed! Ja («Mis seal salata!») ta kahtlevat väga, kas ta üldse enam elada suudab, kui ta tõesti säärase südametusega hüljatakse, kui ta külmalt maha jäetakse, kui igasugune avitav ning toetav käsi temast eemale tõmmatakse!

«Ma usun, see on minu ots,» ütles ta pateetiliselt, kuigi teadis väga hästi, et ta selsinasel silmapilgul samuti valetab, nagu ta oli valetanud varemaltki sääraste omavaheliste selgitamiste puhul. Seda valetamist oli vaja, need olid hädavaled, mida ta pidas lubatuks, veendunud, et kui ta poleks neid kasutanud, poleks Heleene ta juurde juba pärast esimest tülitsemist enam tagasi tulnud. Aga Heleene eemalejäämine tähendas talle palju, see oleks elu sassi ajanud, — kes võis temalt säärast suurt ja asjatut ohvrit nõuda?! —

Ta mõtles hetkeks isegi, et ka see ei tähendaks midagi, kui ta tõesti nakataks Heleenele oma haiguse. Sest on nad ju ometi mees ja naine; ja kui nad mõlemad haiged on ja mõlemad end üheaegselt ravivad, pole neil enam midagi karta. Lapse aga võiksid nad ravikuuri kestuseks kas või näiteks vanemate juurde anda.

Selles tema enda arvates väga loogilises ja arukas eneseõigustamise-filosoofias avaldus Aleksandri kogu kiskjalikkus, ta hinge kogu pahelisus. Kuid säärane halastamatu kiskja polnud ta siiski sündimisest saadik, ta oli selleks aja jooksul muutunud — pikkamisi kujunedes, kohanedes, samm-sammult oma ümbruse suhtes kõige sobivamat vormi võttes. Kümmekond aastat

tagasi, käies ühes teiste praeguste kaasvõitlejatega keskkoolis, oli ta olnud heasüdamlikum ja kaastundlikum kui mõni teine temavanune poiss. Juba lapsepõlvest peale tugev ja energiline, säärasena oli ta organiseerinud igasuguseid naiivseid ringikesi ja kooskäimisi. Ta oli propageerinud nn. õpilaste omaabi, asutanud mingisuguseid klassikooperatiive; korraldanud referaatõhtuid kirjanduslike teoste kohta, mille vastu tunti parajasti huvi. Ja oleks ta sattunud edaspidigi keskkonda, kus ta ülevoolav ettevõtlikkus ja algatamistung oleksid õigetesse radadesse juhitud, oleks temast kindlasti areneda võinud tõepoolest kasulik ühiskonnaliige.

Kuid ühiskond, kes teda kasvatas ja vormis, viis ta lõplikult põhja, kiskus ta haisvasse mudakeerisesse, tõukas ta vastu hukatusele, mis teda viimaks tabaski. Vanemad kaasvõitlejad, kes omateada tahtsid temast noorele vabariigile kasulikku inimest lihvida, — viisakat, peent, galantset kõrgema seltskonna liiget, said talle oma mõjutustega saatuslikuks, andsid ta arengule suuna, mis viis ta välja sinna, kus ta nüüd oli.

Selle asemel, et arendada ta häid omadusi, arendasid nad temas vastuoksa kõike halba. Oldi just ajajärku astutud, kus kõik ümberringi laiutas, end täis puhus, oma saavutusi üle hinnates pidutses ja lõbutses. Pikkamisi, kuid kavakindlalt (välise kasvatuse tähe all) õpetasid nad ta jooma; niisama pikkamisi, kuid kavakindlalt (uljuse ja vaimukuse tähe all) piitsutasid nad ta liiderlikkudele avantüüridele, sisendades temasse kujutluse endast kui elumehest, kellele on alati palju enam lubatud kui tavalisele «veoloomale». Nad tegid temast auahne mehe, kes peab täisväärtuslikeks inimesteks ainult neid, kelle rinda ehivad samasugused värvipaelad nagu tema oma. Ja mida sügavamale ta sellesse laiakspaisunud iseteadvuse ja äravalitu-ideoloogia müllkasse vajus, seda suuremaks kasvas temas ka totter egoism ning tung mingit üliinimest mängida, üliinimest, kes millegi eest ei vastuta ja kes võib endale kõike lubada.

Esialgu oli ta ainult sellepärast kõlvatusele kaldunud, et nii ta ise kui ka tema lähemad sõbrad pidasid neid kõlvatusi ülipeeneks jooneks, ilma milleta pole moodne

seltskonnainimene üldse mõeldav ega kujutletav. Ta kuulis kõiki oma pikantsete armuvahekordadega kelkivat; temas endaski tõusis tung sõlmida mõnda säärast vahekorda, millega võiks joomalauas uhkustada, mida võiks esitada nagu vaimukat ja teravmeelset anekdooti.

Heleenega abielludes oli ta mõelnud, et tõmbub nüüd kindlasti tagasi kõigist oma senistest elumehetsemistest, piirdub ainult koduga ja muutub korralikuks ning asjalikuks, nagu peab olemagi üks temataoline kõrgem ametnik. Ehkki ta oli lähenenud sellelegi tüdrukule vaid oma tavalise vallutamistungi sunnil, oli viimane talle ootamatult kalliks saanud. (Vähemalt ta ise kujutles tookord nii.) Selle pärisperemeheks muutununa aga ärkas temas varsti endine kõigi suhtes vaba voli omav südametemurdja... Ja et päästa endale nii see kui teine, — absoluutselt kohustustevaba donžuaani elu ja oma mugav kodu, kus ta oma põnevatest elamustest rahulikult ja laisalt puhata võiks, võttis ta jälle abiks valetamise («Hädavale, hädavale!») ...

Ent sel õhtul, kui Heleene ühes lapsega uksest väljus, et temast jäädavalt lahkuda, aimas ta vaistlikult, et ta mäng on nüüd lõpuni mängitud, et ta on paratamatult kuivale jäänud. Ta oli valmis tegema ükskõik mida, et päästa vähemalt pisutki oma senistest eluhüvedest. Ta ihu pidi niikuinii loobuma hädatarvilikeks muutunud lõbudest, nüüd aga purunes veel ta udusuline ja väliselt auväärne kodurahugi. Ja ta mõtles korraga, et naine teeb talle oma ülepeakaela põgenemisega verist ülekohut, säärast verist ülekohut, mida üks naine oma mehele üldse teha võib...

Ta jooksis veel kord lahkujatele järele ja pomises ning sosistas vandetõotusi, millesse ta isegi hetkeks uskuma jäi. Viivuks mõtles ta koguni, et peaks katsuma kõik uuesti maha salata, pihtimused tagasi võtma, ütlema, et ta pole üldse haige: võib-olla suudab ta end veel usutavaks teha...! Kuid samas loobus ta oma kavatsustest, jäädes endiselt truuks sõnaohtrate kahetsuste ja tõotuste äraproovitud taktikale.

Ta hädaldas teeseldud meeleheitega (kartes samal ajal, et teda võidakse kuulda alumise korra korterisse):

«See on minu ots... Jumala eest, ma ütlen sulle, armas naine, et see on minu ots, see on minu lõpp, lõpp, lõpp!»

Heleene vastas külmalt:

«Olgu! Jah, olgu see siis tõesti sinu lõpp... kui sa oled seda ise nii hoolikalt ette valmistanud!»

«Ära ole ometi nii südametu, nii... nii ebainimlik!» anus Aleksander pisut hiljem inetult pomisedes, häbenemata jälle ka pisaraid, mis jooksid alla mööda ta voldilist ja õnnetut nägu. «Kas sa võid mind siis tõesti hädasse jätta...? Mulle kõige kriitilisemal silmapilgul, pärast säärast õnnetust selja pöörata...? Mu endast ära visata nagu... nagu... nagu... pruugitud kinda, mis sulle enam ei kõlba...? Mõtle, armas, nende päevade peale, mis me veetsime su tädide juures oma tutvuse algul... Mõtle, armas! Oh-h, ma palun sind, ma palun sind!»

Kuid ka see nii hästiteeseldud, osav, detailideski loomulikuna tunduv palumine ei aidanud sel korral midagi. Ja ta nägi Heleene sihvakat kogu ühes lapsega autosse kaduvat. Siis sõitis takso minema, teda lõplikult üksi jättes.

Aleksander läks veidi taaruval sammul tagasi tuppa, istus sohvale ja vajus mõttesse. Ja nüüd korraga, mil lahendus oli saabunud, tundis ta vist esimest korda elus lõikavalt valusat kahetsust oma südamesse asuvat. Ta mõtles seniolematu siirusega, sisemise kannatuse pärast lõõtsutades, et ta on siiski liiga julm ja hoolimatu olnud; et paljus pole süüdi Heleene, vaid ennekõike ta ise. Kuid seda, et k o g u vastutus tema õlgadel lasuks, ei uskunud ta praegugi veel, nii ebaloogiline kui säärane suhtumine ka polnud.

Ta istus nii ligi paarkümmend minutit, lihav kogu raskelt ettepoole vimmas. Ja siis arvas ta jälle, nagu oleks talle karjuvat, lausa verist ülekohut tehtud. Ta osav juristimõistus kõrvaldas kõik otsustavad tegurid, mis olid selle lahkumineku põhjustanud; ta tunnistas ainult alasti fakti, et naine oli keeldunud talle andestamast, oli ta maha jätnud, tema hüljanud. Ta ei mõelnud enam oma haigusele kui ajendile, mis just sundis Heleenet viimast sammu astuma. Ja teda valdas raske, hirmsasti vihastav

teadmine, et ta on jõhkra hoolimatusega eemale tõugatud, minema aetud, igasugune suhtlemine temaga katkestatud, nagu polekski ta enam endine Aleksander Link, kes oli oma armuvahekordade lõpetamisel seni a l a t i e s i m e s e s a m m u a s t u n u d.

Mida kauem ta istus ja mõtles, seda tugevamini hakkas ta veenduma Heleene... truudusetuses! Ja jälle valetas ta ja vassis, ja jälle ajas ta kõik tõsiasjad meelega segi, et vähemalt endagi ees kui mitte õigustust, siis vähemalt vabandust leida. Ta tajus küll käesoleva olukorra kogu tähendust ja oli teadlik nii juhtumi põhjustest kui tagajärgedest, püüdis aga süüdlast maksku mis maksab hoopis sealt otsida, kus seda polnud. Ta alatus oli niivõrd suureks, ta loomulik argus niivõrd tugevaks kasvanud, et ta ei julgenud tõele silmi vaadata nüüdki veel, mil ta ümber hakkas kõik suure kiirusega rusudeks langema.

Tundes oma tavalist rahulikku energiat pikkamisi tagasi tulevat, otsustas Aleksander Link oma kodu päästmiseks veel kord rakendada ka kõige nõrgemadki võimalused. Ta viskas kiire pilgu kellale, nägi, et rongi minekuni on veel aega ja mõtles asjalikult kaalutledes, et kui ta jaama sõidab ja tungivalt («Nagu mees, nagu mees!») räägib, suudab ta ehk jälle nii mõndagi parandada.

Astudes magamistuppa, et end peegli ees veidi korda seada, üllatas teda ennastki ta ükskõikne, peaaegu rõõmus nägu. Ta ütles endale pilkavalt-üleolevalt naeratades, et nii ei näe ju ometi välja õnnetu armastaja, kes läheb kanossasse. Ta püüdis silmadele kurba ilmet anda, vedas suu viltu ja ohkas sügavalt. Kuid samas mõtles ta, et säärane harjutamine on rohkem kui asjatu: kurbus tuleb kindlasti isegi, kui ta vaid naisega kokku saab ja sellelt jälle andestust paluma hakkab.

Kuna ta teadis Heleenet lahkuvat tema haiguse pärast (mitte aga selleks, et kellegi teise kaenlasse minna), oli ta kannatus ja südamevalu tõepoolest väga väike. Kõik, mis temas algul oligi valutanud ja pakitsenud, rahunes pikkamisi, andes maad kainele tasakaalukusele. Ta küsis endalt koguni, kas tal maksab üldse jaama minna? Jah, kas poleks tõesti õigem paar päeva oodata ja siis juba Heleenele selle kodulinna järele sõita, sest seal oleks lep-

pimine kindlasti palju kergem. Aga et ta polnud veel õhtust söönud, siis mõtles ta endamisi kõigile neile maitsvatele roogadele, mis naine võiks talle valmistada, — ei, ta läheb siiski juba praegu ja teeb neile lapsikustele veel täna lühikese lõpu! Ning muretult vilistades, kindel oma käigu heades tagajärgedes, tundes juba suus rammusate toitude maitset, jalutas ta pikkamisi trepist alla, astus autosse, mille ta oli välja kõlistanud, ning lausus loiult, pisut tusane hilise sõidu üle:

«Laske jaama! Ja kiiresti! Kii-res-ti-i!»

Pehmetele nahkpatjadele nõjatudes hakkas ta mõtlema järsku hoopis raugeid mõtteid. Ta enesekindel egoism ei suutnud silmapilgukski uskuda, et üks naine võib omaenda tahtmist mööda tema juurest lahkuda. Ja ta kinnitas endale muiates, et see on vana võte, et nõnda vigurdatakse ainuüksi selleks, et temas armukadedust äratada. Juba mitmendat korda tegi ta otsuseks mitte enam paluda, vaid üsna külmalt ja asjalikult küsida, kas tahetakse ta juurde tagasi tulla juba kohe või mitte kunagi?! See mõjuks vististi kõige enam, kõige paremini, see peaks kõige tugevamat muljet avaldama! mõtles ta. Ja oma tarkades arutlustes veelgi kaugemale minnes kujutles ta korraga, nagu poleks Heleene üldse kodunt väljunud mingi kindla lahkuminekumõttega, vaid nagu ootaks ta praegu jaamas pikisilmi tema tulekut, et lasta end pisut paluda ja siis jälle hellalt ning õrnalt ära leppida.

See kõver loogika oli temas nii tugev ja kategooriline, et ta väljus autost täiesti rahulikuna, kartmata isegi seda, et rong iga hetk lahkuda võiks. Laisa liigutusega viskas ta juhile läbi avatud akna tugeva jootraha, pöördus mööda treppi üles ja astus inimestest täiskiilutud ooteruumi, kus ta oli juba kord varemgi oma naist püüdmas käinud.

Odavate paberosside ja higiste riiete raske lõhn lõi talle näkku, teda silmapilguks uimastades. Suures ooteruumis polnud Heleenet näha, ta astus einelauda. Ja järgmisel hetkel seisis ta naise ja lapsega silm silma vastu, mõõtes neid iroonilise pilguga, nagu kunagi ulakaid, kes on hakkama saanud pisut piinliku tembuga.

«Noh?» ütles ta pikkamisi.

Heleene võpatas, vaatas kohkunult ringi, kuid kogus end kohe jälle.

«Mis on?» küsis ta mehele ühesuguse rahulikkusega vastu vaadates, pilk külm ja liikumatu.

Püüdes häälele väsinud kõla anda, lausus Aleksander:

«Võiksid juba kord vigurdamise jätta. Tule! Auto ootab!»

«Kuhu ma peaksin sinuga veel tulema?» küsis Heleene.

Aleksander vastas pikkamisi:

«Loomulikult — koju. Ja võta arvesse — edaspidi suhtun ma niisugusesse kometimängu hoopis teisiti!»

Heleene hüüdis surutud häälega:

«Ah... niiviisi! Tahad mind vist jälle väevõimuga tirima hakata? Katsu ainult... karjun kohe appi. Saagu siis kõik teada, kes ja mihuke sa oled! Ära loodagi, et ma ka nüüd nii alandlik olen, nagu neli aastat tagasi. Jäta meid rahule ja mine minema!»

Aleksander, endiselt kindel oma käigu tagajärgedes, urises laisalt:

«Ä-ra karda, ma ei mõtlegi su vastu vägivalda tarvitada!»

Heleene küsis:

«Aga milleks sa siia siis tulid... kui sa ehk lubad oma sammude vastu huvi tunda?»

«Palun,» vastas Aleksander. «Ma tulin ainult selleks, et sinult veel kord üsna rahulikult ja asjalikult küsida: kas sa mõtled juba oma vigurdamised jätta ja koju tulla või pean ma veel kaua ootama?»

«Jah, sa pead küll kaua ootama,» vastas Heleene, kaotas silmapilguks rahu ja haaras kohvri, et rongile minna.

Aleksander küsis veel kord:

«Tähendab — sa ei tule siis?»

«Ei tule,» vastas Heleene.

Lootusetult enesekindel looduse kuningas mõtles, et see on ikka veel tema armukadeduse äratamiseks. Ta laskis naise ja lapse endast rahulikult mööda minna; järgnedes neile lonkival sammul, käed taskus, nägi ta neid perroonile astuvat ja siis kohe lähemasse vagunisse kaduvat. Tüdruku hele kleidike vilksatas ainult korraks veel tõttavate ja oma raskeid pakke tassivate reisijate

vahelt. Siis silmas ta korraga punases mütsis korrapidajat, kes tõstis vile huultele. Hetk hiljem venis rong tast mööda, aina enam kiirust võttes, kuni ta nägi seda virvendava tuledereana rohekashämarasse suveöösse kaduvat. Ja ta pöördus tusasena kodu poole, märkamata isegi autot võtta.

Ta veetis öö rahutus unes, rohkem ärkvel olles kui magades. Ta ei tajunud ebamäärast rahutust mitte üksi hinges, see oli kõigis ta kontides, täitis kõiki ta lühikesi ja segaseid unenägusid. Juba ainult teadmine, et ta peab homme teenija poolt valmistatud toite sööma, et ta on sunnitud leppima suure korteri igava lagedusega; et ta peab kogu pika pealelõuna ja õhtupooliku täielikus üksilduses veetma, — juba see tegi ta närviliseks ning pahuraks. Talle paistis, nagu poleks voodi küllalt pehme, nagu rõhuks ta sisikonda hooletu tüdruku poolt taldkõvaks küpsetatud praad, nagu oleks korter liiga kuumaks köetud. Ta higistas vahetpidamata ja mõtles, et see tuleb kindlasti hooletust tuulutamisest ja et toas on vist koguni vingu...

Päeva veetis ta veelgi tusasemana, veelgi pahuramana. Ta oleks meelsasti vanarahva juurde lõunale läinud, kui ta poleks kindlasti teadnud, et Alice kodus on. Ta kartis seda tüdrukut, keda pidas muide kogu äparduse peasüüdlaseks.

Kõige enam aga hoidis teda sinna minemast terav häbi ning piinlikkusetunne, millest ta ei suutnud kuidagi vabaneda, mõeldes, et ta haigusest teavad viimaks isa ja emagi. Ta katsus aega lugemisega surnuks lüüa. Kuid see tüütas juba varsti ja ta läks kantseleisse, et tööd teha... Vaevalt pool tundi hiljem lonkis ta väsinult ning roidunult saali tagasi, istus sohvale ja hakkas jälle rohkeid kavalaid plaanikesi hauduma, kuidas oleks võimalik Heleenet juba lähemal ajal tagasi meelitada.

Öösi unetuna voodis püherdades oli ta lõpuks siiski kindlale veendumusele tulnud, et naine vaevalt veel ta tahtmisele säärase kergusega allub, nagu neli aastat tagasi. Ta oli kokku võtnud kogu oma vähese julguse tõele otse silma vaadata. Ta teadis, et Heleene ei aseta oma lapse tervist iialgi hädaohtu, kuigi ta ise julgekski ehk praeguses olukorras neisse ruumidesse asuda.

Selgi korral alahindas ta oma jäsemeid mööda roomavat tõbe, kuid sootuks tähtsusetuks ei julgenud ta seda siiski enam tembeldada. Ja jälle tundis ta seda piinavat, närvesöövat südamevalu, mis oli ta hetkeks vallutanud juba läinud õhtul, enne jaamasõitu, kui ta oli esmakordselt tajunud oma tõelist osa selles ootamatus katastroofis . . .

KOLMAS PEATÜKK

LOODUSE KUNINGA SAATUSLIK EKSITUS

Uuski päev tuli nukker ja hall. Vaevalt oli Aleksander silmad avanud, kui ta juba nägi hoogude kaupa möödavenivat lõputut aurupilve, mis silitas aknaruute. Telegraafitraadid olid tihedasti täis lükitud tuhme pisaraid, ja taevas, madal ning ilmetu, piserdas peent seenevihma, mis näis pikkamisi imbuvat isegi läbi masiivsete esemete.

Käed üle pea visanud, jäi Aleksander vidusilmil enda ette vahtima. Raske mahajäetusetunne asus jälle ta kallale, kehas areneva tõve meenutamine äratas hinges vastiku läilusetunde. Ta mõtles äkki, et nii ei suuda ta siiski kuigi kaua elada, ja et juhul, kui Heleene temast tõesti lõplikult eemale jääb, on ta elu põhjani väärtusetuks ning mõttetuks muutunud. Kaotanud lõplikult kogu uhkuse ja endast lugupidamise, surus ta näo padjasse ja oigas vaikselt, hambad tugevasti ristis, nagu haavatud loomal, kes ei näe enam pääsuvõimalusi.

Ta lamas kuni keskhommikuni, pööras vaevalt pead, aina mõtles. Silmad vanamoelisse seinamaali kiindunud, tegi ta korraga otsuseks endast võitu saada, end maksku mis maksab kätte võtta. Valud tuleksid töösse uputada! Kahetsused — teotsemisse! Oma läinud elule mõtlemi-

sest tekkinud moraalne kassiahastus — kohuste täpsesse täitmisse! Siis tuli talle meelde, et täna on vaja ühes linnalähedases mõisas oksjon pidada, ja ta tõusis kähku, et rõivastumisele asuda.

Jalutades toa ja köögi vahet, sõneldes tusaselt teenijaga ja sorides kantseleist toodud paberite kallal püüdis ta mõtteid oma suurest õnnetusest eemal hoida, seda unustada. Kuid ta mõistis juba varsti, et seda polnud kaugeltki nii kerge teha kui kavatseda. Pliidil podisevad kastrulid meenutasid talle Heleenet; kahinal põlev priimus tõi kuidagi kaudseid ühendusteid mööda meelde kehas areneva haiguse; kui ta vannituppa läks ja sooja vee kraani lahti käänas, viirastus talle imelise selgusega kogu tema senine muretu elu oma hellitavate mugavustega. Ja pistnud käed sooja vette, mõtles ta kaua ja pinevalt, mis ta peaks küll ette võtma praegusest seisukorrast pääsemiseks.

Suure kantseleilaua taga istet võtnud, märkas ta järsku, et sekretär piilub teda kogu aeg üle prillide. Kuigi ta nägi juba järgmisel silmapilgul, et oli eksinud ja et nooruk oli süvenenud paberitesse, mis lebasid ta ees laual, ei kadunud see veider tunne siiski. Ja korraga hakkas temas arenema sihitu tige viha, sundides teda otsima igasuguseid ettekäändeid norimiseks.

«Me peame ruttama, kui tahame veel laevale jõuda,» ütles sekretär viimaks kella vaadates ja kohendas vajalikud dokumendid portfelli.

Aleksander kordas norivalt:

«Peame ruttama? Aga vabandage, mis läheb see teile korda, kas me pääseme laevale või jääme maha?»

«Oksjon on välja kuulutatud kella üheteistkümneks,» lausus ametnik kuivalt ja lisas kohe: «Alles möödunud nädalal pidin ma niikuinii paar asja edasi lükkama.»

Aleksander ei öelnud enam midagi. Kuid mööda kitsast ja hämarat treppi alla sammudes tundis ta kanget tahtmist sekretärile rusikaga kuklasse anda, talle peale astuda või öelda midagi säärast, mis haiget teeks.

Uulitsad olid märjad, sadas endiselt peent seenevihma. Tundus, nagu oleksid majad öö jooksul imenud endisse päratu hulga vett ja auru, mis sundis neid nüüd kõigest jõust pingutama, et seda kõike endast jälle välja pigis-

tada. Ta vaatas mõttetu pilguga aknaid, mille eest rippuvad värvilised kardinad liikusid aeg-ajalt läbi avatud õhuaukude sissevoogavast tuulest, lamedaid katuseid tõsiselt-tõsiselt istuvate korstnajupikestega, ja vastukõndivaid inimesi, kes tulid kusagilt ja läksid kuhugi. Mööda kallakaid uulitsarentsleid voolas alla porisegast vett ja kõigi näod paistsid olevat luitunud ning nukrad.

Kui nad sadamasse jõudsid, oli laev juba minekuvalmis. Aleksander kiilus enda liigsest paksusest hingeldava eide ja vaevalt neljateistkümne-aastase plikakese vahele, kes talle vaikides ruumi tegid. Ta külg puudutas lapse sooja külge ja ta mõtles korraga, et ta võib sellelegi haiguse nakatada. Ent too mõte läbis ta pead ainult hetkeks, siis võttis ta taskust paki ajalehti, et neid sirvida.

Kui laev liikuma hakkas, tõstis ta pea ja vaatas piki jõge alla, saates silmadega seljataha jäävaid lootsikuid. Sõiduki kere värises teki all töötavate masinate rütmilisest pingutamisest ja iga läheneva sadama puhul läbis udust õhku hele vile. Nagu unenäos nägi ta kõrgel kaldal jalutavaid lehmi, lapsi, kes neile lehvitasid, rohekatel põllunõlvadel töötavaid talupoegi. Kuid kõike seda otse nagu vastutahtmist tähele pannes nägi ta oma vaimusilma ees ka üht ning sama pilti — pilti oma õnnetust elust, mis näis igasse külge laiali pudenevat.

Viimaks väsis ta möödaveniva panoraami vaatlemisest ja suunas pilgu tasakesi laevakülgi peksvasse vette. Väikeste murdlainekeste kohal hõljus hall uduvina ja rõske külm ronis tekile.

Äkki tundis ta end käisest puudutatavat ja kuulis nagu endast kõrval seistes, kuidas sekretär ütles:

«Noh ... jumal tänatud ... varsti oleme kohal!»

«Jah, vist küll,» vastas ta masinlikult.

Pisut hiljem hakkas laev kiirust vähendama; töötamast lakanud masinad ähkisid veel vaevaltkuuldavalt kuskil praokil olevate luukide taga. Miniatuursel sadamakail seisvale mehele visati raske sõlmega varustatud trossiots, mis kõpsatas vastu miniatuursete lombikestega kaetud laudu. Nähes enda ees räpast, lõhestatud kallast, mis oli täis auke ja augukesi ja mida mööda ta pidi üles minema, mõtles ta jälle haavadele, mis kord ta keha

katavad, samblataolisele kestendusele, mis kord ta naha ja lihased sööb. Ja püüdes neist rasketest kujutlustest jälle kohe vabaneda, kordas ta endale mõttes:

«Eh, pole midagi... Saan terveks, saan terveks... Saan... terveks!»

Järgnevate tundide jooksul teotses ja toimetas ta nagu poolunes, liikudes aeglaselt sisseharjunud väärikusega mööda suurt mõisahoovi. Ta müüs, andis allkirju, nägi sekretäri ees lebavaid rahapabereid — kõike ikka nagu teatava distantsi tagant või läbi pisut ähmase klaasi. Siis kuulis ta närviliselt jutlevaid hääli pikkamisi pargipuude vahele kaduvat, üksikute vankrite sõidupõrinat uduste nurmete vaikusse vajuvat, seisatas keset suurt tuba ja mõtles kuidagi leplikult ning alandlikult, et niisiis on vaja minema hakata, et tal pole siin enam midagi teha...

Sadamasse jõudsid nad jälle viimasel silmapilgul, kui laev oli juba välja sõitmas. Olles sillale pöördumas, läbis õnnetu mehe ajusid korraga ränk sihitusetunne, mis sundis ta peatuma. Ta mõtles, et tal pole tõepoolest kuhugi rutata. Kuigi ta polnud kunagi seni kojujõudmisega rutanud, Heleene järele igatsust tundnud või selle lähedusse ihaldanud, valmistas talle siiski raskeid piinu ning solvumistunnet see hüljatu olukord, millesse ta oli eilsest peale sattunud.

Ta mõtles tujutult, et tal ei maksaks ju üldse praegu tagasi linna sõita. Ta viskas enda kõrval kõndivale sekretärile usutleva pilgu, — kas sobiks seda alati vaikivat ja nagu vimmakandvat mehikest endale lähemale tõmmata? Kuna talle näis, et midagi üksi ette võtta pole kuigi mugav, küsis ta vähese kaalumise järel:

«Ega teil väga kiire ei ole?»

Sekretär pomises:

«Ei, eriti mitte... Aga miks te seda küsite?»

Aleksander vastas:

«Ma olen näljane. Ma arvan, et me võiksime alevisse minna ja restoranis pisut einetada. Või on teil midagi selle vastu?»

«Ega just ei ole,» vastas sekretär ja näis tavalisest veidi lahkemaks muutuvat.

Nad pöördusid uuesti mööda purustatud liivakallast

üles, suundusid suurele teele ja hakkasid sammuma maa-alevikese poole, mis lömitas eemal udus, kesk lagedaid välju ja põlde. Sitke, kleepuv, õige nõrgalt lehkav savisegane muld hakkas saabaste külge, määris püksisääred laiguliseks. Talupojad venisid neist mööda, üks veoauto kihutas õllekoormaga linna poole ja paiskas enda ümber vett ning pori. Siis jõuti luitunud, madalate ning lamedate majade vahele, mis kössitasid avara uulitsa veeres, ja suunati sammud sirelipõõsastest ümbritsetud kõrtsi poole. Maani kummardavale paljasjalgsele kelnerile hooletult käega viibates ütles Aleksander sekretärile:

«Sooh . . . palun. Võtkem siis istet.»

Külm, lage ruum tegi meeleolu veelgi raskemaks. Apaatse pilguga silmitses ta leti taga konutavat paksu kõrtsinaist, koera, kes kõndis urisedes mööda tuba, kaht nurgas istuvat lihunikku ja nendega kauplevat vana talupoega. Ta valas klaasid osavasti täis, viipas sekretärile jälle nagu signaali andes, rüüpas pikkamisi, mõnuldes. —

Aga ka siin ei saanud ta kuigi kauaks rahu. Kui ta purju jäi, valdas teda üha tugevam igatsus naise ja lapse järele. Ta oleks meelsasti rääkinud oma hädadest sekretärile, kui ta poleks seda häbenenud.

Kuna oodatud hea tuju jäi tulemata, lausus ta juba pool tundi hiljem:

«Siin on siiski . . . liiga külm ja kõle. Tuleb vist minema hakata.»

Aga kodus oli veelgi külmem, veelgi kõledam. Tubade sünge lagedus, kõikjal valitsev vaikus, naise riided, mis rippusid kappides, suure kiiruga toolile unustatud sukad, ülerõivad eeskojas, pehmed, veidi viltutallatud vilttuhvlid voodiääre all — kõik see ärritas teda nagu terav lõhn. Ta ei suutnud töötada; lugemine tüütas; uni ei tulnud suuremategi pingutuste peale . . . Viimaks otsustas ta üles otsida paar kaasvõitlejat ja jalutaski videviku saabudes kodunt välja, et nendega ühes midagi ette võtta.

Sõbrad istusid nagu tavaliselt kõrtsis. Nad olid väga heas tujus, jutustasid õhinal kahemõttelisi anekdoote ja küsisid ta tervise järele.

Hetkeks valdas Aleksandrit soov neile pihtida, siis aga sai ta endast võitu ning vastas hooletult, et tal minevat hästi nagu ikka. Ta jäi pikkamisi purju ja muutus närviliselt lõbusaks, püüdes sellega petta nii ennast kui sõpru. Ja see öö lõppes nagu palju teisigi öid enne seda. —

Kui ta järgmisel hommikul ärkas, oli tal tunne, nagu oleks ta juba välja jõudnud punktini, kust pole enam edasipääsu. Talle meenus tükkhaaval kogu see pikk pidutsemine, — rändamine mööda öölokaale, väljasõit kuhugi lösakile vajunud maakõrtsi, lõpuks amelemine ühe oma kergete elukommetega sõbranna juures. Heitnud oma peegelpildile uuriva pilgu ja nähes endale vastu vaatavat tursunud, kuidagi vesiselt laiaks paisunud nägu, mõtles ta, et arvatavasti andis ta sellele edasi ka oma tõve. Ja esimest korda maailmas tundis ta rasket tülgastust nii oma füüsilise olemuse kui kogu oma elu vastu. Juba söögilauda istudes ja taldrikule külma kala tõstes mõtles ta kogu aeg võimalustele, mille abil võiks end veel vee peal hoida.

Ja korraga langetas ta otsuse: veel kord tahtis ta kasutada oma huvides Heleene romantilist iseloomu. Ta mõtles, et kui Heleene kuuleks äkki ta vabasurma-katsest, tuleks ta kindlasti tema juurde tagasi. Kui ta loeks näiteks ajalehesõnumit Aleksander Lingist, kohtupristavist, kes on tõstnud enda vastu käe?! («Põhjuseid ei teata, arvatakse, et need võisid olla perekondlikku laadi. Õnnetu elusttüdinu päästmiseks on veel mõnesuguseid lootusi...») Kas see mõjuks või ei mõjuks? Ning kui ta seda endalt poolhämaras, kohutavalt vaikses toas küsis, oli talle korraga selge, et ta... teebki nõnda.

See oli mingi lapsik, rumal kavatsus, mille tõelisust ta justkui ei suutnud päriselt ette kujutada. Ta mõtles seda nõnda: ta haavab end kergelt kas noa või revolvriga, sõnum satub ajalehte, Heleene loeb seda ja sõidab aegaviitmata teda vaatama. Nad lepivad uuesti ja naine jääb jälle tema juurde. Haiguse aga arstib ta välja ainsa aasta jooksul ning kõik pöördub endistele mugavatele rööbastele, mida mööda ta võib purjetada edasi samasuguse suure muretusega nagu senigi.

Sellest kõigest säärase selgusega unistades muutus ta jälle veidi sentimentaalsekski. Ahastusest ja koledatest kannatustest surma aetud abielumehe osa haaras teda täielikult. Lõppude lõpuks võib ju isegi nõnda teha, et sõbrad ja tuttavad kogu lugu õnnetuks juhtumiks peavad ja et ainult Heleene üksi tõde aimab. Võib ta ju näiteks temale kirja kirjutada või koguni telegrafeerida lasta!

Kui ta selle kavatsuse sepitsemisega valmis sai, oli kell juba kaheksa. Ta läks kantseleisse, otsis kirjutuslaua sahtlist revolvri ja pöördus traagilise ilmega tagasi magamistuppa. Laskeriista õudne külmus hirmutas teda pisut. Ent ta mõtles kohe asjalikult, et see haav, mida ta endale teha kavatseb, ei tarvitse olla rohkem kui ainult kerge kriimukene. Ning asudes kähku peegli ette, otsustas ta oma plaani täide viia juba praegu, nüüd kohe.

Aga veel viimasel silmapilgul muutus ta araks. Ta heitis kiire pilgu üle oma massiivse kogu, mõtles äkki, et enda tulistamine on vististi seotud mõnesuguste valudega, ja sulges erutuse pärast silmad. Samal hetkel oli ta kindel, et ta seda siiski ei tee. Kuna aga laskeriist tal kord juba käes oli, tõstis ta selle naljatades vastu rinda. Ja ikka veel naljatades tegi ta kerge liigutuse, nagu tahaks päästikut alla suruda, uskudes, et relv on kaitsevinnas.

Ning nõnda, nagu kogu ta elu oli läbi põimitud mingisuguse totra, sihitu, juhusliku mänglemisega, nõnda sai ta surmagi põhjuseks see totter, sihitu, juhuslik mänglemine. Sest järgmisel hetkel läbis suurt korterit täitvat vaikust kärgatav lask, mis paiskas ta pikali põrandale.

Kui teenija poolt kohalekutsutud vanemad tuppa astusid, oli ta veel täie mõistuse juures. Suurte, argade loomasilmadega vahtis ta tulijatele vastu, pomises vahetpidamata arstist ja muutus iga silmapilguga nõrgemaks. Haavast jooksis palju verd. Aeg-ajalt heitis ta pilgu sellele iga hetkega suurenevale lombile, mis kogunes ta kõrvale põrandale, nõudis jälle arsti ja hakkas siis korraga kisendama. Tema kõrge metsik uluv hääl ei vaikinud enne, kui ta kuulis punaseristi autot ukse ees peatuvat ja kui sanitarid kanderaamiga talle järele tulid.

Valjusti hädaldavat proua Ingeborgi autosse avitades küsis vanahärra Link enda kõrval kõndivalt arstilt:

«Kas usute, et ta ellu jääb?»

Sünge näoga kirurg vastas:

«Kindlasti mitte. Ma arvan, et ta sureb juba teel.» Vähe aega seisid nad vaikides. Siis ütles arst sosinal: «See on imelik, miks ta seda tegi. Ma olin temaga hea tuttav ... võib isegi ütelda, et sõber ... Vahest ehk ikkagi õnnetus hooletuse kaudu ... ?»

«Ei,» vastas isa pikkamisi, võpatas korraga kergelt ja lisas pisut hiljem — nagu endamisi: «Või jäi tal üldse muud enam üle? Lõpuks niigi palju mehisust!»

Aleksander elas veel ligi kolm tundi. Ta lamas suletud laugudega, oigas vahetpidamata ja palus arste abitu, ara häälega, et nad teeksid tema päästmiseks kõik, mis vähegi võimalik. Siis jäi ta kord-korralt nõrgemaks ja hakkas viimaks sonima. Kesköö paiku ei suutnud ta enam silmigi avada, hingas korinal ja hakkas väheks ajaks meelemärkusele tulles härdalt palvetama. Järsku katkestas selle tasase pomina tugev verevool suust, mis ta kiiresti lämmatas.

Ja sama juhuslik, sama mõttetu ning häbistavalt arg, nagu oli olnud kogu Aleksander Noorema elu, oli ka tema surm.

NÄRTSINUD OKASROOSIKE

Kui Heleene unetusest värisevat last käekõrval talutades vagunitrepilt perroonile astus, nägi ta, et kasuema ühes Amandaga oli tulnud teda vastu võtma. Peaaegu samal kohal, kus oli oodatud tol saatuslikul kevadsuvel neli aastat tagasi, seisid nad nüüdki. Liikumatust, vettinud udust ümbritsetuna sarnanes haige vana daami ratastool väikese lootsikuga, mida selles istuja veerest veereni täidab. Kimp punaseid roose lebas vaibal, nende kõrval aga kaks abitut, poolsurnud kätt, liikumatud nagu lihatombud. Lauseid ja sõnu vaevaliselt ning katkeliselt välja rääkides, neid nagu pooleks rebides ja otsekui oma nõrkade, katkenud hammastega veel kord läbi puserdades ütles vaene jalutu, võimetu rõõmupisarate pühkimiseks, mis täitsid korraga ta mõlemad väsinud silmad:

«Oo, mein liebes Kind, mein liebes Kind, oh, minu ar-r-mas lapsuke! Nüüd alles leidsid sa siis aega ka meid vaatama tulla! Kolm aastat pole me sind juba näinud, Liebling! Ega sa nüüd nii kiiresti tagasi ei lähe?»

Heleene vastas vaikselt:

«Ei lähe, mamma.»

Ta tahtis öelda, et ta ei lähe enam kunagi tagasi, et ta jääb siia alatiseks, et tal pole enam kuhugi minna. Kuid ta kartis oma hädaldamisega vanainimese jällenägemisrõõmu rikkuda. Ja tõuganud viriseva lapse kerge hellitava müksuga ratastooli kõrvale, lausus ta naeratades:

«Noh, tereta ka sina vanaema, — ära ole ometi viisakuseta!»

«See siis ongi su silmatera, sinu Augenstern! See, kelle pärast sul mehega omal ajal tülitsemist oli,» hellitas tädi Clothilde tüdrukukest pilguga.

«Jah, see ta on, minu silmatera,» vastas Heleene.

«Ta on sul vist juba kolme aastane, eks ole?»

«Oo, ei — vanem! Ta saab sügisel juba nelja aastaseks.»

Nad pöördusid perroonilt ära. Haige vanake lobises vahetpidamata. Kuigi see temalt suurt vaeva nõudis ja teda väsitas, ei andnud ta kasutütrele aega isegi korralikult küsimustele vastata. Ta jutustas tuttavatest, kes veel elavat ja kes olevat juba surnud, avaldas oma arvamusi tähtsamate päevaprobleemide kohta ning arvustas vastutulijaid. Inimesed hakkavat, jumal tänatud, jälle mõistlikumaks minema, kuulutas ta rõõmsalt. Pikad kleidid, käistega pluusid, üldine tagasihoidlikkus mustrite ja moodide valikus — see näitavat ometi kõlbluse tõusu, millega omal ajal ei võidud sugugi kiidelda. — Talle meeldivat väga tagant pisut pikemad seelikud ja mantlid. — Siiski olevat tüüpe, kes kippuvat nüüdki liiale minema, ja see talle enam ei meeldivat. — Üldse olevat sel suvel rannas liikumas väga keni inimesi, ja temagi olevat lasknud end vahel liivale veeretada, et noorte rõõmu pealt vaadata.

Kuid üks mädapaise olevat siiski veel, millest ta aga lootvat, et see samuti aja jooksul välja lõigatakse: ühissuplus! Läinud aastal olevat nad üürinud oma pööningutoad kellelegi Tallinnast pärit politseiohvitserile, ja ta olevat härra komissarile sellest mädapaisest väga põhjalikult rääkinud, vä-ä-ga põhjalikult! See kõrge ametnik, — der junger Mann, see tubli-tubli noormees, — avaldanud täp-selt samasuguseid mõtteid. Ja mitte kunagi polevat see tubli-tubli junger Mann ise sinna

mülkasse läinud, ehk kui, siis ainult selleks, et pahega lähemalt tutvuda. Praegu olevat temal, Clothildel, ja armsal fröilein Grethel ja veel mõnel kohalikul daamil kavatsus esitada vastavatele võimudele üks väga krõbe dokument, milles nad paluvad tungivalt tarvitusele võtta vastavad abinõud kõlbluse uuesti jaluleseadmiseks... — Ning korraga hakkas ta oma lapsikus ajus valminud plaani kasutütre ees lahti harutama ja säärase hooga põhjendama, et Heleene tõesti kuulama jäi.

Jalutu oli muutunud veelgi paksemaks ja naiivsemaks kui ta oli mõni aasta tagasi. Olles lõplikult oma ratastooli külge naelutatud, suutes liigutada veel ainult paremat kätt ja jalga (neidki üsna pisut), uskus ta ikka veel oma peatsesse paranemisse. Ta saavat kindlasti varsti terveks, tal ongi juba parem: jah, see on nõnda, varsti tõuseb ta jälle jalule! kinnitas ta naeratades. Kuna ta mälu päev-päevalt nõrgenes, korrutas ta samu lugusid ja samu uudiseid, millest ta oli pajatanud juba vähemalt kümnel korral. Ja nõnda oli ka tema tegudega. Saates Amanda kalmusejuuri korjama, imestas ta sõnaohtralt, et miks ta küll pole seni veel seda ravimit proovinud; tuletades hämaralt meelde omaaegseid jalutuskäike ja nende parandavat mõju, hakkas ta kohe hirmsaid pingutusi tehes ennast vaese abivalmis tüdruku najal mööda aiateekesi ringi lohistama, ise pahaseid etteheiteid loopides, et talle polnud seda imettegevat ravimeetodit enam kunagi meelde tuletatud. Unustanud aga juba varsti nii ühe kui teise, laskis ta end vahel tundide viisi masseerida ja mudida, olles kindel, et sedagi tehakse temaga esmakordselt.

Ent ustav talitaja kannatas vaikides välja kõik ta lapsikud tujud, talle ainsa sõnagagi vastu vaidlemata. See oli mingi imeline tung kellegi eest hoolitseda, kedagi avitada ja aidata, mis pidas teda heasüdamliku, kuid tujuka jalutu juures juba nii pikka aega. Kuna tädi Clothilde romantikajanu oli praegugi säilinud, luges ta temale aiva suurenevate annustena ette samu vanu röövlijutte, lugusid nuuskurite seiklustest ja ilusaid armastusromaane, millega ta oli juba aastaid tema aega viitnud, hankides neid küll siit, küll sealt. (Uusi polnud saadaval, vanade käsikogude «fondid» olid ammugi lõpu-

korral ja koosnesid veel vaid üksikutest narmendavatest ja kohutavalt määrdunud eksemplaridest.)

Pikkamisi oma vana kodu poole sammudes ja kasuema lapsikut vadinat kuulates mõtles Heleene nukralt tagasi päevale, mil nad olid samuti jaamast koju läinud, autos, külg külje kõrval oma pärastise mehega. Ta oleks andnud palju oma elust, kui seda päeva poleks iialgi olnud. Kui rõõmus ta küll oleks, kui ta võiks ärgata muretu tüdrukuna, säärasena, nagu ta heitis magama neli aastat tagasi, sel vaiksel suveõhtul. Ta algaks kõike uuesti; ta poleks enam nii lapsik, nagu ta oli seni, — ta püüaks elada hundielu, mida elavad kõik teised; ta ei usuks kedagi, ühtegi hinge peale enda, ja kui keegi talle armastusest või truudusest räägiks, naeraks ta sellele lihtsalt näkku. Aga mis siis, kui ta tõesti magab, kui ta tõesti und näeb, kui ta tõesti juba varsti ärkab ja silmad avab?! mõtles ta korraga viimase imetlootva hingejõuga.

See võimatu kujutlus haaras teda äkki hirmsa hooga. Astudes kühmutõmbununa läbi öisest sajust veel märgade tänavate, väsimuse pärast viriseva lapse soe käeke pihku surutud, hakkas ta meeleheitlikult virgumist ootama. Saanud aga kaine otsustusvõime juba varsti tagasi, ütles ta äkki tasakesi, nagu endamisi:

«Jah, jumal küll, kui kole see elu ikka on! Ju-mal küll!»

Kasuema muutus kohe valvsaks ja küsis usutledes:

«Kole? Mispärast siis . . . kole?»

Heleene ütles, vallatud jälle silmapilguks sellest ääretust hullukstegevast ahastusetundest, mis oli teda täitnud kõik need viimased päevad, mil ta oli sunnitud jooksma mööda arste ja laboratooriume:

«Jah, mis-pä-rast?! Kui mõelda ainult, kui-das mina, lollike, uskusin . . .! Ja kuidas ma, lollike, kindel olin, et maailmas ainult inglid elavad . . .!»

Kasuema kortsutas pahaselt kulmu: ta oli viimasel ajal harjunud, et iga ta soov silmapilkselt täitmist leiab, iga ta küsimus kiire ja ammendava vastuse saab. Ja ta päris kohe veelgi tungivamalt:

«On siis midagi juhtunud, et sa jälle . . . nõnda?»

«Ei . . . ei ole . . .» venitas Heleene kõveralt ja nagu

süüdlaselt naeratades. «Mitte midagi iseäralikku pole juhtunud... Või õigemini — kõik, mis juhtus, on väga igapäevane ja väga harilik, nagu... t e m a mulle kinnitada püüdis...» Silmapilguks näis, nagu haaraks teda nüüd kohe raske hüsteeriahoog. Ta naeris katkeliselt, tigeda häälega, samal ajal silmi täitvaid pisaraid pühkides. Kuid ta rahunes jälle samas, kummardus järsku kasuema ratastooli kohale ja lausus, pööramata tähelepanu isegi Amandale, kes sammus kohe siin kõrval ja kuulis iga ta sõna: «Me läksime lahku... Juhtus... juhtus ainult niipalju, et me läksime lahku.»

«Lahku?!» hüüdis kasuema ja heitis talle oma lotendavate kanavarvaste vahelt hirmunud pilgu.

Heleene noogutas ja vastas vaikselt:

«Jah... Ma pole küll veel ametlikku käiku andnud, aga seda teen ma kindlasti juba lähemate päevade jooksul.»

«Aga... aga... lapsuke, kuhu sa siis nüüd minna mõtled?» küsis kasuema õrnalt.

«Ma ei tea,» vastas Heleene. «Esialgu jääksin ma muidugi siia, koju. Ehk mul õnnestub mõnda ametit leida, — ju ma nii palju ikka teeniksin, et endal ja lapsel kuidagi elu sees hoida. Ära mulle ainult etteheiteid tee, mamma... palun sind! Ja usu, usu, mamma — isegi äärmise leplikkuse puhul poleks ma suutnud teisiti talitada — ma pole ju üksi, mul on ka laps, kelle eest ma pean vastutust kandma.»

Clothilde venitas mõtlikult:

«Jah, kõik võib ju olla... ma ei vaidle vastu. Ja, ich verstehe dich, ich verstehe dich. Aga kui sa lapse peale mõtlesid, oleksid sa ka sellele mõtlema pidanud, et sa talt nüüd isa röövid. Ära pahanda, aga see on väga tähtis... iseäranis tüdrukule...»

Heleene ei vastanud. Kui nad pisut hiljem koju jõudsid, jutustas ta kasuemale meeleheitlikult nuuksudes kogu loo. Jah, kui see oleks olnud harilik abielurikkumine, nagu seni, poleks ta mehele isegi etteheiteid teinud! Aga keegi ei saa ju temalt ometi nõuda, et ta peaks mängima enda ja lapse eluga ainult sel põhjusel, et lapsel oleks pärast võimalus teistele oma isa näidata?! Ning

kummardudes jälle kasuema ratastooli kohale hüüdis ta paluva häälega, silmad täis pisaraid:

«Katsu minust ometi aru saada, mamma! Kas sa siis tõesti ei aima, mida niisugune tõbi tähendab?»

«Miks ma ei aima,» ütles jalutu. «Aga kui ta oleks enda, nagu ta sulle ise ütles, välja arstinud?»

«Välja arstinud? Aga kui ta ei oleks seda suutnud, kui ta oleks ka lapsele haiguse külge andnud? Endast ma ei räägi, minu elu on juba niikuinii rikutud... Oleks sul olnud siis hea vaadata, kui see süütu väike oleks sind kord külastanud... moondunud näoga, jäleda augukesega nina asemel? Igatahes... igatahes... oleks ta siis küll sulle näidata võinud, kes ta isa on!» hüüdis Heleene meelt heites.

Need sõnad oma varjamatu otsekohesusega panid toolis küürutava tädi hirmu pärast võpatama. Ta sulges silmad. Kui ta need uuesti avas, nägi Heleene teda nutvat — mööda ta põski veeresid alla suured pisarad, ta tegi paar abitut katset kätt tõsta ja neid ära pühkida.

Et kasuema oma otsuse õigsuses lõplikult veenda, jätkas Heleene:

«Muidugi, ma tean — viimase aja arstiteadus suudab ka sellele haigusele piiri panna, — nii kirjutatakse ja kõneldakse. Aga — ma ei saa, ma ei saa! Sa oled ka ju ise oma eluaja jooksul neid õnnetuid näinud, kes... kes... kes elusalt kõdunevad, nagu... nagu pidalitõbised!»

Ning tädi Clothilde, tema sõnadest lõplikult segadusse viidud, lausus halisedes:

«Palun, oh laps... ära räägi enam! See on kole... Tütreke, ega ma pole ju sulle mingeid etteheiteid teinud! Ma ainult küsisin, kas siis tõesti mingit muud väljapääsu enam ei olnud.»

«Jah, mamma, nii see on — ei olnud tõesti enam mingit muud väljapääsu,» vastas Heleene tasakesi.

Kohe sellepeale läks ta oma tuppa. Lapse magama pannud, istus ta akna alla ja hakkas tuimalt enda ees avarduvale uulitsale vahtima. Ta nägi jälle tuhmilt läikivaid lombikesi, halli rasket udu, mis lainetas kõikjal, ja üksikuid jalutajaid, kes kandsid käevangus jalutuskeppe või vihmavarje ja käisid oma käimisi kuidagi lai-

salt, nagu unenäos. Ta kuulis nende tasaseid samme pikkamisi majast mööda minevat. Ja ta vajus järsku — neid juhuslikke pildikesi vaadeldes ja neid sama juhuslikke hääli kuuldes — nagu mingisse veidrasse, kangestunud seisukorda, mis polnud õieti ei magamine, ei ka ärkvelolu.

Korraga hakkasid teda piinama valusad, rahutusttekitavad hirmuhood. Katkeliste hallutsinatsioonipildikestega ühinedes vaevasid need teda hirmsasti. Esialgu näis talle, nagu lamaks ta kuskil jõekaldal või mererannas ja nagu tunneks ta kogu oma kehapinnaga vee toll-tollilist lähenemist: see tuli, tuli, tuli — aina lähemale, aina lähemale! Ta tahtis appi karjuda, põgeneda, ennast päästa. Kuid ta oli nagu kätest ja jalgadest seotud ega saanud liigutada isegi huuli, et teda kuulda võidaks. Vesi aga tõusis iga hetkega. Ja siis lamas ta juba sügavate voogude all, poolenisti haisvasse põhjamudasse vajunud, ümbritsetud pikkadest, väätjatest, ühes lainetega üles-alla õõtsuvatest veetaimedest, mis kasvasid kõikjal tema läheduses.

Ja jälle tegi ta asjatuid katseid kisendada, karjuda, ennast vähemalt liigutadagi. Ta teadis küll kogu aeg, et ta seda kõike ainult unes näeb ja et ta peaks nüüd kohe ärkama; kuid see teadmine ei vähendanud teda vaevava nägemuse painajalikku mõju. Ta silmad olid avatud, ta teadvus registreeris iga tähtsusetumagi pisiasjakese, mis ta läheduses toimus, neist pisiasjadest näiski välja kasvavat kogu see masendav tunne, mis teda jälgis. Ta mõtles, et kui ta saaks vähemalt peadki pöörata, oleks ta pääsenud. Aga kuna ta seda ikka veel mõtles, viirastus talle juba teine pilt, esimesest veelgi hirmsam, veelgi masendavam.

Nüüd nägi ta end pikkamisi tõusvat ja kuhugi minevat. Ja jälle kasvas teda ümbritsevast reaalsusest välja mingi virildunud, õudselt moondunud ümbrus. Ta roomas kuhugi, puges sisse võimatuseni kitsastest ustest, ronis haisvates urgudes, mille hallitanud, nagu paksu seenetusega kaetud seinad puudutasid teda vastiku külmusega. Hing tahtis kinni jääda, liikmed kippusid surema. Ta langes rõskesse, jäisesse pimedusse. Ta mõtles korraga, et lamab juba hauas ja et ta keha laguneb tükkhaaval,

kõduneb, muutub olematuks. Ja ta karjatas äkki pingutades, ise oma häält kuulmata, otsekui imeks selle endasse see vastik, nagu jooksvate sipelgate poolt tekitatud sügelemine, mis kõditas ta nahka.

Samas aga kadusid kõik need nägemused ja ta istus jälle oma toas laua taga, pea käte vahele surutud. Ikka nägi ta uulitsal läikivaid lombikesi ja tasakesi voolavat udu, mis ühendas maad ja taevast. Üks naine läks mööda, hoides käest tibatillukest poisikest, kelle sääred olid kõveraks kooldunud ja pöiad sisse käändunud. Ta kuulis tasast, monotoonset jutukõminat, mis näis tulevat kuskilt seina tagant või pööningult. Ja kui ta seda kõike nägi ja kuulis, tekkis tas äkki ootamatu, põhjendamatu kartus, et kõik nurgad on ämblikke täis, et need teda varitsevad, et need talle iga silmapilguga lähenevad.

Ta mõtles, et ta peaks kohe tõusma, harja tooma ja toa neist ilgetest putukatest puhastama. Kuna ta ikka ühesuguse tuima pilguga ümberringi vahtis, kerkis ta ette udune viirastus: ta nägi end pikkamisi toast lahkuvat, õues ringi vaatavat ja siis jälle tagasi tulevat. Hari püsti käes, ise ettepoole kummargil, nõnda jäi ta keset tuba seisma. Suured, paksude ümmarguste tagakehadega ämblikud jalutasid kõikjalt ta poole, õõtsusid astudes, tõstsid aeglaselt ja ähvardades oma pikki koibi, justkui tantsisid. Neid tuli ikka enam ja enam; neid oli erinevas suuruses ja mitmesugust värvi; nad kõndisid aina lähemale, kord libisedes, kord astudes. Ta tundis neid rõivastesse hakkavat, pikkamisi kõrgemale nihkuvat, kindlas muusikataktis ta näole lähenevat. Nende puudutused olid vastikud, õudsed, tülgastust sisendavad nagu siu puudutused. Ja järsku oli ta jalust peani ämblikkudest kaetud, nad rõhusid ja kratsisid teda oma karvaste jalgadega ja nende kõverad, tangidetaolised lõualuud torkasid teda, rebisid ta nahka. Ning ta arvas end jälle kisendavat, valjusti ja meeleheitlikult, kuigi ta ei suutnud samal ajal teha ainustki häält.

Korraga kuulis ta imelikku kõlinat. See kõlin tuli lähemale, ümbritses teda äkki igast küljest ja hävitas ämblikud. Ta nägi neid endast eemale põgenevat, laudade ja toolide all varju otsivat, lömaks litsutavat mingi veidra, nähtamatu jõu poolt. Nüüd polnud neid enam ainustki

järel ja tuba oli jälle tühi ning puhas. Ja ta istus ikka endisel kohal laua taga, pilk läbi akna uulitsale juhitud, pea käte vahel.

Ent ta märkas äkki, et see kõlin, mis oli ämblikud hävitanud, kestis edasi. Ta pööras veidi pead ja nägi kohkudes, et seda sünnitas pikk-pikk raudkett. Vastikult vingerdades väljus see kuskilt pimedast nurgast, vististi hiireurust, ja koondus ta jalgade ees naljakaks kuhjaks. Ta nägi sellest ketist iga lüli ja see kett oli imeliselt puhas ning läikiv... puhas ning läikiv... puhas ning läikiv. Aga korraga täitis see kett kogu toa, rõhus ta ühes tooliga vastu lauda ja hakkas teda matma.

Ta tundis raua rasket, jubestavat külmust. See läks läbi iga ta jäseme, pani ta pikkamisi lõdisema. Ta tahtis ukse juurde joosta ja toast lahkuda, jäi aga endiselt istuma, ümbritsetud kõikjalt neist koledatest kangestava jää järele lõhnavatest ketisilmustest. Ja iga hetkega suruti teda üha kaugemale nurka, kuni tal polnud enam kuhugi minna, kuni ta arvas end lämbuvat koledast raskusest, mis teda rõhus.

Kuid ta ei lämbunud. Äkki sündis midagi veidrat, mis pani ta ühtaegu kohkuma ja imestama. Ta märkas nimelt, et ketid tungisid tast läbi, roomasid ta kontidesse ja lihasse, teda siiski tapmata. Ta lõdises hirmsa külma pärast, mõeldes samal ajal väga selgelt ja täpselt, et see külmus tuleb vististi härmatunud raudlülidest, mis ta nüüd iga silmapilk lõhestavad. Ja tas tekkis korraga kindel otsus juba täna ahi küdema panna, et end soojendada.

Järgmisel hetkel aga virgus ta sellest viirastuslikust seisukorrast täiesti. Äsjase hirmu pärast ikka veel üleni lõdisedes hakkas ta järsku mõtlema oma elule. Õudsed nägemused, mis olid teda vaevanud alles silmapilk tagasi, ei tundunud talle nüüd mingipärast üldsegi ebaloomulikena, — talle näis, nagu oleks see tükk külmast reaalsusest, mis peaks nii korduma iga päev. Ta tuletas meelde kõiki neid viletsusi ja vaevasid, mis tal mehe kõrval tuli taluda. Ja kuna ta kuulis kogu aeg enda läheduses lapse rahulikku, sügavat hingamist, tõusis ta toolilt, läks välja ning suundus mereranda, mida varjas veel paks, ühtlane udumüür.

Ta hulkus kaua mööda liivast kallast, ettepoole vim-

mas, käed vaheliti mantlivarrukatesse pistetud. Ta käis otsekui kellestki juhituna läbi kõik need teed ja rajad, kus ta oli mõni aasta tagasi jalutanud ühes Aleksandriga. Ta vaatles puid, põõsaid ja maju, millest ta möödus. Ja märkamata isegi aja kulumist läks ta aina edasi — liikudes nagu mööda ringjoont, läbides ikka neidsamu kohti ja neidsamu maastikke, väsimata, isegi külma tundmata.

Õhtu saabus. Kuna kogu aeg oli peenikest seenevihma sadanud, oli Heleene ihuni läbi ligunenud ja külmetas. Rand oli tühi, talle polnud vastu sattunud ainustki hingelist. Ainult tillukesed lainekesed lõid vastu liivakallast (vesi oli nagu elav, lõdises tuule käes) ja saabuva tormi eest pakkupõgenevad kajakad kisendasid pea kohal. Seal, kus ta teadis asuvat suure lahe, laius nüüd mingi liikumatu, raskelt samal kohal lebav hall mass, milles polnud näha ainustki pidevat punkti, kuhu pilku kinnitada.

Kui Heleene viimaks koju tagasi pöördus, oli öö juba käes. Sõnagagi kasuema ja Amanda ärevatele küsimustele vastamata läks ta kohe oma tuppa, heitis lahtirõivastumata voodisse ja tõmbas teki lõuani üles. Ta mõtles, et ta peaks nutvat last millegagi rahustada katsuma, kuid ei suutnud end enam liigutadagi. Kõigist nurkadest hakkasid jälle välja ronima jäledad ämblikud, lagedale venima külmad, jäätunud ketid, esile rulluma lõpmata pikad villased kangad, mis mähkisid end ta ümber, rõhusid teda, litsusid koleda ränkusega ta suule ja näole. Ning õudse, suremisel oleva looma häälega karjatades hakkas ta järsku määratsema, püüdes kuhugi rutata, kuhugi põgeneda või kuhugi peitu pugeda.

Kriis oli alanud. Kui kirjakandja järgmisel päeval, hilisel öötunnil telegrammi tõi, milles talle teatati Aleksandri vabasurmast ja paluti teda viibimata Tartu sõita, lamas ta juba teadvusetult niiskete linade vahel, suurte kohkunud silmadega tühjusse vahtides, vahetpidamata midagi ümisedes.

V I I E S   P E A T Ü K K

«MIKS TE MULLE ALATI, ALATI VALETATE?»

Kuigi haiguse esialgne teravus juba varsti järele andis, ei paranenud Heleene tervis siiski lõplikult. Näis, nagu toimuks temas pikkamisi, kuid pideva järjekindlusega mingi paratamatu, sügav muutus. Ta jäi vaikseks, võis vahel tundide viisi istuda samas liikumatus asendis, lõug peopesale toetatud, pilk läbi akna tühjal uulitsal. Oli päevi, mil ta hetkekski oma toast ei lahkunud. Ja siis tegeles ta ainult lapsega, sussutas teda vahetpidamata, jutustas talle pikki-pikki avameelseid lugusid oma nurjunud elust, nagu suudaks see vaevalt nelja-aastane inimesehakatus tast aru saada, teda mõista.

Pikkamisi, samm-sammult vallutas teda ükskõiksus ning tuimus end ümbritseva maailma vastu. See näis tema jaoks pisimagi väärtuse kaotavat; miski ei huvitanud teda enam ega suutnud paeluda tema tähelepanu; kogu ta käitumisse — igasse tühisemassegi liigutusse, kõnelaadi, häälde näis poetuvat mingi masinlikkus, mis tegi ta sarnaseks üleskeeratud automaadiga. Ta keha kaotas kiiresti senise painduvuse; ta samm muutus kohmakaks ning lõdvaks; ta pärani avatud silmad vaatasid tühjusse ja nagu ei märganud enam lähedasi esemeid. Ta

ei rääkinud kunagi enam oma mehest ja oma õnnetust abielust ning tema pärast kannatavale kasuemale näis, nagu oleks ta nii ühe kui teise juba unustanud, endast juurtega välja kitkunud, eemale heitnud ja hingestki maha kustutanud. Et vanu haavu mitte lahti kiskuda, olid kaks vanainimest ja Amanda omavahel kokku leppinud, et nad ei lausu talle sõnagi Aleksandri surmast, mille kohta oli ajalehes koguni pikk ja põhjalik kirjeldus seisnud.

Ent samal ajal, kui Heleene väliselt muutumatult rahulikuks ning kõige vastu ükskõikseks jäi, näis ta sisemuses aset leidvat mingi hävitav põlemine, mis sõi läbi niihästi ta hinge kui ihu. Ehkki ta ei mõelnud tõepoolest enam kordagi oma senisele elule, oli mälestus sellest siiski püsima jäänud — üheks vormituks kamakaks kokku sulanud õudne mälestus, mis ei jätnud teda silmapilgukski. Äsja kogu närvikava vapustanud raske reaktsioon oli küll maha pühkinud üksikasjad, oli aga selle eest unustamatuks muutnud sündmuse enda. Ja ta rasketest kannatustest kumeraks painutatud hing sattus korraga imelikku seisukorda: viivukski möödunud katastroofile mõtlemata, seda kordagi detailsemalt meelde tuletamata pidi ta hävinema, hukkuma just selle katastroofi mälestuse tagajärjel. Sellest oli ta südamele jäänud mingi jääkülm mass, mis oma lakkamatu kiirgamisega tarretas temas kõik elava ja edasipüüdva, muutes selle aegamööda tundetuks, loiuks tombuks.

Ta oli lõplikult söögiisu kaotanud ja muutus ka näost päev-päevalt kahvatumaks ning kõhnemaks, kuni temast, endisest priskest ja tugevast naisest-emast, jäi järele ainult vilets vare. Ta elujõulised, verest pakatavad põsed kaotasid pikkamisi oma senise jume; ta silmad kadusid sügavatesse koobastesse; ta puusad ja rinnad tõmbusid kokku ning näisid kuivavat. Vahetpidamatu toasistumine andis ta niigi juba kiiresti vananevale ja kipratõmbuvale nahale kollakaskahvatu värvuse. Kuigi ta oli alles kahekümne nelja aastane, võis ta tumedatest lopsakatest juustest leida juba üksikuid hõbekiude. Ja kui üks tema endisi tuttavaid talle külla tuli (kooliõde, kes oli teda kunagi oma last vaatama kutsunud), oli ta juba niivõrd muutunud, et sõbratar teda kohkunult vahtima jäi.

«Jumalukene, armas... sa pead ju ometi mõne tubli arsti poole pöörduma!» hüüdis noor naine ja haaras erutatult ta kätest kinni.

Heleene tõstis korraks lauge, küsis loiult:

«Milleks?»

Kooliõde hüüdis üha enam ärritudes:

«Aga armas inimene, nii lõped sa ju sootuks ära! Kindlasti on su tervisega midagi lahti... Raske lihtsalt uskuda, et see sina oled. Vanasti olid sa minust palju tugevam ja priskem, nüüd aga olen mina sinust... tublim. Ei, nõnda see küll enam kesta ei või! Juba hommepäev pead sa abi otsima.»

Heleene kehitas õlgu ja küsis:

«Abi otsima? Milleks mulle seda abi sinu arvates vaja läheb? Milleks... jah? Niikuinii on kõik otsas.»

Ja kuipalju energiline sõbratar teda ka ei virgutanud, ikka jäi ta oma tuima apaatia-seisukorda; näis isegi, nagu ootaks ta pikisilmi külalise lahkumist, et jälle üksi olla, et jälle tühja pilguga tühjale tänavale vahtida.

Ainult õige harva, kord paari nädala kohta, lahkus ta siiski oma toast, et teha mõnd pikemat jalutuskäiku. Ta ei rääkinud kasuemaga või selle talitajaga vahel päevade viisi ainustki sõna; ta ei öelnud kunagi kellelegi, kuhu ta läheb, kus ta käib, kui kauaks ta välja jääb. Ja kindlasti poleks ta seda ka öelda teadnud, sest just nendel sihitutel jalutuskäikudel juhtis ta samme see veider, kuskilt teadvuse pinna alt väljakasvav rahutus, mis teda nüüd alati valitses.

Ta käis ikka üht ning sama teed, ühtesid ning samu radu. Käed vaheliti kõhul, nõnda sammus ta pikkamisi ja mõtlikult mööda siledaid alleesid, käändus vahetevahel alla lagedale karjamaale, istus vähe aega tuule käes hõljuvas madalas roos, sammus jälle edasi.

Kui ta oli pargis ja karjamaal juba küllalt ringi hulkunud, pöördus ta tagasi Kolme Vaeva Teele. Kuid ta ei läinud ka nüüd veel koju, vaid rändas piki rannaveert aina edasi, kuni jõudis viimaks muulide juurde, kus ta oli oma abielu esimestel nädalatel sagedasti ühes mehega suplemas käinud. Ja ta jäi siia tavaliselt mitmeks tunniks, külitades alasti pehmel liival või istudes murul. Ta jõudis oma salapärastelt hulkumistelt tagasi pea-

aegu ühel ja samal ajal — umbes kella kümne paiku õhtul.

«Tütreke, sul on paha?» küsis Clothilde kord, kui Heleene nägu näis talle eriti kahvatu ning kurnatud olevat.

Kasutütar venitas tusaselt õlgu kehitades:

«Miks mul siis paha peaks olema?»

«Sa näed välja just sedasi, nagu oleksid sa alles praegu tõvevoodist tõusnud,» ütles jalutu varjamatu kaastundega.

Ja Heleene vastas ikka ühesuguse unise loidusega, õnnetule vanakesele otsa vaatamata:

«Ei, mul pole midagi viga... Sa ainult arvad nii...»

Kõige raskem nii talle endale kui teistele oli esimene nädal pärast mehest lahkumist. Tolle õhtupoolikuga alates, mil ta esimest korda piinles algavast neuroosist tingitud hallutsinatsioonide käes, ei võidud ligi kümne päeva jooksul silmapilkugi kindel olla, et see ränk märatsemiseks kasvav närvikriis teda kohe jälle uuesti ei taba. Igast pisimastki märkusest võis ta ärrituda; iga tühisemgi nuuksatus, mis kostis hellitatud lapse suust, ähvardas teda endast välja viia. Rasked hüsteeriahood vaheldusid veelgi õudsemate apaatiahoogudega; ta naeris, nuttis, käis rahutult mööda tuba ja tardus siis mitmeks päevaks nagu mingisugusesse letargilisse loidusesse. Või ta hakkas jälle viirastusi nägema, mille vahetpidamatu ilmumine ei andnud talle vahel kogu öö rahu, ja säärastel puhkudel ei saanud majas keegi uinuda tema lakkamatu oigamise ning hädaldamise tõttu, mis vaikis sagedasti alles hommiku eel.

Hiljemgi veel, kui reaktsioon tema vaevatud närvikavas oli juba ammu oma esialgse teravuse kaotanud, ärkas ta vahel jubeda nägemuse tõttu, mis aga varsti haihtus. Kõige sagedamini piinas teda õudne tunne, nagu lamaks ta jõuetuna kuskil mererannas või jõekaldal ja nagu hakkaks teda pikkamisi enda alla matma iga hetkega kõrgemale tõusev vesi. Ent säärased kummitused jäid pikapeale järjest harvemaks, kuni kogu ta vaimunõtrus koondus peamiselt ükskõiksusse ja loidusesse, mida ei suutnud raputada temalt enam keegi.

Mõni nädal tagasi oli teda trööstinud vähemalt laps

oma muretuse ja väikeste hingesoojendavate õrnustega. Hoolimata kõigist kannatustest ja kiivusest oli see ta ellu heledaid kiiri poetanud. Ta oli temaga mänginud nagu samaealine, oli tundnud rõõmu tema rõõmudest, valu tema valudest. Kuid viimasel ajal jättis ta tüdrukukese sootuks hooletusse ega viitsinud teda enam korralikult talitadagi. Ning juhtus vahel sedagi, et ta kaotas äkki kannatuse ja sai hakkama sääraste sammudega, mida ta polnud veel kunagi astunud — ta peksis last.

Säärastel kordadel laskis kasuema oma ratastooli kiiresti tema tuppa veeretada ja püüdis Heleenet rahustada. Oma tasase, peaaegu laulva häälega katsus ta talle selgeks teha lapse süütust, temas kaastunnet äratada, tema sageli põhjendamatut vihahoogu veidigi pehmendada. Kuid ainult harva andis Heleene siin järele, korrates ikka üht ning sama — ta pidavat ju ometi eksijat karistama... n e n d e v a l e d e e e s t. Kui talt aga küsiti, mida tüdruk talle valetas, ei teadnud ta kunagi midagi lähemalt seletada.

Muide — hirm, et talle jälle midagi valetatakse, hakkas teda üha sagedamini, üha pidevamalt vaevama. Iga päevaga umbusklikumaks muutudes kahtles ta nüüd kõiges ja kõigis. Ta mõtles, et teda igal sammul, iga silmapilk, ka kõige tühisemate asjade puhul petta püütakse. Mida enam talle vastupidist väideti, seda kangekaelsemaks ta muutus. Ja ta hüüdis sagedasti hingekõrvetava vihaga, silmad täis pisaraid:

«Ma palun, ma palun... miks te mulle ometi nõnda luiskate... miks te mulle o-me-ti luiskate ja valetate?»

«Me ei luiska ju, tütreke, me ei valeta sulle!» rahustas kasuema teda nukra ahastusega, tajudes oma aina kahaneva lapsemõistusega, et Heleenega pole juba ammu enam kõik korras. «Selleks puudub ju põhjus, mu laps... Usu, laps, selleks puudub ju vähemgi põhjus!...»

Kuid Heleene kordas üha järsemalt:

«Ära salga! Mis sa salgad, — kindlasti te luiskate!» Ning vähe hiljem meeleheitlikult nutma puhkedes: «Igaüks valetab...! Igaüks valetab ja luiskab...! Taevane jumal küll, miks minuga alati niiviisi ümber käiakse!»

Neil kordadel seisis ta jälle lähedal närvikriisile. Ja et teda sellest säästa, jäeti kohe vasturääkimine.

Säärased rasked ning pingutavad päevad, mis näisid Heleenet pikkamisi, kuid samm-sammult täielikule vaimsele letargiale lähendavat, tegid vaesele kasuemale palju muret. Ehkki ta ajudesse oli jälgi jätnud niihästi kõrge vanadus oma lupjuvate veresoontega kui ka üha edasiarenev halvatus, taipas ta siiski Heleene hädaohtlikku seisukorda. Lamades öösiti unetuna soojade vaipade all, liikumatu ja võimetu nagu peatamatust veevoolust kaldale paisatud puunott, mõtles ta ahastusega läinud aegadele, mil kõik oli sootuks teisiti kui nüüd. Uskliku inimese kirgliku vihaga needis ta seda päeva, kus see kõik oli alanud; veel haudagi sosistas ta Aleksandrile järele süüdistusi ja etteheiteid. Ja kuna ta oli viimase aasta jooksul tihti issanda poolt avaldatud ilmutusi näinud (rohkem unes, kuid vahel ka ilmsi), palus ta vahel ööd läbi armu ja halastust, kaljukindel selle peatses saabumises.

Aja jooksul unustas ta isegi selle, mis oli tema tuhmuvaid mõtteid täitnud juba mitu pikka-pikka aastat: oma isikliku viletsuse. Heleenega võrreldes tundus ta endale otse tervise ja tugevuse elava kehastusena. Ta jättis jälle nii vannid, masseerimised kui ka viibimised värskes õhus. Juba varahommikul, vaevalt silmad avanud, hakkas ta visalt sellele mõtlema, kelle elu ta näis nüüd elavat. Talle ei jäänud märkamatuks tühiseimgi kannatusehelk kasutütre väsinud silmis või ta piinatud näol kõverduv ilmevarjund. Ja kui see vahel oma toast pisutki rõõmsamal sammul väljus, võpatas ta sisemise heameele pärast, olles jälle juurde saanud lootust Heleene paranemisele.

Sügissuvi tõotaski tuua endaga pööret tervenemise poole, kuigi ainult näiliselt. Närvikriisid ei kordunud enam; painajalik umbusk, mis noore naise meeleolusid seni alalõpmata mürgitas, andis pikkamisi järele. Liikumatu, jääkülma kivimürakana alateadvuses lamav mälestus minevikust kaotas ikka enam ja enam oma tarretavat külmust. Kuna söögiisugi ajapikka tagasi tuli, kosus haige päev-päevalt, ta põskedele ilmus peaaegu samasugune jumekus ja priskus, nagu see oli seal alles mõni aeg tagasi.

Ent ükskõiksus ning loidus jäid siiski alale. Ja kui ta

vahel ihuüksi oma toas viibis (kui kõik näis madalas majas rampraskesse unne vaibuvat ja avaral uulitsal polnud näha ainustki hingelist), võis ta jälle terved tunnid ühes ja samas asendis istuda, pea kummargil, nagu kuulaks ta tähelepanelikult kuskil mõõtmatus kauguses sündivaid ja surevaid hääli.

See ilmne paremuse poole kaldumine lükkas madalas majakeses miilava elu pealtnäha jälle endistele radadele. Läbi tuhmide aknaruutude oleks jälle nagu hoopis enam valgust tuppa tunginud, aeg-ajalt võis kuulda kerget ja südamlikku naerugi, vahepeal sootuks kustunud jutuvadin võttis nagu uut hoogu. Kuigi Heleene etendas tavaliselt ainult kuulajat, ise vestlusest aktiivsemalt osa võtmata, näis siiski kõik ainult temast olenevat. Teda hellitati nagu last, kes on äsja tõvevoodist tõusnud ja kes pole ikka veel täie tervise juures.

Siis näis ta endine elu tema juurde pikkamisi tagasi pöörduvat. Kord, kui jalutu hakkas jälle oma hädade üle kaebama, ütles ta koguni:

«Sa ehk tahaksid, et me sulle ühe tubli vanni teeme?»

Too ootamatu lause liigutas kasuema südamepõhjani. Ta silmad valgusid pisaraid täis ja ta lausus õnnelikult naeratades:

«Olgu pealegi, tütreke. Või need vannidki enam midagi annavad. Eks neid ole katsutud sinu abiga ja ilma sinu abita. Mis surmaks on loodud, ei sellest enam pääsu ole.»

Ühes füüsilise tervisega hakkasid ka Heleene mälestused tagasi tulema. Pikkamisi ja hämaralt meenus talle kogu tema minevik, — nõnda, nagu ta oli seda elanud. Ometi tundus talle, nagu seisaks ta kõigest sellest kaugel-kaugel ja nagu ei puudutaks see sugugi teda ennast. Mõeldes vahel, et kõik ta ümber on rusudeks langenud, purunenud ja hävinud, kordas ta endale jälle nagu kunagi ammu, oma elu kõige raskematel silmapilkudel:

«Olgu, mul on vähemalt mu laps!»

Nagu möödunud suvi, nõnda püsis ka saabuv sügis ilus ning päikesepaisteline. Ilmad olid vaiksed, selged ja soojad, ainult veidi-veidi läbi immutatud sellest kaduvuselõhnalisest niiskusest, mida hingasid endast koltuvad pargid, sõtkutud karjamaa ja maju ümbritse-

vate aedade ülestuhnitud muld. Vahel harva, peamiselt õhtuti, tuli udu lahelt maale, varjates enda taha silmapiiri avaruse ning sügisese taevavõlvi mõtliku sinetuse. Ja mere läikiv, sile, hall pind püsis pikkade tundide jooksul ühegi muutuseta, laiudes ääretusse kaugusesse nagu päratu suur metallilahmakas, millele juba madalalt käiv päike oma külma valgust heidab.

Ühel säärasel õhtupoolikul läks Heleene jälle üle hulga aja randa jalutama, võtnud endaga ühes ka lapse. Kuna ta oli seni oma meest vaevalt mäletanud, meenus see talle nüüd äkki säärase selgusega, et ta hetkeks peatus. Näis, nagu oleks ta hing vabanenud mingi koletu musta varju alt. Ja kogu ta möödunud elu selle inimese kõrval kerkis ta vaimusilma ette järsku säärase detailirikkusega, nagu oleks see hiiglaslik, maapinnast taevalaotuseni ulatuv maal, mida ta teraselt silmitseb.

Ent nagu varem, nõnda ei valmistanud need äkki ellu ärkavad mälestused talle nüüdki valu ega kannatusi. Kuulates hajameelselt lapse muretut vadinat, uuris ta hoolikalt enda ette kerkivaid pildikesi, lahutades ühtesid sündmusi teistest otse kronoloogilise täpsusega. Talle tulid meelde kõik tähtsamad juhtumid, mis olid aset leidnud samadel radadel, kus ta praegu kõndis. Nagu kuskilt kõrvalt, varjatud kohast piiludes nägi ta üht armastajapaari käsikäes mööda liivast rannateed minevat, siin-seal seisatavat, naerdes üle kollaka liiva jooksvat ja kiiresti rõivastest vabastudes vette tormavat. Ta arvas kuulda võivat isegi vallatuid, pisut edevaid kiljatusi ja sügavat mehehäält, mis kostis väga-väga lähedalt otse ta selja tagant. Aga ometi jäi ta hing samal ajal ühtviisi tühjaks ning tuimaks, nagu oleks selles äkkiärganud mälestuses vette jooksnud ja neid kiljatusi kiljatanud kindlasti keegi teine, talle võõras, mitte ta ise.

Sel õhtul käis ta kaua mööda tühja randa, ebamäärane, veidi kaame naeratus ümber huulte, laps käekõrval. Kui ilm hämaraks muutus, pöördus ta tagasi koju. Äsjaste mälestuste külm udu täitis teda ikka veel ja ta küsis rahulikult, täiesti ükskõikse häälega:

«Ega Aleksander pole endast seni mingit märki andnud?»

«Ei ... ei ole,» vastas kasuema. Kuna ta kartis kogu tõtt avaldada, püüdis ta jutuainet sellelt hädaohtlikult karilt eemale juhtida. Ta hakkas sõnaohtralt ilusaid ilmu kiitma. Ta olevat küll juba vana inimene, kuid niisugust sügist, nagu on seda praegune, ta tõesti ei mäletavat! Ei suuri sadusid, ei ülemäära palju uduseid päevi, ei tuult ega tormi! Kui ta lugeda ei oskaks ja kalendrit ei tunneks, võiks ta tõesti arvata, et suvi pole ikka veel lõppenud. Aedviljale olevat säärased ilmad igatahes väga suureks tuluks, iseäranis aga hilistele õuntele, mis harilikult kaua valmivad. Ja inimesedki võivat jumalat tänada — polevat ju praegu vaja ei kütmisele kulutusi teha ega vastava riidevarustuse pärast muret tunda, mida liiga varakult algavad ja liiga pikale venivad sügised harilikult nõuavad.

Heleene küsis jälle:

«Ta ei ole isegi kirjutanud?»

«Kes? Ah Aleksander? Jaa-jaa, ta ei ole isegi kirjutanud, see halb inimene,» vastas kasuema, teeseldes nüüd ükskõiksust, nagu kõneldaks inimesest, kellega on ammugi kõik teed-rajad lahku läinud.

Ja astudes veidi väsinud kõnnakul oma tuppa, tähendas Heleene veel ukselt:

«See on hea. Nähtavasti võttis ta ometi ükskord mõistuse pähe ja jätab mu nüüd jäädavalt rahule.»

Siis vabastas ta enda ikka samasuguse ükskõikse rahuga üleriietest, andis lapsele süüa ja heitis varsti voodisse. Kuna jalutamine oli teda tublisti väsitanud, uinus ta kohe sügavalt, põsk peopesale pigistatud ja suu ümber ääretu loiduse ning tüdimuse lõtv ilme.

Kasuema, kes kuulas läbi praokile vajunud ukse hinge pidades iga ta liigutust, kuulis teda veidi hiljem unes nuuksuvat ja rahutult küljelt küljele visklevat.

UDU HAKKAB TIHENEMA

Sellest päevast peale muutus Heleene tervis jälle pahemaks. Uni kadus äkki ja rahutud viirastuslikud ööd kurnasid niihästi ta vaimu kui keha. Aga hommikul ei mäletanud ta peaaegu kunagi end piinanud nägemusi — oli vaid hirmus väsinud ja tal oli tunne, nagu oleks teda vaevanud ning tallanud õudne, nägematu luupainaja.

Ta jäi kõhnaks, muutus kahvatuks ja omandas lõplikult selle väsinud, haiglase, lõdva ilme, mis iseloomustab peaaegu kõiki vaimust vaevatuid. Töölust kadus täiesti. Ta ei viitsinud vahel kogu päeva jooksul midagi näpu vahele võtta. Kuna ta pidi tihti hommikuni ärkvel olema, suutes aeg-ajalt vaid lühikeseks ajaks tukastada, oli ta alalõpmata väsinud ja roidunud. Ning ühel hommikul märkas ta, et ta suunurki olid kõverdama hakanud järsud närvitõmbed, mis algasid iga pisimagi ärrituse puhul ja piinasid teda vahel lausa põrgupiinadega.

Nõnda laostus ta tervis mõne ainsa kuu jooksul, lähendades teda kindlal sammul täielikule katastroofile. Kevadtalvel muutus ta väga tujukaks ja need tema kiiresti vahelduvad, enamatel kordadel lapsikult jonnakad meeleolud said põhjuseks lugematutele kodustele kokkupõrge-

tele. Ta muutus kiusakaks, kangekaelseks ja nõudlikuks, pahatihti närvilisemaks ja kiuslikumaks haigest kasuemastki, kellega ta nüüd vahetpidamata tülitses. Kuna öised nägemused ja põhjusetud hirmusööstud järjest sagedamini korduma hakkasid, püsis ta vahel nädalate viisi tusasena ning nukrana, otsekui midagi oodates või kedagi tagaleinates.

Kord hommikul ärgates ja juhuslikku pilku rõivastekappi heites mõtles ta korraga, et tal peaks olema paar uut suvekleiti. Arvestades vaesust, millega ta pidi vahetpidamata võitlema, ja tõsiasja, et suvi oli juba ammugi möödas, polnud talle neid tõepoolest sugugi vaja. Kuid mõttest sai ainsa päeva jooksul kindel otsus. Ja õhtul lauas istudes tähendas ta sõjakalt, isegi ette teades, et talle vastu vaieldakse:

«Homme lähen õmbleja juurde.»

Kasuema hüüatas:

«Õmbleja juurde? Ja milleks siis sinna, kallis laps?»

Heleene vastas õlgu kehitades:

«Jah... aga miks ma siis ei peaks sinna minema? Sa tead ju küll, kui vaene ma suveriiete poolest olen. Kas ma pean ringi käima nagu mingisugune... mingisugune... räbala-Leenu, kes ei kõlba teiste inimestega ühte kinnogi. Lasen teha ühe kostüümi ja ühe kleidi, mida ma juba ammu vajan.»

«Ühte kinnogi? Millal... millal sa siis nii tihti seal... seal kinos käid, et sa pead selle jaoks isegi kleite ja kostüüme muretsema!» hüüdis kasuema.

Heleene jäi hetkeks mõtlema, oli nagu veidi imestunud. Kuid siis hakkasid ta suunurgad jälle tõmblema ja ta ütles kangekaelselt:

«Noh, kui ei ole seni käinud, siis... hakkan käima!»

Rosalie hüüdis naerma pahvatades:

«Tohoh, tohoh, või prouake tahab ennast juba ehtima hakata? Pea on vist jälle meheleminekumõtteid täis? Öelgu armuline proua ka seda, kust see raha tuleb, mida ta nii ohtralt oma toredakstegemiseks vajab. Kõigepealt ei minda ju õmbleja juurde tühjade kätega, vaid peab olema ka riidepakk ja nõnda edasi.» Ja tige vanapiiga, kelle väike kortsuline, vaevalt rusikasuurune nägu vihkamisest lausa lõkendas, lõpetas kraaksuva irvitu-

sega: «H-he-he-he-e! Või juba homme minnakse siis linna kuulsama modisti juurde... h-he-hee!»

«Mis seal naerda!» ütles Heleene ja kehitas põlglikult õlgu. «Olen ma siis veel vähe sinuga võidu heegeldanud ja välja õmmelnud, et ka endale midagi lubada!»

«Aga raha, armuline proua, raha, raha!» hüüdis Rosalie ja naeris jälle raginal.

«Raha...» kordas Heleene vaikselt, vajudes jälle korraga mõttesse.

Kuigi tal polnud sel korral võimalik endas ärganud ehtimisiha rahuldada, ei lasknud see teda siiski niipea vabaks. Uhiuue riide puudumisel hakkas ta korraldama ja kohendama oma poolpiduseid rõivaid. Ta hankis tuttavatelt igasuguseid ajakirju ja moealbumeid, sirvis neid päevad läbi, mõtles välja aina edevamaid kombinatsioone, mis pidid üllatama kõiki oma uudsuse ning leidlikkusega. Ta uned olid nüüd täis aina ilusaid kleite, kostüüme ja pluusikesi, ja väsimatult laua taga istudes, lastes meelest isegi vajaduse igapäevast leiba teenida, töötas ta suure hoolega, kuni ta oli ümber kohendanud kogu oma rõivatagavara, kaasa arvatud isegi pesu, mida tuli sageli lappida ning jätkata.

See ootamatult saabunud, hilinenud tung ennast ehtida muutus Heleene manduvas elus otsustavaks pöördepunktiks, uueks etapiks ta purustatud hinge arenguteel. Juhuslikult tekkinud mõtted kasvasid painajalikeks kinnisideedeks, millest ei suutnud teda vabastada enam ei tädi Rosalie sõim ja mõnitused, ei kasuema palved ega pisarad. Ta jäi oma kavatsuste juurde kindlaks, ja kuna kasuema püüdis igal viisil teda ärritamast hoiduda, saavutas ta tavaliselt sihi, ehkki nad pidid ta tujude rahuldamiseks päevade viisi nälgima. Ja ta ei hoolinud enam lapsestki, kelle ta jättis nüüd tihti omapead, sageli tema olemasolu sootuks unustades.

Kuid ühes haiglase ehtimismaaniaga tuli ka sellega lahutamatult kaasas käiv vajadus kellelegi meeldida. Temas tekkis korraga kujutlus, et ta on väga ilus, väga ihaldusväärne ja väga veetlev. Olles endamisi kindel, et kõik teda vaatlevad ja tähele panevad, hakkas ta uulitsal jalutades näitlema, hõljutas puusi, seadis rinnad hästi nähtavale, astus kuidagi tehtult-graatsiliselt, män-

gis silmadega nagu kergemeelne naine, kes otsib juhuslikke tutvusi. Nähes kord kullassepa aknal ilusat merevaigust prossi, vallutas teda painajalik soov seda omandada. Kuna aga hind oli liiga kõrge, kogus ta ihnuskoi hoolsusega sente ja müüs ära isegi oma laulatussõrmuse, kuni oligi viimaks kogunud vajaliku summa. Ja samal teel läks tal korda muretseda muidki ehteasjakesi, mille vastu hakkas ta suurt huvi tundma, kujutades häbenemata, et see tõmbab talle... meeste tähelepanu. Ta tugev, looduslik temperament, mis oli mitu aastat maganud, ärkas jälle pikkamisi ja kasvas loomulikku lahendust leidmata kõike purustavaks jõuks.

Kuna ta elu oli mitme pika aasta jooksul liiga konarlikkudel radadel veerenud, oli ta unustanud kaks asja, ilma milleta ta ei suutnud varem veeta ainustki päeva: lugemise ja romantilise unistamise. Jõhker ja inetu tõelisus oli kuivatanud ja tagaplaanile nihutanud iha nii üheks kui teiseks tegevuseks. Rasked õnnetused, mis olid teda tabanud, äratasid temas mõneks ajaks vastusurve üliidealistliku kasvatuse mõjudele, tekitasid terava kriitilise tunde, mis ei lubanud elu enam pimesi võtta. Kuid iga päevaga süvenev haiglus närbutas jälle selle loomupärase arvustusvõime. Ja nüüd tulid need nõrkused uuesti tagasi, — tulid tagasi nii romantilised ja lapsikud unistused kellestki, kellega kõrvuti jälle õnnelikuks saab, tulid tagasi vanad rebenenud lehtedega sentimentaalsed raamatud, mille juures võis nutta ja naerda, häid tegelasi armastada ja halbu vihata.

Ja ta hakkas jälle armastust igatsema. Ta hakkas seda igatsema samade magus-kurbade romaanide ja luuletuste varju all, mida ta oli lugenud mõni aasta tagasi. Ta hakkas tundma iga päevaga suurenevat janu õrnuste ja hellituste järele, õnne järele, tulise hinge järele, kes oleks talle kõik ja kellele oleks ta ise samuti kõik.

Ta unustas jälle sootuks oma raske mineviku ja end tabanud õnnetused. Ta mõtles ikka sagedamini ja sagedamini toredale ning uljale mehele, kes ilmuks korraga ta juurde, viiks ta endaga kaasa ja põgeneks temaga tundmatutesse maadesse («merede taha!»), kus poleks kellelgi võimalik neid segada, vastastikuse armastuse pärast taga kiusata. Ta maalis oma vaimusilma ette

romantilisi situatsioone ja suuri hädaohte, mida nad peaksid läbima, tema ja ta armastatu. Ja ta siia-sinna hüplev erutatud fantaasia läks vahel isegi nii kaugele, et ta hakkas endaga uulitsal või rannal jalutades kõnelema, pidades maha pikki dialooge sellega, keda ta nii ihaldades ootas.

Temas nõnda uuesti ellu ärkav ürgne, looduslik naisevaist rõhus siitpeale ta alateadvusele, mõjustas ta meeleolusid, juhtis ta eksilevaid samme. Edevus, meeldimisiha, enda ilusaks ja veetlevalt kauniks tegemine, kõik seegi põhines peamiselt neil vastselt virguvatel loomusundidel. Ja kuna pärast pikkamisi ning üksluiselt möödunud sügist ja talve oli jälle saabunud soe, ilus kevad oma sumedate, ebamääraseid igatsusi tekitavate öödega, muutus ta aina rahutumaks.

Istudes kord aias, lahtine raamat põlvedel, tundis Heleene järsku vastupandamatut tungi kuhugi minna. Keegi oleks teda nagu äkki hüüdnud, mingi jõud otsekui tõmbas teda, meelitas ja kutsus. Lugemisest punaste silmadega ümberringi vaadates tajus ta äkki rasket, põrmulitsuvat, nuukseid kurku kiskuvat igavust, mis ähvardas teda lämmatada. Mõeldes, et kui ta nüüd kohe siit ei põgene, juhtub temaga midagi halba, tõusis ta peksleva südamega ja läks tuppa, et ümber rõivastuda.

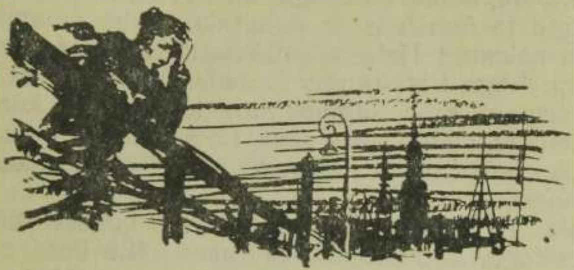
Kuigi ta mõtles kogu aeg, et ta teeb pargis või rannas ainult väikese tiiru, pani ta selga oma kõige uuema ja ilusama kleidi. Heites kiire pilgu nurgas rippuvasse peeglisse, uuris ta kaua oma liigsest toasistumisest luitunud nägu, liigsest lugemisest väsinud silmi, liigsest endassesüvenemisest ning unistuste-vallas rändamisest loiuks muutunud pilku. Ja esimest korda elus hindas ta end naise sihiliku ühekülgsusega, kui see püüab kedagi võluda, — ta mõtles, et ta põskede kahvatus on väga peen, sügaval koobastes seisvad silmad väga luulelised, peaaegu mustade laugude alt vilkuv pilk täis põhjatut veetlust ning hingelisust... Jalutades mõni silmapilk hiljem piki vaikset puiesteed supelpargi poole, kust kuuldus aeg-ajalt valsse ja tangosid mängiva orkestri magusat nuuksumist, sosistas ta hinge mõte talle vahetpidamata, et ta on kindlasti palju huvitavam ja palju kaunim, kui nood teised naised, kes tast teel möödusid.

Sellest jalutuskäigust peale ei lasknud see edev endanäitamise vajadus teda enam oma meelevallast. Nüüd ei möödunud ainustki päeva, mil ta poleks veetnud osa oma ajast rannas või suvemuusikal. Aeglasel sammul jalutas ta pinkidel ja toolidel istuvate meeste ja naiste seas ringi, ikka puusi ja õlgu hõljutades, ikka pilguga vaevaltmärgatavalt-mõistaandvalt mängides. Ja ta oli kindel, et kõik aina teda vaatavad; et ta on lugematute pilkude märklauaks; et tema ilmudes käib läbi rohkearvulise publiku tasane imestusekahin. Ta arvas nägevat, kuidas mehed päid õiendasid, et teda seirata, ja kuidas daamid nägusid mossitasid, et teda oma kavaleride silmis maha teha.

Kuid ta läks oma kujutlustes veelgi kaugemale. Nõnda kord hommikupoolikul mingi tähtajaks tellitud käsitöö kallal töötades, viis ta oma tooli hästi väljavalitud kohale, kuhu võis näha ka uulitsalt. Et endale hästi luulelist välimust anda, pani ta selga lumivalge kleidi, sidus juustesse laia sinise lindi, võttis ümber suure roosilise siidsalli, mille oli keegi suvitaja tädi Rosalie kätte pesta toonud. Iga kord, kui ta kuulis lähenevat sammudekaja, pani ta töö kiiresti kõrvale ja võttis toolilt raamatu, tehes näo, nagu oleks ta kõigi meeltega lugemisse süvenenud. Ning kui ta seal niiviisi poseeris, nägi ta end vaimus kõrvalt: ilus, sihvakas, maitsekalt riietatud noor daam tumeroheliste põõsaste raamistikus; tõsine, sügavalt kahvatu nägu kummargil raamatu kohal ja igatsev ilme ümber ihaldusväärse suu...

Nädal hiljem, kui ta jälle suvemuusikalt koju tuli, peatas teda tühjal puiesteel valgete pükstega väga viisakas härrasmees, kellega ta oli paljutõotavaid pilke vahetanud.

Ja sel õhtul lipsas ta kartlikult ringi piiludes sisse kuskil kõrvalises tänavas asuva võõrastemaja tagauksest, et külastada seda, kes teda seal pikisilmi ootas — oma unistusteprintsi, oma ... suurt õnne ...

«ÜTLE, OO ISSAND, MIKS MIND NONDA PIINATAKSE!»

Jälle saabus sügis. August polnud veel lõppenudki, kui juba sajud algasid. Tugevad, kõike määndavad vihmahood piitsutasid lagedat karjamaad, sillutamata tänavaid, vana parki. Puud hakkasid kiiresti kolletama, raske ja liikumatu udu seisis linna kohal vahel terveid nädalaid. Harva veel viirastus ühtlaselt halli, raske lauspilvituse tagant päikese jõuetu ning kaame pale. Aga öösiti möirgas ägavate majade kohal vägev meretorm, tuues endaga kaasa kontideni tungivat niiskust, mis kippus sisse isegi hoolikalt suletud akende kaudu.

Elu madalas majas muutus kord-korralt vaevalisemaks, kord-korralt inetumaks. Kesksuvest peale hakkasid Heleene uued eluviisid end ikka enam tunda andma. Peaaegu iga päev käis ta väljas oma armastatuga kohtamas, paar korda nädalas jäi ta ära kogu ööks, kodus olles tavaliselt ainult magas. Ta jättis hooletusse niihästi haige vanainimese kui ka lapse, kellele ta jäi järjest võõramaks; vahel paistis koguni, et ta ei salli neist üht ega teist. Aeg-ajalt valmistas talle lausa lõbu jalutuga tülitseda ja selle palvetele vaatamata kodunt lahkuda, saade-

tud vahel uulitsalegi kostvatest veidi kogelevatest sõimusõnadest.

Muide — need varasaabunud, niisked ja külmad sügiseilmad hakkasid kasuema hädisesse tervisesse mõjuma, seda üha enam rikkudes. Sagedased luuvalud piinasid teda, nende valudega ühes käivad halvad meeleolud tegid ta õnnetuks ja pahuraks. Juba ammu oli ta taipama hakanud Heleene nüüdsete eluviiside kahtlast iseloomu. Liiga tihti tundis ta teda puudu olevat. Ja ta torises temaga aina sagedamini, tehes talle korduvalt etteheiteid ja süüdistades teda hoolimatuses oma lapse vastu, kes nüüd vahel päevade viisi ilma järelevalveta ringi jooksis.

«Vaata, et ta sul viimaks kaevu ei kuku!» hüüdis ta südametäiega, kui Heleene tüdrukut jälle kord asjatult otsis ja hõikas. «Ma ei saa aru, kuidas sa üldse sedasi suudad! Mõtle ikka järele, mis temaga kõik juhtuda ei või!»

«Ja mis temaga siis ikka juhtub!» vastas sõideldav tusaselt ja heitis rahulikult voodisse. «Küllap ta viimaks välja tuleb... Või arvad sa, et ma tal iga silmapilk pean ees ja taga jooksma?»

Kasuema ütles sapiselt:

«Küll sa näed kord, et pole sul teda enam ei rikkuda ega ka mitte-rikkuda!»

Ja Heleene vastas ükskõikselt, seadides end peegli ees:

«Ei jää ta mul kuhugi, seda pead sa nägema! Ja kasvatan ma ta üles igatahes palju targemini kui sina mind omal ajal kasvatasid!»

Nõnda tülitsesid nad vahel kaua ja ägedalt. Haige vanainimene, kes armastas tüdrukukest nagu omaenda last, palus teda vahel pisarsilmi koju jääda ja väikese eest pisutki hoolitseda. Kuna ta ise ei suutnud enam peaaegu midagi teha, nägi ta last üha haletsemisväärsemasse seisukorda langevat. Kuid ema oli kaljukindlalt otsustanud last teisiti kasvatada, kui seda oli tema endaga tehtud, ja kui palju haleda südamega Clothilde ka ei rääkinud, ei andnud ta sõnad pisimatki tagajärge.

Kord esmaspäeva hommikul väsinult ning loiult koju jõudes leidis Heleene oma toast eest kasuema, kes istus

väikese Senta voodi ees ja nuttis tasakesi. Midagi mõtlemata, taga sunnitud ainult põhjendamatust vaenust jalutu vanainimese vastu, küsis ta vihaselt:

«Mis sa siin teed?»

«Jumaluke... ole nüüd ometi vait... sei doch still!» ütles kasuema sosinal, heites tema poole vihaselt lõkendava pilgu.

Heleene kordas läbi hammaste:

«Mis sa siin teed? Noh... ma küsin... mis sa siin teed?»

Kasuema, suutes end jälle pisut taltsutada, vastas nüüd pikkamisi, kähiseva kurguga hingeldades:

«Ära enam küsi, du... du-u... Kas sa ei näe siis, et laps on haige! Noh, nüüd sa oled siis saanud, mida sa seni ootasid. Vabaned tast ehk tõesti varsti!»

Heleene lähendas vaibasse mähitud tüdrukule oma magusa murakalikööri järgi lõhnava näo. Nagu läbi väriseva udu seletas ta üsna enda ees tütre õhetavaid põski, tema valkjaid juuksekahle ja tasakesi liikuvaid ninasõõrmeid. Ta kuulis valju ning lühikest hingamist, mis näis tulevat otsekui läbi kitsa pilu, aeg-ajalt vilistades. Kuid selleks, et midagi mõista, oli ta liiga väsinud. Ja voodile veelgi sammu võrra lähemale vaarudes tahtis ta sõnalausumata haige tüdruku kõrvale heita, venitades hooletult:

«Valetad... nagu kõik on mulle valetanud... Tahad mind jälle milleski süüdistada ja see on kõik.»

«Ole nüüd ometi hea inimene ja mine ära!» hüüdis kasuema ja tõukas teda korraga oma terve käega. «Häbene ikka ka. Laps on sul kodus suremas, ise aga aeled ringi jumal teab kus ja... mis kombel! Kasi sohvale, kui sa nii... kurnatud oled!»

Õnnetu põdeja aimas ammugi hämaralt, millist elu ta kasvandik elab. Kuigi ta iga silmapilguga aina enam lähenes lapsestuva rauga lootusetule seisukorrale, kannatas ta selle aimamise tõttu siiski väga raskelt. Esimeses joones oli ta kaua ja härdalt nutnud, siis aga südamlikus palves jumala poole pöördunud ja jälle pisut rahunenud. Ent vaen kõlvatu vastu aina suurenes, kuni ta tundis, et ei või teda enam silmaotsaski sallida.

Läinud õhtul, kui laps kerge palavikuga koju tuli, kae-

vates torkavate valude üle kurgus ja peas, oli teda vallanud hetkeline heameel, et ta ennustused hakkavad ometi viimaks täide minema. Kuid juba varsti oleks ta andnud ei tea mis, kui see poleks siiski tõsi olnud. Iga tunniga võttis tundmatu tõbi aina teravama kuju, kuni väike viimaks täiesti jõuetuna voodis lamas, lõõtsutades raskesti ja korinal. Ja ta veetis tema juures kogu pika ning tormise sügisöö, kordagi sõba silmile saamata, jälgides hirmust võpatades iga pisimatki häälitsust ja korraldades jõudumööda vaipa ja patja, mis väike tõbine rahutult pööreldes segi ajas.

Heleene, keda soe toaõhk üha enam uimastas, ei andnud järele. Kindlasti polevat tüdrukul midagi häda, kinnitas ta naerdes ja püüdis väevõimuga voodisse pääseda. Sohvale? Aga mispärast siis sohvale? hüüdis ta sõjakalt. Ta tahtvat end voodis välja puhata ja voodisse ta ka heitvat, seda pandagu tähele! Kas teda on siin majas veel vähe ekspluateeritud, ilma et ta oleks sõnagi vastu lausunud, nüüd ei laskvat ta sel enam sündida... kurat võtku!

Kasuema vahtis teda suurte vihkavate silmadega, tõrjus teda kogu jõuga väikesest haigest eemale ja hüüdis nuttes:

«Mu jumal, jäta ometi, jäta!»

«Ma ütlen sulle, et tal pole midagi häda!» karjus Heleene.

«Noh, noh... tapa ta siis lõplikult!» ütles kasuema.

Heleene kahvatas, ta silmavalged välgatasid kurjalt.

«Mitte m i n a ei tapa teda, mitte mina, vaid just s i n a i s e!»

«Mine ära, mi-ne ära... ja jäta!» kordas kasuema järsku tasakesi ja tõukas teda jälle terve käega.

Ja kuna Heleene oli umbses toasoojuses veelgi nõrgemaks jäänud, komistas ta õndlatega vastu sohvaäärt, istus, heitis siis pikali ja uinus peaaegu silmapilkselt. Ta sügav, harvadest norsatustest katkeline hingamine ühines haige lapse kähiseva ning rutulise lõõtsutamisega, mida ratastoolis küürutav vanainimene jälle aeg-ajalt võppudes tähelepanelikult kuulama jäi.

Nõnda algas Heleene manduva elu kõige saatuslikum päev. Kerratõmbununa sohval lamades magas ta kuni

õhtuni. Ta uni oli sügav ning rahulik, ainult suunurgad tema kahvatus, peaaegu kollases näos tõmblesid aegajalt, katkiste, kuivanud huulte vahelt paistsid ta ilusad lumivalged hambad. Ta oli ikka veel nägus, kuigi temas polnud enam midagi endisest Heleenest, sellest tugevast, õnne ihaldavast naisest, kellesse oli kord armunud see juhuslikult silmapiirile kerkinud peen mees, kes ta hukutas.

Kui kell saalis kaheksa lõi, avas ta silmad, vaatas nagu kohkudes ringi ja tõusis kohe istukile. Nähes endal kasuema liikumatut, etteheitvat pilku, muutus ta äkki rahutuks ning süngeks. Siis aga märkas ta jälle voodis lamavat last ja küsis kõrvale vaadates:

«Mis tal õieti häda on?»

«Nagu sa ise ei näeks,» vastas jalutu läbi hammaste.

Heleene küsis uuesti:

«On ta siis ikka... päris tõsiselt haige?»

Kasuema kehitas õlgu ega vastanud kohe. Alles tükikese aja pärast lausus ta etteheitvalt:

«Kas sa mõtled siis, et ta lõbu pärast meelemärkusetult voodis lamab ja sonib...? Ma imestan, et ta üldse veel elab... kui arvestada sinu öösist toorust. Jumal küll, mihukeseks sa oled muutunud! Et sul endal ka põrmugi oma tegude üle häbi ei hakka!»

Heleene vaatas teda tuhmi pilguga ja oleks nagu midagi teada tahtnud. Näis, nagu ei taipaks ta ka praegu veel olukorra tõelist iseloomu. Ta silmavalged olid punased, nägu roidunud ja rähmane, süles lebavad käed kuidagi rahutud. Tõmmanud tooli voodi ette, istus ta sellele, kummardus lapse kohale ja küsis alistuvalt:

«Millal see juhtus?»

Kasuema vastas:

«Kõnelesin ju, et juba eile õhtul. Ta tuli koju ja kaebas kurguvalu. Ma palusin Rosaliet, et see midagi sooja valmistaks... aga seegi ei aidanud. Tuleks arst kutsuda, kui ainult... raha oleks.»

Armastus haige lapse vastu tegi hea eidekese jälle leplikumaks. Ta jutustas sosinal tundemärkidest, mis laskvat oletada difteeriat. Mõni tund tagasi, kui palavik oli veidi madalam, õnnestus tal vaadata haige kurku ja ta olevat nüüd kindel, et ta pole oma arvamistes eksinud.

Suulagi olevat valge, võivat märgata rohkesti mädakatet. Õnneks olevat ta ennegi niisuguseid õnnetuid maimukesi põetanud ja sellepärast lootvat ta kindlasti, et kõik hästi lõpeb. Ent mõneks nädalaks pidavat tüdruk siiski voodisse jääma, liiga varane ülestõusmine võivat ainult kahju tuua.

Heleene, istudes ühtviisi liikumatus asendis, küsis vaikselt:

«Nii et... arst ei ole veel käinudki?»

«Ei,» ütles kasuema. «Sa ju tead, et meil pole pennigi raha. Rosalie aga ei anna... Võimalik küll, et ka temal enam midagi ei ole.»

«Aga mis me siis teeme?» küsis Heleene ja naeratas korraga süüdlaselt.

Kuid kasuema kehitas ainult õlgu, sõnagi vastamata.

Aeg aga kulus, kulus... kulus pikkamisi, väga vaevaliselt. Majas valitses raske, rõhuv vaikus, mida ei suutnud segada isegi tuule raske lõõtsutamine, mis täitis halli päeva ja sellele järgnenud sügisõhtu märga pimedust. Lehitud puuoksad koputasid vastu katust, aknaluugid nagisesid tasakesi. Siis hakkas sadama jämedat vihma, mille lakkamatu rabin sisendas veelgi suuremat nukrust. Ja juba teist ööd unetult oma ratastoolis istuv kasuema nägi äkki, et Heleene oli jälle uinunud, käed süles vaheliti, keha sirge ja liikumatu, nagu oleks teda tabanud ootamatu tardumine.

Äkki hakkas Heleenele viirastuma katkeline, ilma alguseta ja ilma lõputa unenägu. Ta ainult jalutas, mitte midagi ei sündinud. Ta läks esmalt üle Kolme Vaeva Tee, hulkus siis rannal, leidis enda järsku kuskilt tihedast hämarast metsast ja mõtles, et ta peaks koju minema. Kohe selle järel aga seisis ta kõrgel mäekingul, mida ümbritsesid kuhugi lõpmatusse kaugusesse ulatuvad põllud ja viljaväljad. Ja ta nägi korraga mööda ahtakest, lokkavate nurmede vahele suunduvat rajakest oma last endast kaugenevat, kuni see viimaks sootuks kadus, just nagu sulades ühte virvendava, vähe sinaka õhuga. «See on... surm... surm...» ütles ta kuuldavalt, puhkes unes kibedasti nutma ja hakkas kuskilt sügavusest üles pinna poole kerkima, pikkamisi ja raskelt, kogu keha nagu halvatusega täidetud.

Ta ärkas ja avas kohe silmad. Äkki vallutas teda raske, valus teadmine, et ta peab nüüd kohe kuhugi minema. Ainustki pilku enda ümber heitmata tahtis ta toast lahkuda (ta oli uuesti kõik unustanud — lapse ootamatu haiguse ja kokkupõrke kasuemaga). Valusad tuksatused jooksid aeg-ajalt üle ta näo, kerge kramp kõverdas suud, silmade ees värisesid ja hüplesid eredad sädemed, virvendasid värvilised niidikesed nagu pikad tulekeeled.

See hämar, hullumeelne vajadus kuhugi minna juhtis ta majast välja, lükkas ta pimedasse öösse, juhtis teda huupi läbi soolase, märatseva ning rebiva meretuule. Keha ettepoole kummargil, nii hulkus ta kaua ja sihitult voolavas vihmas, mis leotas ta läbimärjaks. Viimaks pöördus ta linna poole ja sammus mööda Kolme Vaeva Teed kuni supelpargini, kus valitses juba nii tihe pimedus, et ta tihti teelt kõrvale sattus.

Ta istus märjale pingile ja ümises kaua mingit lühikest lauluviisikest, mis teda nüüd kogu aeg piinas. Ja ta asus alles siis tagasi koduteele, kui ta oli niiviisi läbi kõndinud kõik tuttavad alleed, linnaski tiiru teinud ja hetkeks öötsuval nahksillal seisatanud, mille nägematuid talapalke peksid jõesuu poolt tulevad rängad mustad lained. Kuigi öö oli udune ja vilu, ei tundnud ta silmapilgukski külma, võppudes aeg-ajalt vaid sisemisest närvlikust pingest.

Ent sel ööl sai Heleene siiski veel väheks ajaks tagasi oma täie teadvuse. Mööda porisse ja rõskesse pimedusse uppuvat Kolme Vaeva Teed alla minnes, läbis kogu ta olemist korraga üks mõte, mõte surevast lapsest. Näis, nagu oleks ta kogu aja asjatult selle mõtte järele ringi kobanud — nagu oleks ta just selle mõtte järele välja pimedasse ning tormisesse öösse tulnud — ja nagu oleks ta selle leidnud alles nüüd, peale noid sihituid ja väsitavaid hulkumisi. Unenägu, mida ta oli näinud sohval tukkudes, oli vahetpidamata rõhunud ta hinge, otsides sealt väljapääsu, vaevates teda nagu mingi koletu mure. Talle viirastus jälle too valusünnitav unenäopilt, kuidas ta tütreke ta silmist lokkavate nurmede vahele kadus. Ja korraga kuuldavalt karjatades pistis ta kõigest jõust jooksma, lõdises aina suurenevast hirmust ja kordas üha:

«Issand, issand, ütle sinagi, miks mind nõnda piinatakse... oh-h, miks mind küll nõnda piinatakse!»

Kui ta niiviisi mööda porist jalgteed kodu poole tormas, näis talle jälle äkki, nagu oleks see tormamine asjatu, nagu oleks laps kindlasti juba ammugi surnud. Hullumeelsus muutis selle kartuse nagu kategooriliseks, kaljukindlaks tõeks, mida ei suuda väärata enam ükski võim maailmas. Erepunased, piitsakeeltena läbi pimeduse vihisevad tulejoad ilmusid ikka sagedamini ja sagedamini ta tuikavate silmade ette, sundides teda kõrge, hädaldava häälega karjuma. Siis nägi ta oma lapse valudes visklevat kuju kõikjale enda lähedusse ilmuvat. Ja viimaks ometi surmani väsinuna koduvärava juurde jõudnud, rebis ta selle lahti säärase hooga, et vettinud puu ta kätt vigastas ja ta pikali porri paiskas, kuhu ta jäi liikumatult lamama, suu pärani.

Ent samas rebis ta jälle jalule äsjane, hirmus mõte, mis teda hetkekski ei jätnud. Ta jooksis hirmsa hingevalu pärast valjusti nuuksudes tuppa ja langes kasuema ratastooli kõrvale põlvili.

«On... on... ta juba surnud? Kas... ta... on... juba surnud?» küsis ta kähinal.

Jalutu vastas sosistades:

«Ei, ta magab. Ole vait, ta magab!» Ja hetke pärast — kortsus kulmul: «Kus sa käisid?»

«Ma ei tea,» vastas Heleene värisedes ja vahtis last oma suurte paaniliste silmadega.

Kasuema ütles:

«Ma mõtlesin, et sa arsti järele läksid...»

See lause tegi Heleene ajud lõplikult selgeks, tõi ta tagasi mõistuse juurde. Ja ta hakkas kappides ning kummutisahtlites ringi tuhnima, et leida sealt vajalikku rahasummat, millega oleks võimalik päästa abitult soiguvat lapsukest.

HELEENE UJUB MERELE

Kui Heleene pisut hiljem tagasi ööpimedusse astus, et kurguhaiguste eriteadlase juurde rutata, tundis ta enda peast pikkamisi lahkuvat otsekui uimastavat vingu, mille küüsis ta oli kogu taas kodulinnas viibitud aja jooksul vaevelnud. Talle tundus veidrana, et on jälle sügis, et ta elab jälle samas majas ja samas uulitsas, kus ta oli veetnud oma lapse-aastad. Ainus mõte, et Aleksander ammu juba surnud on ja et nüüd võib lapski sama teed minna, sundis teda lõdisema nagu külma tuule käes. Ja äkki haaras teda kujutlus, nagu oleks ta mitu pikka aastat järgemööda maganud ja nagu ärkaks ta alles nüüd, just praegu... pilkases ööpimeduses.

Imelised, hämarad mälestused kahest viimasest suvest viirastusid talle tükkhaaval. Meenusid hirmsad ööd täis kummitusi; ühe mehe ilus, pisut nukker profiil; grotesksed, patused peoõhtud, millest ta oli osa võtnud. Kuid talle näis, nagu oleks ta kõige sellega kokku puutunud vaid unes, nagu oleks ta rahulikult lamanud ja vaadelnud asju, mis ei puudutanud põrmugi teda ennast. Jumal, jumal, kas see polnud siis tõesti nõnda, oli ta siis tõesti hakkama saanud kõige sellega ilmsi, kõigi tea-

des... sellesama hingega, sellesama ihuga...! Ja korraga hakkas ta jälle jooksma, et mitte hilineda... et viia arst kohale veel õigeks ajaks... et... et... et päästa oma laps maksku mis maksab... Ja jälle kordas ta kuuldavalt, sõnahaaval, läbi ristis hammaste:

«Mu jumal, miks mind ometi nõnda piinatakse... nõnda, nõnda piinatakse... nõnda piinatakse... nõnda... pii-na-tak-se!»

Nähes teda äkki enda ees, tegi vana hea doktor Miiler tõrjuva liigutuse, nagu püüdes vabaneda tüütavast hallutsinatsioonist. Ta oli Heleenet viimasel ajal väga piinlikes olukordades kohanud, pidas teda peaaegu nõrgameelseks ega tahtnud kuidagi oma silmi uskuda, vaadates kaeblikult nuuksuva ja hädaldava noore naise pisaratest niisket nägu, millel peegeldus vaid üks tunne — ema meeletu hirm oma lapse pärast. Katsumata endale tolle äkilise muutuse põhjust seletada, hakkas ta rutates kuube ja mantlit selga tõmbama, kapist möödapääsematuks hädaoperatsiooniks tarvisminevaid abiriistu otsima.

Kui nad kohale jõudsid, hingeldas laps ikka ühtviisi vaevaliselt ja kuuldavalt. Pöörates kogu aeg meeleheitlikult pead, sõrmed niiskesse riidesse puuritud, ahmis ta lahtise suuga õhu järele nagu kala, kes on sattunud kuivale. Ainsa päevaga oli ta väga kõhnaks muutunud; ta silmad olid vajunud sügavatesse koobastesse, raske palavik õitses hõõguva roosatusena ta lohus põskedel. Iga kord, kui ta hingas, liikus kogu ta pisike keha üliinimlikkudest pingutustest. Ta huuled olid veriseks näritud ja pakatasid kuivadena.

Kui arst meelemärkuseta lamava haige kohale kummardus, et kõrvaldada selle kurgust hingamist takistavat võltskilet ja süstida seerumit, istus Heleene voodiservale ja püüdis last igal viisil rahustada. Ta ei märganud isegi seda, et poolunes viibiv tüdruk ta sõnu ei mõista. Ta pomises õrnu meelitusnimesid, millega ta oli oma väikest lemmikut kunagi hellitanud; ta muutis enda kogu jõudu abiks võttes kõvaks nagu kivi, kuivatas silmist pisarad, naeratas julgustavalt, kuigi ta oleks meelsasti täie häälega kisendanud. Siis hoidis ta teda mehiselt kätest, et ta liialt rabelda ei saaks; ja kui kõik möödas oli, küsis ta kähinal, koletu väsimuse pärast vaevalt jalul püsides:

«Läks see kõik . . . hästi?»
Arst vastas tõsiselt:
«Igatahes peab tal nüüd kergem olema. Aga — ma ei varja teile midagi — see juhtum on üks raskematest, mida ma olen kunagi näinud. Kui palavik järele ei anna ja ta olukord jälle kriitilisemaks kipub minema, kutsuge mind kohe kohale. Võib olla, et ma suudan ta siiski päästa.»
«Päästke ta . . .! Palun, palun . . . palun . . . päästke ta!» hüüdis Heleene ja tegi liigutuse, nagu tahaks ta vanahärra ette põlvili langeda.
Ja arst, vaadates teda veel kord skeptilise spetsialisti imestava pilguga, püüdis teda jälle trööstida:
«Loodame. Ei või ju kunagi midagi ette teada, aga . . . loodame. Juhtub ka seda, mida inimesed imeks nimetavad ja mida teadus seletada ei oska! Vahel me osutume jõuetuks seal, kus ei näi tõepoolest mingit hädaohtu olevat, teinekord aga pääseb eluga isegi niisugune patsient, kelle surm paistab olevat ainult ajaküsimus. Niisiis: mitte lootust kaotada, armuline proua! Peaasi — mitte lootust kaotada!»
Heleene ulatas talle käe ja ütles:
«Tänan . . . Jah, ma katsun . . . loota.»
Siis tuli ta kikivarbail tagasi tuppa. Ta istus jälle endisele kohale, kasuema ratastooli kõrvale, ja hoidis oma palavikuliselt leekiva pilgu lapse hingeldaval suul, seda sealt hetkekski eemaldamata, nagu võiks seegi valvsus haiget aidata, ta nõrkevat elujõudu ka oma poolt toetada. Laual põleva õlilambi aeglaselt siia-sinna kalduv leegike heitis haige kahvatutele põskedele kergeid varje, mis kord kadusid, kord uuesti tugevnesid. Väljas möirgas ühesugune tugev lõunatuul. Mere võimas, lakkamatu kohin käis üle ranna kuidagi laineliselt, hirmutava, raske järjekindlusega: nüüd oli see nagu kuskil kaugel, nüüd lähenes see kiiresti-kiiresti, nüüd mattus sellesse kõik — väike vana maja, pilkane öö selle ümber . . . kõik, kõik, kõik, kõik! Ja ta kordas, kordas üha jälle ning jälle:
«Oo issand, issand jumal . . . miks mind ometi nõnda piinatakse, miks . . . miks . . . miks mind o-me-ti nõnda piinatakse!»
Kui liigsest väsimusest nõrkev kasuema oma ratastoo-

lis uinus, lihav nägu kurb ja jõuetu, istus ta ettevaatlikult voodiveerele. Ta kummardus sügavale meelemärkusetult lamava lapse kohale, kuulas hirmsaid pingutusi tehes tema lõõtsutavatest kopsudest tõusvat korinat. Näis, nagu tahaks ta seda endasse imeda, seda olematuks teha, päästa tütrekest kõigest halvast, mis võiks talle paha teha. Ta vaatas tema lumivalget otsaesist; tema õhetavaid põski, ta kõrgeid, selgesti läbi roosatava naha paistvaid palenukke, millel tekkisid ja surid kahvatud varjud. Ta libistas pilgu kramplikult vaibasse surutud käekestele ja vaatas neid kaua-kaua, kuni ta laud viimaks kibelema hakkasid ja pisarad põskedele veeresid. Ning jälle ütles ta tasakesi, monotoonselt, peaaegu kindlate vaheaegade järel, vaevaliselt huuli liigutades:

«Oo, issand... issand jumal, miks mind ometi nõnda piinatakse...! Miks... miks... miks mind ometi nõnda... piinatakse!»

Umbes kesköö paiku tõotas haige seisukord veidi paremaks muutuda. Näis, nagu väsiks ta kehas pikkamisi mingi nägematu vedru, mingi terasvibu, millest väljuv pinge oli teda seni lõhestanud. Ta jäi iga silmapilguga rahulikumaks, tõmbus kõveraks ja jättis visklemise. Kramp kätes ja sõrmedes lõtvus aegamööda. Ja kuni hommikuni polnud kuulda enam midagi peale ta tasase, kähiseva lõõtsutamise, — ainus, mis ei kaotanud veel oma esialgset rütmi.

Pime, tormine sügisöö venis edasi aeglaselt, ei tahtnud ega tahtnud lõppeda. See märatses ja ulus lakkamata ümber maja, nagu hiiglasuur tige loom, trampis ja murdis katust ning seinu, paiskas vastu lõgisevaid aknaluuke suuri veeojasid; see paistis esile kerkivat otse mere enda võimsast möirgamisest, mis täitis kogu pilves laotusealust. Heleene hakkas pikisilmi päikese tõusu ootama. Ja kui ta nägigi viimaks läbi luugipragude langevat kahvatut aokuma toas valitseva õlilambi kollakasse valgusesse segunevat, valdas teda nagu uus jõutunne, mis jälle vajalikke lootusi sigitas.

«On tal juba... parem?» küsis kasuema, kes oli maganud raskesti ja rahulikult kuni hommikuni.

Heleene vastas sosinal:

«Ma ei tea... Paistab, nagu oleks. Aga ta... hingeldab siiski... väga tugevasti.»

Peaaegu ühel ajal kummardusid nad voodi kohale, et vaadata hommikuhämaruses tumedatena paistvate tekikeste vahel lamavat last. Näis, nagu lähendaks see surmaga võitlev noor elu neid jälle teineteisele, — nagu toimuks nende vahel sõnatu leppimine, nagu suudaksid nad jälle teineteist mõista ja teineteisest aru saada. Haige vanainimene aimas loomusunniliselt oma kasvandiku kannatusi, teda tabanud õnnetuste täit suurust ning tähendust. Teineteisele pika paljuütleva pilguga näkku vaadates puhkesid nad korraga kibedate pisaratega nutma, ja see tõi neile mõlemale pisut kergendust.

«Ära kurvasta, tütrekene... küllap ta paraneb jälle!...» ütles Clothilde sosinal.

Heleene nuuksus ikka tasakesi korrates:

«Oh issand... issand jumal, miks mind ometi nõnda piinatakse... miks... miks... miks mind ometi nõnda piinatakse!»

Jalutu ütles vähese vaikimise järel:

«Ta magab... Palavik ei ole enam nõnda kõrge nagu õhtul... Kas sulle ei paista, et nüüd on ka hingamine palju puhtamaks muutunud...?»

Päev saabus jälle raske, väsitav ning väga vaevaline. Neil ei tulnud meelde sööma minna — nad ei tundnud nälga; nad ei rääkinud tundide viisi ainustki sõna; nad ainult ootasid, ootasid, ootasid, ootasid. Kui laps lõuna paiku silmad avas ja juua küsis, olid nad uuesti tärkavast lootusest lausa pisarateni liigutatud. Aga kui varsti jälle rahutu ning painajalik, sonimisega segatud, visklema ja oigama panev uni tuli, langesid nad lootusetusse tarretusse, unustades aja, mis voolas neist üle.

Sellele rängale päevale järgnev õhtu tõi veelgi raskema kriisi. Väljasirutatud jäsemetega, silmad suletud, huuled teravast hapnikupuudusest sinised, nõnda lamas haige laps nende ees ja suutis vaid aeg-ajalt soiguda. Õhk, mida ta lõõtsutavad kopsukesed ahmisid, tungis nagu läbi õhukese kelme, püüdes seda lõhestada. Pikkade hirmsate ootusetundide rahu segas viimaks ainult vaikne vilistav korin, mis muutus üha kiiremaks ja katkendlikumaks. Ja korraga näis Heleenele, nagu hakkaks lapse näo-

legi tekkima mingi sinakas, varjutaoline jume, piirates esmalt ainult nina ja suu ümbrust, levides siis aga üle otsaesisegi.

«Halastust... halastust... mis see on?» sosistas ta nuuksudes ja juhtis kasuema tähelepanu tollele veidrale kahvatusele.

Jalutu arvas:

«Ah see... see... lillakas jume? See tuleb ehk pilves ilmast...» Ning lisas veidi aja pärast: «Pole ju õiget valgust, näe — tuba on täiesti hämar...» Ent kuna ta ei saanud samuti rahu, arvas ta varsti: «Muidugi oleks parem, kui arst nüüd siia tuleks. Ta on näinud mitmesuguseid juhtumeid ja teab, mis teha. Kui sa vahest läheksid ja kutsuksid...»

Heleene tõusis, heitis voodi poole kiire pilgu, lahkus sõnalausumata toast ja läks mööda märga tänavat linna poole. Teda vallutas jälle sama imeline, peaaegu viirastuslik tunne, nagu öösigi. Talle näis, nagu liiguks ja toimiks ta ikka unenäos, nagu magaks ta kogu aeg ja oleks ise oma magamisest teadlik. Või on ta nüüd ärkvel ja magas kuni tänaseni? Magas mitu pikka, õudset aastat ja virgus äkki nagu virgub inimene mingist ootamatust tõukest? Ja mida kiiremini ta sammus, seda veidramana talle tundus, et ta üldse liigub ja tõttab, et ta pole hoopis kuskil mujal ja et kogu ümbrus on täpselt samasugune, nagu kunagi ammu, kui ta oli veel... üsna väike ja üsna muretu...

Kui ta umbes tunni aja pärast ühes arstiga tagasi koju jõudis, märkas ta kohe, et vahepeal on aset leidnud midagi kohutavat, saatuslikku, paratamatut. Laps hingeldas tugevamini kui kunagi enne. Ta oli näost ühtlaselt sinakas, viskles tasakesi ägades küljelt küljele, puuris oma pisukesed, nõrgad sõrmed tekisse, mida jalutu aeg-ajalt kohendas. Iga silmapilk läbisid ta keha tugevad võpatused. Ta tõstis korduvalt kätt, et seda kaela juurde sirutada. Kiunuv ähkimine tungis läbi verisekshammustatud huulte, — hirmus häälitsus, mis mattis enda alla kõik muu, lämmatas uuesti pisimadki lootused.

Kogenud spetsialist vajas ainsat hetke, et taibata seisukorra täielikku lootusetust. Ta ütles tasase, peaaegu andestust paluva häälega, et tal polevat siin enam

midagi teha. Kuid ta otsustas võidelda kuni lõpuni — puhastas jälle kurku, süstis jälle seerumit. Kui ta hakkas avama väikest käsikohvrikest, et võtta sealt mõningaid abiriistu ja teha trahheotoomiagi, haaras Heleene tugevasti-tugevasti ta käest kinni ning karjatas:

«Är-ge teh-ke! Ärge tapke teda...! Ärge tapke teda...! Ma tean, et ta terveks saab... Ärge... tapke... teda...!»

«Rahustuge, proua, see kerge sisselõige laseb tal jälle paremini hingata,» lausus vanahärra nukralt naeratades.

Kuid Heleene hädaldas üha suureneva hirmuga:

«Ärge tehke... ma palun... ärge tehke! Ma tean, et see... see... see toob talle ainult halba! Ma tean, et see toob... talle ainult halba!»

Paanikahoog möödus, ta rahunes pikkamisi, jäi liikumatult istuma ja aitas siis jälle arsti selle tegevuses. Ta ei märganud, kuidas aeg kulus, et nad jälle kasuemaga kahekesi jäid ja et kahvatu, pilves ilma udune valgus uuesti samm-sammult maad andis saabuvale õhtule. Jälle tuli tuba varje täis; jälle ulatusid need seinast seina, pugesid nurkadesse, ühendasid lumivalge lae tumehalli põrandaga. Pimeduse saabumisega uuesti hoogu võttev torm möirgas ja kangutas vana puumaja kallal, sadu piitsutas taas katust ja aknaluuke, lained lõid vastu kallast sellise painajaliku jõuga, et maa nende hoopidest võppuvat paistis. Kuskil seina taga võrises õmblusmasin; üle kõige kuuldus ikka lapse purustatud, jäik ähkimine.

Nõnda kulusid tunnid tummas ootuses. Ainult aegajalt ja harva vahetasid nad üksikuid sõnu, üksikuid küsimusi ja vastuseid, mis tundusid veidralt tarbetutena ja üleliigsetena. Õhtu muutus ööks; öö taganes; varesekarva hommik tõusis akende taha; hommikki taandus keskpäeva eest, mis laotus hallina ja mõtlikuna üle sajuilma udussemattuvate kauguste. Ja tuli uus õhtu, märg, porine sügisõhtu, mis tõi endaga ühes tagasi kõik hädad ning piinad, ja ikka kordas Heleene, kord kramplikult nuuksudes, kord vaevalt-vaevalt kuuldavalt, ainult hingeõhuga: «Oh, issand... issand jumal! Miks mind ometi nõnda piinatakse... miks... miks... miks mind ometi nõnda... piinatakse!»

Umbes kella üheksa paiku, kui lapse kannatused jälle kulminatsioonipunkti tõusid ja Heleene valju häälega nuttes ta voodi ees põlvitas, avanes järsku vaheuks, mis viis saali. Nähtavale ilmus Rosalie kitsas, lumivalgetest juuksekahludest ümbritsetud pea. Näis, nagu oleks ta juba ammu ukse taga seisnud, midagi oodanud, ja nagu oleks ta nüüd kindel, et see midagi on ometi viimaks saabunud. Kui ta ratastoolis konutava õe seljataha jõudis, küsis ta tasakesi, vaiksel häälel, millest kuuldus nagu sügistuule kalki hingust:

«Kas ta on juba... surnud?»

Üle kogu keha võppudes tõstis Clothilde talle oma pisaratest märja pilgu. Vanema õe kramplikult kokkupigistatud suu ümber kõverduv võigas ilme kohutas teda, ajas talle kananaha ihule. Üks katke minevikust viirastus läbi ta unetusest valutavate ajude: mälestus sellest, kuidas oli Marta õhtuhämaruses tema juurde hiilinud, laps kätel. Ja kui ta seda mälestust alles vaatles, nägi ta veel üht teistki pilti: ööd, mil ta oli avastanud noorte üleastumise. Aga nii ühe kui teise mälestusega oli seotud mälestus Rosalie kahjurõõmsast näost, kui see oli tekkinud olukordade lahendamiseks hirmsaid, lausa meeletuid abinõusid soovitanud.

«Mis sa tahad?» küsis ta väriseva häälega ja vaatas hirmunult õe haiglaselt leegitsevatesse linnusilmadesse, mis näisid eriti suurtena ja ümmargustena selle tõttu, et ta alumised laud olid jõuetuks muutunud ja alla vajunud.

«Mis ma siis ikka... tahtma peaksin?» itsitas Rosalie ja püüdis üle Heleene pea vaadata, et näha surmaheitluses lõõtsutavat last. «Kas... ta on... juba... surnud?» Ning vastust ootamata lisas ta korraga sosinal: «Näe, vaata, kuhu te nüüd oma kangekaelsusega jõudsite! Sina ja su mees... Kas ma ei ütelnud... juba sel korral! Aga te ei võtnud mind kuulda! Nüüd poleks sul tarvis siin... viriseda... ja konutada. Kes mind siis uskuda tahtis... jah! See oleks olnud ju väga lihtne... väga lihtne... jah, väga lihtne!» Ja siis jälle korraga: «Kas... ta... on... juba... surnud?»

«Jäta! Kasi minema!» hüüdis Clothilde ootamatu energiaga. «Kasi, kasi minema, kui sulle midagi muud meelde ei tule!»

Rosalie, püüdes jälle haige kohale kummarduda, sosistas teda hetkekski kuulamata:

«Imelik . . . päris tõesti . . . hingab alles . . . ! Hin-gab . . . alles!»

Ning kuna ta näis oodanud olevat hoopis vastupidist, lahkus ta toast sama hääletult, nagu ta oli tulnud, luine keha kummargil, kitsas piht kuidagi veidralt ettepoole painutatud, nagu püüaks ta kogu aeg midagi tähelepanelikult kuulata . . . mingisuguste tähtsate sündmuste arenemist, mingi saatusliku otsuse paratamatut valmimist.

See öö oli saatuslikumaid Heleene kogu elu jooksul. Mõni tund peale Rosalie külaskäiku hakkas last jälle raske hingamispõud vaevama. Ta ahmis lahtise suuga õhku, kiskus seda kuuldavalt sisse läbi tillukese torukese, mille arst oli hingamiskõrisse tehtud haavakesse asetanud, ähkis kogu aeg kohutavaid pingutusi tehes ja ajas pead kramplikult kuklasse, kõhetu kael katkemiseni õieli. Siis muutus hingamine mingiks jubedaks, kuuldavaks kõõksumiseks. Paistetanud ning mädaga täituv kurk näis korraga sootuks sulguvat. Ja ta hakkas näost üha sinisemaks muutuma, jäädes siis järsku imelikult vaikseks, nagu oleks ta väike kehake välja andnud veel viimsegi jõuraasu. Paar kerget tuksatust läbis ta tekile sirutatud peaaegu läbipaistvaid käsi. Siis näis pinge ta krambist moonutatud näos pikkamisi järele andvat, silmaterad pöördusid laugude alla, suu vajus lahti. Poolhämaras, kollakast õlilambist valgustatud toas tekkis korraga hirmus vaikus, mida ei seganud isegi tädi Clothilde meeleheitlik nuuksumine.

«Ah, mu jumal . . . mu jumal . . .» oigas kasuema korduvalt ja püüdis jõuetut kätt näo juurde tõsta, et pühkida põskedele voolavaid pisaraid. «Mu jumal . . . mu jumal . . . ah, mu jumal . . .» ütles ta ikka ja jälle, kortsuline nägu üleni märg.

Heleene põlvitas nüüd kuidagi abitult kägarasse vajununa voodi ees, käsi ümber pikkamisi kangestuva laibakese, vaikis tummalt. Samal hetkel, kui talle oli selgeks saanud, et ta laps enam ei ela, oli jälle ta peale vajunud tihe hämarus, sama tihe, külm hämarus, kust ootamatu närvidepinge ta ajutiselt välja tõstis. Ta ei

kuulnud midagi, ei näinud midagi, ei tundnud midagi. Ja otsekui raskest letargiast vallutatuna jäi ta liikumatult samasse asendisse, muutudes pikkamisi sama elutuks nagu väike lahkunu, keda ta hoidis.

Hall sügispäev edenes aga peatamata, rahulikult, kõigest hoolimatult mööda astuva ükskõiksuga. Tuul vaikis pikkamisi; vihma flegmaatiline rabin lakkas; tormist lahti rebitud luukide vahelt võis selgesti näha, kuidas tumedate pilvemügerikkude tagant ilmusid välja virvendavad tähed. Algul oli neid ainult mõni üksik, siis aga — sedamööda, kuidas laotus aina mustemaks tõmbus — süttis neid ikka enam ja enam.

Ja jälle sai pilkasest pimedast ööst nukker, tuuletu hommik, udune ning rõske ja kuidagi raskelt-raskelt vaikne.

Kasuema, kauasest valvamisest surmani väsinud, oli uinunud. Liikumatuna voodiveerel istudes nägi Heleene ta lõtvu näojooni, lihavat kaela ja suuri lotendavaid kanavarbaid, mis ulatusid ninani. Siis pööras ta pilgu uuesti tühjusse, midagi mõtlemata, peas ainult rampraske, kivine teadmine, et ta peab siin olema, et ta ei tohi ühegi hinna eest tõusta ja et ta peab varsti midagi tegema, midagi, millest pole mingit pääsu . . .

Korraga kuulis ta vaikseid samme, mis ettevaatlikult lähenesid. Ta tahtis pead pöörata ja vaadata, kuid ei suutnud. Ja kui ta seda ikka veel püüdis, kuulis ta tasast sosinat, mis talt küsis:

«Kas ta on . . . nüüd . . . surnud?»

Heleene vastas vaevalt avanevate huultega, pead õige aeglaselt pisut teisiti pöörates:

«Ei, . . . ta magab . . .»

Rosalie kummardas oma kitsa linnunäo üsna ta juurde ja kordas jälle:

«Kas ta on . . . n ü ü d . . . surnud?»

Heleene lausus sama hääletult:

«Ei, ta ei ole surnud . . . Ta magab . . .»

Korraga küünitas Rosalie oma konksutõmbunud, teravate kulliküüntega sarnaneva käe laibakese otsaesisele, kobas seda nagu agaralt rutates ja ütles siis pikkamisi:

«Mis sa räägid — ta ju ei maga! Kindlasti, kindlasti ei maga . . .! Ta on . . . on . . . surnud!»

Nad kõnelesid seda vaevaltkuuldava sosinaga, nagu kartes kedagi äratada. Heleene istus liikumatult, Rosalie seisis ta kõrval, kitsas piht vimmas. Lamp põles laual, kuigi väljas oli juba ammu täiesti valge. Iga sõna juures tugevasti võppudes, nagu valmistaks selle kuuldavaletoomine talle valu, küsis Heleene äkki kramplikult kõverduvate huultega:

«Arvad sa, et ta tõesti... surnud on?»

Rosalie sosistas:

«Jah... Kas sa siis ei näe...? Ta ei liiguta ju enam...! ta ei liiguta enam...! Kindlasti on ta... surnud... surnud...!»

Nad ei lausunud tükil ajal jälle sõnagi. Läbi kõikjal valitseva vaikuse kuuldus mere lakkamatut kohinat. Siis pööras Heleene pea uuesti tagasi endisse asendisse ja viskas punetavate laugude alt enda kõrval seisvale tädile vaid umbuskliku pilgu.

Veelgi enam ettepoole kummardudes sosistas Rosalie pikkamisi:

«Matame ta... maha.»

Heleene küsis, värisedes nüüd üleni:

«Kuhu?»

Tädi Rosalie osutas käega aia poole ja ütles sosinal:

«Sinna. Seal on... küllalt ruumi... Sinna... sinna, jah!»

Vaikiti. Lahkuv udu litsus vastu aknaid, liikumatutena ja sirgetena tõusid suured puud vastu helesinist taevast. Üks koer luusis laisalt mööda, kraapis tagakäppadega liivast kõnniteed ja hakkas äkki kaeblikult uluma. Ning Heleene küsis jälle:

«Aga kui ta... ärkab?»

«Ei, ta ei ärka... Ta ei ärka enam... iialgi... Need, kes kord surevad, ei ärka enam iialgi,» vastas Rosalie ja tõmbas teda virgutades käisest.

Heleene tõusis pikkamisi, vaevaliselt. Käies peaaegu sama küürus nagu tädi, väljus ta toast. Ta läbis saali ja eeskoja ning käändus aeda. Õhk oli sügiseselt karm, läbitungiv, niiske. Ta tõmbas jakihõlmad koomale. Tarretuseks muutunud kramp kõverdas ta tugevasti pigistatud huuli. Kuni Rosalie tasakesi pomisedes kuurist labida otsis, seisatas ta keset porist hoovi, hoides tekisse mähi-

tud laipa kogu aeg mingi liigutava õrnusega, nagu kardaks ta temale haiget teha või teda asjata äratada.

Kui tädi õudse agarusega kaevama hakkas, istus ta jälle pingil, vallutatud hetkeks samasugusest raskest, peaaegu letargilisest tarretusest, mis oli teda mitmeks pikaks tunniks voodiveerele naelutanud. Õlad kõrgele tõstetud, pea veidi taha kallutatud ja piht tikksirge ning paindumatu, säärasena näis ta kaotanud olevat vähimagi liikumisvõime. Ta nägu oli kahvatu ja tardunud nagu tillukesel laibal, mida ta kandis. Ja alles siis, kui Rosalie teda ettevaatlikult varrukast tõmbas, näis temasse uuesti pisut elu tulevat.

«Mis on?» küsis ta kogeldes.

Tädi Rosalie sosistas:

«Noh ... anna ta siia!»

«Ma ise ... oota ...» ütles Heleene ja tõusis.

Ta laskus madalasse niiskesse hauda, mille kaevamisele oli poolhull eideke kulutanud kogu oma vähese jõu, asetas lapse liivale, kohendas seda varjavat tekikest ja tuli tagasi endisele kohale. Kuna ta kuulis selgesti mullakamakate raskeid langemismütsatusi, mõtles ta korraga, et ka seda vaeva peaks ta ise nägema, ka seda viimast hoolt oma lapsele peaks ta ise osutama. Kuid ta ei suutnud end praegugi veel liigutada. Ja ta istus, istus, istus aina edasi, kuni kuulis jälle hulga aja pärast tasast sosinat, mis näis kerge tuulehoona ta kõrva ja kukalt puudutavat:

«See on ... tehtud ...»

Ta ütles masinlikult:

«Ah ja ... nii et see on siis ... tehtud?»

«Jah,» vastas tädi Rosalie.

Korraga kõigest jõust pingutades tõusis Heleene pingilt ja lahkus aiast. Pööramata vähematki tähelepanu kasuema haledale, sõnatule hädaldamisele, mis kostis läbi paokilseisva ukse, läks ta värava juurde, avas selle ja astus uulitsale. Ta sammus mööda Kolme Vaeva Teed alla, käändus piki märga jalgrada pargi poole ja hulkus kaua suurte puude vahel, mis raputasid talle kaela jääkülmi piisku. Siis aga peatus ta pilk hetkeks mere tinaselt hallil viirul, mis tuli nähtavale eredate päikesekiirte eest taganeva udu varjust. Ja tuletades jälle meelde üht

katkelist pilti läinud suvest, pöördus ta kiiresti üle vettinud rannaliiva, peatudes viimaks üsna vee ääres.

Endamisi tasast laulu ümisedes — see oli teda äsja uuesti piinama hakanud — asus ta end äkki lahti rõivastama. Ta laotas seeliku ettevaatlikult kivile, peitis pesu selle alla, võttis jalad paljaks. Ta läks kohe vette, mille jäine külmus ta üleni lõdisema pani.

Kuid ta ei lasknud end sellest tagasi kohutada. Püüdes võitu saada üha sagenevatest värinatest, astus ta kiiresti edasi. Tormijärgne tasane põhjalainetus paiskas talle vett vastu põlvi, vastu kõhtu, vastu rindu, liiv krudises ta varvaste all, ta oli varsti üleni märg ega tundnud enam külma. Ta tajus päikesekiirte nõrka soojust seljal ja kuklal ja see tegi ta tuju korraga julgeks ning reipaks — ta oleks meelsasti jooksma pistnud, laulnud ja kilganud... ta oli ju veel nii väike, nii väike... nii väike... Ja kui vesi talle juba kaelani ulatus, hakkas ta tugevate tõmmetega lahtise mere poole ujuma, iga silmapilguga kaldast järjest kaugemale nihkudes.

Ta oli halb ujuja, aga tundis järsku, kuidas ta jõud paisus korraga mitmekordseks, kuidas ta ihuliikmed muutusid tugevateks ja vastupidavateks, kuidas ta sooned pingutusid päratust energia juurdevoolust. Vesi tundus südasuviselt soojana, laineid oli imekerge läbida, nagu oleksid need vahust, kogu keha näis mahedasti ühte sulavat päikese, tuule ja merega. Ja ta liikus ikka kaugemale avara, mõõtmatu veevälja sihis, mis hakkas teda pikkamisi ja rütmiliselt hõljutama.

Korraga vallutas teda raske väsimus. See oli nagu äkiline uni, mis talle peale tuli. Ta mõtles, et ta peab tingimata veel edasi ujuma, võttis kokku viimse rammu ja pingutas kogu jõust. Aga väsimus suurenes iga silmapilguga. Ja äkki hakkas mingi ränk, nägematu koorem teda põhja suruma, vajutades halastamatult ta õlgadele, turjale ja käsivartele, mis jäid ikka nõrgemaks ning nõrgemaks.

Veel kord lõi temas leegitsema hämar elutahe. Meeletust hirmust vallatuna hakkas ta ujuma kalda poole, lastes aeg-ajalt kuuldavale hädaldavaid appihüüdeid. Kuid ta oli tulnud liiga kaugele selleks, et jõuda veel sihile.

Siis tundis ta selgesti, et ta hakkab vajuma. Meri näis

teda vastupandamatu jõuga endasse imevat, põhja poole kiskuvat, esmalt kerge vahuse massina tast üle tõusvat ja siis otse raudraskeks muutudes peale rõhuvat. Ning kuna ta hingeldav suu endasse ikka enam ja enam soolast vett neelas, kuna ta kõrvus õudne kohin tekkis, ja kuna ta käte ja jalgadega meeleheitlikult enda ümber peksis, jõuetu enam isegi karjumiseks, nägi ta korraga selgesti, kuidas keegi talle kärmesti ujudes lähenes.

Aga siis tuli veel teine, kolmas, neljas ja viieski. Tugevate lühikeste ja täpsete tõmmetega suundusid nad otse tema poole, tiirutasid ta ümber, puudutasid teda aeg-ajalt oma siledate kehadega. Kogu meri, nii kaugele kui ta vaade küündis, oli täis nende lainetel hõljuvaid päid, nende väikesi käekesi ja nende valkjaid, tuules lehvivaid juuksesalke. See, kes ujus talle kõige lähemal, kord sukeldudes, samas jälle veepinnale tõustes, — ta enda tütar, — alustas tasast ning mahedat laulu. Ja korraga rõkkas sellest laulust kogu ääretu päikeses sillerdav veeväli; võimas, tuhandetest suukestest tulev hääl ühendas taevakaare taevakaarega; ja ta tundis end sellesse sulavat, hääbuvat ning kaduvat.

1930

JÄRELMÄRKUS

Romaan «Kolme Vaeva Tee» valmis aastail 1928—1929, ilmus trükist a. 1930.

Ei ole kahtlust, et esimese tõuke selle teose kirjutamiseks andsid autorile kokkupuuted Pärnu kadakliku supelrajooniga (jalutuskäigud sinna esialgu pärast koolitundide lõppu, hiljem pärast tööpäeva kuskil vabrikus või sadamas), kokkupuuted selle elanikega, selle kauni ning avara ümbrusega. Kolme Vaeva Tee — see on nimetatud linnaosa üks kõrvalisemaid tänavaid, kuhu sattusid isegi suvel vaid hilisõhtused vaikuse-armastajad ja kus valitses sügisel ning talvel hall surmav igavus. Õeksed Clothilde ja Rosalie, nende kasutütar Heleene ning õeste lähemad tuttavad kujutavad koondtüüpe neist alati musta rõivastatud, sirge ja range hoiakuga vanadest ning noortest daamidest, kes liikusid ringi nii mu kaunis kodulinnas kui teisteski meie väikelinnades veel kolmekümnendate aastate keskpaiku — naftaliini-lõhnalised, kibestunud, oma rahvast irdunud ja selle poolt põlatud, unustanud emakeele, oskamata aga küllaldaselt ka saksa keelt. Endale halastamatus võitluses positsioone haarava ja aplalt elu nautiva kodanlusega, kelle ridadesse kuulub Linkide perekond (Aleksander vanem, Aleksander noorem, proua Ingeborg, samuti nende omaksed ja tuttavad) puutusin ma tihedamalt kokku üliõpilasaastatel, 1927. aastast alates.

Võrreldes minu lapsepõlvekoduga — Rääma töölisaguliga, kus ma sündisin ja kasvasin — olid mulle eksootikaks nii minevikku vajunud feodaalühiskonda ja selle suhteid taganutvad kadaklased, kes olid sajandi vahetusel meie linnakodanike ladviku moodustanud, kui kõigil elualadel võimule tungiv noor tõusikkodanluski; mõlemad antipoodid tekitasid minus endastmõistetavalt teravat huvi, vajadust analüüsida ja vaadelda antud arenguetappi tema erinevate mentaliteetide ja kommete ristlevas valguses. Seega oli nende kahe kihistuse vastandamine ühiskondlik-psühholoogilist laadi romaanis autori tähelepanekute ja neist tulenevate järelduste loogiliseks kokkuvõtteks.

Minu «Valitud teoste» sarjas ilmub romaan «Kolme Vaeva Tee» põhjalikult redigeeritud kujul, — on kohendatud stiili, parandatud ning silutud keelt vastavalt selle ülikiire arengutempo vajadustele, on välja jäetud tarbetud naturalismi-elemendid jne., jne. Samal ajal on püütud säilitada teose põhilaad sellisena, nagu see valmis kakskümmend kaheksa aastat tagasi vaevalt kahekümne nelja aastase nooruki sule all.

Loodan, et selle vähem ajaliselt kui ajalooliste sündmuste osas kauge ajajärgu mõttelaadi, kommete ning taotlustega tutvumine pakub huvi ka meie kaasaegsetele Nõukogude Eesti lugejatele.

Tallinnas, 1. nov. 1956. a.

Autor.

SISUKORD

Esimene jagu. *Seisev vesi*

Teine jagu. *Kevad*

Kolmas jagu. *Rabamaastik*

Neljas jagu. *Öö saabumine*

Якобсон Аугуст Михкелевич
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
Том 6
Дорога трёх бедствий
Роман
На эстонском языке
Иллюстрации А. Вендер и О. Соанс
Оформление П. Лухтейна
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

•

Toimetaja T. Huik
Kunstiline toimetaja H. Vitsur
Tehniline toimetaja H. Veber
Korrektor S. Kõiv

Ladumisele antud 6. IX 1956. Trükkimisele antud 2. XI 1956. Paber 54:84, 1/16. Trükipoognaid 26. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 21,32. Arvutuspoognaid 21,35. Trükiarv 21 000. MB-07933. Tellimise nr. 1542. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tänav 54/58.

Hind rbl. 7.95

7—3

9.–

Rbl. 7.95